

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**COVID-19 PANDEMİSİNDE ERKEKLERİN DENEYİMLERİ:
EKOSİSTEM YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE BİR
DEĞERLENDİRME**

Mehmet Serkan DEMİRCİ

Doktora Tezi

Ankara, 2024

COVID-19 PANDEMİSİNDE ERKEKLERİN DENEYİMLERİ: EKOSİSTEM
YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE BİR DEĞERLENDİRME

Mehmet Serkan DEMİRCİ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Mehmet Serkan DEMİRCİ tarafından hazırlanan "Covid-19 Pandemisinde Erkeklerin Deneyimleri: Ekosistem Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Değerlendirme" başlıklı bu çalışma, 11.01.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ayşe GÜNDÜZ HOŞGÖR (Başkan)

Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA (Danışman)

Prof. Dr. Meryem BULUT

Doç. Dr. Kübra ARSLAN

Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

06/02/2024

Mehmet Serkan DEMİRCİ

1 "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Mehmet Serkan DEMİRCİ

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında en büyük pay; nezaketi, enerjisi, değerleri, insanlığı, akademik birikimi ve disipliniyle, -uzun yıllardır- öğrencisi olduğum için her zaman gurur duyduğum Sevgili Hocam Doç. Dr. Nilgün Küçükkaraca'ya aittir. Bu kadar zor bir süreci kendisinin desteği ve inancı olmadan aşmam mümkün değildi... İyi bir akademisyenin ancak iyi bir insandan olacağını her zaman kanıtladığınız için çok teşekkürler Hocam.

Bu süreçteki değerli katkıları için Prof. Dr. Vedat Işıkhan, Prof. Dr. Ayşe Gündüz Hoşgör, Prof. Dr. Meryem Bulut, Doç. Dr. Kübra Arslan ve Doç. Dr. Oğuzhan Zengin'e teşekkür ederim. Kendilerinin öngörü ve eleştirileri sayesinde yolum daha da aydınlandı...

Annem, babam, kardeşim ve eşim... Hayatlarınızdan benim için, sadece ben istedim diye çok fedakârlık ettiniz. Sizin varlığınız olmadan ne bu çalışma ne de ben olurdum.

ÖZET

DEMİRÇİ, Mehmet Serkan. *Covid-19 Pandemisinde Erkeklerin Deneyimleri: Ekosistem Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Değerlendirme*. Doktora Tezi, Ankara, 2024

Bu araştırmanın temel amacı, Covid-19 Pandemisinin ortaya çıkardığı koşullar temelinde erkeklerin deneyimlerini Ekosistem Yaklaşımı bağlamında incelemektir. Araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Araştırmada veriler, Ankara ya da Nevşehir'de ikamet eden 18-65 yaş arası toplamda 34 erkekle (18 mavi yakalı 16 beyaz yakalı) yapılan görüşmeler yardımıyla oluşturulmuş ve MAXQDA Analytics Pro yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen en önemli sonuç, pandemide değişen birey-çevre etkileşimiyle erkeklerin, ihtiyaçlarının, yardım alma ve yardım arama davranışlarının değiştiğidir. Bu süreçte birey-çevre uyumunu maksimize etmeye çalışan ve pandemiye özgü ortaya çıkan sorunların çözümü ve ihtiyaçların temini için yeni beceriler geliştiren erkekler; eril cinsiyet rollerini kadınsı sınırlara yaklaştırabilmiş olsalar da toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru gidebilecek olan bu süreç, pandemiyle sınırlı kalmıştır. Araştırmada elde edilen diğer sonuçlara göre mikrosistemlerinde erkekler, babalık ya da kocalık rollerini toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının dışına taşımış olsalar da bu sistemde belirginleşen en önemli sorun, erkeklerin ev, aile ya da evliliğe ilişkin uyum becerilerinin sınırlı kalması olarak ortaya çıkmıştır. Mezosistemlerinde, kamusal alanın dışına itilen erkekler, kendi eril rol performanslarını değerlendirecek olan sistemlerden uzak kalmış ve bu yüzden bu sistem özelinde yaşadıkları tüm deneyimleri "güçsüzleşme" bağlamında ele almışlardır. Pandeminin erkeklerin egzosistemlerinde yarattığı en büyük etki, gelir kaybıyla ortaya çıkan ekonomik sorunlar olmuştur. Erkeklerin, sosyal adaletle ilişkilerinin başladığı sistem olan egzosistemdeki kronik sorunlar, erkekleri politik bir bilinç üretme noktasında sınıfsal ve sosyal olarak zayıflatmıştır. Erkekliğin inşasında etkili kültürel kodları oluşturan makrosistemde geçerli olan hegemonik ideallere göre bir erkeğin sergilemesi gereken en önemli rolün, ekonomik olarak muktedir olmak olduğu bulunmuştur. Bu sistem özelinde ayrıca, erkeklerin risk alma davranışlarının bazı kültürel temelleri olduğu ve toplumda geçerli olan hegemonik değerlerin her zaman, her erkek tarafından kabul edilmediği sonucunda da ulaşılmıştır. Erkekliğin üretildiği sosyo-tarihsel koşulları sağlayan kronosistemle ilgili erkeklerin ifadeleri, pandemi sonrasında eril tahakkümün hız kesmeden, hatta belki daha vahşileşerek devam edeceğini kanıtlamıştır. Bulguların yorumlanması, sonuç ve önerilerin oluşturulmasında; sosyal hizmet uygulamasında erkeklerle çalışmaya katkı sunabilmek amacıyla Ekosistem Yaklaşımının bütünlüğünden faydalanılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Sosyal Hizmette Erkeklerle Çalışma, Ekosistem Yaklaşımı, Eleştirel Erkeklik Çalışmaları, Covid-19 Pandemisi, Toplumsal Cinsiyet.

ABSTRACT

DEMİRÇİ, Mehmet Serkan. *Men's Experiences During the Covid-19 Pandemic: An Evaluation Within the Framework of the Ecosystem Approach*. Ph. D. Dissertation, Ankara, 2024

The main purpose of this research is to examine men's experiences, based on the conditions caused by the Covid-19 Pandemic, in the context of the Ecosystem Approach. Qualitative method was used in the research. The data in the study was created with the help of interviews with a total of 34 men (18 blue-collar and 16 white-collar) aged 18-65, residing in Ankara or Nevşehir, and analyzed using MAXQDA Analytics Pro software. The most essential result reached in the research is that men's needs, help-seeking and help-receiving behaviors have altered with the help changing individual-environment interaction during the pandemic. In this process, men who try to maximize individual-environment adaptation and develop new skills to solve pandemic-specific problems and meet needs. Although they were able to bring masculine gender roles closer to feminine limits, this process, which could have gone towards gender equality, was limited into the pandemic. According to other results obtained in the research, although men in their microsystems have carried their roles of fatherhood or husbandhood beyond gender stereotypes, the most important problem that becomes evident in this system was that men's adaptation skills regarding home, family or marriage are limited. In their mesosystem, men who were pushed out of the public-sphere remained away from the systems that would evaluate their masculine role performances, and therefore they considered all their experiences within this system in the context of "disempowerment". The biggest impact of the pandemic on men's exosystems was the economic problems caused by loss of income. Chronic problems in the exosystem, which is the system where men's relations with social justice begin, have weakened men on class and social terms at the point of producing a political consciousness. It has been found that the most important role a man should play, according to the hegemonic ideals valid in the macrosystem which is creates basic cultural codes in the construction of masculinity, is to be economically capable. In the context of this system, it has also been concluded that men's risk-taking behaviors might have some cultural foundations and that the hegemonic values valid in society are not always accepted by all men. Men's statements about the chronosystem that provides the socio-historical conditions in which masculinities is produced proved that masculine domination will continue unabated, perhaps even more brutal, after the pandemic. On interpreting the findings and creating conclusions and recommendations; the integrity of the Ecosystem Approach was utilized in order to contribute to working with men in social work practice.

Key Words

Working with Men on Social Work, Ecosystem Approach, Critical Masculinity Studies, Covid-19 Pandemic, Gender.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	1
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	5
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	6
1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI	7
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	7
2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. COVID-19 PANDEMİSİ VE YARATTIĞI DEĞİŞİM: YENİ SORUNLAR, YENİ İHTİYAÇLAR	8
2.2. SOSYAL HİZMETTE EKOSİSTEM YAKLAŞIMI: GELİŞİMİ, VURGULARI VE TEMEL KAVRAMLARI	13

2.2.1. Ekolojik Sistemler Teorisi.....	22
2.2.2. Yaşam Modeli.....	28
2.3. PANDEMİ, SOSYAL HİZMET, ERKEKLİKLER VE EKOSİSTEM YAKLAŞIMI.....	40
2.3.1. Pandemide Erkekler.....	40
2.3.2. Sosyal Hizmet, Erkeklikler ve Ekosistem Yaklaşımı: Bir Gerekçelendirme Girişimi.....	46
2.3.2.1. Sosyal Hizmet İçin Eleştirel Erkeklik Çalışmaları: Nedeni ve Nasılı?.....	47
2.3.2.2. Erkekliklerin, Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında Ele Alınmasının Olabilirliği.....	55
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	61
3.1. ARAŞTIRMA TASARIMI.....	61
3.1.1. Araştırma Konusuyla İlişki Kurmak.....	61
3.1.2. Araştırma Modeli.....	65
3.2. VERİLERİN OLUŞTURULMASI.....	66
3.2.1. Araştırma Soruları Üzerinde Çalışmak.....	66
3.2.2. Araştırmanın Özneleri.....	67
3.2.3. Görüşme Süreci.....	71
3.2.4. Özdüşünümsel Süreç ve Erkeklerle Çalışmanın Metodolojisi Üzerine Bazı Deneyimler.....	73
3.3. VERİLERİN ÇÖZÜMLENME SÜRECİ.....	76
3.4. ARAŞTIRMADA ETİK KONULAR.....	78
4. BÖLÜM: ÇÖZÜMLEMELER.....	80

4.1. MİKROSİSTEM: AİLEYE UYUM SAĞLAMAYA ÇALIŞMAK.....	80
4.1.1. Pandemide Değişen Sosyal Çevre.....	80
4.1.2. Evin Reisiği Üzerine.....	83
4.1.3. Aileye/Eve Uyum ya da Mikrosistemde Gerekli Olan Beceriler...	84
4.1.3.1. Pandemide Evlilik İlişkileri.....	90
4.1.3.2. Pandemide Yeni Bir Sosyal Destek Sistemi:Kadın.....	93
4.1.3.3. Psikolojik Destek.....	96
4.2. MEZOSİSTEM: KAMUSAL ALANIN BAŞLANGICI.....	99
4.2.1. Erkekliğin Performatif Boyutunun Sekteye Uğraması.....	99
4.2.2. Mezosistemdeki Destek İmkanları: Geleneksel Önlemler.....	102
4.2.3. Covid ve Sosyal Dışlanma.....	104
4.2.4. Mezosistemde Krizler ve Fırsatlar.....	105
4.2.4.1. Çocuklardan Kaynaklı Sorunlar.....	107
4.2.5. Pandeminin Duygusu?.....	109
4.2.5.1. Mezosistemde Gelişen Eril Empati.....	112
4.3. EGZOSİSTEM: SOSYAL ADALETLE KURULAN İLİŞKİ.....	115
4.3.1. Pandeminin Ekonomisi.....	116
4.3.1.1. Sosyal Adalet Mi Bireysel Güçsüzlük Mü?.....	118
4.3.1.2. Sınıfsal Olarak Korunmasız Olma.....	121
4.3.1.3. Pandemide Sosyal Yardım ve Devlet Desteği.....	124
4.3.2. Önlemlere Uyum ve Erkeklik.....	128
4.3.2.1. Pandemide Erkekçe Alınan Önlemler.....	131

4.3.2.2. Erkeği Eve Kapatmak!.....	132
4.4. MAKROSİSTEM: ERKEK OLMANIN ANLAMI.....	134
4.4.1. Erkek Olmak: Hayatı Gelir Temelinde Algılamak.....	134
4.4.2. Pandemiye Rağmen Erkeklik Görevleri.....	137
4.4.3. Pandemide Tehlikeli Erkekler.....	139
4.4.4. Makrosistemde Eril Devletin İşleyişi.....	142
4.4.4.1. Otoriter Devletin Erkekleri Kısıtlaması.....	144
4.5. KRONOSİSTEM: ERİL ZAMANIN RUHU.....	148
4.5.1. Zamanın Gerçekliği?.....	148
4.5.2. Her Zaman Madun: Suriyeliler.....	151
4.5.3. Kronosistemde Erkekliğin Dönüşümü?.....	152
4.5.3.1. Erkeklikler Evcilleşebilir Mi?.....	154
4.5.4. Aşınan Ataerkillik.....	156
5. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	159
5.1. SONUÇ.....	159
5.2. ÖNERİLER.....	171
5.2.1. Sosyal hizmete Yönelik Öneriler.....	171
5.2.2. Sosyal Politikalarla İlgili Öneriler.....	174
5.2.3. Eleştirel Erkeklik Alanyazınına Yönelik Öneriler.....	177
5.2.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru.....	180
KAYNAKÇA.....	183
EKLER.....	199

Ek-1: Sağlık Bakanlığı Bilimsel Araştırma Platformu Onayı.....	199
Ek-2: Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon Onayı.....	200
Ek-3: Gönüllü Katılım Formu.....	201
Ek-4: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	203
Ek-5: Görüşme Örneği 1.....	206
Ek-6: Görüşme Örneği 2.....	212
Ek-7: Araştırma Günlüğünden Bazı Paylaşımlar.....	222
Ek-8: Orijinallik Raporu.....	223

KISALTMALAR DİZİNİ

akt.	: aktaran
vd.	: ve diğçerleri
bkz.	: bakınız
SHU	: Sosyal Hizmet Uzmanı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
INGEV	: İnsani Gelişme Vakfı
IMF	: International Monetary Fund
UNDP	: United Nations Development Programme
GST	: Genel Sistem Teorisi
SY	: Sistem Yaklaşımı
ESY	: Ekosistem Yaklaşımı
APA	: American Psychological Association

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Sistem Yaklaşımıyla İlgili Temel Kavramlar.....	15
Tablo 2: Sosyal Hizmette Temel Sistemler.....	17
Tablo 3: Ekosistem Yaklaşımının Temel Kavramları.....	20
Tablo 4: Ekolojik düşünceyle birey:çevre yaklaşımının uyumlu konseptleri ve tanımları.....	32
Tablo 5: Habitat, niş, güç ve yaşam seyri kavramlarının tanımları.....	34
Tablo 6: Stresör, stres ve baş etme tanımları.....	36
Tablo 7: Dayanıklılık ve koruyucu faktörlerin tanımları.....	37
Tablo 8: Araştırma öznelerine ait bazı tanıtıcı bilgiler.....	69

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Teorisi.	27
Şekil 2: Covid-19 Korkusunda Cinsiyet Farklılıkları.....	42

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Bu bölümde araştırmanın sorunsalına, amaçlarına, önemine, tanımları ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI

Bir insan hakları mesleği olarak Sosyal Hizmet, kurumsallaştığı tüm farklı refah alanlarından hizmet alan bireylerin sosyal adalet temelinde haklara erişimleri, sorun çözme ve baş etme mekanizmalarının güçlendirilmesi, ihtiyaçlarıyla toplumda var olan kaynakların buluşturulması ve en nihayetinde sosyal eşitsizliği kalıcı hale getiren durumların ortadan kaldırılması amacıyla mücadele verir. Toplumsal yapı ve sistemlerde, farklı nedenlerle dezavantajlı hale gelmiş olan tüm gruplarla yürüttüğü mesleki uygulamalarının odağında, tarihsel süreç içinde değişen farklı müracaatçı grupları yer almıştır. Yoksullar, evsizler, madde bağımlıları, hükümlüler, gaziler, çocuklar, yaşlılar, kadınlar, hastalar, göçmenler ya da LGBTİ+ gibi gruplara yönelik sahip olduğu kuram ve uygulama repertuarıyla sosyal hizmet bir taraftan bu gruplardaki bireylerin ihtiyaçlarının çözümü noktasında sorumluluk üstlenirken diğer taraftan toplumsal barışın tesisi için gerekli olan uyum ve etkileşimi kalıcı hale getirmeye çalışır.

Tüm bu müracaatçı grupları arasında sosyal hizmetin belki de en az ilgi gösterdiği grubun başında erkekler gelir. Profesyonel bir yardım mesleği görünümü taşıdığı andan itibaren sosyal hizmet erkeklerle çalışıyor olsa da ataerkil sistemin tahakkümü, cinsel politikanın yarattığı eşitsizlik, erkeklerin tüm dünyada şiddet ve suç olaylarının birincil faileri olmaları ya da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin toplumsalın her parçasında görünür olan boğucu etkisi gibi eril güç ve iktidarın uzantısı olarak görebileceğimiz nedenlerden dolayı erkekler sosyal hizmet için halen “sorunların kaynağı olan müracaatçı sistemi” görünümündedir. Erkeklerle yönelik şekillenen bu zayıf ilgi, insan haklarının ve sosyal adaletin hakim kılındığı toplumsal yapıya giden süreçte toplumun neredeyse yarısını oluşturan bir popülasyonun ihtiyaçlarının göz ardı edilmesini doğurur.

Fakat özellikle son yıllarda toplumsal cinsiyet yaklaşımı temelinde ele alınan ve feminist alanyazının dahilinde büyüyen, fakat sonlarında bu alanlarla ilişkili olma durumunu sürdürse bile günümüzde daha özerk bir çalışma alanına gönderme yapan Eleştirel Erkeklik Çalışmaları; erkeklerin genelini, erkekliklerin neden olduğu sorunlar temelinde ele alınmasının bazı kusurlu tarafları olabileceğini göstermiştir. Erkeklerle yönelik sosyal bilimler ya da profesyonel yardım meslekleri nezdinde geçerli olan “sorun temelli” bakış açısına yönelik eleştirilerin odak noktası, farklı sosyal yapılardaki “erkeklikleri” ele alırken, farklı bireysel tercihleri, kültürel yapıları, sosyalleşme biçimlerini, iktidar ilişkilerini, sınıfsal farklılıkları ya da cinsel kimlikleri de hesaba katmamız yönündedir. Toplumsalın etkisini, bireysel özellikler ve inşa süreçlerinde görmeyi dert edinen ve böylelikle aslında her bir erkeğin farklı bir erkekliği temsil ettiğini ima eden bu eleştiriler her ne kadar, “erkeklikleri” anlamamızı imkânsız gibi gösterse de erkeklikler arasındaki ilişkilerin günümüz toplumlarındaki karmaşıklığının farkında bir yaklaşım kurgulanması gerekliliğini de öncülemediği noktasında metodolojik bir uyarı niteliği olarak görülebilir. Bu haliyle bakıldığında ana akım alanyazında erkeklerin kadınlara yönelik tahakkümleri referans alınırken, eleştirel erkeklik çalışmalarının radikal boyutu daha tarihsel, epistemolojik ve ontolojik bir bakış açısıyla şekillenir ki bu durum erkeklerin, iktidar ilişkileri içerisinde aynı zamanda hem madun¹ hem de fail olabildikleri, karmaşık bütünlüğe gönderme yapar. Dolayısıyla günümüzde eleştirel erkeklik çalışmaları alanyazını, farklı erkeklikleri odağına alan, farklı tarihselliklere vurgu yaparak parçalardan bütüne gitmeye çalışan ama bütünün anlaşılmasının imkânsızlığını da akılda tutan bir görünümüdür. Hem zaman hem de bağlam temelinde daha “sınırlı ve lokal” bir çalışma alanında erkeklikleri ele almak ve toplumlardaki erkekliklerin farklı tezahürlerini derinlemesine anlamaya çalışmak, Eleştirel Erkeklik Çalışmalarının günümüzdeki alametifarikası haline gelmiştir.

¹ Madun, bilindiği gibi özellikle Spivak’dan sonra postkolonyal çalışmaların temel kavramı haline gelmiştir. Bu çalışmada bu kavramın sıkça yer alması, erkekler tarafından susturulmuş, konuştuğu halde sesi duyulamayan ve güçsüzleştirilmiş tüm farklı kesimsellikler içindeki grupları tanımladığını düşündüğüm içindir.

Tam da bu noktada, 2019 yılının sonlarında ortaya çıkan ve kısa sürede küresel bir soruna evrilen Covid-19 pandemisi, özel olarak kriz anlarında erkekliklerin nasıl inşa edildiğine dair eşsiz bir bağlam sunabileceği gibi pandeminin getirdiği koşullar çerçevesinde erkeklerin değişen ihtiyaçları hakkında da bilgi verebilme ve sosyal hizmette “erkekliklerle” yardım temelinde bir çalışmanın kurgulanması noktasında lokal bir başlangıç olma potansiyeline de sahiptir. Bilindiği gibi Covid-19 Pandemisi, istihdamdan sınırlı sosyal yaşantıya, gündelik hayattaki kısıtlamalardan insanların ruhsal sağlık durumlarına kadar birçok alanda, daha önce deneyimlemediğimiz ciddi psikososyal etkileri beraberinde getirmiştir. Bu haliyle bakıldığında Covid-19, erkekleri de hiç alışık olmadıkları bir yaşam biçime “maruz bırakmıştır”. Erkekler bu süreçte, kamusal alandan uzaklaştırılıp özel alana hapsedilmiş, ekonomik güçleri elinden alınıp otoriter kısıtlamaların nesnelere dönüştürülmüştür ve böylelikle eril sosyalleşme biçimleri, ihtiyaçları, yaşam pratikleri hem zamansal hem de mekânsal bir değişim geçirmiştir. Pandemiyle birlikte, erkeklerin uzun süredir yakın ilişki kurduğu eril devletin baskıcı ve kural koyucu niteliği daha aşikâr olurken pandemiye eklenen ekonomik kriz, farklı sosyoekonomik düzeydeki erkeklerin temel eril cinsiyet rollerinde bir kırılma yaratmıştır. Sınıfsal farklılıkları daha da derinleştiren pandemide erkekler, hayatta kalmaya dair temel beceri ve kaynaklarını yeniden gözden geçirmeye ve bu anlamda yeni çıkış yolları bulmaya zorlanmıştır. Buna ek olarak hastalığın neden olduğu sağlık problemleri, kayıplar, psikolojik sorunlar da özellikle, sağlık hizmetlerine başvurma ya da profesyonel yardım arama tutumlarının sorunlu olduğunu bildiğimiz erkeklerin pandemi sürecinde karşılaştığı zorlukların etkisini katlamıştır.

Ayrıca son yıllarda, sosyal hizmet gibi profesyonel yardım mesleklerinin alanyazınlarında da eleştirel erkeklik çalışmalarına duyarlı bir yaklaşım geliştirme çabası; bir tür, bir kimlik, bir özellik ya da bir cinsiyet olan “erkeklerle” çalışırken, tarihsel, kültürel ve sosyal bir inşa süreci olarak “erkekliklerin”, mesleki uygulamanın her düzeyinde etkili bir biçimde ele alınmasının zorunluluğunu fark etmemize neden olmuştur. Eleştirel erkeklik çalışmaları bağlamında anlaşılmaya başlanan erkeklikler, yıllardır farklı refah hizmetleri

kapsamında erkeklerle çalışan bu türden mesleklerin yeni danışanları/müracaatçıları haline gelmiş gibi görünmektedir.

Fakat erkekliklerin hem metodolojik hem de kuramsal olarak çalışılması zor bir alan olması; sosyal hizmetin sahip olduğu kuramsal repertuar içinde hangi yaklaşımın erkeklerle çalışırken en iyi sonucu verme potansiyeline sahip olduğunun incelenmesini gerekli kılar. Bu amaçtan hareketle, erkekliğin performatif bir kavram olması yani bir erkeğin yaşamı genelinde sergilediği performansın öncelikli olarak diğer erkekler ya da eril sistemler tarafından onaylanmasının gerekliliği ve erkeklerin kendi sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinde erkekliğin her zaman baskın bir bağlam/sistem oluşturması, erkeği ve erkekliği merkeze alarak diğer sistemler ve sosyal kurumlarla olan etkileşimler ve ilişkiselliklerin, erkeklik değerleri bağlamında ele alınmasını gerektirir. Daha net bir ifadeyle sosyal hizmetin 1980'lerden itibaren kullandığı temel yaklaşımlardan biri olan Ekosistem Yaklaşımı erkekliğin, bir erkeğin çevresindeki farklı sistemler arasında kurulan iletişim ve etkileşimde üstlendiği rolün anlaşılabilmesi, profesyonel bir yardım ilişkisinde üzerinde durulması gereken ihtiyaçların belirlenebilmesi ve erkeğin yaşam seyrinde erkeklik temelinde ortaya çıkan değişimlerin incelenebilmesi için gayet düzenli bir kuramsal bütünlük sunar. Ekosistem Yaklaşımının ana vurguları temelinde erkeklikleri ele almak; erkekliğin her farklı bağlamda yeniden inşa edilen özelliğinden dolayı aslında canlı ve devingen bir kavram olmasına, erkek ile farklı büyüklükteki sistemler arasında erkeklik değerleri temelinde kurulan sınırsız transaksyonlardaki dinamik etkileşimlere, bu sistemler arasındaki sağlıklı etkileşimleri üst düzeye çıkarmaya ve sosyal hizmet müdahalelerinin; bireylerin farklı sistemlerle kurdukları ilişkilerden hareketle oluşturdukları kesişimsellikler yani kendi "gerçek" yaşamları üzerinden modellenmesi gerekliliği gibi bazı referans noktalarına duyarlı bir yaklaşım içinde olma anlamı taşır. Benzer şekilde pandeminin, bireylerin merkezlerinde buldukları farklı sistemler üzerinde yarattığı etkilerin de bu yaklaşım eliyle ortaya çıkarılması daha sistematik bir metodolojik ve kuramsal bütünlüğün oluşmasına da katkı sunabilir.

Şüphesiz sosyal olayların etkilerinin kısa vadede belirlenebilmesi çok zordur. Fakat toplumdaki hakim erkeklik değerleri ve algısıyla erkeklerin ihtiyaçları arasındaki etkileşimi, erkeklerin sosyalleşme süreçlerini, erkekliğin inşası ve sergilenişini Covid-19 Pandemisi'nin beraberinde getirdiği koşulları odağa alarak Ekosistem Yaklaşımı bağlamında incelemek; hem farklı zamanlarda farklı erkekliklerin, farklı büyüklükteki ekosistemler dahilinde nasıl inşa edildiğini anlamak hem de toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı, verimli yaklaşımlar geliştirmek için fırsat olarak görülebilir. Benzer şekilde eleştirel erkeklik alanyazını sosyal hizmetin gündemine getirmek, sosyal hizmette erkeklerle/erkekliklerle çalışmaya dair güncel bir tartışmanın başlatılması ve buradan hareketle doğrudan sosyal hizmet uygulamaları başta olmak üzere sosyal politikalarda ve farklı refah hizmetlerinde yeni yaklaşımlar ve mesleki uygulamaların geliştirilmesi için de ayrıca gereklidir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı Covid-19 Pandemisi'nin ortaya çıkardığı koşullar temelinde erkeklerin deneyim ve algılarını Ekosistem Yaklaşımı bağlamında incelemektir. Araştırmanın alt amaçları ise;

1. Covid-19 Pandemisinin, erkeklerin farklı ekosistemleri üzerinde yarattığı etkiler nelerdir?

1.1. Pandeminin, erkeklerin aile-içi ilişki ve rollerinde neden olduğu değişimler nelerdir?

1.2. Pandemi, erkeklerin sosyal çevreleriyle kurdukları ilişki ve etkileşimlerde nasıl bir farklılaşmaya neden olmuştur?

1.3. Pandeminin beraberinde getirdiği koşullar, erkeklerin sosyal destek sistemleri ve ekonomik işleyişlerinde nasıl bir etki yaratmıştır?

1.4. Erkekler, pandeminin beraberinde getirdiği koşulların, erkek olmanın kültürel anlamında yarattığı etkiler hakkında ne düşünülmektedirler?

1.5. Erkekler, pandeminin yarattığı değişimin sosyo-tarihsel koşulları hakkında ne düşünülmektedirler?

2. Erkeklerin, hastalık karşısındaki deneyim ve algıları nasıl şekillenmiştir?

2.1. Bir erkek olarak, hastalıktan korunma önlemlerine uyum sağlama noktasında kendi performanslarını nasıl değerlendirmektedir?

2.2. Erkekler, bu süreçteki psikolojik durumları hakkında ne düşünmektedirler?

3. Erkeklerin, pandemi sonrası hayata dair değerlendirmeleri nasıl şekillenmektedir?

3.1. Pandemi sonrası sosyoekonomik hayata dair düşünceleri nelerdir?

3.4. Pandemi sonrasındaki erkeklik algı ve tutumlarına yönelik düşünceleri nelerdir?

şeklinde belirlenmiştir.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Dünya için bir “kriz dönemi” olarak değerlendirebileceğimiz Covid-19 Pandemisi sadece toplumların gündelik hayatlarını etkilemekle kalmamış aynı zamanda krize müdahale, halk sağlığı uygulamaları ya da psikososyal hizmetler gibi genel başlıklar altında ele alabileceğimiz sosyal hizmet müdahalelerinin niteliğini de değişime zorlamıştır. Sosyal hizmetin kuram-uygulama repertuarını göz önüne aldığımızda; eleştirel erkeklik alanyazınının, sosyal hizmetin temel kuram, yaklaşım ya da uygulamaları yardımıyla ele alındığı çalışmaların sayıca az olması, pandemide sosyal hizmet eliyle sunulan hizmetlerde erkekliklerin gözden kaçırılması sonucunu doğurmuştur. Bu çalışma, Covid-19 Pandemisinin beraberinde getirdiği koşullar temelinde erkekliklerin değişen algı ve deneyimlerini, bu süreçte farklılaşan ihtiyaçlarını, Ekosistem Yaklaşımının ana kavramları temelinde anlama amacı taşımaktadır ki böylesi bir çaba aynı zamanda; sosyal hizmet literatüründe erkeklerle çalışırken, kurulacak olan profesyonel yardım ilişkisinde odaklanılması gereken ihtiyaçların ne olduğu, bu ihtiyaçların toplumdaki hakim erkeklik değerleriyle ne gibi bir ilişkisellik taşıdığı ve bu değerlerin erkeklerin farklı ekosistemleri üzerinde yarattığı etkileri göstermesi noktasında, sosyal hizmette erkeklerle çalışmanın kuramsal altyapısına ve uygulamaya dönük yöntemlerine katkı sağlayabilir. Erkeklikleri sabit bir sosyal kurgu olarak görmemek, bir taraftan erkekliğin toplumsal yapıyı oluşturan farklı ekosistemlerde karşımıza çıkan farklı tezahürlerini anlamaya bizi bir adım daha yaklaştırırken aynı zamanda sosyal hizmet uzmanlarının (SHU’ların), eleştirel erkeklik çalışmalarının katkısını, özellikle doğrudan sosyal

hizmet uygulamasına kuramsal bir bütünlük içinde aktarmasına da yardımcı olacaktır.

Gerek Sosyal Hizmet gerekse Eleştirel Erkeklik Çalışmaları alanyazınına bakıldığında, Covid-19 Pandemisinin getirdiği koşulların, mavi yakalı ve beyaz yakalı erkekliklerin inşasında yarattığı değişimlere Ekosistem Yaklaşımı temelinde odaklanan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bağlamda yapılan bu araştırmanın hem Eleştirel Sosyal Hizmet Yaklaşımları hem de Eleştirel Erkeklik Çalışmaları alanyazınına katkı sağlayacağı ve doğrudan sosyal hizmet uygulamasında erkeklerle çalışmaya dair yeni bir yönetsel tartışma başlatabileceği düşünülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI

Aşağıdaki tanımlar, araştırma konusu ile ilgili olarak operasyonel olarak düzenlenmiştir.

Erkeklik Algısı: Erkeklerin, erkek olmayla bağlantılı düşünce, deneyim ve algıları.

Erkekliğin İnşası: Toplumdaki erkekliği oluşturan tüm tarihsel, sınıfsal, ekonomik, cinsel, kültürel, sosyolojik ve psikolojik durum ve koşullar ve bunların birbirleriyle olan kesişimselliği ve uyumu.

Mavi Yakalı Erkekler: Kamu ya da özel sektörde, fiziksel güce dayalı işlerde çalışan 18-65 yaş arası erkekler.

Beyaz Yakalı Erkekler: Kamu ya da özel sektörde, beyin gücüne dayalı işlerde genellikle ofis ortamlarında çalışan 18-65 yaş arası erkekler.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma örnekleminin, araştırmacının ikamet ettiği il ile olan yakınlığı nedeniyle Ankara ve Nevşehir illerindeki 18-65 yaş arası mavi yakalı ve beyaz yakalı erkeklerden, araştırmaya katılım için gönüllü olanlar arasından seçilmesi araştırmanın temel bir sınırlılığıdır.

2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Bilindiği gibi özellikle doğrudan sosyal hizmet uygulamasında profesyonel yardım ilişkisi; bireylerin ihtiyaç tanımları, bu ihtiyaçların farklı ekosistemlerdeki görünüşleri ve ihtiyaçların giderilmesi noktasında bireyleri engelleyen psikososyal durumlar üzerine odaklanır. Araştırmanın kuramsal çerçevesinde bu yüzden ilk olarak pandemi gibi yeni bir sorunun neden olduğu yeni ihtiyaçlar tartışılacak, sonrasında bu değişimin erkeklerin farklı ekosistemlerindeki etkilerinin ortaya çıkarılmasına yardımcı olabilecek Ekosistem Yaklaşımına değinilecektir. Son bölümde ise sosyal hizmet uygulamasında Eleştirel Erkeklik Çalışmalarına duyarlı bir yardım sistematiğinin sağlanmasında Ekosistem Yaklaşımının sunması muhtemel teorik ve metodolojik katkılar üzerinde durulacaktır.

2.1. COVID-19 PANDEMİSİ VE YARATTIĞI DEĞİŞİM: YENİ SORUNLAR, YENİ İHTİYAÇLAR

Bilindiği gibi 31 Aralık 2019 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Çin Ülke Ofisi, Çin'in Hubei Eyaleti'nin Wuhan kentinde, o an itibariyle sebebi tanımlanamayan zatürre vakaları bildirmiş ve sonrasında yapılan incelemeler sonucunda 5 Ocak 2020 tarihinde, daha öncesinde insanlarda tespit edilmemiş bir coronavirüs tanımlandığı duyurulmuştur. Önceleri 2019-nCoV olarak adlandırılan virüs Covid-19 ismini alarak, 4 ay gibi kısa bir süre içinde 200'ün üzerinde ülkeye yayılmış ve milyonlarca insanın enfekte olmasına ve ölümüne neden olmuştur. Türkiye'de de ilk Covid-19 vakasının görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinde, DSÖ tarafından Covid-19 salgını bir pandemi olarak ilan edilmiştir² (Budak ve Korkmaz, 2020: 62; Artantaş ve Gürsoy, 2020:159). Her ne kadar insanlık, daha öncesinde de İspanyol Gribi, Asya Gribi, Ebola, Domuz Gribi ya da HIV gibi bulaşıcı hastalıkların etkisini deneyimlemiş olsa da Covid-19'un yayılma hızı, etki genişliği ve ölümcüllüğü, bu pandemiyi diğerlerinden farklı bir yere taşımış; küresel ölçekte yaşanan bu felakete yönelik kısa sürede radikal önlemler

² 8 Kasım 2023 itibariyle DSÖ'ye göre Dünya'da onaylanan vaka sayısı yaklaşık 772 milyon olurken ölüm sayısı ise 7 milyona yaklaşmıştır (covid19.who.int). Türkiye'de toplam vaka sayısı Mart 2023 itibariyle yaklaşık 17,3 milyon, ölüm sayısı ise 102.174'tür. (covid19.saglik.gov.tr).

alınmak durumunda kalınmıştır (Aşkın, Bozkurt ve Zeybek, 2020:312). Hastalık ve hastalığın neden olduğu önlemler sonucunda ekonomik, sosyal, psikolojik ve siyasal alanlarda yaşanan dönüşümün bir yansıması olarak birçok bilim insanından, artık hiçbir şeyin pandemi öncesi gibi olamayacağına dair öngörüler duyulmaya başlanmıştır.

Pandeminin, zaten ekonomik belirsizliklerin tüm dünyada hakim olduğu bir dönemde gelmesi, yaşanan ekonomik sorunların maliyetinin, insanlığın büyük bir kısmı için ciddi sorunlar doğurmasına neden olmuştur (Artantaş ve Gürsoy, 2020). Birçok sektörde üretimin durmasına bağlı olarak çalışanlar işlerini kaybetmiş, işgücü piyasasından uzun süreler uzak kalmış³, hane geliri düşmüş ve küresel tüketim büyük oranda azalmıştır. Uzun sağlıklı bir yaşama sahip olmak, bilgiye ulaşmak/eğitim alabilmek ve insana yaraşır bir yaşam için kullanılacak kaynaklara erişebilmek olarak tanımlayabileceğimiz İnsani Gelişme Endeksi'nin üç temel dayanağı (İnsani Gelişme Vakfı [INGEV], 2017) pandemiyle birlikte hatırı sayılır ölçüde zarar görmüş ve küresel olarak yaşanan bu durumun, 1929 Ekonomik Buhranı'ndan daha ağır bir tabloya neden olacağı öngörülmüştür (Esiroğlu, 2021:88). Ayrıca Türkiye özelinde duruma baktığımızda pandeminin, 2018 ekonomik krizinin hasarlarının tam olarak ortadan kaldırılamadığı bir döneme denk gelmesi ve salgının uzamasının yarattığı olumsuzlukların kısa vadeden orta vadeye doğru evrilmesi de ekonomik problemlerin kemikleşmesine neden olmuştur (Yeldan, Tekgüç ve Ünsal, 2021:35; Uysal Kolaşın, Hızıroğlu Aygün ve Köksal, 2021:39). IMF (2020) ve UNDP'nin (2020) de altını çizdiği gibi pandeminin yarattığı sorunlar, gelişmekte olan ülkelerde, makro ekonomik değişkenlerde daha radikal gerilemelerin habercisi olmuştur.

³ Kanten ve Arda'ya (2021) göre iş gücü piyasasından uzak kalmak, belirli gruplar için kısa süreliğine de olsa olumlu bazı etkiler yaratmıştır. Özellikle evde çalışma ya da esnek çalışma modelleri, kişilerin aileleriyle daha fazla zaman geçirmelerine ve bu süreçte kişisel gelişimlerine odaklanmalarına fırsat sunmuştur. Fakat Yılmaz (2020) tarafından yapılan araştırma, Covid-19 pandemisinin, bireylerin kariyer planlarında yıkıcı bir etki yarattığını göstermiştir. Bireyin kontrolü dışındaki faktörlerin kariyer planlarında yarattığı yıkıcı ve sıra dışı olaylar olarak tanımladıkları "kariyer şoku"nun pandemiyle birlikte birçok istihdam adayını olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır (s:1)

Küresel bir halk sağlığı krizi olarak da değerlendirebileceğimiz pandemi, bireylerin psikolojik sağlamlıklarında da önemli izler bırakmıştır. Genel olarak sosyal izolasyon, sosyal mesafe kuralları, küresel kapanmanın neden olduğu ekonomik gerileme ve kriz, stres, hastalanma ve ölüm korkusu⁴, sevdiklerini koruyamama korkusu, izolasyonun neden olduğu sıkıntı ve yalnızlık, kaygı ya da hastalıkla ilgili damgalanma/ayrımcılık gibi durumların bu dönemde bireyler için temel stresörler olduğu bilinmektedir (Thakur ve Jain, 2020:952; Tükel, 2020; Yazıcı Çelebi, 2020). Örneğin Altundağ (2021) tarafından yapılan araştırma, bireylerde kaygı, stres ve depresyonun pandeminin bir yan etkisi olarak arttığını ve buna bağlı olarak psikolojik dayanıklılıklarının olumsuz şekilde etkilendiğini göstermektedir. Benzer şekilde Çetin ve Anuk'un (2020) çalışması da yalnızlaşma, yakınlarını kaybetme korkusu ve kendi gelecekleriyle ilgili kötümser yaklaşıma sahip olma gibi pandemi kaynaklı ortaya çıkan duygusal sorunların, bireylerin psikolojik sağlamlıklarına hasar verdiğini kanıtlamıştır.

Devletler tarafından zorunlu şekilde uygulanan karantina önlemleri de bu süreçte bireylerin ruh sağlıklarını olumsuz etkileyen durumları beraberinde getirmiştir. Uzun karantina süreleri, bireyin kendisinin ya da ailesinden birinin hastalığa yakalanması endişesi, tıbbi bakım eksikliği, karantina süreci hakkında belirsizlik, damgalanma ya da temel ihtiyaçların karşılanmasında yaşanan sorunlar gibi etmenler (Brooks ve diğ., 2020; Emiral, Çevik ve Gülümser, 2020) hastalığın etkilerinin artarak psikolojik iyilik haline olumsuz biçimde yansımaya neden olmuştur. Özellikle aileyle birlikte girilen karantinalarda kişi, aile tarafından verilen sosyal desteğin iyileştirici etkisini deneyimlerken aynı zamanda bu süreç aile içi sorunların (şiddet, anlaşmazlık ya da iletişimsizlik) ortaya çıkmasını da beraberinde getirebilmektedir (Koçak ve Harmancı, 2020). Aile içinde yaşlı, engelli ya da kronik hastalığa sahip bir aile üyesinin olması durumunun da bireyin hastalığa bağlı yaşadığı kaygıyı artırıcı bir etki yarattığı da ortaya çıkmıştır (Yılmaz ve diğ., 2020).

⁴ Hastalığın yarattığı korku, panik ve endişenin neden olduğu durum olarak tanımlanan "Koronafobi" (Artantaş ve Gürsoy, 2020) araştırma sonuçlarına göre kadınlarda, erkeklerden daha fazla görülmektedir (Kasapoğlu, 2020).

Pandeminin, ekonomik ya da psikolojik olarak yarattığı durumlara ek olarak sosyal yapı ya da süreçler üzerinde de olumsuz çıktılara neden olduğu ve sosyal sorunların yıkıcı etkilerini artırıp genişlettiği de bilinmektedir. Hastalığın önlenmesi için alınması gereken zorunlu önlemler, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha da derinleştirmiştir. Pandemi sürecinde kadınların (özellikle yaşlı, engelli, psikiyatrik tanı alan, teknolojiye erişimi olmayan, ev işlerinde ya da sağlık hizmetlerinde çalışan ya da evsiz kadınlar gibi), eril şiddetin her boyutunun mağduru olma oranları daha da artmıştır (Dlamini, 2020:3). Sokağa çıkma yasakları, karantinalar ya da belirli sektörel alanların kapatılmasıyla birlikte, kadınların eril şiddetin etki ve risklerine sistematik bir şekilde maruz kalma tehlikeleri yükselmiş hatta bu durumun süreğenliği, bazı feminist yazarlar tarafından, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında yıllardır yürütülen mücadeleler sonucunda elde edilen kazanımları baltalamaya gidecek kadar ciddi bir tehdit olarak görülmüştür (Kaukinen, 2020:668).

Aile içinde olmak, aynı zamanda bireylerin ihtiyaç duyduğu sosyal desteğin artmasında ve bu bağlamda pandemi sürecinde yaşanan yalnızlık duygusunun azalmasında bir dışsal koruyucu neden olarak gösterilse bile (Yıldırım Üşenmez ve Kavak Budak, 2021:184; Karaman ve diğ., 2021:79) pandeminin aile içi ilişkilerde yarattığı dönüşüm, aile kurumuna zaten içkin olan bazı tehlikelerin su yüzüne çıkmasını kolaylaştırmıştır⁵. Bireysel nedenlerle ya da devletin zorlamasıyla eve hapsolan insanlarda fiziksel sosyalleşme azalmış, insan etkileşimleri kısıtlanmıştır. Bu eylem-mekân çıkmazında deneyimlenen sosyal izolasyon bireylerin “yeni normal” diye tanımlanan sürece direnç göstermelerine neden olmuştur (Kara, 2020). Pek çok ailede, ebeveyn-çocuk iletişimi ya da eşler arası iletişim, ailenin temel stresörü haline dönüşmüş (Çiftçi, 2021), evden eğitim, finansal stres ya da eşlerin sosyal ilişkilerinin seyrelmesi gibi nedenlerle bireyler, evlilik çatışmaları yaşamış ve hatta boşanma kararı almışlardır (Bibi,

⁵ Carlson, Petts ve Pepin (2020) tarafından yapılan araştırma, durumun bazı aileler için belki de çok ümitsiz olmadığını ortaya koymaktadır. 1060 ebeveynle yaptıkları çalışmada pandeminin, ailede cinsiyetler arası geleneksel iş bölümünü değiştirdiği sonucuna ulaşan yazarlara göre erkekler, pandemi öncesine kıyasla pandemi süresince ev işi ve çocuk bakımı konularında daha fazla sorumluluk almışlardır. Sadece online eğitimde kadınların erkeklere kıyasla baskın olan sorumluluklarının değişmediğini söyleyen yazarlar, pandeminin, erkeklerin eşleriyle ev işlerini paylaşmalarının önündeki engelleri kaldırdığını belirtmektedirler.

2021:134; Nar, 2020:372). Ayrıca yaşlı ebeveynlerin kendi çocuklarından gördükleri desteğin azalmasıyla birlikte kuşaklararası dayanışmanın sekteye uğraması, yaşlılıktaki en önemli sorunlardan biri olan sosyal izolasyonun etkilerini yaşlılar özelinde daha derinleştirmiştir (Özdemir Ocaklı ve Özmete, 2021). Kadınların bakım yükleri artmış, sokağa çıkma yasakları, esnek/evden çalışma düzenlemeleri ya da çocuk bakım merkezlerinin kapalı olması gibi nedenlerle, işgücü piyasasındaki dezavantajlı konumları, kendi evlerine kaymıştır (Yaşar Dinçer ve Yirmibeşoğlu, 2020).

Covid-19 Pandemisi'nin neden olduğu sosyal değişim, bir kök neden olarak neoliberal politikaların ve dolayısıyla küresel kapitalist sistemin yarattığı yıkımın da -yeniden-eleştirilmesinin yolunu açmıştır. Son yüzyıl içinde ülkelerin genel refah seviyelerinin arttığı ya da küresel ekonomik büyümenin hızlandığı gibi popülist siyasal retoriği bir kenara bırakıp, kamu politikalarının kapsayıcılıktan uzaklaşıp neredeyse tüm kamu hizmetlerinin piyasanın tasarrufuna teslim edilmesini tartışmaya başladığımızda, devletler tarafından yaratılan madun/sınıfaltı grupların ihtiyaçlarının, pandeminin yarattığı etkiyle birlikte daha vurucu bir şekilde belirginleştiğini fark edebiliriz. Daha da önemlisi, sistemin yaratıp sürdürdüğü yoksulluk, işsizlik, ekolojik tahribat ya da sağlık hizmetlerinin piyasalaşması gibi farklı sorun alanlarının, sadece dezavantajlı grupların sorunları olmadığı anlayabiliriz (Artantaş, 2020; Sevimli, 2021). Dolayısıyla yeni normal diye adlandırılan sürecin, belki de farklı sosyal sınıfların etkileşimini en azından kamu politikalarından hareketle güçlendireceğine/güçlendirmesi gerektiğine dair naif bir çıkarımda da bulunabiliriz.

Halen etkilerini taşıdığımız bu sürecin, insanın biyopsikososyal bütünlüğünde yarattığı etkileri kısa vadede betimleyebilmek belki de kendi bireysel deneyimlerimizi temel aldığımız için kolaydır. Fakat bu denli derin etkiler yaratan küresel bir krizin, toplumdaki farklı grupları uzun vadede nasıl etkileyeceğine ve yeni normal diye tanımlanan sürecin alametifarikasının ne olacağına ilişkin tartışmalar halen devam edecek gibi görünmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında bakıldığında, pandeminin beraberinde getirdiği yeni koşullar; sadece bireyleri değil aynı zamanda toplumdaki tüm kurumları, hizmetleri, sosyal politikaları ya

da toplumsal sistemleri değişime zorlamıştır. Ülkemiz ölçeğinde sosyal hizmet, karşılaştığımız toplumsal kriz zamanlarında, etkin şekilde yürüttüğü krize müdahale ya da psikososyal hizmetlerini göz önüne aldığımızda, pandemiye kadar başarılı bir sınav vermiş olsa da pandemideki radikal koşullarla birlikte, bir müracaatçı sistemi olarak erkeklikleri ve bu süreçte erkeklerin değişen ihtiyaçlarını gözden kaçırmış gibi görünmektedir. Bu aksaklığın temel nedenlerinden biri; bu zamana kadar sosyal hizmetin kuram ve uygulama repertuarında, erkeklerle çalışırken sosyal hizmetin hangi yaklaşım ya da teorilerinin etkili olabileceğini dair bir tartışmanın başlatılamamış olmasıdır. Sonraki bölümde, bu çalışmanın da referans noktasını oluşturan ve sosyal hizmette erkekliklerle çalışırken kullanabileceğimiz kuramsal yaklaşımlardan en önemlisi olduğu düşünülen Ekosistem Yaklaşımı hakkında bilgilere yer verilmiştir.

2.2. SOSYAL HİZMETTE EKOSİSTEM YAKLAŞIMI: GELİŞİMİ, VURGULARI VE TEMEL KAVRAMLARI

Geçtiğimiz yüzyılın başında Kuzey Amerika ve Avrupa’da hem profesyonel bir alan hem de akademik bir disiplin halini almaya başlayan sosyal hizmet, kuram ve uygulama repertuarını; sosyoloji, psikiyatri, felsefe ve hatta biyoloji gibi farklı bilim dallarından etkilenecek ve bu bilim dallarındaki gelişmeleri kendi akademik temellerine göre yorumlayarak oluşturmaktadır. Mesleğin ortaya çıktığı ilk dönemlerde hakim paradigma olan ve Freudyen tahlillere dayanan medikal model; sorun yaşayan bireyleri “hasta” olarak tanımlayıp sorunların nedenleri olarak bireysel patolojileri göstermekteydi. İlerleyen yıllarda dünyanın şahit olduğu değişimler, kökeni “sosyal”in içinde olabilecek (işsizlik, yoksulluk, suçluluk, ekonomik kriz ve toplumsal bunalım gibi) bazı sorunların, bireyin yaşantısı üzerindeki ağırlığını kanıtlamış ve sonrasında, insan davranışının kendi çevresi içinde değerlendirilmesine dair yeni paradigma arayışları gündeme gelmiştir (Danış, 2006:46).

Bu arayışlardan ilki olan ve özellikle 60’lı yıllardan sonra etkin bir şekilde kullanılan Genel Sistem Teorisi (GST), mühendislikten sosyolojiye kadar çok sayıda farklı disiplinin, karmaşık etkileşimsel durumları analiz etme ve

anlamlandırma gayretleri sonucunda ortaya çıkmış; “*en büyüğü hariç tüm sistemler, diğer sistemlerin alt sistemleridir ve en küçüğü hariç tüm sistemler, diğer sistemlerin ortamlarıdır*” temel ilkesinden hareketle fenomenlere yaklaşmıştır (Forder, 1976:27). GST’nin, sosyal bilimlere uyarlanmasında, Herbert Spencer, William Graham Sumner ve Lester Ward gibi 19. yüzyıl Sosyal Darwinistleri olarak anılan organizmacı sosyal teorisyenlerin çalışmaları harekete geçirici olmuş olsa da (Leighninger, 1977:45) sosyal hizmet alanyazınına yönelik esas katkı, Talcott Parsons ve Bernard Barber’ın çalışmaları sonucunda görünür hale gelmiştir.

Parsons, “Sosyal Sistem Teorisi” olarak tanımladığı ve temelinde GST’nin bulunduğu yaklaşımında biyolojik düşünce tarzını kullanarak toplumları farklı alt sistemlerden oluşan; *adaptasyon, hedefe erişme, bütünleşme/entegrasyon ve yapıların devamlılığı* ihtiyaçlarını gidererek işlevselliklerini koruyan sistemler olarak ele alır. Toplumdaki tüm sistemlerin, “Genel Eylem Sistemi” diye kavramsallaştırdığı dört sistem üzerinde (*davranışsal organizma, kültürel sistem, kişilik sistemi ve sosyal sistem*) oluştuğunu ve bu farklı büyüklükteki sistemlerin yaşamlarına devam edebilmeleri için çevrelerine açık olmaları yani sistemlerle çevreleri arasında bir değiş-tokuş veya bilgi/enerji alışverişi olmasının zorunluluğunu vurgular. Bu türden bir etkileşim hem sistemin devamlılığında hem de sistemle çevresi arasındaki uyumluluğun tesisinde önemlidir ki işlevselcilik ve yapısal-işlevselciliğin toplumları ele alırken sahiplendikleri “uyum” kavramının çıkış noktası burasıdır (Wearne, 2002:89; Germain, 1978:536). Barber (1994) ise aynı zamanda hocası da olan Parsons’ın sosyal sistem kavramını tutarsız ve kafa karıştırıcı biçimde kullandığını savunarak, toplumun sosyal sistemle nasıl bir ilişkisellik içinde olduğunu, Sosyal Sistem Teorisinde netlik bulmadığını öne sürer. Barber’a göre sosyal sistemi anlamının hareket noktası, sistemleri; birbirine bağlı *bağımsız değişkenler dizisi* olarak tanımlamaktan geçer. Bu haliyle sosyal sistem teorisi, özellikle kültüre ve kişiliğe yönelik olmayan “eylem” ile ilgili teorik yönelimdir. Sistem, bağımsız değişkenler arasındaki karşılıklı bağımlılığın sırası ya da sıralama ilkesini tanımlarken sosyal sistem, herhangi bir sosyal aktörler

dizisi arasında geçerli olan düzenleyici ilkelerdir (Barber, 1994:104; Wearne, 2002:95).

Sistemler	Fiziksel ve zihinsel enerjinin, sistemin sınırların ötesine göre içsel olarak daha fazla değiştirildiği öğeler.
Alt Sistem	Daha geniş sistemlerin parçalarıdır ve bu sistemler kendi küçük bir sistemmiş gibi hareket edebilir.
Enerji	Eylemler, kaynaklar ve bilgi gibi sisteme eklendiğinde sistemin daha işlevsel bir biçimde çalışmasını sağlayabilecek unsurlar.
Sınırlar	Sistemler, kendilerini diğer sistemlerden ayıran sınırlara sahiptirler. Bu sınırlar fiziksel ya da psikolojik olabilir.
Seviyeler	Mikro, mezo ya da makro gibi farklı sistemsel düzenlemeler.
Kapalı Sistem	Sınırları boyunca geçirgenliği olmayan yapılar
Açık Sistem	Geçirgenliği olan yani diğer sistemlerle alışverişe izin veren yapılar
Girdi	Sistemin sınırlarından girerek sisteme enerji katan unsurların tamamı
Veri	Sistemin enerjiyi kullanma biçimi. Verilerin sisteme dahil olmasıyla birlikte sistemin kendisi de değişime uğrayabilir
Çıktı	Sistemden çevresine yayılan ve sistem sınırlarının dışındaki şeylere etki eden unsurlar
Geribildirim Döngüleri	Sistemin çevresini etkileyen çıktıların sistemde daha fazla girdiye yol açması durumu
Eşitlik	Sistemler, çevreden gelen mesajlara cevap verirken zorlayıcı etkilere karşı kendi iç dengesini korurlar
Eşitsizlik	Sistem eğer dengede değilse çevreden gelen girdi ya da geribildirimler sistemde olumlu bir büyüme ya da değişim gerçekleştirilemez

Entropi	Sistemlerin devamlılığında kendi enerjilerine ihtiyaçları vardır. Sistemler girdiler almadıkça zayıflarlar.
İstikrarlılık	Değişim, sistemler temel kimliklerini değiştirmeden de sağlanabilir. Eğer sistem değişim karşısında esnekse, istikrarlılığını sürdürebilir.
Durulum (steady state)	Sistemin çevresine cevap verebildiği, büyüme ve değişimin yer alabildiği ve sistemin olumlu bir iç gerginlik deneyimlediği durumlar. Bu haliyle sistem hedefe doğru ilerler ve hedefi gerçekleştirdiğinde diğer hedefe yönelir
Homeostaz/ Dengeleşim	Sistemin istikrarlı halinin bir uzantısı olarak girdi, sistemi değiştirmesine rağmen sistem kendi doğasını devam ettirebilir.
Farklılaşım	Sistemlerin zaman içinde daha farklı bileşenlerle daha kompleks bir yapıya dönüşmesi
Toplamsal Olmamak	Sistemin bütünü, sistemi oluşturan parçaların toplamında daha büyüktür.
Karşılıklılık	Sistemdeki bir parça değişirse, sistemdeki diğer parçalar da bu değişimden etkilenir ve bu değişim nihayetinde sistemi de değiştirir.
Eşsonuçluluk	Amaca ya da sonuca ulaşabilmek için birden fazla farklı yol vardır.

Tablo 1: Sistem Yaklaşımıyla İlgili Temel Kavramlar (Payne, 2020:247-248; Teater, 2015:28).

Medikal modelden sonra Sistem Yaklaşımının (SY) sosyal hizmette temel paradigma haline gelmiş olması, sosyal hizmet uzmanlarının (SHU'ların) kendi rollerine ilişkin daha geniş bir bakış açısına sahip olmalarına ve buradan hareketle uygun müdahale yöntemlerini kullanabileceklerini görmelerine yardımcı olmuştur (Vickery, 1974:391). Gerçekten de toplumdan topluluklara, gruptan aile ve bireylere kadar değişen farklı müdahale ölçeklerinde SY'nin sosyal hizmet tarafından kullanılması, toplumda dezavantajlılığı ortaya çıkaran

sorunların farklı sosyal kaynaklarını anlamada oldukça geliştirici bir etki yaratmıştır. Son yıllarda sosyal hizmet alanyazınında sıkça karşılaştığımız ve güncel eleştirel kuramlar olarak da adlandırabileceğimiz yeşil sosyal hizmet, eko-feminist sosyal hizmet ya da baskı karşıtı uygulama gibi paradigma ve müdahale yöntemlerinin kökeninde; sosyal sorunların kaynaklarına yönelik sistem temelli bir yaklaşımın olduğu göze çarpar. Hatta sosyal hizmet, sistem yaklaşımına o kadar entegre olmuştur ki kendi müdahale biçimini bu yaklaşımdan temel alarak kavramsallaşmıştır. Aşağıda göreceğiniz tablo, sosyal hizmet müdahalesinin ana hatlarını belirleyen ve halen kabul gören mesleğin temel sistemlerini göstermektedir.

Değişim Ajanı Sistemi	SHU'lar, sosyal hizmet kurumları ve bu kurumların örgütsel yapıları
Müracaatçı Sistemi	Değişim ajanı sisteminden hizmet bekleyen bireyler, aileler, gruplar ve topluluklar gibi sistemler.
Hedef Sistemi	Değişim ajanı sisteminin, birlikte belirlenen hedeflere ulaşmak için değiştirmeye çalıştığı bireyler
Eylem Sistemi	Hedeflere ulaşmak için birlikte çalışılan insanlar ve hizmet repertuarı
Mesleki Sistem	Değişim ajanı ve eylem sistemini etkileyen kurumlar, yasal düzenlemeler ve araştırmaların tamamı.

Tablo 2: Sosyal Hizmette Temel Sistemler (Payne, 2020:254; Vickery, 1974:398).

Sistem yaklaşımının sosyal hizmet uygulamalarında bu kadar etkin kullanılmasının belirli nedenleri bulunmaktadır. İlk olarak bu yaklaşım, sorunların sosyal ve özellikle makro-sosyal açıklamalarına yönelik yenilenmiş bir ilgiyi temsil etmektedir. Bu ilgi aynı zamanda bireysel sorunların daha büyük sosyal yapı eksiklikleri/başarısızlıklarıyla olan ilişkisine dair yeniden gündeme gelen farkındalığa da gönderme yapar. İkinci olarak sistem perspektifi, sosyal değişimle ilgili çerçeve çalışmalara kıyasla daha yeterli bir açıklamaya izin verir. Sorunun kaynağı olan sistemi değiştirmeye ya da revize etmeye yönelik çaba - *en azından teoride*- daha kolaydır. Son olarak bu yaklaşım, güç ve kontrol sorunlarını odağa getirmesi noktasında potansiyel bir yeteneğe sahiptir. Sistem yaklaşımı yardımıyla SHU'lar müracaatçılarıyla ilişkilerinde sosyal kontrolün ve

bazı durumlarda baskı araçlarının rolü üzerinde daha derin bir sorgulamaya girişebilmektedirler (Leighninger, 1977:45-46).

Sistem Yaklaşımı bir taraftan sorunların kökenlerine dair SHU'ların bakış açısını genişletirken teoriye içkin şekillenen soyut kavramsallaştırmalar; bazı noktalarda, kuramın vurguladığı *uyum* kavramının birey ve sistemler arasında nasıl belirginleştiğine dair net bir yanıt sunmada yetersiz kalmıştır. Çünkü konu insanlar olduğunda uyum süreçleri sadece biyolojik değil aynı zamanda sosyal, psikolojik ve kültürel. Aynı zamanda, çevrenin de sürekli değiştiği fikrinin artık daha fazla vurgulanır hale gelmesi ve hem sosyal etkileşimi şekillendiren hem de fiziksel ortamların kullanımlarını etkileyen bilgi ve değerleri içeren kültürel süreçlere duyarlı bir yaklaşım geliştirme eğilimi (Germain, 1978:539) *uyum* kavramına ek olarak *etkileşim* fikrinin de ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Uyum ve etkileşimin birlikte değerlendirildiği bir tabloda, sistemlerin sabit/değişmez yapılar olarak kabul edilmesi, yeni sosyal çevreler yaratıp aynı zamanda bu çevrelerden etkilenen bireylerin ihtiyaç ve sorunlarını keşfetme, baş etme mekanizmalarını anlama noktasında yetersiz kalmıştır. Bu bağlamda şekillenen dinamik bir bakış açısı geliştirme çabası Ekosistem Yaklaşımının (ESY) ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir.

Bir terim olarak *ekoloji* ilk kez 1868 yılında Ernst Haeckel tarafından, dünyadaki organizmaların karşılıklı bağımlılıklarını ifade etmek için kullanıldıktan sonra hem bir botanikçi hem de büyük bir Freud hayranı olan Tansley, *ekosistem* kelimesini icat ederek; doğa, toplum bilimleri ve insan davranışları arasındaki bağlantıyı netleştirmeye çalışmıştır. Ardından 1965 yılında psikolog Roger Barker'ın ekoloji kavramını davranış bilimlerinde ilk kez kullanması ve 1979 yılında Carol Germain'in, çevre ve insan arasındaki karşılıklı uyumun önemine yaptığı vurguyu tanımlayan "uyum dengesi" (*goodness of fit*) kavramını bulması gibi gelişmelerle birlikte ekosistem yaklaşımı, sosyal hizmet uygulamalarında yerini almaya başlamıştır (Ungar, 2002:480; Anker, 2002:611; Danış, 2006:46).

Ekosistem yaklaşımı⁶, temelinde sistem yaklaşımının kavramlarını kullanır ancak vurgusu, yaşayan, dinamik etkileşimlerle ilgilidir. Sistem yaklaşımında, bir sistemdeki alt sistemlerin sınırları ve sistemin dengede kalması öncülenirken; ekosistem yaklaşımında birey ve çevresinin bulunduğu noktaya ya da birey ve çevresi arasındaki kesişen transaksiyonlara yönelik bir odak bulunmaktadır (Baykara Acar ve Acar, 2002:32). Yaklaşımın temel perspektifini sunan *çevresi içinde birey* (person-in-environment) kavramsallaştırmasının altında, sosyal hizmet mesleğinin ayırt edici özelliklerinden biri olan “insanların çevreleriyle de ilgilenmek” nosyonu bulunmaktadır (Jones, 2010:68).

Ekosistem yaklaşımının temel savı; bireysel davranışın izole bir olay olmadığı, insanların genellikle karmaşık ve birbirleriyle ilişkili sistemler kümesinde yaşadığı yönündedir (Miller, 1981:93; Galvani, 2017:470). Sosyal hizmetin, bir özne olarak insana dair temel hareket noktasını düşündüğümüzde, ekolojik yaklaşımın⁷ anlamı; *“kişi her yeni duruma girdiğinde, genellikle o durumun taleplerine uyum sağlar ve varlığıyla durumu en azından yapısal olarak değiştirir. Çevre kişiyi etkilese bile kişi, sürekli olarak çevreyi de yaratır, yeniden yapılandırır ve ona uyum sağlar”* şeklinde ifade bulur (Ungar, 2002:481). Sadece mikro düzey değil aile, grup/topluluk ve toplumun politik, sosyal ve kültürel yapıları arasındaki ilişki ve bağlamların birbirlerini nasıl etkilediği ve şekillendirdiği; tüm bu etkileşimlerin sosyal sorunların ortaya çıkmasındaki rolleri, yaşamı sürecince bireyin çevreyle olan uyumu ve bu uyum sürecinin beraberinde getirdiği gelişim ya da stres faktörleri gibi temel noktalar; yaklaşım

⁶ Bu noktada “yaklaşım” kelimesinin seçimi bilinçli bir tercihtir. Bazı sosyal hizmet çalışmalarında ekosistem teorisi ya da ekosistem kuramı gibi tanımlamalara rastlamak mümkündür. Fakat ekosistem perspektifi, doğru ya da yanlış olabilecek spesifik, test edilebilir bir teori/kuram olarak değil tüm sosyal hizmet vakalarını anlamak için genel bir çerçeve sunması beklenen, ekolojik kavramların metaforik bir uzantısı olarak önerilir (Wakefield, 1996:476). Buradan hareketle ekosistem, SHU’ların vaka yönetim süreçlerinde halen geçerli olan; sorunların kaynağını anlamada, çözümünde ve bireylerin iyilik hallerinin yükseltilmesinde, SHU’ya bağlam oluşturan bir yaklaşım biçimidir.

⁷ Sosyal Hizmette “ekolojik yaklaşımın”, birbiriyle ilişkili iki temel kullanım alanı vardır. Birincisi, birey ve çevresi arasındaki etkileşime odaklanan ve bu haliyle kavramın ilk kullanım alanını oluşturan ve ekosistem yaklaşımı ya da yaşam modeli gibi kavramsallaştırmalarla görünür olan kullanımdır. İkinci kullanım ise özellikle Yeşil Sosyal Hizmet başlığı altında değerlendirebileceğimiz ve iklim krizi temelinde ortaya çıkan durumlara politik bir bakış geliştiren yaklaşımların kümelendiği gruptur. Kavram kargaşasına neden olmamak adına elinizdeki çalışmanın, ekolojik yaklaşımın birinci kullanımını referans aldığı netleştirmek istiyorum.

tarafından dikkate alınır (Paslı, 2017:16; Kapısız, Gökçearslan ve Arslan Özdemir, 2023:131).

Sistem	Birbirine bağlı ve karşılıklı etkileşim içinde olan parçalardan oluşan bütün ya da aralarında ilişki bulunan birimler bütünü
Sosyal Çevre	İnsan yaşamı ile ilgili koşulları, durumları ve insanlararası etkileşim süreçlerini kapsayan alan.
Birey-çevre uyumu	Bireylerin ya da ortak bir grubun ihtiyaçları, hakları, amaçları ve kapasiteleri ile özel, kültürel ve tarihsel bağlamda fiziksel ve sosyal çevrelerinin işleyişi ve kalitesi arasındaki gerçek uyum. Bu uyum olumlu, asgari düzeyde yeterli ya da olumsuz olarak sınıflandırılabilir.
İnteraksiyon ve Transaksiyon	Bireylerin, çevreleri içinde yer alan diğer canlı sistemleriyle kurdukları etkileşimsel süreçlerdir. İnteraksiyonda bir karşılıklık durumu varken transaksiyonda sistemler arası ilişkilerde bir karşılıklık olabileceği gibi tek yönlü bir mesaj aktarımı da olabilir.
Enerji	Birey ve çevresi arasında meydana gelen etkileşimlerin temel kaynağıdır.
Kesişim (Interface)	Birey ve çevresi arasında meydana gelen etkileşimlerin odak noktasıdır. Değişim için uygun interaksiyon ve transaksiyonların amaçlanmasına odaklanır.
Adaptasyon	Çevre şartlarına uyum kapasitesidir. Birey, işlevselliğini sürdürülebilmek için yeni çevresel koşullara uyum sağlayıp değişebilmelidir.
Başetme	İnsan adaptasyonunun bir biçimi olarak problemlerin üstesinden gelme yönündeki mücadeledir.
Strese neden olan yaşam olayları	İnsanların kişisel ve çevresel kaynakları yönetmede sınırın aşıldığını hissetmelerine neden olan kritik yaşamsal konular. Strese neden olan şey ciddi zarar ya da kaybı temsil eder ve risk içinde olma ile bağlantılıdır.
Stres	Duygusal ya da psikolojik sıkıntılara veya her ikisiyle de karakterize olan ve strese neden olan yaşam olaylarına verilen içsel bir tepki
Karşılıklı Bağımlılık	Bireyler, sosyal çevre içerisinde diğer bireyler ya da gruplarla

(Interdependence)	karşılıklı bağımlılık ve güven ilişkisi içindedirler. Her birey bir diğerine, girdi, enerji, hizmet ve bütünlük açısından bağlıdır. İnsanlar, diğerleri olmaksızın varlığını sürdürmez.
Özsaygı	Bir bireyin kendisini yetkin, saygıdeğer ve önemli biri olarak hissetmesi
Kendi kendini yönetme	Başkalarının ihtiyaç ve haklarına saygı duyarken aynı zamanda kişinin eylemlerinin ve kararlarının sorumluluğunu kabul etmesi ve hayatı üzerinde bir derecede kontrolü elinde tutma kapasitesi. Baskı, ayrımcılık ve güçlendirme eksikliği, kişinin kendi kendini yönetmesini engelleyebilir ya da sınırlandırabilir.

Tablo 3: Ekosistem Yaklaşımının Temel Kavramları (Danış, 2006:47-50; Teater, 2015:35)

Yaklaşımın mottosu olarak ele alabileceğimiz *çevresi içinde birey* kavramı, sosyal hizmet kuram ve uygulamaları/müdahalelerinin temel noktasını oluşturur. Çevresi içinde birey yaklaşımı, canlı organizmaların davranışlarına dayalı olarak insanlar ve çevreleri arasındaki ilişkiye yönelik bir kavramsallaştırmanın, pozitivist bilimlerden türetilen bir metafordan ziyade, insan durumunu temsil etmeye daha yakın olduğunu kanıtlamıştır. Çevresi içinde birey kavramsallaştırmasının sosyal hizmet teorilerine dahil edilmesi, mesleği insan davranışı ve gelişimini açıklamak için insan ve çevreyle ilişkili daha belirgin teorik arayışlara yöneltmiştir. Tarihsel olarak çevresi içinde birey yaklaşımı, insan aktörlerinin yalnızca etkileşimde bulunanlar değil, aynı zamanda daha geniş sosyal çevrelerin ortak yapıcıları olarak benzersizliğini anlama açısından sosyal hizmete derinlemesine bir bağlam sunmuştur (Kondrat, 2002:444). Aynı zamanda bu yaklaşım, SHU'ların hem bireysel-psikolojik hem de sosyal düzeyde müdahaleler kullanması gerektiği yönündeki genel fikir birliğini oluşturup, farklı ülkelerdeki sosyal hizmet teorisyenleri ve uygulayıcılarının, mesleğin birey odaklı ya da sosyal odaklı amaçları arasındaki ayırmadan kaçınmalarına da neden olarak refah hizmetlerinin sunumunda genel bir ön-kabul haline dönüşmüştür (Weiss-Gal, 2008:66; Maltby ve diğ., 2019:45). Özellikle Bronfenbrenner'in (1979) çevrenin kalitesi ve bağlamına odaklanan, "bireylerin davranışlarının ötesine geçerek hem ortamlar içindeki hem de

ortamlar arasındaki işlevsel sistemlerin, çevrede yer alan sistemleri kapsayacak şekilde genişletilmesi” fikrine dayanan Ekolojik Sistemler Teorisi ve Germain ve Gitterman (2008) tarafından “insan gelişimi ve işleyişindeki bireysel, kolektif, çevresel ve kültürel süreçler arasındaki devam eden işlemleri” anlamaya yönelik geliştirilen Yaşam Modeli gibi kuramsal girişimlerin de bir sonucu olarak ekolojik yaklaşım, sosyal hizmet alanyazınında kapsayıcı bir paradigma olarak kabul görmüştür (Norton, 2012:300). Ekosistem Perspektifinin güncel sosyal hizmet teori ve uygulamasında neden bu kadar önemli olduğunu anlamak için yukarıda bahsi geçen teorisyenlerin çalışmalarına daha yakından bakılmalıdır.

2.2.1. Ekolojik Sistemler Teorisi

Meyer’in Ekosistem Modeli, Minuchin’in Yapısal Aile Terapisi ya da Paula Allen-Meares ve Bruce Lane’in sosyal hizmet ile etoloji (hayvan davranışlarının incelenmesi ya da davranış biyolojisi) ve ekolojik psikoloji arasında bağlantı kuran çalışmaları gibi; sosyal hizmetin ilgi alanlarını ekosistem yaklaşımı bağlamında ele alan farklı çalışmalara (Ungar, 2002:482) rastlamak mümkün olsa da bir gelişim psikoloğu olan Bronfenbrenner’in insan davranışının karşılıklı bağımlılığına yaptığı vurguyla görünür olan Biyoekolojik Sistemler Teorisi (ya da Ekolojik Sistemler Teorisi), insan gelişiminin yüksek derecede iç içe geçmiş doğasının araştırılması noktasında sosyal hizmette kullanılan temel perspektif haline gelmiştir (Oishi ve Graham, 2010:363). O dönemde, bağlamın etkisine çok az önem vererek, bireyleri çevrelerinden izole olarak tıpkı bir laboratuvar ortamındaymışçasına inceleyen diğer psikolojik teorilerden farklı olarak Bronfenbrenner’in teorisi, bireylerin kendi doğal ortamlarındaki gelişimlerini ele almış; bu gelişimin insanlar ve çevreleri arasındaki karmaşık ve karşılıklı etkileşim süreçleri yoluyla nasıl gerçekleştiğini anlamak için yaşam süreci yaklaşımını odağına taşımıştır (El Zaatari ve Maalouf, 2022:3; Bluteau, Cloder ve Cureton, 2017:421).

Teori üç aşamada şekillenmiştir. İnsan Gelişiminin Ekolojik Modeli diye adlandırdığı teorisinin ilk aşamasında (1973-1979) Bronfenbrenner, gelişmekte olan insanın dört ana sistem (mikrosistem, mezosistem, egzosistem ve makrosistem) içinde yer aldığını savunmuştur. Farklı ortamlar arasındaki

ilişkiler, gelişmekte olan bireyleri dolaylı olarak etkileyebilirken, mikrosistem düzeyindeki etkileşimler onları doğrudan etkileyebilir. Bu haliyle, insan gelişiminin ekolojisi; aktif, büyüyen bir insan ile gelişmekte olan kişinin içinde bulunduğu yakın ortamların değişen özellikleri arasındaki ilerici ve karşılıklı ilişkilerin birlikte çalışmasını kapsamaktadır. Bronfenbrenner'in teorisinin ilk aşamasında ele aldığı sistemler ve bu sistemler bağlamında şekillenen sosyal yapıların kendileri, gelişmekte olan kişiyi içermez, ancak o kişinin bulunduğu yakın ortamları ve dolayısıyla bu ortamlarda olup bitenleri etkiler. İkinci aşamada (1980-1993) Bronfenbrenner, bireylerin gelişimlerini etkilemesi noktasında, bireylerin rollerine daha ağırlık vererek biyolojik etkilere odaklanmıştır. Ayrıca bu aşamada Bronfenbrenner, daha önce belirlediği dört sisteme bir beşincisini daha ekleyerek (kronosistem), yalnızca kişinin kendi içindeki değil aynı zamanda o kişinin bulunduğu ortamlarda zaman içinde meydana gelen değişimleri de hesaba katmak ve bu değişimlerin, kişinin gelişimini nasıl etkilediğini araştırmak istemiştir. Üçüncü ve son aşamada (1993-2006) ise teorisinin temel bir unsuru olarak kabul edilen "yakın süreçlere" daha fazla vurgu yapılmıştır. Gelişen birey ile yakın çevresindeki diğer önemli kişiler, nesnelere ve semboller arasındaki karşılıklı etkileşimi içeren yakın süreçler; insan gelişiminin en güçlü belirleyicisi olarak tanımlanmıştır (Rosa ve Tudge, 2013: 245-250; El Zaatari ve Maalouf, 2022:3). Bu aşamada teoride görülen bir diğer önemli gelişme de hem insanlar ve/veya çevrelerindeki kurumlar/kuruluşlar arasındaki etkileşimlerde yer alan dinamik süreçleri hem de bireyin eylemliliği anlatan Süreç-Kişi-Bağlam-Zaman/SKBZ (Process-Person-Context-Time/PPCT) Modelinin son halini almasıdır (Galvani, 2017:470).

Süreç-Kişi-Bağlam-Zaman Modeli, bu dört kavram arasındaki etkileşimlerin insan gelişimindeki önemli payı dolayısıyla Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Teorisinin temel dayanağı olarak ele alınsa da ne yazık ki konuyla ilgili, sosyal hizmet alanyazınındaki çalışmalar da dahil olmak üzere yapılan çalışmaların genelinde gözden kaçmıştır (Eriksson, Ghazinour ve Hammarström, 2018:416). Bronfenbrenner'e (1979) göre *süreç*, yakın süreçlerin gelişiminin birincil dayanağı/meکانizmasıdır. İnsanlığın gelişimi; aktif, devingen bir biyopsikolojik organizmayla bu organizmanın çevresindeki kişiler, nesnelere ve semboller

arasındaki karmaşık ve karşılıklı etkileşim süreçleri yoluyla sağlanır. Gelişimin etkili olabilmesi için bu etkileşimin uzun süreler boyunca düzenli bir şekilde gerçekleşmesi gerekir. Bu yakın süreçlerin biçimi, gücü, içeriği ve yönü; gelişmekte olan kişinin özelliklerinin ortak bir işlevi olarak sistematik biçimde değişir. Süreçlerin gerçekleştiği yakın ve uzak ortamlar, gelişimsel sonuçların niteliği ve kişinin yaşadığı tarihsel dönem ve yaşam boyunca zaman içinde ortaya çıkan sosyal süreklilikler ve değişimler, konu yakın süreçler olunca mutlaka dikkate alınmalıdır. Modelin ikinci bileşeni olan *kişi* Bronfenbrenner'e (1979) göre bireylerin kişisel özelliklerinin sosyal etkileşimdeki rolüyle ilgilidir ve yaşam boyu kurduğumuz yakın süreçlerde ortaya çıkan üç kişilik özelliği bulunmaktadır. Kişisel uyarıcı özellikler (yaş, cinsiyet ya da fiziksel görünüm), kaynak özellikleri (geçmiş deneyimler, zeka, duygusal kaynaklar ya da beceriler) ve son olarak güç özellikleri (motivasyon ya da mizaç farklılıkları ya da eğitime erişim) gibi kişilik özellikleri; bireyler eşit fırsatlara sahip olsalar bile yakın süreçleri ve bu süreçler sonucunda bireylerin gelişim düzeylerini farklı şekilde etkileyebilmektedir. Modelin üçüncü bileşeni olan *bağlam* Bronfenbrenner'in ekolojik sistemler teorisine dayanan birbirine bağlı beş sistemi (mikro, mezo, egzo, makro ve krono) anlatır ve belki de sosyal hizmet alanyazınında teorinin en yoğun düzeyde işlenen kısmıdır. Son olarak *zaman* ise bu modelde önemli bir yere sahiptir ve mikro, mezo ve makro olmak üzere üç seviyeden oluşur. Mikro-zaman, yakın süreçlerin belirli bölümleri sırasında olup bitenlerken; mezo-zaman, süreçlerin kişinin çevresinde, örneğin günler, haftalar ya da yıllar boyunca meydana gelme derecesini ifade eder. Makro-zaman (veya kronosistem) daha geniş kültürdeki değişen beklentilere odaklanır ve hem nesiller içinde hem de nesiller boyunca işleyerek yaşam süresindeki yakın süreçleri etkiler (Tudge ve diğ.,2009:200-204).

Süreç-Kişi-Zaman-Bağlam Modelinde, bağlam bileşeni altında yer verilen ve Ekolojik Sistemler Teorisinin temelini oluşturan iç içe geçmiş sistemler, insan gelişiminin farklı çevresel sistem türlerinden etkilendiğini ve bu gelişimin tam olarak anlaşılabilmesi için sistemlerde ortaya çıkan bağlamsal faktörlerin dikkate alınması gerektiğini anlatır. Bu sistemlere daha yakından bakacak olursak *mikrosistem*, geçmiş ve şimdiki roller, deneyimler ve etkileşimler gibi bireysel

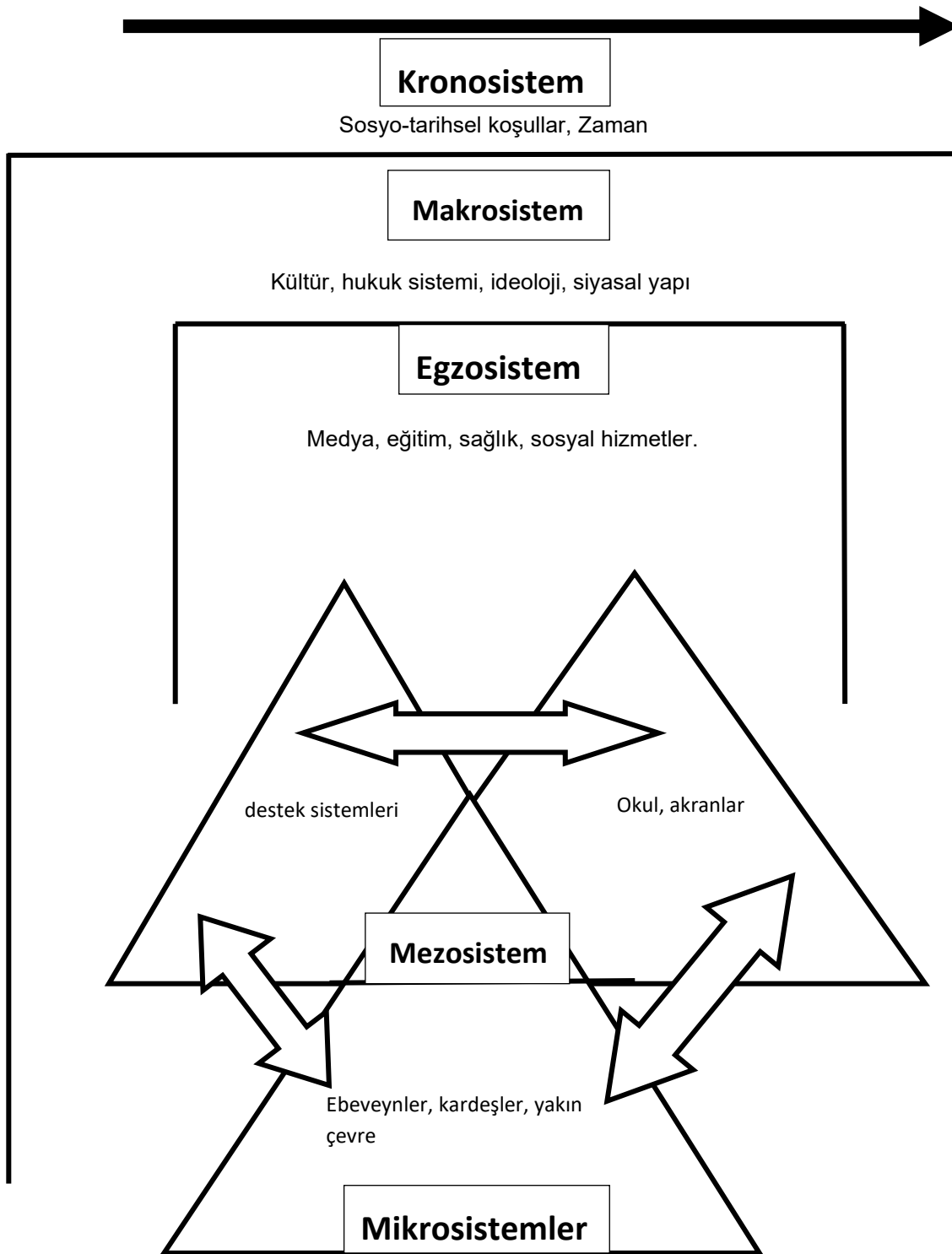
faktörlerle bağlantılı olarak bireyin yakın çevresi ile ebeveyn, mahalle, akranlar gibi bireyin etkileşimde bulunduğu kişiler, bu kişiler tarafından sağlanan destek sistemleri ve bunlarla kurulan etkileşim/ilişki anlamına gelir. Teori, bu insanlarla mikro sistem ortamında sosyalleşirken yaşadığımız deneyimlerin sadece alıcıları olmadığını, dahası bu ortamın inşasına katkıda bulunduğumuzu belirtir (Sincero, 2012:1). Bronfenbrenner'e (1979) göre mikrosistem "belirli fiziksel ve maddi özelliklere sahip belirli bir ortamda gelişmekte olan kişi tarafından deneyimlenen bir faaliyetler, roller ve kişilerarası ilişkiler modelidir (s:22). Bu sistem, kişilerarası bağlantıların olduğu yakın süreçleri, aile üyelerini ve sıklıkla referans noktası olarak hizmet eden özel etkinlikleri veya ortamları kapsar. Bu ortamlarda bireyler günlük gerçekliklerini deneyimler ve sosyalleşir. Birey büyüdükçe etkileşime girdiği mikrosistemlerin sayısı da artar. (Bronfenbrenner, 1977:514; Paat, 2013:955, Bluteau, Clouder ve Cureton, 2017:422).

Mezosistem, mikrosistemlerden oluşan bir sistem olarak, bu sistemler arasındaki ilişkiler ve bunun birey üzerinde yarattığı etkidir. Bu sistemde bireyler, aktif katılımcılar olarak iki ya da daha fazla mikrosistem arasındaki bağlantıları deneyimler. Mezosistemdeki iletişim ortamı ne kadar zenginse mikrosistemdeki etkisi o kadar güçlü olmaktadır. Mezosistemler, her iki ortama da aktif olarak katılan diğer kişiler, bir sosyal ağdaki ara bağlantılar, ortamlar arasında resmi ve gayri resmi iletişim ve bir ortamda, diğeri hakkında var olan bilgi ve tutumların kapsamı ve doğası tarafından oluşturulur (Bronfenbrenner, 1979:25).

Bronfenbrenner'e (1979) göre *egzosistem*, bireylerin parçası olmadıkları ancak onların gelişimsel olanaklarını etkileyen ortamlara (yaşanılan yer, aile ekonomisi, gelir, mali yardım politikaları vb.) göndermede bulunur ve belirli noktalarda mekânsaldır (Bronfenbrenner ve Ceci, 1993:318; Ozaki ve diğ., 2020:257; Astor, Pitner ve Duncan, 1996:338). Egzosistem Bronfenbrenner (1979) tarafından, "gelişen kişiyi aktif bir katılımcı olarak içermeyen ancak gelişen kişiyi içeren ortamda olup bitenleri etkileyen veya bunlardan etkilenen olayların meydana geldiği bir veya daha fazla ortam" olarak tanımlanmıştır (s:25).

Makrosistem, mikrosistem, mezosistem ve egzosistemi kapsayan geniş bir sistem olarak gayri resmi ve örtülü veya açık olabilen, paylaşılan ideolojiler, ulusal bağlam, kültürel inançlar, gelenekler ya da yasal düzenlemeler gibi genel prototiplerdir. Bu sistem, diğer tüm sistemleri içine almasıyla aynı zamanda sosyal ve kültürel çevreyi de oluşturur ve bireyler üzerindeki etkisi en kolay tespit edilebilen sistemdir (Bronfenbrenner, 1977:515; Twintoh ve diğ., 2021; Bluteau, Clouder ve Cureton, 2017:420). Makrosistem, bireyin içinde yaşadığı gerçek kültürü ortaya koyması noktasında önemlidir. Kültürel bağlamlar, kişinin ve/veya ailesinin sosyoekonomik durumunu, etnik kökenini, ırkını ya da gelişmekte olan bir ülkede yaşayıp yaşamadığı gibi durumları içerebilir (Sincere, 2012:1).

Kronosistem Bronfenbrenner'e göre kişinin çevresinde zaman içinde gerçekleşen değişimlerin ve sürekliliklerin; kişinin gelişimi üzerindeki etkisiyle belirgin olur. Bireyler sadece yakın çevreleriyle kurdukları ilişkilerden değil aynı zamanda içinde buldukları tarihsel dönemlerden yani içinde doğup büyüdükları zamansal koşullardan da etkilenirler. Bu temelde kronosistem, bireyi etkileyen sosyo-tarihsel koşulları yani zaman içindeki yaşamsal geçişleri ve bireysel değişiklikleri vurgular (Bronfenbrenner, 1995:629; Bronfenbrenner, 2006:802).

Şekil 1: Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Teorisi (Schweiger ve O'Brien, 2005:513; Twintoh ve diğ., 2021:2)

2.2.2. Yaşam Modeli

Sosyal hizmette ekolojik yaklaşımın bir diğer önemli kullanım alanı, Germain ve Gitterman tarafından geliştirilen Yaşam Modeli (The Life Model) olmuştur. Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Teorisi, ekolojik yaklaşıma göre sosyal hizmet uygulamasının bağlamının belirlenmesinde etkiliyken Yaşam Modeli ise daha çok, uygulamanın odaklanması gereken temel alanları göstermesi açısından SHU'ların; özellikle mikro müdahalede kullanabilecekleri enstrümanları ortaya koyması noktasında işlevseldir.

Sosyal hizmet uygulamasının, yaşamın kendisi üzerinden modellenmesi gerektiği fikrinden esinlenen Yaşam Modeli; büyüme, gelişme ve gerileme gibi normal yaşam süreçlerine özellikle vurgu yapar. Bu süreçler, problem çözme ve ihtiyaç tatmini için insan motivasyonu ile birlikte yaşam süresi temelinde anlaşılmaktadır. Bu haliyle ekolojik teoriyle ciddi bir yakınlık kuran model; bireyler, aileler, gruplar ve çevre arasındaki uyumu en üst düzeye çıkarmayı hedefler. İnsanlar ve çevreleri arasındaki karşılıklı etkileşimlerden yararlanan müdahaleler, insanların ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerini geliştirmek ve çevreyi onların ihtiyaçlarına daha duyarlı hale getirmeye ikna etmek için uyarlanır (Piedra ve Engstrom, 2009:271). Yaşam modeline göre sosyal hizmetin amacı, insanlara yardım ederek onların kişisel ve çevresel güçlerini ve kaynaklarını bulup değerlendirerek, onların yaşam stresörlerini hafifletmek ve/veya çevre ile aralarına girerek daha iyi kaynakların yaratılmasını sağlayıp bireylerin ihtiyaçlarını gidererek insan ve çevre arasındaki uyumu sağlamak/güçlendirmektir (Teater, 2015:37).

Germain ve Gitterman'a (1976) göre sosyal hizmet için Yaşam Modeli, bütünüyle toplumsal amacı, ekolojik perspektifi, kavramsal çerçeveyi ve uygulama yöntemini ifade eder. Sistem Yaklaşımından *uyum*, Ekolojik Yaklaşımdan ise *etkileşim* kavramlarını sahiplenen modelin temel savı, *"...yaşamın tüm biçimleri, çevreleriyle iyi bir uyum sağlamaya çalışır. İnsanlar ve çevreleri, bir bütünün birbirine bağımlı, tamamlayıcı parçalarıdır. Birlikte, kişiler ve çevreleri bir bütün oluşturur. Bu fikir hem organizmalar hem de çevreler için geçerli olan uyum kavramıdır; çevrenin uygunluğu ve*

organizmaların birbirleriyle uyumu ve bu sayede her ikisinin de başarılı olması ve en nihayetinde insanların çevrelerindeki tüm unsurlarla, etkileşimler yoluyla evrimleşmesi... (s:607) şeklinde belirginleşir.

Yaşam Modelini, sosyal hizmet uygulamasında önemli kılan bir diğer unsur da modelin sosyal çevreye yönelik vurgusudur. Modele göre çevre (sosyal ya da fiziksel), insanın büyümesi ve gelişmesini teşvik eden uyarıların ve özelliklerin besleyici ortamını oluşturan ve birçok sistemi içeren ağlar ve organizasyonlardır. Örneğin modele göre yoksulluk, ırkçılık, cinsiyetçilik ya da yaş ayrımcılığı gibi toplumsal faktörler; bu etkileşimsel mantık içerisinde, insanların çevreleriyle iyi bir uyum sağlamaya çalışırken yarattığı süreçler olarak yorumlanır (Gould, 1987:346). Bahsi geçen sosyal sorunların modele göre bir *uyum sorunu* halinde algılanması; endüstriyel toplumun, yaşam döngüsünün her aşamasında insanlara giderek daha karmaşık uyum sağlama görevleri yüklemesinden kaynaklanmaktadır. Bu sistematikte tüm sosyal kurumlar, amaçlanan hizmet fonksiyonlarını yönetmede ciddi sorunlar yaşamakta, uyum sağlamaya yönelik taleplerle bu talepleri karşılamak için çevrede mevcut bulunan kaynaklar arasındaki dramatik değişiklikler ve kopukluklar, birey üzerinde stres yaratmaktadır (Gitterman ve Germain, 1976:602). Fakat stres yaratan olayların kökeni sadece sosyalin içinde değildir. Yaşamdaki sorunlar modelde, birbirleriyle ilişkili üç temel alan üzerinden görünür olmaktadır. Bu alanlar, stresli yaşam geçişleri, kişilerarası uyumsuz süreçler ve çevresel tepkisizliktir. Stresli yaşam geçişleri, gelişim aşamaları ve görevleri, statü değişiklikleri ve rol talepleri/çatışmaları/başarısızlıkları ve genellikle kriz olarak adlandırılan ve birey üzerinde yoğun taleplerin oluşmasını sağlayan durumlar olarak ortaya çıkar. Kişilerarası uyumsuz süreçler ise bireyler, gruplar ve topluluklardaki ilişki ve iletişim kalıplarını içerir. Bunlar aynı zamanda üyelerin ve topluluğun gelişiminin ve uyumlu işleyişinin gerçekleştiği, yaşamı zenginleştiren bağlamlardır. Ancak bu tür süreçler, yaşam geçişlerinin stresi veya çevreyle uyumsuz alışverişler nedeniyle ters gittiğinde, halihazırda hissedilen stresi yoğunlaştırabilir. Çevresel tepkisizlik ise büyüme, gelişme ve uyarlanabilir işleyiş için zorlukları yaratır. Fiziksel ya da sosyal çevre; insanların ihtiyaçlarına, hedeflerine ve kapasitelerine yanıt vermediğinde yıkıcı strese neden olabilir.

Aynı zamanda yaşam geçişlerinde ya da kişilerarası süreçlerde ortaya çıkan stres nedeniyle insanlar var olan çevresel kaynakları kullanamayabilir ki bu durum; döngüsel olarak stresin etkilerini artırabilirken bireylerin baş etme çabalarını da zayıflatabilir (Germain, 1982:22; Gitterman ve Germain, 1981:44).

Yaşamdaki sorunları bu üçlü temellendirme üzerinden analiz eden modelin ilk haline yönelik eleştirilerin ardından, sosyal hizmetin toplumsal çeşitliliğe karşı gelişen duyarlılığını yansıtan üç yeni kavramsal alan daha eklenmiş ve bu haliyle model; biyopsikososyal gelişimin, farklı çevre, kültür ve tarihsel çağlar içerisinde doğumdan yaşlılığa kadar tekdüze olmayan, belirsiz gelişim yollarından oluştuğunu vurgular hale gelmiştir. Her bireyin kendi sosyal ve tarihsel bağlamı içindeki benzersizliğini yakalamak modelin temel vurgusuna dönüşürken modele göre şekillenen sosyal hizmet müdahalesi; *uyum, etkileşim ve farklılıklara* duyarlı bir görünüme evrilmiştir (Gitterman, 1996:475). Modelin son halinde karşımıza çıkan bu üç yeni alan, *kırılganlık ve baskıyı etkileyen faktörlerin tanımlanması, sağlıklı ve sağlıklı habitat ve nişlerin varlığı ve yaşam seyrindeki farklılıkların (bireyin izlediği yol) sosyal ve kültürel belirleyicilerine dikkat ederek değerlendirilmesi* olarak tanımlanmıştır (Piedra ve Engstrom, 2009:271).

Germain ve Gitterman, *The Life Model Of Social Work Practice (Sosyal Hizmet Uygulamasının Yaşam Modeli)* isimli kitaplarında (2008), modelin detaylı analizini ve sosyal hizmet müdahalesinde nasıl kullanılacağını hem Ekolojik Yaklaşım'ın hem Derin Ekoloji⁸ Yaklaşımı'nın hem de Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Teorisi'nin temel argümanlarını kullanarak yaparlar. İlk olarak yazarlar, Yaşam Modeli Uygulamasının altında yatan temel ekolojik yönelimleri aşağıdaki gibi sıralamaktadır (s:2).

⁸ Derin Ekoloji, özellikle 1980'lerden sonra sosyal hizmette, eleştirel, feminist, ekofeminist ve postmodern gelişmelerle birlikte daha görünür olan, kendisinden önce gelen ekolojik yaklaşımın depolitize olmasını eleştiren ve kişi-çevre ilişkisine güç dinamikleri temelinde bakan bir yaklaşımdır. Sosyal hizmet müdahalelerinde Derin Ekoloji Yaklaşımının yansımaları, bağlamsallaştırma, güç ve ayrıcalığa yapılan daha fazla vurgu; kültürel farkındalığa, konum politikalarına ve insanla doğal dünya arasındaki karşılıklı bağımlılık anlayışına duyarlı bir paradigmanın doğmasıyla sonuçlanmıştır (Ungar, 2002:484).

1. Zaman içinde her birinin diğerini şekillendirdiği ve etkilediği kişi-çevre alışverişlerinin karşılıklılığı⁹.
2. Tarihsel ve kültürel bağlamda insanların ihtiyaçları, hedefleri ve hakları ile çevrelerinin nitelikleri ve süreçleri arasındaki uyum düzeyleri.
3. Faydalı ve faydasız insan yaşam alanları ve nişleri.
4. Savunmasızlık, baskı, gücün kötüye kullanılması veya istismar edilmesi ve sosyal ve teknolojik kirlilik.
5. İnsan gelişimi ve işleyişine giden tek tip olmayan yollara ilişkin “yaşam süreci” kavramı. (İnsani gelişme sabit, ardışık ve evrensel aşamalardan geçmez; her bireyin insani, çevresel, tarihsel ve kültürel çeşitliliğine duyarlı olarak özgün bir yolculuktur.)
6. Uyum düzeyini tehdit eden ve ilişkili duygusal veya fizyolojik strese yol açan yaşam stres etkenleri.
7. Karmaşık insan:çevre etkileşimlerinin çıktılarını ve süregelen sonuçlarını yansıtan dayanıklılık kavramı. (İnsanların zorlu durumlarla başa çıkmalarına yardımcı olan koruyucu faktörlerin yanı sıra insanları bu durumlarda daha büyük risk altına sokan değişkenler de tartışılmalıdır.)
8. Tüm olguların birbiriyle bağlantılı ve birbirine bağımlı olduğu kadar doğanın döngüsel süreçlerine de bağlı olduğunu varsayan derin ekolojik bir bakış açısı.
9. Kültür/doğa ikilemine meydan okuyan ekofeminist bir bakış açısı. (Kadınlara yönelik baskı ve ekolojik bozulma iç içe geçmiş durumdadır; her ikisi de hiyerarşik erkek egemenliğinden kaynaklanmaktadır.)

Fark edildiği gibi oldukça katmanlı olan Yaşam Modeli, sosyal hizmette uzun yıllardır kullanılan Ekosistem Yaklaşımının sınırlarını eleştirel sosyal hizmet kuramlarına daha da yakınlaştırarak sosyal hizmetin güncel uygulama paradigmasının gelişmesine ciddi oranda katkı sunmuştur. Model, ekolojik düşünce temelinde öne çıkardığı kavramlarla bir taraftan birey ve çevre etkileşimini, basit neden-sonuç ilişkisinin kalıplarından çıkarırken diğer taraftan da bireylerin kendi yaşam döngülerinde strese neden olan durumları ve bu durumlarla sosyal hizmet uygulaması yardımıyla nasıl mücadele edileceğini güç temelli bir analizle göstermektedir. Yaşam Modeli ile ilgili temel kavramlara aşağıda yer verilmiştir.

⁹ Yazarlar bu fikri o kadar önemserler ki geleneksel **person-environment** kavramsallaştırmalarını kitaplarında **person:environment** şeklinde kullanırlar.

- **İlişkilerin Karşılıklığı ve Transaksiyonlar (reciprocity of person:environment exchanges):** Sosyal hizmet uygulamalarında her gün karşılaştığımız karmaşık olguları açıklama potansiyeline sahip olan Ekolojik düşünce, zaman içinde her birinin diğerini etkilediği kişi-çevre alışverişinin karşılıklılığına odaklanır. Alışverişteki/döngüdeki her öge doğrudan ve dolaylı olarak diğer ögeleri etkiler.
- **Uyum Düzeyi (level of fit):** Bireylerin, ailelerin ve grupların yaşam süreci boyunca başarılı bir geçiş yapmalarının yanı sıra toplulukların başarılı işleyişi de çevreye uyum düzeyine bağlıdır. Uyarlanabilir bir uyum düzeyi, mevcut ihtiyaçları karşılamak, yaşamdaki stres faktörlerine verimli bir şekilde yanıt vermek ve sürekli büyüme ve gelişmeyi desteklemek için algılanan yeterli kişisel güçlü yönlerin ve çevresel kaynakların mevcut olduğu anlamına gelir. Uyarlanabilir kişi ortamı, insan potansiyelini, gelişimini, sağlığını ve memnuniyetini destekler ve serbest bırakır. Uyum sağlamak kendi kendini güçlendirir. Bireyler, aileler, gruplar ve topluluklar çevreye daha iyi uyum sağladıkça çevre daha duyarlı hale gelir. Daha duyarlı bir ortam, büyümeyi ve gelişmeyi teşvik eder ve bu da uyum düzeyinin iyileştirilmesine yönelik daha fazla çaba gösterilmesine yol açar. Zayıf uyum düzeyi birey, aile, grup ve toplum düzeyinde strese neden olur. Bu durum, gerçek ve/veya algılanan kişisel ve kolektif güçlerin eksikliğinden ve başarılı işleyiş ve sürekli gelişim için gerekli kaynaklara sınırlı erişim veya sınırlı erişimden kaynaklanmaktadır. Zayıf uyum düzeyi de kendi kendini güçlendirir. Tepki vermeyen bir ortam uyumsuzluğa yol açar ve uyumu sürdürme veya geliştirme çabalarını baltalar, bu da çevrenin tepkisizliğini artırır.

Değiş-tokuş (Exchange)	İnsanlar ve çevreleri arasındaki, her birinin zaman içinde diğerini şekillendirdiği sürekli işlemler/transaksiyonlar.
Kişi Çevre Uyum	İnsanların algılanan ihtiyaçları, kapasiteleri, davranış biçimleri ve hedefleri ile çevrenin özellikleri arasında olumlu veya olumsuz uyum
Uyumluluk (adaptedness)	İnsanın gelişmesini ve refahını destekleyen, çevreyi koruyan ve zenginleştiren olumlu bir kişi-çevre uyumu

Adaptasyon (adaptation)	Kişi-çevre uyum düzeyini artırmak amacıyla kişisel değişimi, çevresel değişimi veya her ikisini birden gerçekleştirmek için tasarlanan eylemler.
Uyarlanabilirlik (adaptive)	İnsanın uyum sağlama potansiyelini serbest bırakan ve destekleyen kişi-çevre alışverişi.

Tablo 4: Ekolojik düşünceyle birey:çevre yaklaşımının uyumlu konseptleri ve tanımları (Gitterman ve Germain, 2008:55)

- **Habitat ve Niş¹⁰ (habitat and niche):** İnsanoğlunun yaşam alanı, kültürel bir bağlam içinde yer alan fiziksel, doğal ve sosyal ortamlardan oluşur. Çevrenin diğer yönleri gibi habitatlar da bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların refahını, büyümesini ve gelişmesini desteklemelidir. Misafirperver olmayan habitatlar izolasyona, yabancılaşmaya, yönelim bozukluğuna ve zihinsel ve fiziksel sağlığın bozulmasına neden olur. Bir kişinin işgal ettiği niş, kaynakları kullanma ve çevresini etkileme gücüyle ilişkilidir ve bireylerin, grupların, ailelerin ve toplulukların daha geniş toplumsal yapıda işgal ettiği statü anlamına da gelir. Endüstriyel toplumlarda güç prestij ile ilişkilendirilir. Prestij hem gerekli kaynaklara daha fazla erişim hem de büyümeyi, gelişmeyi ve refahı destekleyen bir yaşam alanı sağlar.
- **Güç ve Güçsüzlük (power and powerlessness):** Güce erişim uyum sağlamayı ve kaynaklara erişimi artırır. Güç ilişkileri kendi kendini güçlendirir. Buna sahip olanlar, genellikle daha az güce sahip olanların pahasına, ona tutunmaya ve egemenliklerini genişletmeye çalışırlar. Gücü olmayanlar ihtiyaç duydukları kaynaklara erişemezler (sosyal iktidarsızlık) ve en sonunda denemekten vazgeçerler (psikolojik iktidarsızlık). Yoksulluk (özellikle derin yoksulluk) parasızlıktan daha fazlasıdır. Eşitsiz güç ilişkilerinin kendi kendini güçlendiren doğasını yansıtır. Yeterli finansmana sahip olmayan okullar, kronik işsizlik, eksik

¹⁰ Habitat, bir organizmanın bulunabileceği yerleri ifade eder. Uygun yer ya da mikrohabitat olarak tanımlayabileceğimiz niş ise her canlının çevresindeki canlılar ve fiziksel çevresiyle olan etkileşiminin, onun ekolojik nişini ve dolayısıyla ekosistemdeki rolünü belirlemesi anlamına gelir. Canlının ekolojik nişi, onun ortamda bulunabilmesi, yaşayabilmesi ve sağlıklı kalabilmesi için gerekli bütün olayları içine alır ki böylelikle ekolojik niş, canlının toplam adaptasyonunu, rolünü, görevini ve yaşam tarzını belirler (Popielarz ve Neal, 2007:69; Turner ve Maryanski, 2015:553).

istihdam ve hapsedilme riski yüksek olan, yetersiz eğitilmiş bireyler yetiştirir. Uygun fiyatlı ve güvenli barınma eksikliği evsizliğe neden olur ve bireysel, aile, grup ve topluluk istikrarı ve bütünlüğüne zarar verir. Sağlık hizmetlerine sınırlı erişim; kronik hastalıklara, sakatlığa yol açan durumlara ve yüksek ölüm oranlarına neden olur; bunların tümü finansal istikrarı ve artan güç potansiyelini daha da zayıflatır. Bu koşullar, en savunmasız ve haklarından mahrum bireylere çok büyük uyum sağlama görevleri dayatır, bu da kişinin mevcut konumundan ve devam eden baskıdan çıkmak için sınırlı fırsatlara yol açar.

- **Yaşam Seyri (life course):** Modelde bu kavram, her insanın ve insan gruplarının izledikleri benzersiz gelişim yollarını ifade ederken kapsamında beş temel unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar, *insan çeşitliliğinin ayırt edici özellikleri* (ırk, etnik köken, cinsiyet, kültür, sosyoekonomik durum, din, cinsel yönelim, fiziksel/zihinsel durumlar), *insanoğlunun kendi kendini düzenleyen, kendi kendini yönlendiren doğası ve büyümeye ve sağlığa yönelik doğuştan gelen çabaları*, *yoksullukla ayrımcılığın bireysel ve kolektif gelişim ve işleyiş üzerindeki etkileri*, *günümüz dünyasında toplumsal norm ve değerlerdeki hızlı değişim* ve son olarak *küresel ve yerel ortamların kritik önemidir*. Yaşam seyriyle ilgili bir diğer önemli nokta da Yaşam Modelini benimseyen SHU'ların; insan gelişimini ve bireyin sosyal işlevselliğini bireysel, tarihsel ve sosyal zaman bağlamına yerleştirmesidir.

Habitat (Doğal Ortam)	Bir organizmanın bulunduğu yer. Mecazi olarak kullanıldığında, insan bireylerinin veya gruplarının tüm fiziksel ve sosyal ortamları.
Niş (mikrohabitat)	Bir türün biyotik toplulukta işgal ettiği konum. Mecazi olarak kullanıldığında, bir insan topluluğunda bir birey veya grup tarafından işgal edilen sosyal statü.
Baskıcı Güç	Hakim grupların kişisel veya kültürel özelliklere dayanarak iktidarı diğer gruplardan alıkoymas.

Sömürücü Güç	Dünya çapında teknolojik kirlilik yaratan, tüm insanların ve toplumların, özellikle de yoksul insanların ve toplumlarının sağlığını ve refahını tehlikeye atan, hakim gruplar tarafından gücün kötüye kullanılması.
Yaşam Seyri	İnsanların farklı çevreler ve kültürler içinde izlediği benzersiz, öngörülemeyen gelişim yolları ve döllenmeden doğumdan yaşlılığa kadar çeşitli yaşam deneyimleri.
Tarihsel Zaman	Toplumsal değişimin tarihsel bağlamları ve bunun farklı doğum grupları (aynı on yıl veya dönemde doğan nüfus kesimleri) üzerindeki farklı biçimlendirici etkileri.
Bireysel Zaman	Bireyin yaşam deneyimleri, bunlara yüklenen anlamlar ve bunların belirli bir tarihsel bağlam ve belirli bir kültür (insanların yaşam öyküleriyle örneklenen) içindeki sonuçları.
Sosyal Zaman	Bir ailede, grupta veya toplulukta beklenen ve beklenmeyen geçişler, travmatik olaylar ve diğer yaşam sorunları ve bunun sonucunda ortaya çıkabilecek toplulukta olumlu dönüşümler veya ciddi düzensizlik.

Tablo 5: Habitat, niş, güç ve yaşam seyri kavramlarının tanımları (Gitterman ve Germain, 2008:60)

- **Yaşam Stresi Etkenleri, Stres, Başa Çıkma ve Zorluklar (life stressor, stress, coping, and challenges):** Yaşamdaki stres etkenleri ne yalnızca müracaatçının kendisinde ne de çevrenin içindedir. Bireylerin yaşadığı zorluklar, kendileri ile içinde yaşadıkları biyo-psiko-sosyal-ekonomik çevre arasındaki sürekli etkileşimden kaynaklanmaktadır. Yaşam stres etkenleri, bireyler ve çevreleri arasında var olan olumsuz, uyumsuz ilişkileri yansıtır. Yaşamdaki stres etkenleriyle baş etme, stres etkeninin özelliklerine, bireylerin ailelerinin, grup ve toplumlarının tepkilerine ve çevreleriyle aralarındaki ilişkilerin niteliğine bağlıdır. Etkili başa çıkma, iç ve çevresel kaynakları gerektirir.

Yaşam Stresi	Kişinin çevreye uyum düzeyini ve önceki göreceli uyum durumunu bozan yaşam geçişleri, travmatik olaylar ve çevresel ve kişilerarası baskılar.
Stres	Bir yaşam stres etkenine karşı, kişinin onunla başa çıkmak için algıladığı kişisel ve çevresel kaynakları aşan içsel (fiziksel veya duygusal) tepkiler.
Birincil Değerlendirme (primary appraisal)	Bir kişinin bir konunun ilgisiz, iyi huylu veya stres yaratıcı olup olmadığına karar verdiği bilinçli veya bilinçsiz süreçler. İkincisi ise, zarar veya kayıp (halihazırda maruz kalınan hasar), beklenen bir yaşam sorunuyla ilişkili gelecekteki bir zarar veya kayıp tehdidi veya bir zorluk (beklenen ustalık) teşkil edebilir. Bir stres etkeni olumsuz duygularla ilişkilendirilirken, bir zorluk olumlu duygularla ilişkilendirilir.
İkincil Değerlendirme (secondary appraisal)	Yaşam stresiyle başa çıkmak için önlemlerin ve kaynakların dikkate alınması.
Baş Etme	Uyandırılan olumsuz duyguları yönetmek için kişinin kendisinin, çevrenin, aralarındaki alışverişin veya üçünün bazı yönlerini değiştirmeye yönelik davranışsal ve bilişsel önlemler.
Geribildirim	Baş çıkma çabalarının etkinliği hakkında kişinin bilişlerinden, duyuşsal algılarından ve çevreden gelen iç ve dış sinyallerin ve ipuçlarının hatalarının düzeltilmesi.

Tablo 6: Stresör, stres ve baş etme tanımları (Gitterman ve Germain, 2008:63)

- **Dayanıklılık ve Koruyucu Faktörler (resilience and protective factors):** Dayanıklılık, bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların stres etkenleriyle karşı karşıya kaldıklarında toparlanma yeteneklerine katkıda bulunan faktörlerle ilgili bir kavramdır. Kavram, bireylerin veya birey topluluklarının yaşamın stres etkenlerine tepki olarak rahatsızlık veya bozulma yaşamadıkları anlamına gelmez. Aksine bu kavram bireylerin, zorluklarla karşılaştıklarında gerileyebilecekleri ve güç ve yeteneklerinin bir kısmını kaybedebilecekleri, ancak yine de iyileşip önceki uyum düzeyine dönebilecekleri anlamındadır.

Dayanıklılık	Stresli olaylardan sonra toparlanma yeteneği
Koruyucu Faktörler	Stres etkenlerinin etkisini azaltan biyolojik, psikolojik, sosyal ve/veya çevresel süreçler.
Risk Faktörleri	Stres etkenlerinin etkisini arttıran biyolojik, psikolojik, sosyal ve/veya çevresel süreçler
Bireyler İçin Koruyucu Faktörler	<ul style="list-style-type: none"> • Zeka ve değerlendirme becerileri • Başa çıkma ve problem çözme becerileri • Öz saygı ve öz yeterlilik • Mizaç • Maneviyat • Hayata bakış açısı • Destek arama isteği • Esneklik ve yaratıcılık • Mizah
Aileler, Gruplar ve Topluluklar İçin Koruyucu Faktörler	<ul style="list-style-type: none"> • Bağlılık ve karşılıklı destek • Esneklik ve yaratıcılık • Kültürel inançlar ve gelenekler
Çevre İçin Koruyucu Faktörler	<ul style="list-style-type: none"> • Kurumsallaşmış desteğin bulunabilirliği ve yanıt verebilirliği • Koordineli hizmet ağı • Finansmanın mevcudiyeti

Tablo 7: Dayanıklılık ve koruyucu faktörlerin tanımları (Gitterman ve Germain, 2008:66)

- **Rekabetçi Büyüme (adversarial growth):** Rekabetçi büyüme kavramı, dayanıklılık kavramına dayanır ve bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların yalnızca yaşamdaki stres faktörlerinden kurtulmakla kalmayıp aynı zamanda onlar sayesinde gelişip büyümelerine de odaklanır. Yaşam stres etkenlerine maruz kalmak ve hayatta kalmak, bireylere önceliklerini değerlendirme, maneviyat duygusunu geliştirme

veya yaratma fırsatı sunabilir ve onları hayatlarını daha tatmin edici şekillerde yaşamaya teşvik edebilir. Sıkıntı aynı zamanda bireylerde başkalarına karşı daha fazla empati ve duyarlılık da yaratabilir.

- **Travma ve Yaşam Seyri (trauma and life course):** Travmatik bir olay, bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların o olayla başa çıkma ve yönetme becerilerini zayıflatan veya yok eden aşırı stres yaratan olaydır. Nispeten yakın zamana kadar, olayların kendi başlarına psikolojik travmaya yol açtığı varsayımı vardı. Bazı durumlarda durum böyledir ancak kanıtlar, bir olayın travmatik olarak deneyimlenip deneyimlenmediğinin intrapsişik, kişilerarası, kültürel, sosyal ve çevresel faktörlerin karmaşık etkileşimine bağlı olduğunu giderek daha fazla ortaya koymaktadır. Önceki duygusal, sosyal, psikolojik ve bilişsel işleyişin yanı sıra sosyal ve topluluk desteğinin varlığı, bir olayın travmatik etkisini en aza indirebilir veya yoğunlaştırabilir (Gitterman ve Germain, 2008:55-78).

Gerek Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Teorisi gerekse Gitterman ve Germain'in Yaşam Modeli, sosyal hizmet teori ve uygulamalarında Ekolojik Yaklaşımın duyarlı bir bütünlüğün oluşmasında büyük etki yaratmıştır. Bu teorisyenlerin çalışmaları, Ekolojik Yaklaşımın genel kavramlarının, sosyal hizmetteki güncel-eleştirel yaklaşımların kuramsal endişelerine duyarlı bir görünüme evrilmesinde ve böylelikle sosyal hizmetteki yeni çalışma konularının kuramsal bir bütünlükte ele alınmasına katkı sunmuştur. Fakat her yaklaşımda olduğu gibi genel olarak bakıldığında ekolojik düşüncenin güçlü yönleri olduğu gibi bazı sınırlılıkları da vardır. Örneğin Teater (2015:42), Ekolojik Yaklaşım, Ekolojik Sistemler Yaklaşımı ve Yaşam Modeli Yaklaşımını incelediği çalışmada yaklaşımların bu yönlerini aşağıdaki gibi belirlemiştir.

Yaklaşımların Güçlü Yönleri

1. *Yaklaşımlar; müracaatçının kimliğini, bağımsızlığını, yetkinliğini ve çevreye bağımlılığını artırmayı amaçladığından güçlendirme temelli yaklaşımları kapsar.*
2. *Yaklaşımlar, sorunu bireysel olarak görmektense müracaatçının çevresinde ne olup bittiğini tam olarak değerlendirerek SHU için bütüncül bir yaklaşım benimsenmesini doğurur.*

3. *Yaklaşımlar bireyi, aileyi, grubu ya da topluluğu incelemede bir yol sağlması ve sonrasında SHU'nun müdahalelerini sunarken farklı yöntemler kullanabilmesi açısından esnektir.*

Yaklaşımların Sınırlılıkları

1. *Yaklaşımlar SHU'yu problemin nasıl oluştuğu hakkında bilgilendirirken problemin neden ortaya çıktığı hakkında bilgilendirmez.*

2. *SHU'lar, kısıtlı bilgiyle çalışmak zorunda kaldığı zamanlarda müracaatçıyı etkileyen bütün sistemler hakkında bilgi sahibi olamayabilir ve etkili bir değerlendirme yapamayabilir.*

3. *SHU, müdahale gerektiren pek çok farklı sistem tanımlayabilir ancak sınırlı kurum kaynakları ya da yetersiz zaman gibi nedenlerden dolayı müdahale edilmesi gerek sistemlerden bazıları müdahale planı dışına itilebilir.*

4. *SHU'lar kendilerini, müdahale edilmeye izin verilmeyen sistemlerle çalışırken bulabilirler.*

5. *SHU, müracaatçının yaşamındaki tüm sistemlere odaklanırken birlikte çalışma odağını gözden kaçırabilirler.*

Sonuç olarak bakıldığında yukarıda yer verilen bilgiler ışığında Ekosistem Yaklaşımı sosyal hizmet uygulamalarında, SHU'ların belki de en sık kullandığı mesleki bağlamı oluşturması noktasında önemlidir. Yaklaşımın esnek yapısı, temel kavramlarının, sosyal hizmette yeni tartışma alanlarına uyarlanabilirliğini sağlarken aynı zamanda birey ve içinde yaşadığı toplum, habitat ya da çevresi arasında kurduğu ilişkisellik perspektifi -*özellikle erkeklik gibi*- ataerkil toplumsal yapıdaki önemli fenomenler hakkında da bazı çıkarımlar yapmamızı kolaylaştırabilmektedir. Ayrıca bu yaklaşım, pandemi gibi kriz anlarında bireylerle kendi çevreleri arasında kurduğu iletişim ve etkileşimleri anlama ve bireylerin değişen ihtiyaçların tespiti noktasında da sosyal hizmet uygulamalarında etkili olabilecek bir potansiyele sahiptir. Bir sonraki bölümde, bahsi geçen bu ihtiyaçların netleşebilmesi amacıyla Covid-19 Pandemisinin erkeklerin farklı ekosistemlerinde yarattığı değişimlere ve Ekosistem Yaklaşımının bu değişimleri anlama noktasında sosyal hizmet kuram ve uygulamasına sunması muhtemel katkıları üzerinde durulacaktır.

2.3. PANDEMİ, SOSYAL HİZMET, ERKEKLİKLER VE EKOSİSTEM YAKLAŞIMI

2.3.1. Pandemide Erkekler

Covid-19 pandemisinin bireyler üzerinde yarattığı etkilerin cinsiyet farklılıklarını baz alarak değerlendirilmesi, pandeminin, erkeklerin fiziksel ya ruhsal sağlıklarında neden olduğu görünür sorunlarının belirlenebilmesinden daha öte bir anlama sahiptir. Önceki bölümlerde yer verildiği gibi pandemi, toplumdaki tüm bireyleri önemli ölçüde etkilemiştir fakat bu etkileri erkeklikler ve erkeklerin farklı büyüklükteki ekosistemleri bağlamında ele almak; erkekliklerin bu süreçteki inşasını anlama ve bu bağlamda toplumsal cinsiyet sisteminin, bu tarihsel kırılma anından hareketle yapısökümünün yapılmasına da katkı sunabilirken aynı zamanda kriz anlarında erkeklerin değişen ihtiyaçlarının kendi ekosistemleri odağında nasıl farklılaştığını da görmemize de imkân tanır. Çünkü bilindiği gibi erkekliklerin devingenliği anlamada, erkeklerin yaşam pratiklerinin ve her sistem özelinde değişen karmaşık ilişki ve etkileşimlerinin hem tarihsel hem kültürel hem de yerel bağlamlardaki inşa süreçleri kilit role sahiptir (Sullivan, 2004:209). Pandeminin yarattığı bu ortamın ise aşağıdaki tartışmada gösterildiği üzere, erkeklikler hakkında bazı aydınlatıcı bilgiler sunma potansiyeli bulunmaktadır.

İlk olarak pandemi, ölüme neden olabilecek ciddi bir sağlık sorunu olarak “erkeklerin sağlığı” hakkında bazı gerçekleri gün yüzüne çıkarmıştır. Bu zamana kadar dünya çapında Covid-19’a bağlı ölümlerde erkekler, kadınlara kıyasla daha yüksek oranlara sahiptirler (Baker, White ve Morgan, 2020:1887). Bu durum, erkeklerin kadınlara kıyasla yüksek tansiyon, kardiyovasküler hastalıklar, akciğer hastalıkları ya da diyabet gibi sağlık sorunlarına karşı daha hassas olmaları ya da kadınların bağışıklık sistemlerinin erkeklere oranla daha güçlü olması gibi bazı biyolojik nedenlerle ele alınsa da (Ruxton ve Burrell, 2020:6) eril sosyalleşme süreci de erkeklerin Covid-19’a karşı “hassas” durumlarında pay sahibidir. Bu noktada geleneksel erkeksi normlara sahip erkeklerin bir taraftan yüksek sağlık riski taşıyan davranışlar sergilemeleri daha muhtemelken aynı zamanda sağlığı engelleyici davranışlarda bulunma ve

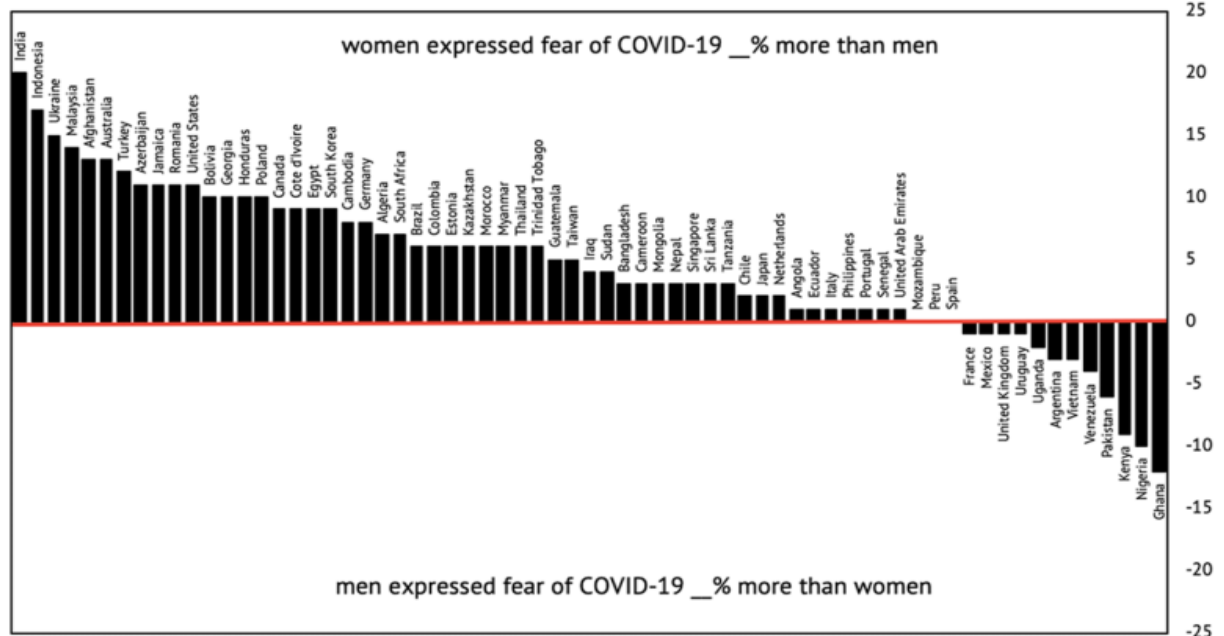
savunmasızlıklarını gizleyerek kişisel bakım ya da tıbbi destek arama ihtimalleri de daha düşüktür (Khan ve Ratele, 2021; Sharma, Volgman ve Michos, 2020). Erkek sosyalleşmesinin bu tehlikeli özü, erkek sağlığının tarihsel ihmaline neden olurken özellikle makro düzeyde, politika yapıcıların da bu sorunu uzun yıllar görmelerini engellemiştir. Fakat pandemi süreci, erkek sağlığının sosyal boyutunu daha detaylı incelememizi ve hastalığa yakalanma ya da hastalıktan korunmada erkeklik değerlerinin nasıl bir zemin oluşturduğunu anlamamızı zorunlu kılmıştır.

Erkekler; cinsiyet normları, eril kimlik özellikleri ya da sosyalleşme örüntüleri gibi erkek olmanın kültürel anlamı diye tanımlayabileceğimiz makro sistemde kabul gören normlardan hareketle pandemideki sağlık durumlarında dezavantajlı konuma gelmişlerdir ki bu konumları, bazı hiper-maskülen değerlerin benimsenmesi ve bu değerlerin pandemide yeniden inşası/yorumlanmasıyla bağlantılıdır. Örneğin pandemi sürecinde sağlıkla ilgili yüksek risk içeren davranışlarda bulunma, özbakım eksikliği, maske, mesafe ve hijyen kurallarına direnme (Barker, Burrell ve Ruxton, 2021; Betron ve diğ., 2020) gibi tutumlar heteronormatif erkek sosyalleşmesinin başat temsillerinden kaynaklanmaktadır. Kendini ve başkalarını düşünmekten iğrenme, çarpık bir risk algılama matrisi ya da düzen ve emirleri erkeklik onuru için çığneme gibi erkeğe atfedilen özellikler, bu süreçte erkeklerin, pandeminin getirdiği koşul ve kısıtlamalarla mücadelede kullandıkları argümanlar olmuştur (Medrado ve diğ., 2020:181). Bu argümanlar, erkeklerin hastalığı hafife almalarını¹¹, kadınların aksine hastalıkla korku¹² temelinde bir ilişki geliştirmemelerini (bkz. Şekil-1) ve “erkek dokunulmazlığı” hissini pandemide de sürdürmelerini sağlamıştır. Salgın sürecinde bazı erkeklik kalıplarını, sosyal travma bağlamında işlevsiz gören Frackowiak- Sochanska (2021) da bu kalıpların toksik erkekliğin oto-yıkıcı boyutunu oluşturduğunu anlatır. Pandemi durumunda, bir bireyi ve etrafındakileri, bulaşma riskinden

¹¹ Janani ve Tan'ın (2020) ABD'de üniversite öğrencileri ile yaptığı boylamsal çalışma, erkeklerin, Covid-19 ile ilişkili riskleri küçümseme oranlarının kadınlardan daha fazla olduğunu göstermiştir (akt.:Bridges ve diğ., 2021:165)

¹² Babalık rolü ve korona virüs fobisi arasındaki etkileşime odaklanan çalışmada, özellikle statü ile saygı kazanma ve sürdürmenin, psikolojik ve ekonomik açıdan bu fobiyi artırabileceği ve olumlu babalık algısını azaltabileceği savunulmaktadır (Tarsuslu, Şahin ve Durat, 2021:120).

koruyan güvenlik normlarına uyulmaması anlamında ele aldığı toksik erkeklikle ilgili pandemideki esas sorunun ise bu normları değiştirme ihtiyacının, kendilerini bu erkeklik tipiyle özdeşleştiren erkeklere nasıl iletileceği olduğunu vurgular.

Şekil 2: Covid-19 korkusunda cinsiyet farklılıkları (Babalola ve diğ., 2020; akt: Bridges ve diğ., 2021)

Pandeminin erkeklikler üzerinde yarattığı diğer bir önemli risk de bu süreçte erkeklerin birey-çevre uyum süreçlerinin değişimine bağlı olarak ortaya çıkan intihar oranlarında görülmesi muhtemel artıştır. Oranların erkekler özelinde artacağına dair öngörü, erkeklerin işgücü piyasasından uzaklaştırılmaları, enfeksiyon korkusu, geleceğe dair güvensizlikler, sosyal damgalanma, anksiyete ve bu süreçte deneyimledikleri yalnızlık duygusu gibi daha çok mikro, mezo ve egzo sistemlerde görünür olan ilişki ve etkileşim örüntülerinin değişimiyle ilişkilendirilmektedir (Rice ve Sher, 2021; Khan ve Ratele, 2021; Standish, 2021) Normal koşullarda, kadınlara kıyasla intihar oranlarında zaten daha yüksek risk taşıyan erkeklerin (tamamlanan intiharların yaklaşık %75'i), pandemin yarattığı öngörülemez koşullarla mücadele ederken kullandıkları eril stratejilerin de intiharları kolaylaştırıcı bir zemin sunduğu bilinmektedir. Bu bağlamda sağlığı geliştirici davranışlardan uzak kalma, duygusal desteği

reddetme ya da bireysel sorun ya da kargaşaları dışsallaştırma eğilimleri (Khan, Ratele ve Arendse, 2020), pandeminin neden olduğu kısıtlamaların süresi de hesaba katıldığında erkeklerin daha yalnızlaşmasına¹³ ve sonucunda intihara daha meyilli hale gelmelerine neden olabilmektedir. Erkek intiharlarında pandemide görülen artışın daha çok egzo ve krono sistemlerde köklenen bir diğer önemli nedeni de erkeklerin pandeminin yarattığı kısıtlamalara bağlı olarak işgücü piyasasının dışına itilmeleridir. Bilindiği gibi işsizlik, erkeklerde zaten başlı başına bir intihar nedenidir (Deady ve diğ., 2020). Covid-19 pandemisi, küresel ekonomik sistemde benzeri görülmemiş bir gerilemeye ve neticesinde yüksek işsizlik oranlarına neden olmuş, bu süreçte erkeklere kıyasla işgücü piyasasındaki yerleri daha “kaygan” olan kadınların işlerini kaybetme ya da işgücü gelirlerinde azalma yaşama olasılıkları daha da artmıştır (Dang ve Nguyen, 2021; Kristal ve Yaish, 2020). Bu süreçte erkeklerin kadınlara kıyasla daha “avantajlı” durumları, erkeklerin genelinin inşaat, imalat, ticaret, ulaşım ve kamu hizmetleri gibi döngüsel ve kritik diye tanımlanan sektörlerde çalışmalarıdır (Alon ve diğ., 2020:2). Fakat ataerkil yapının, evin geçiminden sorumlu cinsiyeti -özellikle Türkiye gibi ülkelerde- erkek olarak belirlemesi, erkeklerin kısa süreliğine de olsa istihdamın dışında bırakılmaları halinde, eril rol stresini daha etkili şekilde hissetmelerine ve bu süreçte intihara kalkışabilmelerine neden olmaktadır (Gedik, Çakır ve Coşkun, 2020).

Pandemide erkeklerin özellikle mikrosistemlerindeki deneyimlerini etkileyen bir diğer önemli başlık da bir mekân olarak ev olmuştur. Burada erkekler, bir taraftan değişen toplumsal cinsiyet kalıplarına yönelik yeni refleksler geliştirmeyi öğrenirken diğer taraftan da ev içinde yaşanan pandemi kaynaklı sorunlarla mücadele etmişlerdir. Sokağa çıkma yasakları, evden/esnek çalışma modelleri ya da işten çıkarılma gibi nedenlerle, ağırlıklı olarak kamusal alanda kurguladıkları erkekliklerini ev içine taşımak zorunda kalmışlardır. Covid-19’un kadınlar için ücretsiz bakım krizine neden olduğu ve kadınların ev içi emeklerini geçmişe kıyasla daha artırdığı bilinmektedir (Barker, Burrell ve Ruxton, 2021).

¹³ Pandemi sürecinde yalnız yaşayan heteroseksüel erkeklere kıyasla eşcinsel erkeklerin bu yalnızlıktan daha fazla etkilendikleri ve sonucunda psikolojik sorunlara karşı daha hassas konumda oldukları bilinmektedir (Ratcliffe, Galdas ve Kanaan, 2021:17).

Bu süreçte kadınlar hem çocuklarına hem de eşlerine daha fazla bakım sağlamak zorunda kalmış hem de eril şiddetin etkilerini daha sistematik bir şekilde hissetmişlerdir. Fakat yapılan bazı çalışmalar, erkeklerin pandemi neticesinde aile içi rollerinde bazı olumlu değişimler olabileceğini de göstermiştir. Aile içi rollerde, erkeğin evin geçimini sağlayıcı rolü sabit kalsa da bu süreçte erkeklerin ev içi sorumlulukları üstlenmeleri, çocuk bakımıyla ilgilenmeleri ya da pandemi sürecini eşlerine “yardım” etme fırsatı olarak görmeleri, ilerleyen süreçte cinsiyetler arası eşitliğin ev odağında başlatılabilmesi için bir fırsat olarak değerlendirilebilir¹⁴ (Anand, 2021: Betron ve diğ., 2020). Pandeminin, erkeklerin evde olmalarından dolayı yarattığı diğer bir etki de romantik ilişkilerde kendisini göstermiştir. Birlikte yaşayan çiftler için karantinaya ya da sokağa çıkma yasaklarına birlikte girmenin evlilik uyumu ve ilişki doyumunu olumsuz etkilediği, bu çiftlerin pandemi öncesine kıyasla ilişki stresinde belirgin artış yaşadıkları bulunmuştur (Schokkenbroek ve diğ., 2021). Bu artış her ne kadar kadınlarda erkeklere kıyasla daha görünür olsa da erkeklerin duygu odaklı baş etme stratejilerinde yaşadıkları kronik sorunların (Bilican Yurteri, 2021:82), erkeklerde şiddeti ya da maço erkekliği ortaya çıkarma tehlikesini beraberinde getirirken (Alcadipani, 2020) mağdurla failin özel alana birlikte hapsedilmesi tehlikesine de neden olur.

Pandemide özel alanda kendini gösteren sorunlar, erkekliğin bireysel yansımaları ya da erkeklik performanslarıyla belirginleşen şekliyle mikro düzeyde kalmaktadır. Fakat erkekliğin “esaslı” ve “öncelikli” alanı olan kamusal alana geldiğimizde, makro bir sistem olarak hegemonik değerlerin pandemiyle ilişkili söylemlere nasıl etki ettiğine ve bu söylemlerden etkilenen erkekliklerin devlet, otorite ve iktidarla kurdukları ilişkilerin oluşma biçimine dair izleri görmüş oluruz. İlk olarak bu süreç, küresel olarak aşırı sağ popülist söylemlerin revaçta olduğu bir döneme denk gelmiştir. Tıpkı küresel iklim krizine yönelik söylemlerde olduğu gibi bu pandemi sürecinde de erkek liderlerin, bilimsel bilgileri göz ardı ettiklerine, pandemiye yönelik umursamaz tavırlar

¹⁴ Bu dönüşümün uzun vadeli olamayacağını, babalık ya da eş rollerinin çirkin ve otoriter yüzünün, pandemi sonrasında hemen kendini göstereceğini düşünen yazarlar da bulunmaktadır (Barker, Burrell ve Ruxton, 2021:173).

sergilediklerine ya da durumun vahameti karşısında pervasız bir tavır takındıklarına şahitlik edilmiştir. Kimi liderler -tam da erkeksi bir tavır olarak- pandeminin sorumluluğunu başkalarına yüklerken kimileri de bu süreçte ekonomik büyümeyi ön planda tutarak (Aguis, Rosamond ve Kinnvall, 2020) pandemi sürecine yönelik kamuoyunun güvensizlik yaşamasını tetikledi. Buna ek olarak özellikle pandeminin ilk başlarında kadın devlet liderlerinin hızlı ve kararlı önlemleriyle kendi ülkelerindeki ölüm sayılarını düşük tutmaları¹⁵ (Garikipati ve Kambhampati, 2021:412) liderlik kavramı ile özdeşleşen erkeklerin yönetim becerilerinin sorgulanmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak bakıldığında pandemi, erkeklerin merkezinde bulunduğu tüm farklı büyüklükteki ekosistemlerde radikal değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu aşamada erkekler, daha öncesinde birey-çevre uyumunu geliştirmek ve korumak adına sahip oldukları tüm etkileşim ve ilişki/iletişim süreçlerini yeniden gözden geçirmek ve değişen ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik her sistem özelinde yeni beceriler geliştirmek zorunda kalmıştır. Fakat tüm bu değişimin; erkeklerin sahip oldukları eril değerler ya da toplumdaki erkeklik algısından bağımsız olabileceğini düşünmek, psikososyal bağlamda insan gerçekliğine aykırı bir durum oluşturur ki bu durum, erkeklerle çalışmada sosyal hizmet için de kabul edilebilir değildir. Bu temelde bakıldığında gerek kriz dönemlerinde gerekse refah hizmetlerinin tüm farklı alanlarında erkeklerin ihtiyaçlarının belirlenebilmesi ve onlara yardım edilebilmesi için sosyal hizmetin de toplumdaki eril inşa süreçleri hakkında bilgi sahibi olması zaruridir. Aşağıdaki bölümde, bu gerekliliğin sağlanabilmesi için sosyal hizmetin kullandığı temel yaklaşımlarından biri olan Ekosistem Yaklaşımının erkeklerle birlikte yürütülecek olan mesleki bir müdahaledeki katkıları üzerinde durulacaktır.

¹⁵ Erkek ve kadın liderler arasındaki bu yaklaşım farkı farklı araştırmalarda da ortaya çıkan sonuçları desteklemektedir. Örneğin De La Vega ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan araştırmada kadınların pandemi sürecinde erkeklere kıyasla daha fazla kontrol algısına sahip oldukları, daha fazla endişe duydukları ve güvenlik önlemlerine daha fazla uydukları ortaya çıkmıştır.

2.3.2 Sosyal Hizmet, Erkeklikler ve Ekosistem Yaklaşımı: Bir Gerekçelendirme Girişimi

Sosyal hizmetin, toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya, toplumdaki baskıcı sistemlerin kurumsallaşmış etkilerinin yarattığı dezavantajlılığın bireyler, gruplar ve toplum üzerindeki etkileriyle mücadele etmeye ve nihayetinde toplumsal barışı, sosyal adaleti ve insan haklarını tesis etmeye dönük praksişi; bir sistem olarak ataerkilliğin sosyal hizmetin uygulama odağında olmasını zorunlu kılmıştır. Radikal, feminist, baskı karşıtı, eleştirel, ya da ekolojik temellendirme fark etmeksizin, ataerkilliğin tüm yıkıcı boyutlarına karşı topyekûn bir direnişi sosyal hizmet eliyle kurgulayabilmek, sadece kadınların özgürleşmesine değil aynı zamanda toplumun daha *yaşanabilir* bir görünüme kavuşmasına da şüphesiz ki fırsat verecektir. Bir tahakküm aracı olarak ataerkilliğin ortadan kaldırılmasında kadın özgürleşmesini temel alan tüm feminist yaklaşımlar sosyal hizmet için şüphesiz çok kıymetlidir. Fakat yalnızca kadınları odağına alan bir sosyal hizmet kurgusu, ataerkil sistemin yarattığı dezavantajlılığı anlama ve tanımlamamızda *-büyük ölçüde-* etkiliyken; bu sistemin taşıyıcıları ya da faileri/aktörlerinin sistemin niteliğini nasıl belirleyebildiğine dair kilit soruya yeterince ilgi göstermemektedir. Dolayısıyla sosyal hizmette erkekliklerle çalışmaya yönelik kuramsal ve yöntemsel bir tartışmanın yer alması bu noktada elzemdir ki bu gereklilik iki temel sorudan hareketle somutlaştırılabilir.

Soru 1: *Sosyal hizmette eleştirel erkeklik çalışmalarından faydalanmaya neden ihtiyacımız vardır?*

Soru 2: *Erkeklerle çalışırken, sosyal hizmetin hangi yaklaşım ya da yöntemleri daha işlevseldir?*

Fark edildiği gibi bu sorulardan ilkinin, sosyal hizmetin kuramsal bilgi kümesine katkı sunma potansiyeli varken ikincisi daha yöntemsel bir belirlemenin peşine düşmektedir. Sosyal hizmetin uygulamadan güç alan yapısını düşündüğümüzde erkekliklerle çalışırken, sadece eleştirel erkeklik alanyazınının kuramsal birikimine değil aynı zamanda bu birikimin sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer sistemleriyle olan ilişkisine, daha da önemlisi bu birikimin sosyal hizmet uygulamasında nasıl kullanılacağına da odaklanmak gerekmektedir. Sonraki bölümlerde eleştirel erkeklik alanyazınının sosyal hizmetin kuramsal birikimine

olan katkısı ve erkekliklerle çalışırken sosyal hizmette ekolojik yaklaşımın yöntemsel getirileri hakkındaki tartışmaya yer verilmiştir.

2.3.2.1. Sosyal Hizmet İçin Eleştirel Erkeklik Çalışmaları: Nedeni ve Nasılı?

Sosyal hizmet alanyazınında erkeklikleri odağına alan ilk dönem tartışmalar, toplumsal cinsiyet ve feminizm gibi iki temel noktadan hareketle yapılandırılmıştır. 1970'li yıllardan sonra feminist hareketin, toplumsal cinsiyet kavramının içeriğine yönelik yaptığı ciddi katkılar, erkek ve kadın cinsiyetlerinin biyolojik alandan sosyokültürel alana taşınması sonucunu beraberinde getirmiştir. Ataerki sistemin inşasının sorumluları -ve kazançlıları- olan erkeklerin toplumdaki konumları üzerinde feministlerin yarattığı bilinçlendirme etkisi, tahakkümün politik-ideolojik yapısının da belirginleştirilmesini sağlamıştır (Kandiyoti 2011:121). Buradan hareketle kendini yeniden konumlandıran feminist sosyal hizmetin ataerki ve toplumsal cinsiyet temelli yürüttüğü kavramsal tartışmalara özel/kamusal alan ayrımı, kesişimsellik, feminist duruş/bakış (feminist standpoint), feminist metodoloji gibi farklı güncellemeler gelmiştir. Tüm bu tartışma ve yaklaşımların temel kaygısı -haklı olarak- kadınlar olurken erkekler, eleştirel erkeklik çalışmaları öncesi sosyal hizmet alanyazını diye tanımlayabileceğimiz bu dönemde, sadece eril tahakkümün şiddet aracılığıyla araçsallaştırılmasının faileri olarak daha çok kriminolojik bir bağlamda ele alınmıştır.

Sosyal hizmetin erkeklik çalışmaları ile tanışması ise yine feminizm sayesinde gerçekleşmiştir. Özellikle 1. Dalga Erkek Hareketi'nin profeminist bir erkeklik kurgusunu içselleştiren yaklaşımı ve Connell'in, erkekliğin *yeni sosyolojisini* yaratmadaki başarısı, bu dönemde erkekliğin/erkekliklerin sosyal hizmet için de fark edilmesini sağlamış ve kadınlardan hareketle tartışılan konular artık erkekleri de kapsar hale gelmiştir. Ayrıca sosyal hizmette eleştirel yaklaşımların güç kazanması da bu yeni paradigmada belirleyici olmuştur. Bu paradigma dönüşümü neticesinde erkekliklerin de farklı olabilecekleri, toplumdaki erkeklik kurgularının erkekleri de *-ama en çok erkekleri değil-* baskı altına aldığı ve erkeklerin, erkeklikleri değiştirebilme yetisini kazanmalarında sosyal hizmetin de

belirli mesleki sorumlulukları olduğu fark edilir hale gelmiştir. Örneğin, sosyal hizmetteki bu yeni paradigmanın savunucularından olan Pease'e (2016) göre eleştirel sosyal hizmet, erkeklerle çalışırken ataerkillik ve erkek egemenliğini/ayrıcalıklığını hesaba katmak zorundadır. Bu bağlamda ataerkil ideoloji, erkeklerin tahakkümü, ataerkil akran desteği, erkek itilafı (men's collusion), zorlayıcı kontrol ve ataerkil erkek öznelliklerini (s:50-51) konu alan bir sosyal hizmet uygulaması, erkeklerle çalışmanın temel dayanak noktaları olacaktır.

Sosyal hizmette erkeklerle çalışmaya güçlendirme yaklaşımını referans alarak katkı sunan Sathiparsad (2008) ise erkeklerin, baskıcı bir sistemin yaratıcıları olarak, onun baskıcılığını ve kendi yaşam alanlarındaki olumsuz etkilerini kabul edebilecekleri görüşünü savunmaktadır. Yazar, SHU'nun eğitici işlevlerinin altını çizerek; kadınları güçlendirmenin, erkekleri güçsüzleştirmek olmadığını vurgulanması durumunda, erkeklerin değişen cinsiyet ilişkilerinin değerini anlamalarının kolay olabileceğini belirtir. Bu haliyle cinsellik ve cinsiyet eşitliği hakkında hem alternatif konuşma biçimlerini teşvik etmek hem de daha sağlıklı ilişkiler kurgulamak için SHU'nun olası fırsatlardan maksimum seviyede yararlanmasının ve alternatif erkeklik biçimlerini sergileyen erkeklerin, eğitim programlarında daha sık yer almasının gerekli olduğu destekler (s:355).

Benzer şekilde Barnet ve arkadaşları da (2017), sosyal hizmette erkeklerle çalışırken eğitimin, işlevsel sonuçlar almak için önemli olduğunu anlatır. Yazarlar, tecavüz hakkında yaptıkları araştırma sonucunda, toplumun geleneksel toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve erkeklerin cinsel iktidarlarına dair kalıpyargılarını onaylamaması için yeniden eğitilmesi halinde, tecavüz gibi eril şiddetin belki de en kompleks şekilde görünür olduğu bir konuda bile, mağdurlara müdahale etmenin ve failerin bakış açısını değiştirebilmenin mümkün olduğunu öne sürer.

Yine tecavüzle -fakat bu sefer, erkeklerin cinsel saldırısına maruz kalan erkeklerle- ilgili yaptıkları araştırma sonucunda Petersson ve Plantin (2019) ise erkeklerle çalışırken, erkeklik normlarını gündeme almanın hayati konumunu tartışırlar. Yazarlar, cinsel saldırının kurbanı olmanın, erkekliğin toplumsal

kurgusunun antitezi olduğunu ve bu yüzden bu kurbanların kendilerini “daha az” kurban görerek; erkek gücünü, tahakkümünü ve kontrol dürtüsünü, korkutucu, rahatsız edici ve tehditkâr olarak tanımlama eğilimi taşıdıklarını ifade ederler.

Erkeklerle çalışan meslek elemanlarının terapötik süreçte yaşadığı zorlukları araştıran Edin ve arkadaşları (2008), erkeklerle çalışan SHU’ların, mesleki uygulamada bir otorite figürü ya da tahakküm aracına nasıl dönüştüklerini kanıtlamışlardır. Yazarlar, şiddet yanlısı erkeklerle çalışan profesyonellerin müracaatçıları tanımlama şekillerinin (güç-kontrol tutukusu, kıskançlık, baskınlık, saldırganlık, diğer insanların kendilerine itaat etmeleri için ısrarcı olma gibi) tamamen erkeksi davranış örüntüleri bağlamında ortaya çıkmasının, profesyonellerin eril söylemle yüzleşme ve mücadele etme reflekslerini zayıflattığını ve böylelikle bu otoriter figürlerin, şiddetin farklı bir versiyonunu mesleki ilişki içerisinde yaratabilme tehlikesine yakın/yatkın olabileceklerini göstermişlerdir.

Buraya kadar yer verilen tüm çalışmaların ortak noktası, erkeklik çalışmalarının birikimini, sosyal hizmetin uygulama alanları, mesleki ilgileri ya da kullandığı yöntemleri gibi oldukça farklı konular üzerine odaklamalarıdır. Az sayıdaki bu çalışmalara bakarak sosyal hizmette erkeklik çalışmalarının yeterince dikkat çekmediğini düşünsek de aslında Türkiye’deki sosyal hizmet alanyazınında, ruhsal hastalıkları (Akçay, 2016), babalık deneyimini (Topçu, 2016) ya da kadınlara şiddet uygulayan erkeklikleri (Fırat, 2022), erkeklik çalışmaları temelinde ele alan doktora düzeyinde çalışmaların bulunması da sevindirici ve umut vadedicidir. Fakat bu çalışmaların genel özelliği, çalışma konularının çıkış noktalarını, hegemonik erkeklik kavramı olarak belirleyerek aslında eleştirel erkeklik çalışmalarının önemli ama sınırlı bir kısmına odaklanmış olmaları ve buradan hareketle farklı sosyal hizmet alanlarına dair çıkarımda bulunma çabalarıdır. Sadece Türkçe değil İngilizce alanyazınında da eleştirel erkeklik çalışmalarına sosyal hizmet bakış açısını etkin kılmayı hedefleyen çalışmaların sayıca az olması, sosyal hizmet için bu birikimin görmezlikten gelindiğini düşündürmektedir.

Eleştirel erkeklik çalışmalarını, profesyonel yardım mesleklerinin kendi gündemlerine almaya zorlayan en önemli gelişme Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association/APA) tarafından 2018’de yayımlanan Erkekler ve Erkek Çocuklarla Psikolojik Uygulama Kılavuzu (APA Guidelines for Psychological Practice with Boys and Men) olmuştur. 10 adet temel madde üzerinden eleştirel erkeklik alanyazınının tüm birikimini terapötik sürece entegre eden kaynak, sosyal hizmette erkeklerle çalışmaya dair temel çıkarımlar yapmamızı kolaylaştırabilir. Bahsi geçen maddelere aşağıda yer verilmiştir.

1. *Psikologlar, erkekliklerin sosyal, kültürel ve bağlamsal normlara dayalı olarak inşa edildiğini kabul etmek için çaba göstermelidir.*
2. *Psikologlar, erkeklerin ve erkek çocuklarının yaşamları süresince sosyal kimliklerine birçok yönü entegre ettiklerini kabul etmelidir.*
3. *Psikologlar, güç, ayrıcalık ve cinsiyetçiliğin erkeklerin ve erkek çocuklarının gelişimi ve onların başkalarıyla olan ilişkileri üzerindeki etkisini anlarlar.*
4. *Psikologlar, erkek ve erkeklerin kişilerarası ilişkilerini etkileyen faktörlere ilişkin kapsamlı bir anlayış geliştirmek için çabalarlar.*
5. *Psikologlar, olumlu baba katılımını ve sağlıklı aile ilişkilerini teşvik etmeye çalışırlar.*
6. *Psikologlar, erkeklerin ve erkek çocuklarının ihtiyaçlarına cevap veren eğitim çabalarını desteklemeye çalışırlar.*
7. *Psikologlar, erkeklerin ve erkek çocuklarının yaşamlarında karşı karşıya kaldıkları ve dışa vurdukları saldırganlık, şiddet, madde kullanımı ve intihar gibi sorunların yüksek oranlarını azaltmaya çalışırlar.*
8. *Psikologlar, erkeklerin ve erkek çocuklarının sağlıkla ilgili davranışlarda bulunmalarına yardımcı olmaya çalışır.*
9. *Psikologlar, toplumsal cinsiyete duyarlı psikolojik hizmetler oluşturmak ve bunları teşvik etmek için çaba gösterirler.*
10. *Psikologlar savunuculuk, önleme ve eğitim yoluyla erkekleri ve erkek çocuklarını etkileyen kurumsal, kültürel ve sistemik sorunları anlar ve değiştirmek için çabalar (APA, 2018:6-19).*

Sonuç olarak bakıldığında APA’nın bu çabası, yardım mesleklerinin erkeklik çalışmalarına duyarlı bir kurguda hizmet vermelerinde, daha da önemlisi “erkekligi” fark etmelerinde önemli bir dönüm noktasıdır. Sosyal hizmetin bundan sonraki gündemi ise alanda olmanın gücünü kullanarak, erkeklığın

tarihselliği, kültürelliği, kesişimselliği ve performatifliği üzerinden, erkeklerle çalışmada kullanacağı yeni bir yaklaşım paradigması ve yöntemi kurgulamak olmalıdır.

İlk olarak erkekliğin *tarihselliğini* göz önüne alan bir sosyal hizmet müdahalesi, ataerkil sistemin yarattığı kadim eşitsizliğin ortadan kaldırılması amacıyla erkekleri değişime zorlamalıdır. Sosyal hizmetin Türkiye'deki repertuarının sorun odaklı bir görünüm çizmesi, -haklı olarak- erkekleri ele alırken şiddet, eril iktidar ve tahakküm gibi ataerkil imtiyazların yıkıcı taraflarına odaklanmayı zorunlu kılmıştır. Bu durum ayrıca feminizmin, eril iktidarın yapı sökümünü öncüleyen bakış açısının, erkeklerin *güçlü* varlıklar olarak toplumdaki *her şeye* sahip oldukları *yanılgısını* yaratmasıyla da ilişkili görünmektedir. Fakat Hooks'un (2008) vurguladığı gibi erkekleri bu şekilde sadece kriminal varlıklar olarak ele almak, onların değişebileceklerine yönelik inancın bilimsel yaklaşım eliyle ortadan kaldırılmasına ve erkeklerle çalışan yardım mesleklerinin, bu haliyle değişim başlatma sorumluluklarının gölgelenmesine neden olur. Ataerkil düzenin bir anlamda en temel aracı olan ve yaratılmasında erkeklerin sorumluluğunu yadsımadığımız şiddeti yok sayacak ahlaki gerekçeleri yaratmadan yani erkeklere bu anlamda değişim için şans vermeden bu sistemle mücadele etmek olası değildir. Yazarın belirttiği gibi ataerkil sistemi, erkeklerin desteğini ve değişebilme ihtimalini dışarıda bırakarak aşındırmaya çalışmak nihai hedefe ulaşmak için yeterli görülmemektedir.

“Ataerkil kültürde erkeklerin, oldukları kişi olmalarına, kendilerine has kimlikleriyle gurur duymalarına izin verilmez. Değerleri her zaman yaptıklarıyla belirlenir. Ataerki karşıtı bir kültürde erkeklerin değerlerini ve meziyetlerini kanıtlamaları gerekmez. Doğdukları andan itibaren sadece var olmanın onları değerli kıldığını, onlara el üstünde tutulma ve sevilme hakkı verdiğini bilirler” (Hooks, 2008:26).

Bu temelde sosyal hizmet, erkekliğin tarihselliğini iki şekilde ele almalıdır. İlk olarak bu tarihsellik, erkeklerin siyaset, kültür, devlet ve sosyal kurumlar üzerinde, geçmişten gelen imtiyazlı konumlarından kaynaklanır. Bu kümülatif güç hakkında, gücün temsilcilerinde, gücün kullanım ve tahakküm yaratan

alanlarıyla ilgili politik bir bilinçlenme SHU eliyle kurgulanabilmelidir. İkinci olarak ise erkekliğin tarihselliği, değişen bağlamlarda, erkekliklerin de değişebileceğine yönelik umutlanmamızı sağlar. Bu noktada erkeklerin, ataerkilliğin, *deliliği teşvik eden* (Hooks, 2008:44) taraflarıyla mücadele etmeleri için bilgi, farkındalık ve içgörü kazanması gerekmektedir. Ataerki sistemin, sunduğu fırsatlar altında yarattığı patolojik durumların, erkeklerin kendi hayat deneyimlerindeki kazançları ve zararları karşılaştırması üzerinden somutlaştırılması, SHU'nun erkeklerle çalışmada, değişimin başlatılabilmesi amacıyla kullanabileceği önemli bir yaklaşım biçimi olmalıdır.

Sosyal hizmet için erkekliğin *kültürelliği* konusu ise erkeklerin evrensel bir ataerki, toplumsal cinsiyet sistemi ya da cinsel politikanın ürünleri olmadığını kabul edilmesiyle başlamalıdır. Erkekler, içinde var oldukları kültürel dokuya müdahale eder, onu değiştirir ve karşılıklı bir şekilde bu değişimden etkilenir. Erkekliğin kültürelliği, erkekliğin inşasında erkeklerin etken/edilgen ve özne/nesne olma durumlarıyla bağlantılıdır. Fakat bu kültürel bağlam, tüm erkeklikleri etkilese de her erkek için benzer ya da aynı sürecin ve sonucun oluşmasını beraberinde getiremez. Erkeklerin erkek olmaya dair kendilerine özgü deneyimleri -ki deneyimin içinde algı, düşünce, tutum ve davranışlar da bulunmaktadır- sosyal hizmet müdahalesinde dikkate alınmalıdır.

Burada, SHU'lar için özellikle üzerinde durmamız gereken risk, bu kendine özgü deneyimin ne oranda "nesnel" olduğunun ortaya çıkarılması noktasında görünür olur. Haraway'in (2010) de altını çizdiği gibi bu deneyimler, egemen erkeklik ideolojisinden bağımsız olamayabilir. Erkekler, onlara toplumsal dünyayı zaten olması gerektiği halindeymiş gibi gösteren belirli habituslar içinde yaşar ve bunlar, erkeklerin bilgi kaynaklarını ve kendilik algılarını etkiler (Bolat, 2015:12). Dolayısıyla erkeklerin, kendileri hakkında sahip oldukları bilgiden ayrı olarak, kendi konularının ve çıkmazlarının hesabını yaparak, kendilerinin farkına varmasını sağlayacak birinci elden bilgiye sahip olamayacaklarını bilmek gerekir. SHU, erkeklerle çalışırken, erkekliğin, bu kültürel yapı içinde kabul edilen ve reddedilen alanlarını ortaya çıkarmak zorundadır. Bir erkeğin, bahsi geçen kültürel yapıyı destekleyerek sahip oldukları kadar o kültürel yapıda

reddettikleri, başka bir ifadeyle kendi dışında ittikleri de önemlidir. Ayrıca erkekliğin kültürelliğinin farkında olan SHU, erkeklerle çalışırken, bu mesleki deneyim içinde, toplumdaki geçerli erkeklikler algısına karşı kendi *konumlanmışlığı* da farkına varabilmelidir. Mesleki uygulamada, erkeklikler hakkında sahip olduğu önyargı ya da ön-kabullerin, erkekliği ortaya çıkaran kültürellikten ne oranda etkilendiğinin analizini yapmak zorunda olan SHU, bu sürecin, kendi düşünömselliğine¹⁶ etki etmesine izin vermelidir.

Sosyal hizmette erkeklerle çalışırken, erkekliğin *kesişimselliği*, kavrama yönelik feminist tartışmalardan hareketle temellendirilir. Bilindiği gibi 60'lar ve 70'lerde, beyaz olmayan feministlerin yazılarında görünür olan kavram; cinsiyetin, özellikle ırk, göç durumu, tarih, sosyal sınıf gibi konuların nasıl ortaya çıktığını keşfetmeden, tek bir analitik çerçeve olarak kullanılamayacağını savunur. Buradaki esas vurgu, ataerkil sistemin erkekler üzerindeki baskısının, erkeklerin bazı özelliklerine göre değişebilmesidir. Bu açıdan bakıldığında erkeklerin her ne kadar bu sistemin imtiyazlı özneleri olarak kolektif deneyimlere sahip oldukları düşünölse de sınıf, cinsel kimlik, ırk-etnisite, dini inanış, engellilik durumu ya da yaş gibi değişkenler temelinde bazı baskıların da "mağdurları" olabileceğinin SHU tarafından anlaşılması gerekir (Samuels ve Ross-Sheriff, 2008:6).

Connell'ın yaklaşımıyla karşılaştırdığımızda erkekliğin kesişimselliği, bizi madun erkeklikler ve marjinal erkeklikler kavramlarına götürüyor gibi görünebilir. Fakat erkeklikler için bir bağlamda "baskı" olanın farklı bir bağlamda "ayrıcalık" olabilmesi ihtimalini göz önüne aldığımızda bu kavram, erkekliklere dair bir tipoloji oluşturmadan daha fazlasıdır. Örneğin bir sosyal refah kurumunda, sınıfsal özellikleri ya da engellilik durumuyla ilişkili bir yardım talebinde bulunan bir erkek müracaatçı, kendi etnik ya da dini aidiyetinin verdiği "yetkiyle" eşine cinsel şiddet uygulayabilir. Bu açıdan bakıldığında SHU, bu erkek özelindeki mağdur/fail karşıtlığını ancak ve ancak sosyal kurumları etkilemeye muktedir

¹⁶ Düşünömsellik (reflexivity), tanımı, başkalarını anlamak için kendi içinde daha derine inen bir "geriye eğilmeyi (bending back)" içerir. SHU erkeklerle çalışırken, onlarla kurduğu ilişki ve etkileşimin dinamikleri üzerinde düşünmeli ve bu yüksek farkındalık içinde kendine dair bir içgörü geliştirmelidir (Jorgenson, 2011:115).

olan toplumsal kategorizasyon süreçlerini sorunsallaştırarak yani erkeğin kesişimselliğine duyarlı bir mesleki yaklaşım geliştirerek ele alabilir (Hughes ve Lury, 2013:789). Sosyal hizmetin farklı uygulama alanlarında, SHU'ların belki de her gün karşılaştıkları bu örnek, özel-kamusal alan ayrımının çok ötesinde bir erkeklik inşa süreci ve kurgusunu imler.

Erkekliklerin *performatifliği* ise eril rol ve beklentiler, eril sosyalleşme süreçleri, beden imajları, cinsel performans ve duyguların ifadesine kadar değişen çeşitlilikte, erkekliklerin hem en aleni hem de en gizli taraflarını belirtir. Bu noktada SHU, birlikte çalıştığı her erkek özelinde erkeğin ne şekilde performe edildiğini gözlemlemeli ve anlayabilmelidir. Bir pratikler toplamı olarak tanımlayabileceğimiz erkeklikler, Butler'ın (2008) da altını çizdiği gibi performatif bir anlamlandırma sürecidir ki tarihsellik, kültürel ve kesişimsellik de dahil olmak üzere erkekliklerin inşasının tüm boyutlarını göstermesi açısından SHU için önemli bir veridir. Aynı zamanda farklı bağlamlarda (aile, arkadaş çevresi, okul, sokak, çalışma ortamı, babalık rolleri vb.) farklı eril performansların sergilenebildiğini dikkate aldığımızda bu durum, bireysel bir deneyim olan erkeğin anlaşılmasını da zorlaştırabilir. Hakim eril değerleri kutsayan ve savunan erkekler için erkeklik, zor kazanılan fakat kolay kaybedilen bir kavram olduğundan, sürekli bu değerleri olumlayan bir performans bütünlüğü sergilemek elzemdir. Bu erkeklerle çalışırken, erkeklik performansının ataerki sınırlara ne kadar yaklaştığını izleyebilmek kolay olsa da farklı erkeklik hatta bazen de kadınlık durumlarıyla ilişkili kimlik unsurlarını taşıyan (androjen de diyebileceğimiz) erkeklerle çalışırken bu performansın hangi alanlarda, kimlere karşı zarar verici olabileceğinin SHU tarafından ayırt edilmesi gerekir.

Ayrıca erkeğin performatifliği hakkında belki de SHU'yu en çok zorlayacak olan kısım, erkeklerin duygularıyla olan "mesafeli" ilişkileridir. Erkeklerin duygularıyla ilişki kurmak istemeleri, eril sosyalleşme süreci tarafından, erkeklerin genelinde ketlenen bir durumdur. Bu katı cinsiyetçi rol kalıplarından duygusal olarak erkeklerin de zarar gördüğünü, bu duygusal bütünlük içinde bir erkeğe anlatabilmek yani erkekle duyguyu tanıştırmak belki de oksimoron bir durumsallık olarak imkânsız yakın bir deneyim olabilir. Fakat cinsiyet eşitliğine

giden politik bir bilinçlenmede, erkeklerin duygularını da sosyal hizmet müdahalesinin odağına alabilmek oldukça yararlı çıktılarının oluşmasına katkı sunabilir.

Sonuç olarak baktığımızda, eleştirel erkeklik çalışmalarının birikimi, sosyal hizmetin uygulama alanlarını ve mesleki müdahale biçimlerini değiştirme/dönüştürme potansiyeline sahip olması ve buradan hareketle yeni bir tartışma zemini yaratması noktasında oldukça iddialı görünmektedir. Sosyal hizmette erkeklerle çalışma konusunda yeni bir paradigma oluşumunun emareleri belirginleşmeye başlamış olsa da kuramsal tartışmalara ek olarak mesleki uygulama alanlarından da aldığı güçle sosyal hizmet, bundan sonraki süreçte erkeklerle çalışmada, sahip olduğu bilimsel/disiplinel repertuarının bu alana uygunluğunu gözden geçirmek zorundadır. Sonraki bölümde, sosyal hizmetin temel yaklaşımlarından biri olan ve SHU'lara mikro, mezo ya da makro müdahale düzeylerinde etkin bir perspektif sunan Ekosistem Yaklaşımının, erkekliklerle çalışma gibi zor bir alanda, oldukça düzenli metodolojik ve kuramsal bir sistematüğün oluşmasına sunacağı katkılar tartışılmıştır.

2.3.2.2. Erkekliklerin, Ekosistem Yaklaşımı Bağlamında Ele Alınmasının Olabilirliği

Bilindiği gibi sosyal hizmet uygulaması, sistematik bir düşünce yapısı olmaksızın başarıya ulaşamaz. Özellikle erkeklikler gibi zor bir alanda farklı ölçeklerde sosyal hizmet müdahaleleri kurgularken, sosyal hizmette kullanılan hangi kuram ya da yaklaşımların başarıya ulaşma potansiyeline sahip olduğunu derinlemesine incelemek gerekir. Erkekliklerin, sosyal hizmet alanyazınında yeterince ilgi görmemiş olması, kanıta dayalı uygulamayı göz önüne aldığımızda; SHU'ların erkekliklerle çalışırken hangi müdahale yöntemlerinin daha başarılı olduğunu bilimsel anlamda test etme olasılıklarını ortadan kaldırmaktadır. Bu temelde bakıldığında bu çalışmanın temel savlarından biri, erkekliklerle çalışırken Ekosistem Yaklaşımının, sosyal hizmetin özellikle mikro ve mezo müdahale ölçeklerinde başarılı bir vaka yönetimi için kolaylaştırıcı ve kapsayıcı olabileceğidir.

Erkeklikleri, erkeklerin sorunlarını, ihtiyaçlarını, sorun çözme becerilerini ya da sosyalleşme örüntülerini konu alan bir sosyal hizmet müdahalesi, ataerkinin neden olduğu olumsuz durumların ortadan kaldırılmasını ve nihayetinde kadın özgürleşmesini hedefler. Fakat makro bir sistem olarak ataerkiyi değiştirmek oldukça güçtür. Ataerkillik her ne kadar sosyokültürel, ekonomik ya da politik olarak erkekliklerin neden olduğu tüm olumsuzlukları ortaya çıkaran bağlamı sunuyor olsa da bu değerlerin savunucusu ya da aktaranı; bir birey olarak erkektir. Sosyal hizmetin, ekosistem yaklaşımı bağlamında erkekleri merkeze almasındaki hareket noktası; erkekliklerin, sosyal yapıdan kaynaklı sahip olduğu güç ve istikrarlılıkla, ataerkil sistemin tüm farklı ekosistemler içindeki seyri ve değişiminden sorumlu olmalarıdır. Ayrıca ekosistem yaklaşımı, erkeklerin ihtiyaçlarından hareketle kurgulanacak bir profesyonel yardım ilişkisinin her farklı sistem özelinde değişen yapısını göstermesi noktasında da katkı sunma potansiyeline sahiptir. Bu açıdan bakıldığında erkekliği, tüm ölçeklerdeki ekosistemlere etki eden ve bir habitat ya da niş gibi eril kimliklerin inşasında gerekli olan bir bağlam olarak ele almak, sosyal hizmet müdahalesinin odaklanması gereken noktaların netleşmesi açısından işe yararlıdır. Ayrıca farklı erkeklerde, erkekliklerin inşa süreçlerinin değişmesi ve bu haliyle her erkeğin aslında farklı bir erkekliği temsil etmesi; sosyal hizmet için hem müracaatçı hem de hedef sisteminin flulaşmasına neden olabilir. Fakat bireyin içinde bulunduğu ekosistemlere, bu sistemler ve birey arasındaki ilişki ve transaksionlara etki eden bir erkeklikten bahsetmek; bireyin yaşamı süresince çevresiyle olan uyumunu, etkileşimini, gelişimini ve maruz kaldığı stres faktörlerini; bireysel bağlamdan sosyokültürel ve politik yapılara kadar değişen ölçekte görmemizi sağlarken bireyselleştirilmiş bir müdahalenin de ortaya çıkmasını destekler.

Daha önceki bölümlerde yer verildiği gibi Ekosistem Yaklaşımının esas savı, insanların karmaşık ve birbirleriyle ilişkili kümeler içinde yaşamasından kaynaklı olarak bireysel davranışın yalıtılmış bir olay olmadığıdır (Miller, 1981:93; Galvani, 2017:470). Bu bağlamda bakıldığında erkeklik, erkeklerin kendi yaşamsal gerçekliklerini inşa ederken ve daha geniş sosyal çevrelerini oluştururken faydalandıkları temel araçları/argümanları sunar. Erkekler, kendi yaşamları ve bireysel gelişimlerinde, eril inşa süreçlerinin bireysel, kolektif,

çevresel ve kültürel çıktıları neticesinde oluşturdukları eril kimliği hem sahiplenir hem de bu kimliğin hasarsız şekilde devam edebilmesi için gerekli/uygun olan rolleri sergiler. Bu haliyle erkeklik, insan gelişiminin ekolojisinde, eril öznelerin etkileşim ve uyum performanslarını etkileyen ve belirleyen temel olgudur.

Hatırlanacağı üzere Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Teorisi, yazarın Süreç-Kişi-Bağlam-Zaman olarak belirlediği dört kavramın üstüne kurulmuştur. Önceki bölümlerde etraflıca üzerinde durulan¹⁷ bu dört kavramın her biri, eril kimliklerin inşa süreçlerinde, hakim erkeklik değerlerinden hareketle tanımlanabilir. Örneğin süreç, bireyler için önemli olan yakın etkileşimleri/süreçleri kapsarken kişi, bireyin kişisel özelliklerindeki sosyal etkileşimlerle ilişkilidir. Bağlam birbirine bağlı beş sistemi (mikro, mezo, egzo, makro ve krono) anlatırken zaman ise hem yakın süreçlerin belirli bölümlerini hem de daha geniş bir biçimde kültürdeki değişimleri ifade eder (Tudge ve diğ., 2009:200-204). Bu kavramlar üzerinden erkekligi ele aldığımızda eril kimliklerin yakın süreçleri, öncelikli olarak erkeklığın özel alandaki performans şekliyle ilişkilidir. Eril kimliklerin kişilik özellikleri, Türkiye gibi klasik ataerkinin coğrafi sınırlarında bulunan bir toplumdaki erkeklerin geneli için aslında tam olarak erkeklik değerlerinden hareketle tanımlanır. Ataerkinin zaman içindeki seyri; erkeklığın tarihselliğini beraberinde getirirken bağlamı oluşturan tüm farklı büyüklükteki sistemler en nihayetinde ataerki, cinsel politika ya da hakim erkeklik değerleri için erkeklıkların kesişimselliğini oluşturur. Sonuç olarak baktığımızda eril sosyalleşme süreçlerinin erkeklik kavramıyla kurduğu bu yakın birliktelik tam da Ekolojik Yaklaşımın belirttiği gibi insan *-bu örnekte erkek-* gelişiminin en güçlü belirleyicisi haline gelir. En basit şekliyle erkeklıkların toplumdaki konumunu bir pratikler toplamı olarak ele aldığımızda (Atay, 2014:15) Ekolojik Yaklaşımın sunduğu bağlam, bu pratiklerin gerçekleştiği ekosistemler özelinde değişiklik gösteren farklı eril ilişkisellikleri açığa çıkarmada etkili olabilir.

¹⁷ Tekrara düşmemek için bu kısımda sadece, çalışmanın birinci bölümünde detaylıca yer verilen yaklaşım ya da teorilerin, erkeklerle çalışırken SHU'lara sunma potansiyeli olan katkıları üzerinde durulmuştur.

Ekolojik Yaklaşımın bir diğer önemli kullanım alanı olan Yaşam Modelinin de sosyal hizmette erkekliklerle çalışmaya dair belirgin katkıları bulunmaktadır. Model, özellikle birey ve sosyal çevresi arasındaki uyumun niteliğine odaklanarak stres yaratan olayın kökenine dair hem bireysel hem de sosyal bir yaklaşım geliştirmeye çalışır. Bu haliyle bakıldığında ataerki, yoksulluk, ırkçılık ya da cinsiyetçilik gibi toplumsal faktörler ya da sosyal sorunlar, bireylerin çevreleriyle iyi bir uyum sağlamaya çalışırken yarattığı süreçler olarak (Gould, 1987:346) anlaşılır. Böylesi bir paradigma, erkeklerle yürütülen sosyal hizmet müdahalelerinde, hakim erkeklik değerlerinin neden olduğu sosyokültürel sorunları kabul eder ama daha da önemlisi, yaratılan bu ataerki sistemde erkeklerin de *mağdur* konumda olabileceklerine dair bir bakış açısını da ortaya koyar. Böylesi bir bakış açısı özellikle içinde bulunduğumuz endüstriyel toplumun erkeklere, kendi yaşam döngülerinin her aşamasında giderek daha karmaşık uyum sağlama görevleri yüklemesinden yani erkekliğin tarihsel ve performatif koşullarının giderek daha ağır hale gelmesinden hareketle de okunabilir. Nitekim Yaşam Modelinde gördüğümüz “stresli yaşam geçişleri” diye tanımlanan ve bireylerle çevreleri arasındaki uyumsuz süreçler ve çevresel tepkisizlik diye tanımlayabileceğimiz tüm krizlerin hem mağduru hem de faili toplumdaki hakim eril değerler ve nihayetinde bu değerleri benimseyen eril öznelerdir. Eleştirel erkeklik çalışmalarında sıkça yer verilen “*erkeklik, en çok erkekleri yorar*” bakış açısı, eril kimliklerin inşa süreçlerinin ekolojisiyle yakından ilişkilidir. Dolayısıyla Ekolojik Yaklaşımdan hareketle erkeklikleri anlamak, sadece yukarıda yer verilen iki temel model ölçeğinde bile düzenli ve sistematik bir sosyal hizmet bakış açısını oluşturmak için gayet yeterli görünmektedir.

Benzer şekilde erkeklik çalışmalarındaki güncel tartışmaları temel alarak da Ekolojik Yaklaşımın belirli noktalarına da ulaşabiliriz. Örneğin cinsiyet rolleri kuramı, erkeklerin toplumsal kurum, süreç ve sistemlerde üstlendiği rollerden hareketle bir tanımlama kurgular. Tüm farklı ekosistemler özelinde değişen ve erkekler tarafından yerine getirilen cinsiyet rollerine odaklanan bir sosyal hizmet müdahalesi SHU'lara, erkekliğin sahip olduğu gücü politik, tarihsel, kültürel ve ekonomik zeminde tartışma imkânı sunarken aynı zamanda Kimmel'in (2013) deyişiyle, erkek failliğinin yani erkeklerin eylemde bulunma yetilerinin bu

ekosistemler özelinde değişen niteliğini de anlamamızı kolaylaştırır. Eril kimliklerin inşa sreğlerini farklı lęeklerdeki ekosistemlerden hareketle tanımlamak Connell'ın ilk dönem erkeklik ęalıřmalarına yönelttiği eleştirisinin de dikkate alınmasını doğurur. Erkeklerin sınıf, kültür, kuşak, etnisite ya da cinsel yönelim gibi farklı kesişimsellikler üzerinden kurdukları kimliklerin her bir ekosistemde farklı şekillerde ortaya ęıkan sonuçlarını anlamak; toplumsal cinsiyet gibi genel bir kurgudan ęıkıp her toplumda farklı dinamiklerle oluşan cinsiyet düzeninin değişen yapısını keşfetmemizde etkili olabilir.

Aynı şekilde eleştirel erkeklik ęalıřmaları kapsamında olgunlaşan güncel tartışmalarda da Ekolojik Yaklaşımın izlerini kolaylıkla görebiliriz. Örneğin Hearn (2004), erkeklerin bir sosyal kategori olarak nasıl oluştuğu sorusunun peşine düşerken Carbery (2017) ve Demetriou (2001), erkekliklerin gçle kurdukları ilişkilerinin özel-kamusal ya da iç-dış hegemonya bağlamalarında değişen biğimlerine odaklanır. Tüm bu yazarlar aslında bir anlamda eril sosyalleşme sreğlerinde erkek öznelerin merkezinde bulunduğu ve içten dışa yayılan bir transaksiyonlar kümesi yardımıyla eril imtiyazların nasıl bu kadar geçerli olduğunu anlamaya ęalıřırlar. Erkeklerin kendi ailelerinde, sosyal destek sistemlerinde, yakın sreğlerinde başlattıkları ve iş gücü piyasası, eğitim, sağlık, devlet, ekonomi-politik ya da kültür gibi daha kompleks sistemlere doğru uzanan ve tahakkümle belirginleşen iktidar alanları bir anlamda hem fiziksel hem de sosyal ęevrenin toplumsal yapıda geçerli olan hakim erkeklik değerlerine verdiği bir karşılık/ayrıcalık olarak görülebilir. Bu temelde bakıldığında erkeklerle ekolojik yaklaşım bağlamında ęalıřırken sosyal hizmetin ana erimi, erkeklerin bireysel ihtiyaçlarının toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir şekilde kurgulanması ve erkekleri ęevreleyen sistemlerin bu yeni yaratılan duruma uyumlu hale gelmesini sağlamaktır. Sonuç olarak bakıldığında sosyal hizmet müdahaleleri için uzun yıllardır temel paradigmayı sunan Ekolojik Yaklaşım, sosyal hizmette erkeklerle ęalıřma gibi yeni sayılabilecek bir alana ciddi metodolojik kolaylıklar sunma potansiyeline sahiptir. Erkeklerin de artık değişmelerinin gerektiği geręeęi ve bu zorlu değişimin sosyal hizmet uygulamaları eliyle başlatılmasının gerekliliği; böylesi bir alanda ęalıřırken SHU'ların mümkün olan en uygun yöntemlerin aramasını zorunlu kılar. Sosyal

hizmetin kuram ve uygulama repertuarı bu arayışı olumlu sonuçlandırarak yeterliliğe bu noktada sahip görünmektedir.

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak araştırma konusunun belirlenme süreci ve araştırmanın modeli ile ilgili bilgilere yer verilecektir. Sonrasında ise verilerin oluşturulma ve analiz aşamaları, araştırmanın öznelere, araştırma sürecinin özdeşleşimsel çıktıları ve araştırmayla ilgili etik konular yer alacaktır.

3.1. ARAŞTIRMA TASARIMI

3.1.1. Araştırma Konusuyla İlişki Kurmak

2003 yılında başladığım lisans eğitimim boyunca toplumsal cinsiyet, feminizm ya da erkek egemenliği gibi konulara olan ilgim hep canlı bir şekilde benimle birlikte büyüdü ve gelişti. Kendisini profeminist bir erkek olarak tanımlamaya ve bu şekilde politik bir duruş sergilemeye çalışan biri olarak içinde yaşadığım toplumda şüphesiz belirli sosyal, kültürel ya da siyasi zorluklar yaşadım fakat bu duruşa karşı olan inancım hiçbir zaman zedelenmedi. Benzer şekilde 2015 yılında tamamladığım yüksek lisans eğitimim sonunda yazdığım ve konusu yeniden evliliklerde toplumsal cinsiyet etkisi olan tezimle birlikte bu alanda -akademik de olsa- bir eylemsellik içinde olmam bir sosyal hizmet uzmanı olarak beni her zaman mutlu etti.

Doktora sürecine geçtiğimde ise gerek hocalarım gerekse bu konuyu tartışabileceğim arkadaşarımla yaptığımız “feminist” tartışmalarda aklımda hep tartışmanın bir tarafının eksik kaldığına dair bazı şüpheler belirginleşmeye başladı. Bu şüpheler, feminist kaygıların geçerliliğiyle ilişkili değildi; daha çok, bu kaygıların sorumlularını doğru belirlemeye yönelik bir tarafıyla epistemolojik diğer tarafıyla ise metodolojik bazı aksayan noktaların varlığıyla kendisini somutlaştırmaya başladı.

Tam da bu noktada erkeklik çalışmaları alanıyla tanıştım. Lisans eğitimimde okuduğum hatta yüksek lisans tezimde yer verdiğim fakat -şimdiki değerlendirmemle- aslında hakkını verememiş olduğum Connell’ı bir anlamda daha sistematik bir şekilde yeniden keşfetme şansım oldu. Bu yeniden keşfetme, beraberimde getirdiğim ilgi alanlarına da eklenince ve erkeklik

çalışmalarının sosyal hizmet alanyazınında hak ettiği ilgiyi göremediğine şahit olunca, doktora tez çalışmamda mutlaka erkeklik çalışmaları ile ilgili bir araştırma kurgulamak istediğime karar verdim.

2019 yılının sonlarına doğru sunduğum ilk tez önerimin konusu, yetişkin erkek cinsel suçluların erkeklik algıları hakkındaydı. Özellikle, akademik hayatımın başlarında Adli Sosyal Hizmetler, Suç Sosyolojisi ya da Kriminoloji gibi dersler vermem, -bana göre- eril tahakkümün en yıkıcı/görünür kısmı olan suçla ilgili bireysel ilgimin artmasına neden oldu. Suçlu erkeklikleri, bir akademik çalışmanın gündemine alarak her zaman şikayetçi olduğum ataerkil düzen ya da cinsel politikanın yaratımından sorumlu bireylerin “gerçek yüzünü” ortaya çıkarabilecek hem de aklımdaki şüphelerin ortadan kaldırılması sürecinde bir mücadele şekillendirebilecektim. Bu amaç dahilinde cinsel suç ve erkeklik çalışmaları alanlarıyla ilgili yoğun bir okuma sürecine başlamış oldum.

Fakat 2020 yılının başlarında ortaya çıkan pandeminin yarattığı koşullardan bir araştırmacı olarak, herkes gibi ben de çok etkilendim. İlk başlarda pandeminin yarattığı eve kapanma, yapmam gereken okumaları tamamlamak için önemli bir zaman dilimi sunmuş olsa da araştırmacının katılımcılarıyla görüşebileceğim ceza infaz kurumları ve denetimli serbestlik müdürlükleri bu süreçte, bulaşının önlenmesi amacıyla kapatıldılar ve bu kurumların ne zaman açılacağına dair bir belirsizlik başladı. Araştırma konusuna olan inancım oldukça sağlam olduğu için bir süre ben de bu belirsiz ortamda beklemeye ve okumalara devam etmeye karar verdim.

Yaklaşık bir yıl kadar bekledikten sonra hem doktora programındaki yasal süreyle ilgili zorunluluk hem de pandeminin yaşattığı belirsizliğin ardından, artık ortaya somut bir ürün koyma beklentisi beni, çalışmanın konusunu değiştirmeye ve bu yeni konuyla sürece devam etmeye zorladı. Fakat hem cinsel suç hem de erkeklikle yaptığım onca okumanın ve bunların sonucunda aklımda beliren sayısız düşünce ve ilişki belirlenimlerin hangi yeni konuda kullanılacağına dair bir ümitsizliğe de kapılmadım değil.

Tüm bu ümitsizlik, endişe ve zaman zaman korku duygularıyla birlikte yeni ve “doktora layık” bir konu arayışımı sürdürürken aynı zamanda pandemiyle bağlantılı yoğun ve hatta çoğu zaman çarpıtılmış bilgilere, bir anlamıyla infodemiye maruz kalıyordum. Bu bilgilerin en genel haliyle özeti, pandemiden sonra artık hiçbir şeyin *eskisi* gibi olmayacağına dair zaman zaman umutlu zaman zaman ise katastrofik savlardı.

Bu yaklaşımlardan umutlu olanlara göre doğa yeniden canlanıyordu. İnsanlar eve kapanmalarla birlikte aileleriyle zaman geçirmeye ve daha fazla iletişim kurmaya başlamışlardı. Dostluğun, arkadaşlığın ve ailenin önemini fark etmişlerdi. Hastalığın getirdiği olumsuz koşullar, toplumda yardımlaşma ya da vicdan gibi “kadim” değerlerin yeniden ortaya çıkmasına fırsat sunuyordu ki böylelikle bireyler, doğa ile daha uyumlu bir yaşam pratiği geliştirmenin ve toplum-yanlısı ve özgeci/diğerkâm davranışların önemini artık anlamış görünüyordu. Diğer taraftan da pandemiyle birlikte eril şiddetin artışı, bireylerin yaşam alanlarına ve hatta bedenlerine müdahale eden eril devletin meşru otoriter gücünü ve küreselleşmenin sorumlusu olduğu bir diğer ekonomik krizin etkilerini tartışmaya başlamıştık. Bu iki farklı durumu aynı anda deneyimlemenin yarattığı kafa karışıklığı ve huzursuzluk, bu yaklaşımların nasıl bu kadar farklılaşabildiğini çözmeye dair bir arayışa girmemi zorunlu kıldı ve tam da bu noktada bence esas farkı oluşturan ilerlemeci tarih anlayışı hakkında, gülünç ve yersiz bulduğum düşünceleri aklıma getirdi. Bu anlayışa göre insanlık, her zaman daha ileriye daha “medeni” durumlara doğru evrilen bir sürecin aktörüydü ve tarih bu ileri/ulvi amaçlara doğru lineer bir şekilde ilerlemek zorundaydı. Fakat tarihsel bir kurgu olan erkekliği düşündüğümde, konu hakkında böylesi umut vaat eden bir gerçeklikle hiç karşılaşmadığımı ve hatta karşılaşma şansına hiç de sahip olamayacağımı fark ettim. Bu noktadan sonra danışman hocamla yaptığım görüşmeden de güç alarak araştırma konumu, insanlığı her ne şekilde olursa olsun belirli bir değişime zorlayacağı “beklenen” pandemide erkekliğin inşası olarak değiştirmeye karar verdim. Bu kararda, ilk tez önerisi sürecinde sosyal hizmette erkeklerle çalışmaya dair taradığım kaynakların -her ne kadar sayıca yeterli olmadığını düşünsem de etkisini yadsıyamam. Türkçe ya da İngilizce alanyazın bir boyutuyla, sosyal

hizmet için eleştirel erkeklik çalışmaları birikiminin ne kadar önemli olabileceğine vurgu yaparken diğer taraftan da doğrudan sosyal hizmet uygulamasında erkekliklerle nasıl çalışılacağına dair tartışmaları da şekillendiriyordu. Böylesi bir tartışmanın, Türkiye gibi katı ataerkil değerlerin geçerli olduğu bir ülkede, erkeklikleri değiştirme konusunda muktedir olduğunu hep savunduğum Sosyal Hizmet tarafından başlatılması benim için oldukça önemliydi.

Bu kararın, bahsettiğim tüm süreçleri göz önüne aldığımızda pragmatik bir refleks olarak görüldüğünün farkındayım. Ama pandeminin yarattığı yeni koşulları düşünecek olursak, bu koşullar özelinde erkekliği incelemenin, daha doğrusu erkeklikten, bu koşulların yarattığı tarihsellik özelinde bir “numune” almaya çalışmanın da aynı şekilde önemli olduğunu düşünüyorum. Nitekim ilerideki sayfalarda yer verdiğim özdüşünsel süreçte de altını çizdiğim gibi bu yeni konu, sosyal hizmet alanında bir bilim insanı olmaya çalışan bende ciddi bir paradigma değişimine fırsat verdi. Fakat tam da bu noktada, müdahale ya da doğrudan uygulama alanlarından koparılmamasını yani sadece kuramsal tartışmaların öznesi yapılmaması gerektiğini her zaman savunduğum sosyal hizmette, erkekliklerle çalışırken hangi yaklaşımların bu zorlu alanda geçerli olabileceğini aramaya başladım. Sosyal hizmet alanyazınında eleştirel erkeklik çalışmalarının yeterince yer almaması ve erkekliklerle çalışma noktasında belirli kuram ya da yaklaşımların etkililiğini inceleyen herhangi bir yayınlara karşılaşmamış olmam; hangi sosyal hizmet yaklaşımının bu alanda en doğru sonucu verme potansiyeline sahip olabileceğini aramaya itti beni. Özellikle pandeminin de beraberinde getirdiği koşulları hesaba kattığımda Ekolojik Yaklaşımın kapsayıcılığı, esnekliği ve temel vurguları; bu yaklaşımın erkekliklerle çalışırken kurgulanacak bir sosyal hizmet müdahalesinin temel dayanağı olabileceğini gösterdi.

Sonuç olarak yeni konum, zaten üzerinde akademik bir çalışma yapmak istediğim erkeklik çalışmaları hakkında derinlemesine ama lokal, erkekliğin tarihselliğinin farkında ama ilerlemeci olmayan ve son olarak ataerkil düzen, cinsel politika ya da eril tahakkümün yıkıcı etkilerini bilen ve bu sistemin

oluşturulması, sürdürülmesi ve yeniden yapılandırılmasının faillerini görebilen ama aynı zamanda sosyal hizmetin dönüştürücü ideallerinin etkisiyle, bu faillerle çalışmayı da kendine dert edinen bir yaklaşıma evrilmiş oldu.

3.1.2. Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel yöntemi kullanılmıştır. Bilindiği gibi nitel araştırmalar, insanların anlatılarına vurgu yaparak bu anlatılarla eylemselliklerinin nasıl kesiştiğine ve bu kesişmenin onlar için ne ifade ettiğine odaklanır ki böylelikle bireylerin kendi dünyalarını oluşturma süreçlerinin ve bunu yaparken, deneyimlerine hangi anlamları yüklediklerinin izini sürer (Merriam, 2013:5; Glesne, 2013:1). Dolayısıyla pandeminin yarattığı koşullar özelinde erkekliklerin erkeklik algılarını ve erkekliğin inşa süreçlerini Ekolojik Yaklaşım bağlamında anlama amacı taşıyan bu araştırmada, erkeklerin algı ve deneyimleri, eylemsellikleri ve erkekliğe dair düşüncelerinin alınmasında nitel yöntemin sunduğu imkânlardan faydalanılması bu açıdan uygun bulunmuştur.

Bu amaca ulaşmak için nitel araştırma desenlerinden olan fenomenolojik yaklaşım, yarı yapılandırılmış görüşme formunun kurgulanması, görüşme sürecinin yönetimi ve verilerin çözümlenme süreçlerinde geçerli desen olarak ele alınmıştır. Araştırmada, fenomenolojik yaklaşıma uygun olarak erkeklerin Pandemi'nin beraberinde getirdiği koşullar temelinde erkeklik algı ve deneyimlerinin nasıl farklılaştığına, bu süreçteki erkeklik rollerini nasıl inşa ettiklerine ve Pandemi sonrasında erkeklik algıları temelinde nasıl bir değişim öngördüklerine odaklanılmıştır.

Fenomenolojik yaklaşımın seçilmesindeki bir diğer etken de toplumdaki ataerkil sistem ve sosyal bir kurgu olan "erkeklik" kavramının bağlam oluşturucu özelliği olmuştur. Merriam'ın (2013) da vurguladığı üzere fenomenolojik yaklaşım - *erkeklik gibi*- yoğun, duygusal, kültürel, tarihsel, baskın, etkili konuları ele almak ve bireylerin bu verili sistemdeki deneyimlerini anlamak için uygun bir perspektif sunar. Erkeklik, tarihselliği ve kültürelliği ile erkeklerin tüm algı ve deneyimlerine bir şekilde etki eder. Erkekler, sınıfları, sosyo-ekonomik düzeyleri, eğitim geçmişleri, cinsel kimlikleri, ırkları, etnisiteleri ya da politik görüşleri fark

etmeksizin bir şekilde, ataerkil sistem içinde erkeklik inşasıyla kesişimselliğe dayalı bir ilişki sistemi kurarlar. Erkekliğin bir fenomenal alan olarak, erkeklerin varlıklarını ve dış dünyalarının gerçekliğini kendilerine özgü bir şekilde anlamlandırma süreçlerindeki başat konumu, bu desenin seçilmesini aslında bir noktada zorunda kılmıştır.

3.2. VERİLERİN OLUŞTURULMASI

Bu bölümde, araştırmadaki saha hazırlık süreci, saha deneyimlerim ve araştırmanın öznelere ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.2.1. Araştırma Soruları Üzerinde Çalışmak

Araştırma konusuna karar verdikten sonra, önceki araştırma önerimden itibaren tuttuğum araştırma günlüğünü yeniden revize etmem gerekti. İlk kez araştırma günlüğü tutan ve böylesi bir deneyimin çıktılarını ilk kez keşfeden biri olarak şunu söyleyebilirim ki araştırma günlüğü bana; kuramsal bilginin gözden geçirilmesi, sahaya hazırlık, araştırma sorularının oluşturulması ve özellikle çözümlenmelere yönelik düşüncelerimin canlı tutulması noktalarında önemli bir ivme kazandırdı.

Nitel araştırma sürecinde sahaya hazırlıkla ilgili var olan iki temel tartışmadan birincisine göre araştırmacı, sahaya inmeden önce ciddi bir kuramsal tarama ve okuma yapmalıdır. Bu şekilde görüşme sürecinde ortaya çıkan kodlara yeterince hakim olabilecektir. Karşıt görüşe göre ise araştırmacı kendisini tam anlamıyla sahaya teslim etmeli ve araştırma konusuyla ilgili alanyazının kendisini "sınırlandırmasına" izin vermemelidir. Ben -daha önceki nitel araştırma deneyimlerimden de olsa gerek- kendimi bu süreçte ilk yaklaşıma daha yakın buldum. Araştırma sorularını hazırlamadan önce ilgili alan hakkında ulaşabildiğim tüm kaynakları okudum. Bu tercih, alandaki yeni tartışmalar ya da eleştirel görüşler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmama fırsat sunarken diğer taraftan da güncel bir konu/süreç olan pandemiyle ilgili gelen yoğun bilgileri de belirli aralıklarla takip etme dürtümün ortaya çıkmasını beraberinde getirdi.

Özellikle erkeklik çalışmaları alanında yaptığım okumaların artık doygunluğa ulaştığını düşündüğüm andan itibaren araştırma sorularının etkililiğini test etmek için 16 Ağustos-23 Ağustos 2021 tarihleri arasında, etik kurul başvurusunda sunulan yarı-yapılandırılmış görüşme formunu kullanarak Ankara’da mavi yakalı 5 erkekle görüşmeden oluşan bir pilot çalışma yaptım. Araştırmanın kuramsal bütünlüğü, amaçları ve araştırma öznelerinin uygunluğu hakkında Danışman Hocam Doç. Dr. Nilgün Küçükkaraca’yla yaptığım görüşmenin ardından, formun kullanılabilir olduğuna karar verdik. Form, ilk önce Sağlık Bakanlığı Bilimsel Araştırma Platformu sonrasında da Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulu tarafından onaylandıktan sonra görüşme süreci bu sorularla devam etti. Görüşme sürecinde, araştırma sorularının revize edilmesine gerektirecek, yeni ve tamamen farklı bir kodun ortaya çıkması ya da soruların herhangi birinden veri akışının kesilmesi gibi ciddi bir durumla karşılaşmadım. Araştırmada kullanılan yarı-yapılandırılmış görüşme formuna Ek-4’te yer verilmiştir.

3.2.2. Araştırmanın Özneleri

Araştırmanın öznelerini, Ankara ya da Nevşehir İllerinden birinde yaşayan 18-65 yaş arası, mavi yakalı ve beyaz yakalı 34 erkek (18 mavi yakalı, 16 beyaz yakalı) oluşturmaktadır. Araştırma öznelerine ulaşmak için “olasılıklı olmayan ya da amaçlı örneklem seçimi” (Neuman, 2013:319; Yıldırım ve Şimşek, 2011:107) başlığı altında değerlendirebileceğimiz *kriter örnekleme* ve *kartopu örnekleme* yöntemlerini birlikte kullandım. Fenomenolojik deseni tercih ettiğimden dolayı örneklem seçiminde dikkat etmem gereken noktalardan ilki, öznelerin, çalıştığım fenomene dair deneyimlere sahip olmasıydı (Creswell, 2013:155). Bu yüzden örneklemin tamamı erkeklerden oluşmak zorundaydı. Sonrasında ise örnekleme dair bazı kriterler belirleme sürecine girdim. Bu bağlamda pandeminin getirdiği koşullar temelinde erkeklerin erkeklik algılarını ele almak ve bu değişimin iki farklı sınıf bağlamında (mavi yakalı ve beyaz yakalı erkekler) nasıl ortaya çıktığını karşılaştırabilmek ve buradan hareketle erkekliğin inşasıyla ilgili bazı çıkarımlar yapabilmek amacıyla “sınıf”, “yaş” ve “pandemi sürecinde kısıtlama ya da kapanma önlemleri hariç işgücü piyasasında çalışmaya devam etmiş olma” kriterlerinden başka herhangi bir dördüncü kriteri (medeni hal, eğitim

düzeyi, çocuk sayısı, kentsel ya da kırsal köken, Covid 19'a yakalanma durumu vb.) tercih etmedim. Bu kriterleri baz alarak ve ilk başta kendi sosyal çevrem (aile/arkadaş, çalışma ortamım vb.) imkânlarını kullanarak tanıştığım öznelere, kendileriyle yaptığım görüşmenin bir benzerini yapmak için tavsiye edecekleri kişiler olup olmadığını sordum ve süreci bu yöntemle tamamladım.

Mavi yakalı ve beyaz yakalı erkekleri örnekleme dahil etme amacım, bu iki farklı sınıf özelinde Pandemi'nin etkilerinin nasıl değiştiğini daha açık bir ifadeyle, erkekliklerin inşasında sınıfsal farklılıklarının kesişimselliğini anlama ve böylelikle bu öznelerin ekolojik yaklaşım temelinde kendi farklı ekosistemleriyle kurdukları/sürdürdükleri ilişkisellikleri ve transaksiyonları daha net ortaya çıkarma gayretimden kaynaklıydı. Çocuklar ve yaşlılar dışında kalan ve pandemi sürecinde -kısıtlama ya da kapanma önlemleri hariç- çalışmış olan grubu seçmemdeki amaç da aslında sınıfsal farklılığı ortaya çıkarmakla ilişkiliydi. Çocuklar ve yaşlılar dışında işgücü piyasasında devamlılık gösteren grupların yaşamsal deneyimlerinde, pandeminin yıkıcı/dönüştürücü etkilerinin daha yoğun bir şekilde hissedildiğine dair sahip olduğum ön-kabul, örneklemin bahsi geçen şekilde belirginleşmesine neden oldu. Bu yıkıcı/dönüştürücü etkiler, belki de örneklem grubuna, Pandemiden dolayı işini kaybeden mavi yakalı ve beyaz yakalı erkekler dahil edilseydi daha net ortaya çıkabilirdi. Ama ilgili alanyazında bu türden çalışmaların varlığı ve işsizlik temelinde bir araştırma yapmaktan ziyade erkekliğin inşa ve algılarının, Pandemi'den nasıl etkilendiğini tüm boyutlarıyla görme çabam, bu süreçte işini kaybeden erkeklerin, örneklem kapsamına alınmaması sonucunu ortaya çıkardı. Araştırma öznelerinin etnik köken, cinsel kimlik, sınıf, sosyo-ekonomik düzey, eğitim geçmişi, meslek, özel ya da kamu sektöründe çalışma, medeni durum gibi açılardan farklılıklara sahip olmalarını özellikle önemsedim. Fakat süreç boyunca, örneğin engelli bir erkeğe ya da geçici koruma statüsüyle Türkiye'de bulunan erkeklere ulaşamamış olmam, bahsettiğim kesişimselliğin kısmen de olsa düşük kalmasında şüphesiz etkili olacaktır. Aşağıda, araştırmanın özneleri hakkında bazı tanıtıcı bilgiler yer almaktadır.

Özne	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Hali	Meslek/ Sektör	Covid + tanısı alma durumu	Karantina Deneyimi	İl
G1M	41	İlkokul	Evli	Motor ustası/ Özel	Hayır	Evet	Ankara
G2M	44	Lise	Evli	Temizlik işçisi/ Özel	Hayır	Evet	Ankara
G3M	27	Ortaokul	Bekar	Temizlik işçisi / Özel	Hayır	Evet	Ankara
G4M	48	İlkokul	Evli	Temizlik işçisi/ Özel	Hayır	Hayır	Ankara
G5M	52	Lise	Evli	Temizlik işçisi/ Özel	Evet	Evet	Ankara
G6M	20	Lise	Bekar	Garson / Özel	Hayır	Hayır	Nevşehir
G7M	23	Lise	Bekar	Gece bekçisi/ Özel	Evet	Evet	Nevşehir
G8M	52	Ortaokul	Evli	Hizmetli / Özel	Hayır	Hayır	Nevşehir
G9M	45	Lise	Evli	Garson / Özel	Hayır	Evet	Nevşehir
G10B	59	üniversite	Evli	Devlet memuru/ Kamu	Evet	Evet	Ankara
G11B	55	Lise	Evli	Sayman / Kamu	Hayır	Evet	Ankara
G12B	54	Ön lisans	Evli	Devlet memuru / Kamu	Hayır	Hayır	Ankara
G13B	58	Lise	Evli	Devlet memuru/ Kamu	Evet	Evet	Ankara
G14B	64	Ön lisans	Bekar	Basın-yayın / Kamu	Evet	Evet	Ankara
G15B	27	Ön lisans	Evli	Kalite Yöneticisi	Hayır	Hayır	Ankara

				/Özel			
G16M	54	Lise	Evli	Boyacı / Kamu	Evet	Evet	Ankara
G17M	60	Ortaokul	Evli	Müstahdem / Kamu	Evet	Hayır	Ankara
G18M	43	Açık Lise	Evli	Özel Güvenlik/ Kamu	Hayır	Hayır	Ankara
G19M	41	Ortaokul	Evli	Çaycı/ Kamu	Evet	Evet	Ankara
G20B	50	Lise	Evli	ATT /Özel	Hayır	Hayır	Ankara
G21B	35	Üniversite	Evli	Yönetici /Özel	Hayır	Hayır	Ankara
G22B	39	Lise	Evli	Operasyon Müd/ Özel	Evet	Evet	Ankara
G23M	32	Açık Lise	Bekar	Teknisyen/ Özel	Hayır	Hayır	Ankara
G24M	31	Ön lisans	Evli	Özel Güvenlik/ Özel	Hayır	Evet	Nevşehir
G25M	41	İlkokul	Evli	Bahçıvan/ Özel	Hayır	Evet	Nevşehir
G26M	21	Lise	Bekar	Garson/ Özel	Hayır	Evet	Nevşehir
G27M	32	Lise	Evli	Aşçı/ Özel	Hayır	Evet	Nevşehir
G28B	39	Üniversite	Evli	Muhasebeci/ Özel	Hayır	Hayır	Nevşehir
G29B	31	Üniversite	Evli	Bilgi işlem uzmanı/ Özel	Hayır	Hayır	Nevşehir
G30B	37	Üniversite	Evli	Bankacı/ Kamu	Hayır	Evet	Nevşehir
G31B	38	Üniversite	Evli	Mühendis/ Özel	Hayır	Hayır	Nevşehir
G32B	35	Üniversite	Evli	Sınıf öğretmeni/	Evet	Evet	Nevşehir

				Kamu			
G33B	30	Master	Bekar	Akademisyen/ Özel	Evet	Evet	Nevşehir
G34B	30	Master	Bekar	Akademisyen/Özel	Hayır	Hayır	Nevşehir

Tablo 8: Araştırma öznelerine ait bazı tanıtıcı bilgiler

3.2.3. Görüşme Süreci

Araştırmada verileri, Ankara ya da Nevşehir’de ikamet eden 34 özneye yüz yüze yapılan derinlemesine görüşmeler yardımıyla topladım. Görüşmeler, iki il özelinde toplamda dört evrede yapıldı. Pilot çalışma diyebileceğimiz ilk evrede 5 mavi yakalı erkeklerle Ankara’da yapılan görüşmelerdeki amacımız, yarı-yapılandırılmış görüşme formunun etkililiğini test etmektir. Kullanılan formla birlikte veri akışının sağlıklı bir biçimde sağlandığını gördükten sonra formu kullanmaya devam etmeye ve yapılan bu ilk grup görüşmelerin de çözümlenmelerde yer almasına danışmanımla birlikte karar verdik. İkinci evrede, Sağlık Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’ndan alınan onayların ardından Kasım 2021-Nisan 2022 tarihleri arasında 6 mavi yakalı erkeklerle Nevşehir’de görüşmeleri tamamladım. Üçüncü evrede ise Ağustos 2022-Eylül 2022 arasında yine Ankara’da toplamda 14 erkek (9 beyaz yakalı, 5 mavi yakalı) gördüm. Nevşehir’de 2022 yılının Ekim ayı boyunca 9 erkek (2 mavi yakalı, 7 beyaz yakalı) yaptığım görüşmelerden sonra dördüncü evreyi de tamamlayarak görüşme sürecini sonlandırdım. Görüşme sürecini bu şekilde dört evrede tamamlamak, görüşme sürecinin istemediğim bir şekilde uzamasına neden olmuş olsa da iki farklı ilde, farklı sınıfların yoğunlaştığı görüşme evrelerini tamamlamak, erkeğin inşasında sınıfsal farklılık ve benzerlikleri daha net açıklayabilmeme katkı sağladı.

Görüşmelerin başında kısaca kendimi tanıttım ve görüşmenin neden yapılmak istendiğini ve görüşmeyle ilgili gizlilik kurallarını açıkladım. Ek-3’te sunulan Gönüllü Katılım Formu’nun amacını anlattıktan sonra imzaladım ve aynı formun özneler tarafından da imzalanmasını istedim. Ayrıca öznelere, istedikleri anda görüşmeye ara verebileceklerini ya da görüşmeyi bitirebileceklerini ve

cevaplamak istemedikleri ya da kendilerini psikolojik olarak zorlayıcı herhangi bir soru sormam durumunda bu soruları cevapsız bırakabileceklerini hatırlattım. Görüşme bittikten sonra bile bana telefonla ulaşıp, görüşmeden, uygun bulmadıkları yerlerin çıkarılması ya da görüşmenin tamamıyla değerlendirme dışı bırakılmasını isteyebileceklerini özellikle vurguladım. Görüşmelerde kullandığım ses kayıt cihazının hangi amaçla yer aldığını anlattım ve cihazın kullanımı için tüm öznelerden onay aldım. Görüşmeler esnasında notlar aldığım araştırma günlüğümün katılımcılar için de görülebilir olmasına dikkat ettim. Öznelerin kendilerini rahat ifade edebilmelerini sağlamak amacıyla bir görüşmeden ziyade bir sohbet/dertleşme ortamı yaratmaya özen gösterdim ve gerekli yerlerde öznelerin anlattıklarıyla ilgili kendi duygu, düşünce ve değerlendirmelerimi de paylaşmaktan çekinmedim. Bazı konular hakkında profesyonel görüşümü soran öznelere de bilgim dahilinde yardımcı olmaya çalıştım.

9 görüşme, katılımcıların isteği üzerine restoran, pastane ya da kendi evlerine yakın bir park ya da bahçe gibi halka açık alanlarda yapılırken geri kalan tüm görüşmeler, öznelerin çalışma ortamlarında yapıldı. Çalışma ortamlarında yapılan görüşmelerde özellikle katılımcıyla ayrı bir odada yalnız kalmaya, böyle bir imkânın olmadığı durumlarda ise görüşme yapılan yerde başka kişilerin olmamasına dikkat ettim. Özellikle mavi yakalı erkeklerle yapılan birkaç görüşme 25-30 dakika gibi kısa sürede gerçekleşirken görüşmelerin geneli ortalama 45-50 dakika sürdü, bazı görüşmeler ise bir saati aştı. Araştırmanın raporlaştırılması sürecine geçtiğimde öznelere takma isim ya da rumuz vermedim. Bunun yerine, görüşmelerin çözümlemelerinde kullandığım programdaki analizi kolaylaştırmak için görüşme sırasını ve öznenin mavi yakalı ya da beyaz yakalı olduğunu belirten bir kodlama yapmayı tercih ettim (örn: G23M: görüşme no 23 mavi yaka, G28B: görüşme no 28, beyaz yaka). Çözümlemeler kısmında ilgili alıntılara yer verirken, anlam kayması ya da yanlış kelime kullanımı gibi durumlar olsa bile öznelerin ifadelerini değiştirmedim. Sadece bu ifadelerin okuyucular tarafından daha net anlaşılabilmesi için gerekli olan düzeltmeleri paragraf içinde verdim.

Bilindiği gibi nitel araştırmalarda görüşme süreci, yapılan yüz yüze görüşmelerle elde edilen verilerin doygunluğa ulaştığının araştırmacı tarafından kabul edilmesinin ardından sonlandırılır. Fakat konu erkeklik olunca, aslında yaptığım görüşmelerden elde ettiğim verilerin hiçbir şekilde doygunluğa ulaşamayacağını farkındaydım. Aynı sorularla devam edilmesi halinde bile farklı erkekliklerle karşılaşma ihtimalim her zaman vardı ve her erkeğin farklı bir erkeklığe kanıt olabileceğini biliyordum. Dolayısıyla görüşmelerin, doygunluğa ulaşma durumunu erkeklikler üzerinden değil, erkeklerin pandemi deneyimlerini esas alarak yakalamaya çalıştım. Pandemideki erkek deneyimlerinin artık birbirine benzemeye başladığı an, benim için görüşmelerin sonlandırılması gereken evre anlamına geldi. Fakat bu yetersizliğin bile, erkeklerle çalışmanın metodolojisi hakkında bana önemli şeyler öğrettiğini söyleyebilirim.

3.2.4. Özdüşünümsel Süreç ve Erkeklerle Çalışmanın Metodolojisi Üzerine Bazı Deneyimler

Bir erkek olarak, erkeklik çalışmaları alanını seçmemde, erkeklığın yıkıcı ve şiddet içeren boyutlarını, kadınları ve diğer madunları tahakküm ilişkileri temelinde boyunduruk altına alan eril güç ilişkilerini, toplumların sahip olduğu en kadim eşitsizlikten hareketle oluşan toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının yersizliğini ve bağlam oluşturma gücüyle görünür olan erkek davranışlarının pervasızlığını ortaya koyma amacı taşıyan; öfke ya da öç alma gibi duyguların dışavurum dürtüsü etkili olmuştu. Orta sınıf aileden gelen hetero bir erkek olarak eril sosyalleşmenin “nimetlerinden” ben de diğer erkekler gibi çokça faydalanmıştım. Ama özellikle ilkokul çağında, annem işten geldikten sonra aceleyle mutfığa girerken, babamın neden salonda televizyon izlediğini sorgulamam ya da yine aynı dönemde “kadınsı” davranışlarda bulunan sınıf arkadaşımın neden sınıfın geri kalanı tarafından alay konusu olduğunu anlamaya çalışmam ve onunla arkadaş olmayı istemem; çok sonraları, önüme sunulan nimetlerle aslında beklenen bir ilişki kuramayacağımı anlamama neden oldu. Bu anlama sürecini ben de birçok erkeğin yaptığı gibi öfkeyle şekillendirmeye başladım. Bir taraftan öfkelendiğim hatta nefret ettiğim erkekleri tanımlamaya çalışırken diğer taraftan da “o” erkekler gibi olmama, düşünmeme,

eylememe üzerine kendi kimliğimi inşa etmeye giriştim. Müzik, tiyatro ya da “akademik işler” yapma gayreti taşıyan ve büyükşehirde doğup büyüyen şanslı biri olarak bu kimliği kısmen de olsa başarıyla oluşturabildiğimi ve sergilediğimi düşünüyordum. Daha sonralarında ise bu öfkeyi akademik ve politik alanda somutlaştırabileceğim mecraları aramaya başladım. Bu konuda, aldığım sosyal hizmet eğitimi imdadıma yetişti. Sosyal adalete ve hümanist değerlere inancı tam biri olarak, konu erkeklik olunca nefretimi kusmam (!) zaten zaruri ve benim gibi birinin kesinlikle sergilemesi gereken bir şeydi. Nitekim ilk tez önerimde sunduğum “cinsel suç işleyen yetişkin erkeklerin erkeklik algıları” konusu, bu zaman zaman gizil zaman zaman zaman açık öfkemle ortaya çıkmıştı.

Fakat önceki bölümde açıkladığım nedenlerden dolayı tez konumu değiştirmiş olmam bende, gerçekten önemli bir paradigma değişimine kapı araladı. Öncelikle şunu belirtmek isterim ki bahsettiğim erkekliğe dair öfkem halen yerinde ve taze. Yani bu süreç bende, eril tahakkümü ya da bu yıkıcı erkekliğin en ufak bir parçasını meşrulaştırmayı beraberinde getirmedi. Ama sosyal hizmet alanında bir akademisyen olmaya çabalayan biri olarak, yeni bir erkekliğin yaratılması konusunda sorumluluk alma zorunluluğunu yarattı.

Bu çalışmaya başlarken aslında erkekliğin, erkekleri sınırlandıran -ama en çok erkekleri sınırlandıran değil-, körleştiren, duygusuzlaştıran ve dengesizleştiren özellikleri hakkında fikir sahibiydim. Erkekliğin neden olduğu tüm olumsuz durumları eleştirirken gözden kaçırdığım bir nokta vardı ki bu noktayı bu çalışma sayesinde fark ettim. Makbul erkeklik değerleri ile çatışma içinde olan ve bu değerleri olumlayan erkekleri sürekli eleştiren ve hatta aşağılayan biri olarak bu tutumum beni nereye götürecekti? Diğer bir ifadeyle sadece yakınmak, antropolojik ve sosyolojik olarak belirli tahlillerin arkasına saklanmak bir SHU olarak bana nasıl bir katkı sunacaktı? Bu soruları tüm araştırma sürecinde kendime sürekli sordum ve böylelikle bu çalışmanın esas amacının ne olması gerektiği, sürecin genelinde kafamda yer etti. Tam da bu noktada Bell Hooks ile tanıştım ve kitabının önsözündeki şu son paragraf, çalışmamın ve benim, birlikte evrilmemiz gereken yeri gösterdi.

Erkeklerin değişmeyi istemedikleri doğru değil; ama değişmekten korktukları doğru. Pek çok erkeğin, ataerkinin onları kendilerini tanımaktan, duygularıyla iletişim halinde olmaktan, sevmekten nasıl alıkoyduğunu gözden geçirmeye bile başlamadığı doğru. Sevmeyi öğrenmek için, erkeklerin hükmetme isteğinden vazgeçebilmeleri gerekiyor. Ölüm yerine yaşamı seçebilmeleri gerekiyor. Değişmeyi gerçekten istemeleri gerekiyor (Hooks, 2018:15).

Hooks'un erkeklik alanındaki radikal aktivist yaklaşımını keşfetmem, bir erkek, bir araştırmacı, bir SHU ve bir akademisyen adayı olarak önemli bir rahatlama hissetmemi sağlarken aynı zamanda çalışmanın pusulası olma noktasında da ciddi bir motivasyon yarattı. Bu çalışma Hooks'tan sonra, sadece erkekliğin yıkıcı boyutlarından bahseden, pandeminin erkeklikler üzerindeki yarattığı etkileri anlamaya çalışan, belirli kuramsal belirlemelere sıkışıp kalmış bir çalışma olamazdı aksine, sosyal hizmetin dönüştürücü paradigmasının farkında ve eleştirdiği noktaları değiştirme amacı güden daha açık bir ifadeyle, erkeklik çalışmaları alanının birikimini doğrudan sosyal hizmet uygulamasına taşıyan bir düşünsel sürecin belki de ilk basamağı olacaktı.

Hooks'un erkekler ve erkeklik hakkında söylediği tüm noktaları kendi görüşmelerimde de birebir deneyimledim. Örneğin erkeklerin duygularına ne kadar yabancı olduklarını keşfettim. Duygularla bağlantılı soru sorduğumda bir öznenin maddi durumu hakkında konuşmaya başlamasını, bazı öznelerin ya cevabı bulamayışını ya da duyguyu tanımlayacak olan doğru kelimeyi seçmek için uzun süre düşünmesini gözlemlemek beni bu süreçte çok şaşırttı. Benzer şekilde eril rollerin getirdiği yükten şikayetçi olan ama görüşmenin ilerleyen süreçlerinde kendini bu rollerin gerektirdiği gidi davranmak zorunda hisseden öznelerin içinde bulunduğu çelişkili durumlara şahit oldum. Bir öznenin, erkeklerin en büyük sorunun "anlaşılmak" olduğunu söylemesi beni hayretler içinde bıraktı. Bazı öznelerin, ekonomik sorunları ya da Covid-19'un neden olduğu kayıplarını anlatırken göz yaşlarına boğulmaları, onlarla ağlamama neden olurken; eleştirdiğim ve onlar gibi olmak istemediğim o erkeklerle aslında ne kadar kolay duygudaş olabileceğimi fark etmemi de sağladı.

Özellikle mavi yakalı erkeklerle yaptığım görüşmelerde daha çok deneyimlediğim bir diğer zorluk da son yıllarda toplumda baskın tutum haline

geldiğini düşündüğüm kitlesel muhafazakarlaşmayla ilişkiliydi. “Pandemide kendinizi nasıl korudunuz” ya da “bu süreçte korktunuz mu?” gibi sorulara “Ben kendimi korumadım, Allah korudu” ya da “Ben sadece Allahtan korkarım” gibi cevapları çok sık aldım. Bu kişilerin, soruların geneline dini referansla cevap vermeleri, görüşmelerin ilerlemesini engelledi ve bu görüşmeler kısa sürede sonlandı.

İlk iki evredeki görüşmelerde, soruları pandemiye temel alarak sormaya odaklandım. Bu görüşmeler sonucunda kodlar hemen ortaya çıktı fakat ulaştığım bu kodlar, kısa sürede kendilerini tekrar etmeye başladı. Yaklaşık 9 görüşme sonucunda kodların kendilerini bu kadar kısa sürede tekrar etmesi ve ortaya çıkan kodların, erkeklikle olan ilişkiselliğinin çok yüzeysel kalması benim için ciddi bir tehlikeydi. Görüşme formunu gözden geçirmeye ve erkeklik çalışmaları alanyazınına yeniden dönmeye karar verdim. Kuramsal bilgiden hareketle formun revize edilmesi gereken noktalarını bulmaya çalışırken temel hatayı pandemiden erkekliğe doğru giderken yaptığımı anladım. Erkekler için erkeklik, pandemiye kıyasla daha baskın bir gerçeklik sunuyordu ve bu baskın gerçekliği pandemi gibi “geçici” bir durumun etkisiyle anlamaya çalışmak yani sorularda pandemiye odaklanmak yöntemsel bir hataydı. Sonraki görüşmelerde, görüşme formunu hiç değiştirmeden, odağıma erkekliği alarak buradan hareketle sorduğum sorularla pandemiye gitmeye başladım. Son iki evredeki görüşmelerin odağı erkeklik oldu ve buradan hareketle pandemiye anlamaya çalışmak, çözümlenmelerde daha işlevsel sonuçları beraberinde getirdi.

3.3. VERİLERİN ÇÖZÜMLENME SÜRECİ

Araştırmada verilerin çözümlenme süreci, içerik analizi yöntemine göre yapılmıştır. Bu yöntemle göre veriler dört aşamada çözümlenmektedir. Bu aşamalar; *verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır* (Yıldırım ve Şimşek, 2011:228).

Verilerin kodlanması aşaması, yaptığım her görüşmenin hemen ardından, görüşmenin ses kaydının yazıya dökülmesiyle başladı. Anlatım bozuklukları,

yanlış kelime kullanımları, duraksamalar ve argo sözcükler de dahil olmak üzere öznelerin söylediklerinin tamamını yazıya geçirdim. Nitel araştırmalarda çözümlenmeler, saha çalışmasıyla eşzamanlı olarak başlamak zorunda olduğu için görüşmelerde araştırma günlüğüme aldığım tüm notları açık kodlama evresinde kullandım. Bu evredeki amacım, o görüşmeyi tekrar okuduğumda ya da günlüğümdeki notlarıma baktığımda ilgili ifadenin ne anlama gelebileceğini tahmin edebilmektir. Açık kodlama evresinde, başta Ekolojik Yaklaşım olmak üzere erkeklik çalışmaları ya da pandemi alanları hakkında yaptığım okumalardan elde ettiğim bilgileri temel aldım ama yeni bir kodun ortaya çıkması durumunda bu kodun, diğer kodlarla ilişkiselliği ya da ayrıklığını da göz önünde tuttum. Tüm görüşmelerin yazılı hale getirilmesine giden süreçte yapılan her yeni görüşmenin ardından tüm görüşmeleri tekrardan okudum ve eksen/analitik kodlama diye tanımlayabileceğim bu aşamada kodlar arasındaki ortaklıklar/farklılıklardan hareketle temalara gitmeye çalıştım.

Temaların bulunması evresi, iki aşamada gerçekleşti. İlk aşamada görüşmelerin defalarca okunmasının ardından ulaştığım temaları ortaya çıkardım. Bu temaların ne anlama geldiğine, birbirine eklenecek temaların var olup olmadığına ve temalar arasındaki ilişkilere odaklandım. İkinci aşamada ise çözümlenmede kullandığım MAXQDA Veri Analiz Programına tüm görüşmeleri yükledim. Her ne kadar doktorada aldığım Nitel Araştırma Tasarımı Dersi'nde programın nasıl kullanılacağını öğrenmiş olsam da aradan geçen zamanla birlikte ve programın yeni sürümlerinin ortaya çıkmasından kaynaklı olarak sahip olduğum bilgi açığını, görev yaptığım üniversite tarafından 08.04.2022 tarihinde organize edilen Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi: Temel Düzey MAXQDA Eğitimiyle kapatmaya çalıştım. Çalışmanın analiz sürecine geçmeden programda nitel veri analizinin nasıl yapıldığıyla ilgili yaklaşık bir hafta süren bir deneme çalışması yaptım. Temaların kapsamına aldığım kodların, ilgili temayı temsil edip etmediğini (iç tutarlılık) ve ortaya çıkan temaların çalışmanın amaçlarına olan uygunluğunu ve bu temaların kendi aralarındaki uyumu ve ilişkiselliğini (dış tutarlılık), oluşturduğum kod-tema tablosunu ve görüşme dökümlerini sürekli okuyarak incelemeye çalıştım. Programda yer alan tüm görüşmeleri okuyarak, belirlediğim kod ve tema tablosunu yeniden çalıştım.

Bunu yapmaktaki amacım, öznelerin tüm söylediklerinin, kullandığım kod-tema tablosunda yer aldığından ve dışarıda herhangi bir kod bırakmadığımdan emin olmak istememdi.

Kodların ve temaların düzenlenmesi aşamasının nihai halini program üzerinden gerçekleştirdim. Kodlardan temalara, temalardan kategorilere giden süreçte, araştırmanın amaçlarını temel alan bir sistematik geliştirmeye ve *-özellikle sosyal hizmet alanındaki-* okuyucuların anlayabileceği bir planda bu görsel sistemin yazıya dökülüp basamaklandırılmasına odaklandım.

Bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamasında ise temalar ve kategoriler arasında netleşen ve son halini alan ilişkiselliği, araştırmanın kuramsal bütünlüğünü, araştırmanın amaçlarını ve konu hakkında kendi görüş, deneyim ve çıkarımlarımı temel alarak yorumlamaya çalıştım. Bu son aşamada Ekolojik Yaklaşımdan oldukça faydalandım. Elde ettiğim tüm kod, tema ve kategorilerin Ekolojik Yaklaşımla bağlantısının kurulması ve böylelikle bulguların sosyal hizmet uygulamasına dönük taraflarının ortaya çıkarılması amacıyla, Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Teorisi ve Germain ve Gitterman'ın Yaşam Modeli Yaklaşımında hareketle yorumlamaları tamamladım. Bu süreci tamamlarken yaklaşımım; ana kategorileri mikro, mezo, egzo, makro ve krono olarak sıraladığım çözümlenme başlıkları altında vermek ve çözümlenmelerle ilgili yorumların yapılmasında *-sosyal hizmet uygulamasının Ekolojik Yaklaşımla nasıl birleştirilebileceğini göstermesinden dolayı-* Yaşam Modelinin ve *-çalışma, sosyal hizmette erkekliklerle çalışırken sahip olacağımız paradigmanın netleştirilmesi amacını taşıdığı için-* eleştirel erkeklik çalışmaları alanyazının temel kavramlarını kullanmak oldu. Bu sayede öznelerin erkeklik deneyimleri ya da farklı bir ifadeyle araştırma bulgularıyla Ekolojik Yaklaşımın ilişkiselliğini kurmak daha da kolaylaştı.

3.4. ARAŞTIRMADA ETİK KONULAR

Araştırmada saha sürecine geçilmeden önce, araştırma konusunun COVID-19 ile ilişkili olmasından dolayı gereken ilk etik onay için Sağlık Bakanlığı Bilimsel Araştırma Platformu'na online başvuru gerçekleştirilmiştir. Bu platformdan

07.08.2021 tarihinde gelen onaya (Form Adı: Mehmet Serkan DEMİRCİ-2021-08-05T14_49_58) Ek-1'de yer verilmiştir.

Çalışma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda doktora tezi olarak hazırlandığı için gerekli olan ikinci onay ise Hacettepe Senatosu Etik Komisyonu'ndan 04.10.2021 tarihinde (Sayı: E-35853172-300-00001796029) alınmıştır. Etik Komisyon onayı ise Ek-2'de paylaşılmıştır.

Görüşme sürecinde, öznelerin bilgilendirilmiş onamlarının alınması için Gönüllü Katılım Formu kullanılmıştır ve forma Ek-3'te yer verilmiştir. Ayrıca çalışmanın raporlaştırılmasının ardından intihal oranının belirlenmesine yönelik olarak Turnitin Programı kullanılarak elde edilen Orijinallik Raporu Ek-10'da yer almaktadır.

4. BÖLÜM: ÇÖZÜMLEMELER

4.1. MİKROSİSTEM: AİLEYE UYUM SAĞLAMAYA ÇALIŞMAK

Bilindiği gibi Bronfenbrenner'in teorisinde Mikrosistem, bireylerin doğrudan temas halinde bulunduğu kişiler ve bunlarla kurulan sosyal etkileşimlerden hareketle ortaya çıkan bir sistemdir. Bu sistemde bireyler için geçmiş ve şimdiki roller, deneyimler ve etkileşimler önemli hale gelirken aynı zamanda bireyin çevresindeki insanlar tarafından sağlanan sosyal destek ve bu insanlarla kurdukları yakın süreçler de bireyler için mikrosistemin işlevselliğini etkiler.

Araştırmada, pandeminin beraberinde getirdiği koşulların erkeklerin mikrosistemleri üzerindeki etkisi; erkeklerin sosyal çevreleriyle olan ilişkileri, aile içinde deneyimledikleri değişimler, sosyal destek sistemlerinin farklılaşan yapısıyla kendisini göstermiştir. Mavi ya da beyaz yakalı fark etmeksizin erkeklerin tamamı, pandeminin ilk olarak kendi sosyal çevrelerinde önemli bir değişime neden olduğunu ve bu değişimin aynı zamanda kendi eril kimliklerinin mikrosistemden hareketle oluşan kurgusunu ciddi oranda farklılaştırdığını anlatmışlardır.

4.1.1. Pandemide Değişen Sosyal Çevre

Erkeklerin geneli, özellikle aile, akrabalık ve hatta komşuluk ilişkilerinin pandemide *askıya alınmasının* kendi sosyal çevre deneyimleri üzerinde olumsuz etki yarattığını dile getirmişlerdir.

Sevdiklerinle bayramlaşmaya gidemiyorsun. İki senedir iki bayramda belki önümüzdeki sene de gidemeyeceğiz. Türk milleti olarak bu bizi bayağı etkiledi. Düşünlerimize gidemedik. G2M

Komşuluk falan... ilişkilerin bittiğini orada gördüm. Biz mesela bina olarak çok şeydik, yakındık. Mesela ailene gidemiyorsun işte ha diyorsun ki annene babana bulaştıracağım. Yani demek böyle bir şey olsa böyle olacakmış diye. Hani aklımıza geldi. G18M

Fakat erkeklerin üzerinde durdukları esas nokta, belki de modern yaşamın soğuk yüzü olarak değerlendirebileceğimiz, mesafeli ve kopuk sosyal ilişkilerin pandemiden sonra ciddi oranda yaygınlaşması üzerineydi.

Pandemiden önce insanlar sıcaktı, benim şahsi fikrim. Şimdi pandemi içerisinde ya da sonrasında daha tamamı bitmiş değil ama, insanlar daha mesafeli oluyor böyle... G1M

Ya bu akrabalık bağları çok zayıfladı... Biz her hafta ya da en azından iki üç haftada bir buluşup pikniğe giderdik, mangal yakardık. Şimdi hiçbir sorun olmadığı halde mangalı unuttuk, buluşmuyoruz. Bak pandemi de bitti ama buluşmuyoruz yani alışkanlık haline geldi bu durgunluk. Ondan sonra ister istemez her bağ zayıfladı. G16M

İnsanlar çok farklılaştı. Mesela işte şunlar pandemiden önce bilmem kimlerle nasıl gider gelirdik eve... şimdi yok abi. Ne onlar geliyor ne biz gidiyoruz diyorlar, bunu diyenler çok fazla. İnsanın sosyalliği açısından önemli. İnsanlar artık paylaşamamaya başladı. G28B

Akrabalar birbirinden bir defa buz gibi oldular. Belki de daha öncesinde içlerinde vardı da insanların bu da bir şey oldu yani... Ortaya çıkardı. Dost kim düşman kim diyorlar ya? Onları çıkardı ortaya. Şimdi mesela ben seni istemiyorum evime gelmesin, şunu bahane ettim işte evime artık kusura bakmayın... Yani dostluklardan soğuttu. G12B

Bir katılımcının, pandeminin neden olduğu bireyselcilik, mutsuzluk ve hatta bencillikten dolayı toplumsal olarak artık daha mesafeli ilişkilere sahip olacağımıza dair -Sennett ve Beck'i hatırlatan- öngörüsü ise oldukça önemliydi.

İnsanların birbirine yaklaşma, yardım etme yani önceki yaşadığımız hayata dair pek bir şey kaldığını düşünmüyorum. Dünya çapında insanlar mutlu değil pandemiden sonra belki de insan ne kadar yalnız yaşayabileceğini veya ne kadar yalnız olduğunu fark etmiş de olabilir. Bu yüzden aslında toplumları bölmeye başladılar diyebiliriz yani. Topluluk hissiyatını ortadan kaldırdılar yok ettiler diyebiliriz bence. Herkes bireysel düşünmeye başladı. Ve ben herhangi bir insan üzerinde üstünlük kurma çabası içine girdim işte trafikte en önde ben gitmeliyim. Markette en önde ben beklemeliyim. Bunlar hep içerde biriken zehirden yani. G29B

Sonuç olarak baktığımızda erkeklerin tüm bu ifadeleri, Batılı toplumların çok uzun bir süredir deneyimlemeye başladığı ve Türkiye için ise *kendini gerçekleştiren kehanet* (self-fulfilling prophecy) olarak tanımlayabileceğimiz çağdaş kapitalist sistemin toplumsal örüntülerinin aleni hale gelmesine vurgu yapmaktadır. Batı'dan farklı bir tarihsellikte kapitalizmin etkilerini deneyimleyen Türkiye için pandemi, bir anlamda bireyselleşme, yabancılaşma, güvencesizlik gibi Batı toplumlarına özgü *patolojilerin*, insan ilişkilerinde daha görünür olmasına fırsat vermiştir. Erkeklerin, modern hayatın kaçınılmaz özellikleri olan istikrarsızlık, yüzeysel/soğuk ilişki kalıpları ve rutinle belki de ilk kez bu kadar yakın ve uzun bir ilişki deneyimlemeleri, sosyal çevrelerinin değişen taraflarını sorgulamalarına neden olmuştur. Erkeklerin pandemiden sonra kendi sosyal çevrelerinin artık eskisi gibi olmadığı/olamayacağına yönelik endişeleri aslında bir anlamda erkekliklerinin performatif boyutunun sahnesi olan sosyal ilişkilerinde yaşadıkları güç kayıplarıyla ilişkilidir. Aynı zamanda bu değişim, erkeklerin mikrosistemlerinde aşına olduğu uyum düzeyinin (level of fit) ortadan kalkmasıyla bağlantılıdır. Mikrosistemdeki uyum düzeyi, bireylerin uyumluluk/adaptasyon beceri potansiyellerini ortaya çıkarmasıyla bireyleri hem güçlendiren hem potansiyellerini ortaya çıkaran hem de onların ruh sağlıklarını ve memnuniyetlerini destekleyen bir kavramdır. Fakat pandeminin sosyal çevrede yarattığı etkiler, kişi-çevre uyumunda radikal bir değişime neden olarak çevrenin erkeklerin ihtiyaçlarına karşılık vermemesi gibi bir mücadele durumunu doğurmuştur. Bu anlamda bakıldığında erkeklerin öncelikli olarak sosyal çevrenin değişimi üzerinde görüş bildirmeleri sosyal çevrenin, eril kimliklerin inşa süreçlerinde ne kadar önemli olduğunu göstermesi noktasında önemlidir. Sosyal çevrelerini erkekler için önemli kılan en önemli unsur bu ilişki ya da etkileşimlerin pandemiye kadar kesintisiz/düzenli olmuş olmasıdır. Fakat pandemide tüm bu sosyal destek sistemlerinin ortadan kalkmış olması erkeklerin güçsüzleşmesini ve güç temelinde kurguladıkları gelişim örüntülerini sürdürememelerini beraberinde getirmiştir. İleriki bulgularda da görüleceği gibi erkeklerin yakın ilişki süreçlerini deneyimledikleri ekosistemlerinde pandeminin yarattığı etkileri her zaman bir güçsüzlük temelinde ele almaları, kendi mikro

sistemlerinde ya da özel alanlarında güçle kurdukları ilişkinin niteliği ve anlamını göstermesi noktasında oldukça önemlidir.

4.1.2. Evin Reislği Üzerine...

Pandeminin, mikrosistemde erkeklğin inşasında yarattığı bir diğer değişim, “evin reislği” ve babalık üzerine kurgulanan eril rollerde kendisini göstermiştir.

Ama şunun tamamen farkına vardım. Bir eve para getirmekle baba ya da eş olunmuyormuş... Ben diyordum ki kendi kendime bütün ihtiyacınızı karşılıyorum fazlasıyla, ne istiyorsanız, alıyorum... Öyle olmuyormuş,
G1M

(çocuklarıma) tek dediğim şey, dört tanesiniz, benim değil Allah'ınsınız dedim. Ben sizin acınızı görmeyeyim dedim. Bu Covid'de ölecekseniz siz beni götürün memlekete ben sizi götürmeyeyim dedim. İnsan kendini unutuyor. Hani nasıl bir kartal, bir şey olduğunda yavrularının üstüne kanat geriyor, öyle olduk ama babalık da bir yere kadar. Babalığın yapamadığı şeyler çıkıyor karşına. **G20B**

*... (çocuklar) ara tatile girdiler. Karnesini getirene pizzada indirim var. Kızım oraya giderken geldi benden para istedi, para yok. Paraya gücü yetmiyor insanın. Parayı kimseden de bulamıyorsun o durumda olunca. Sana ödeyemeyecek yokluk gözleriyle bakıyorlar. O gücüne gidiyor insanın. Erkekler ağlar mı derler ya? Ağlıyorsun... **G9M***

Gencim sağlıklıyım Hiçbir şeyden korkmuyor insan. Ama hastalıkta vücut 2-3 günde kendini yani kaybediyor. İşte yerimden kalkamıyorum, yürüyemiyorum, nefes almakta güçlük çekiyorum tabii ki eşim ben erkek olmama rağmen işleri yaparken, poşetleri taşıırken insan kendini ya aciz hissediyor. Bu durumlara düştük demek insan düşebiliyormuş yani insan acaba iyileşemezsem işe yaramayacağım hep böyle mi kalacağım? İnsan böyle aciz duruma düşüyor. Kendini yetersiz hissediyor. **G32B**

Bu ifadeler, pandeminin yarattığı koşulların, erkeklerin, babalık ve evin reislği üzerinden kurguladıkları algı ve tutumlarını sorgulatmayı başardığını göstermektedir. Maddi krizler, gelir kayıpları, hastalığın neden olduğu fiziksel sorunlar ya da hastalığın kendisinin yarattığı korku; erkeklerin bir şekilde kendi hayatları ve babalık deneyimleri üzerinde bir özdeğerlendirme yaptığını ortaya çıkarmıştır. Bilindiği gibi ekolojik yaklaşımın temel savı, kişi-çevre alışverişlerinin

karşılıklılığının, birey ve çevresinin birbirlerini, zaman içinde etkilemesine neden olmasıdır. Erkeği kendi çevresi içinde merkeze aldığımızda babalık rolleri; mikrosistemde eril kimliklerin inşasında erkekler için geçerli olan transaksiyonları oluşturması bağlamında belki de en önemli rol grubudur. Erkekler, pandemide ev reisliğinin ya da babalığın farklı bir anlam taşıyabileceğini/taşıması gerektiğini, hastalığın kendileri ya da aile fertleri üzerinde yarattığı sorunlar ya da pandemi sürecinin beraberinde getirdiği krizleri/stresörleri referans alarak açıklamışlardır. Erkekler belki de ilk defa bu kadar uzun bir süre, bir erkeğin aile içinde fiziksel, duygusal, ya da ekonomik olarak “muktedir” olamayacağını fark etmiş görünmektedirler. Bu durum, Yaşam Modeli’nin de vurguladığı gibi erkeklerin mikrosistemlerinde güçle olan ilişkilerini -kısa süreliğine de olsa- değiştirmiş görünmektedir. Pandemi öncesinde özel alanda babalık/erkeklik rolleriyle, kadınlar ve çocuklar üzerinde egemenlik alanlarını genişletmeye alışık olan erkekler, pandeminin yarattığı güçsüzleşme ya da sosyal iktidarsızlıkla karşılaştıklarında bu tehlikeli durumun etkilerini ilk olarak erkeklik/babalık rolleri üzerinde hissetmişlerdir. Fakat bu etkinin uzun süreceğini, kalıcı olacağını yani bu rollerinin aşınacağını ya da ortadan kalkacağını söylemenin diğer bir ifadeyle bu özdeğerlendirmenin bir içsel-hesaplaşmaya evrileceğini beklemenin şu an için erken olacağını düşünüyorum. Erkeklerin mikrosistemlerinde deneyimledikleri bu değişim, kriz anlarında sosyal hizmet eliyle toplumsal cinsiyet eşitliğini yaratmaya yönelik müdahalelerin niteliğini göstermesi bağlamında oldukça önemlidir. Bu süreçte özellikle mikro ve mezo müdahale düzeylerinde erkekleri odağına alan kapsamlı bir sosyal hizmet müdahalesinin yapılamamış olması, erkekliklerin bu süreçte “yumuşayan” özelliklerinin sürdürülebilirliğinin kaybedilmesini beraberinde getirmiştir. Kısacası tarihsel bir fırsat olarak farz edebileceğimiz pandemi döneminde erkeklikler, başta sosyal hizmet olmak üzere ve diğer yardım mesleklerinin ellerinden -yine- kaçmış görünmektedir.

4.1.3. Aileye/Eve Uyum ya da Mikrosistemde Gerekli Olan Beceriler

Erkeklerin bu süreçte mikrosistemleri özelinde deneyimlediği bir diğer radikal değişim aile ilişkileri ve bu ilişkilerin gerçekleştiği “ev” üzerinden kendisini

göstermiştir. Öncesinde yer verildiği gibi Bronfenbrenner'in teorisinde ev gibi mekânsal düzenlemeler daha çok egzosistem kapsamında yer almaktadır. Fakat bu bulgu grubuna mikrosistem içinde yer verilmesi aslında erkekliğe özgü bir durum olarak eril sosyalleşme süreçlerinin ekolojisiyle ilişkilidir. Bronfenbrenner'in Süreç-Kişi-Bağlam-Zaman Modelini göz önüne aldığımızda insan gelişiminin temel dayanağı olan süreçler; biyopsikososyal bir varlık olarak bireylerin, kendi çevrelerindeki insanlarla geliştirdikleri karşılıklı etkileşimler anlamına gelir ve insan gelişiminin kalitesi, bu süreçlerin niteliği ve devamlılığına bağlantılıdır. Pandemide erkeklerin evde kalmaları, kendi mikrosistemlerinde alışık olmadıkları bir mekânsal düzenlemeyi beraberinde getirmiş olsa da aşağıdaki ifadelerde de görüleceği gibi erkeklerin bu aşamadaki temel sorunu, evi temsil eden aileleriyle kurdukları yakın süreçlerin kalitesini olumsuz etkileyen beceri eksikliklerinden kaynaklanmaktadır. Erkekler ilk olarak, pandeminin ekonomik sonuçlarının kendi üzerlerinde yarattığı endişe duygusunun, evde kalmanın "konforlu" tarafını gölgelediğini dile getirmiştir. Bu durum özellikle mavi yakalı erkeklerde belirgin bir şekilde kendisini göstermiştir.

*...ilk zamanlar, tabi evdesiniz rahatsızsınız. Sevdikleriniz yanınızda o an bir huzur yaşıyorsunuz. 3 gün 5 gün. Ondan sonra ne olacak endişesi, o zaman tam belli bir şey yok. Ne kadar olacak böyle, işte dediğim gibi, şunun borcu geldi kredi falan derken. Haliyle o düşüncede kalamıyorsunuz yani. **G4M***

*İşte belli bir zamandan sonra o vakit geçirme işi lüks oluyor. O bile lüks oluyor. Yani ne kadar iyi olursan ol hanımla ama bir hafta yalnız kalmak istersin ya... Onun gibi. Çok evde kalmak maddi olarak çok büyük sıkıntı... **G9M***

Fakat mavi yakalı ya da beyaz yakalı erkekler fark etmeksizin erkeklerin evde kalma deneyimleriyle ilgili vurgu yaptıkları nokta, ekonomik belirsizliğin de ötesine geçmiştir. Erkeklerin esas şikâyeti aile içindeki yakın süreçlerin niteliğini etkileyen, evle bağlantılı bazı "sosyo-mekânsal becerileri" geliştiremedikleri yönünde şekillenmiştir.

Evde kalmayı ben hiç kimseye tavsiye etmem. Ben evde kaldığımda sanki evde yokmuş gibiydim. Ben hiç bu zamana kadar öyle bir ortama

*girmedim. Suyu bile utanarak istedim, çünkü niye? Ayıp olur diye utandım yani kendi kendime utandım ya... Bu adam nasıl bu hale geldi de diye... Allah kimseyi kimseye muhtaç etmesin. **G17M***

*... (evde kalmak) biraz fırsattı. Bu sefer de ne yapıyorsun, evde fazla kaldığın zaman kariyla kızla kavga ediyorsun. Ya baba yeter artık bir açılrsa da işe gitsen. Ya kızım ne yapayım evde ne yapacaksın? Zaten sekiden dokuzdan sonra yasak var dışarı çıkamıyorsun. Ya kariya çatacaksın ya kıza çatacaksın... **G2M***

*Pandemi de ben dediğim gibi evde oturmak benim için zulüm demektir. Hani diyorlar ya zulüm çekiyorsun diye gerçekten öyle. Gerçekten öyle ben dört duvar arasını seven bir insan değilim. Ha aile ne kadar iyi olursa olsun. Çocukların ne kadar güzel olursa... Dışarıda böyle bir serbest insan konuşuyor gezip dolaşıp... **G12B***

Evin özel alan olması, erkeklerin aslında o mekânı tamamen kadınlara bırakmasına ve bu mekânsal sınırlılık içinde beceri geliştirmeye ihtiyaç duymamalarıyla sonuçlanır. Bu bulgular, erkeklerin evde kalma deneyimlerini, evin sağladığı konfor alanı ya da ekonomik krizin evde kalmaya olan etkisi üzerinden tanımlayacaklarına dair bir ön-kabul geliştirmiş olmamdan dolayı benim için de şaşırtıcıydı. Erkeklerin kendi evlerine dair bu kadar yabancılaşmış olabilecekleri aklıma gelmemiştir. Bu durumu beraberinde getiren bir diğer etmen, erkeklerin evliliğe ve evlilik rollerine karşı geliştirmiş oldukları tutum ve algılardır. Eve karşı böyle bir yabancılaşma hissetmeyen ve bu bağlamda örnekler anlatan iki beyaz yakalı erkeğin aşağıdaki ifadeleri, mavi yakalılara kıyasla bu sınıftaki erkeklerin, sağlıklı aile-içi iletişim kalıpları geliştirmeye belki bir nebze daha yakın olabileceklerini düşündürmektedir.

*Tam 22 senedir evliyim ben... 22 senedir eşim ve çocuğum olmadan ben bir veya ikidir arkadaşarımla buluştum. Çünkü evde olmaktan keyif alıyorum ben. Evde huzurluyum. Mesela kızım ama kızım benim çok iyi arkadaşım. Eşim ama eşim benim çok iyi arkadaşım. Eşimle kızım yanımda olduğu zaman daha büyük keyif alıyorum. Onun içinde pandemi beni çok etkilemedi.... **G10B***

Pandemide ilk bir hafta, temizlik yapardım içeride, perdeyi çekerdim.. Bir hafta biraz çekindik, ikinci hafta çekindik, üçüncü hafta baktık herkes

temizlik yapıyor. Ben haftada balkon yıkardım. Atletle terlikle... Çamaşır asardım. Yemin ediyorum cam siliyordum. (...)Yani erkek olmayla şey değil ki, eşinden ayrılabilirsin. Bu işleri kendin yapacaksın. Ben gurur duyarım. Bunun erkeklikle alakası yok. Pandemide ne yaptın bana soruyorlar. Ben pandemide karı oldum dedim ya, kadınlığı öğrendim. Yedim, içtim, yattım diyenler yalan söylüyor şerefsizim... G20B

Eşleri ya da çocuklarıyla etkileşime dayalı sağlıklı bir ilişki kalıbı geliştiremeyen erkeklerin evde kalma deneyimleri tam anlamıyla bir *işkenceye* dönüşmüştür. Fakat evin koşullarına kendilerini adapte eden erkeklerin bu süreçten kazançlı çıktıkları görülmüştür. Bu bulgular, kazançlı çıkan erkeklerin belirleyici özelliklerinin, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü mikrosistemlerinde askıya alma *cesareti* gösterebilme olduğunu ortaya koymaktadır. Tam da Yaşam Modelinin öne sürdüğü gibi bireylerin gelişimlerinde uyumluluk, adaptasyon ve uyarlanabilirlik becerileri oldukça etkilidir. Pandeminin getirdiği çevresel koşullara olumlu cevap veren ve bu noktada kişi-çevre uyumlarını ataerkil değerlerin ezici üstünlüğüne rağmen revize edebilen erkekler; bu sistemlerde bulunan kişilerle etkileşimsel bir yakın süreç kurgulayabilmişlerdir. Bu erkeklerin toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını, kapalı kalmak zorunda oldukları eve özgü esnetebilmeleri; erkeklerin pandemi sonrası süreçte ataerkilliğin sınırlarını aşındıracağını düşünmemize sebebiyet vermiş olsa da bu türden umut dolu bir çıkarım yapmamızın olası olmadığını düşünüyorum. İleriki bölümlerde görüleceği gibi (bkz. Çözümler 4.5. Kronosistem) bu erkeklerin, kamusal alandaki erkekliğin inşasında ataerkilliğin meşruiyetini kutsayan ifadeleri, özel alanda pandemiye özgü revize ettikleri rollerinin devamlı kalamayacağını kanıtlaması noktasında önemlidir. Fakat yine de bu bulgular, kriz anlarında erkekliklerle yürütülecek bir sosyal hizmet müdahalesinde, krize özel durumlarla niteliği değişen ekosistemlere özgü, erkeklerin yeni beceriler elde edebileceklerini göstermesi noktasında önemlidir. Pandemiye özgü bile olsa erkeklerin kısa süreliğine eril kimliklerinin temel dayanaklarını askıya alarak yeni beceriler geliştirme gayretleri SHU'ların erkekliklerle çalışırken yaşam seyri yaklaşımını benimsemelerinin ne denli önemli olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu bağlamda bakıldığında insan gelişimi ve bireyin sosyal işlevselliği, bireysel, tarihsel ve sosyal zamandan ayrı düşünülemez. Günümüz dünyasındaki

değişimler ve bu değişimlerin bireylerin ekosistemleri üzerinde yarattığı farklılıklar, ataerkil değerler gibi kemikleşmiş sosyal normların bile aşınma ihtimali olabileceğini görmemize neden olur.

Aynı zamanda bu bulgular, erkeklerle çalışırken SHU'ların, hem Ekolojik Sistemler Teorisi hem de Yaşam Modelindeki temel vurgularla Bourdieu'nün habitus ve sermaye kavramlarının ortaklığını kurması noktasında işlevseldir. Şöyle ki eğilimler olarak genelleştirebileceğimiz habitus, son derece sınıfsal bir kavram olarak dünyayı -bireye özgü- özel bir dünya olarak (Bourdieu ve Wacquant, 2014:118) kurgulayan, inşa eden ve gerçekleştiren kolektif bir sistemdir. Bireyler içinde var oldukları kültürel ve sınıfsal yapılar içinde kendi habituslarını oluşturur ve habitustan hareketle “eylemde bulunurlar”. Bu eylemleri ortaya çıkaran temel kaynak ise bireylerin sermayeleridir. Ekonomik, kültürel ve sosyal gibi türleri bulunan sermayeler aracılığıyla bireyler bu sermayeleri kullandıkları/harcadıkları alanda var olurlar ve iktidarlarını kurarlar (Bourdieu, 2015:22; Bourdieu ve Wacquant, 2014:81). Bu temelde bakıldığında ev, erkekliklerin habitusunda önemli bir mekân olarak yer almaz. Bu coğrafyadaki erkeklik kurgusunda ev, hiçbir gücün müdahale edemeyeceği “mahrem” bir mekân olarak aynı zamanda eril tahakkümün kontrolsüzlüğünün de başladığı yerdir. Batıda bireyselleşme, sekülerleşme, kapitalizm ve sosyal hareketlilikle iç içe geçen evlilik ve aşk, bu coğrafyada aileleri birbirine kenetleyen, temelinde güçlü sosyal bağlar ve ortaklıklar kurma fikrinin yer aldığı, tam anlamıyla “politik” bir olgudur (Demren, 2008:327). Erkeğin evle bağlantılı yaşantısı, onun toplumdaki konumunun devamlılığında *görse/* bir katkı sağlasa da kültürel, sınıfsal ve tarihsel olarak erkek olmak demek “dışarıda” olmak demektir. Erkekler her ne kadar ataerkillik ya da cinsel politikadan dolayı özel alan üzerindeki tahakkümlerini sürdürseler de eve karşı bir sermaye geliştirmemişlerdir. Ekonomik, sosyal ve kültürel sermayelerini piyasa, siyaset, hukuk, kültür, ekonomi, eğitim, sokak, askerlik, ya da erkek grupları gibi tamamı ev dışında olan kurumlar/yapılardan hareketle kazanan erkeklerin, pandemide eve dair deneyimledikleri bu *mekânsal beceri* eksikliği, aslında evde kendilerini var edecek sermayeye sahip olamamalarından kaynaklıdır. Belki de erkeklerin evle olan ilişkilerini tanımlayan en uygun kavram, Abel ve McQueen'in (2020)

pandemideki sosyal mesafe tanımını yanlış bularak yerine önerdikleri *mekânsal mesafe* (spatial distancing) kavramıdır.

Bu noktada erkeklerle çalışırken, erkeklerin evle olan ilişki dinamikleri, SHU tarafından detaylı bir şekilde ele alınmalıdır. Aile ve ebeveyn desteği uygulamalarında yer alan tüm müdahale alanlarında (aile-içi iletişim, yaşamsal krizler, ebeveynlik rolleri, babalık, erken çocukluk hizmetleri vb.) erkekliklerle çalışırken, erkeklere evle bağlantılı sosyo-mekânsal beceriler kazandırılması teşvik edilmelidir. Bu becerilerin içeriği ise eşler arası rollerden, babalık pratiklerine, cinsiyetlendirilmiş iş bölümü sınırlarının kaldırılmasından evde ailece zaman geçirmeye, demokratik aile tutumlarından ebeveynler arası ilişki kalıplarının revize edilmesine kadar genişleyen bir ölçekte çeşitlenebilir. Öznelerin ifadelerinden hareketle katı cinsiyetçi kalıpyargılara sahip olmayan erkeklerin bahsi geçen becerileri daha kolay içselleştirebildikleri gözlemlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında SHU'ların müdahalesinde odaklanması gereken ilk nokta, bu becerilerin kazandırılmasında gereken *bağlamın*, erkeklerin kendi bireysel deneyimlerinden hareketle oluşturulmasının desteklenmesi olmalıdır. Daha açık bir ifadeyle Bronfenbrenner'e göre bağlam bilindiği gibi birbirine bağlı beş sistem olarak tanımlanır. Ataerkilliğin tahakküm yaratan değerlerinin tasfiyesini hedefleyen bir sosyal hizmet müdahalesi, örneğin mikrosistemde erkeğe aile-içi iletişime dönük beceri kazandırma amacı taşıırken kronosistemde cinsel politikanın sosyo-tarihsel koşulları temelinde kadınlar ya da farklı gruplar üzerinde yarattığı iktidarın eleştirilmesine yönelik bir politik bilinçlenme becerisi kazandırabilmelidir. Bu haliyle bakıldığında bu çalışma yönteminin, sosyal hizmette profeminist çalışma yöntemlerine benzer olduğu düşünülse de arada bazı önemli farklılıklar bulunmaktadır. Profeminist çalışmaların genel niteliği, erkekliğin baskıcı özelliklerini bireysel deneyimler üzerinden yıkması ya da yapısöküme uğratmasıyla şekillenir. Erkekliği oluşturan tarihsel, sosyal ya da kültürel bağlam profeminist çalışmalar açısından her ne kadar üzerinde tartışılmaya değer olsa da erkeklerin kendi bireysel deneyimleri, tüm çalışmaların hareket noktasıdır.

Fakat erkekliklerle çalışırken ekolojik yaklaşımı odağına alan bir sosyal hizmet müdahalesinde önemli olduğunu düşündüğüm nokta; erkeklerin davranış ve tutumlarını değiştirmenin, erkekliklerin kökleştiği bağlamların/ekosistemlerin ne kadar derin ve çeşitli olduğunu görmeye yetmeyeceği endişesidir. Babalık rollerinin yeniden kurgulanması, cinsiyetlendirilmiş iş bölümünün evde ortadan kaldırılması ya da şiddetin ortaya çıkmasına neden olabilecek erkek tipolojilerinin (Fırat, 2022: 302) belirlenebilmesi, bu alana şüphesiz önemli katkılar sunacaktır. Fakat bu türden bir değişimin yaratıldığı noktada bile erkekliklerin temel varoluş alanı, mikrosistem dışındaki tüm sistemler ya da ev-dışı olarak kalacaktır. Dolayısıyla müdahalenin temeli, erkeklerin habituslarına, yeni bir mekân olarak evin eklemlenmesi ve ev-dışındaki adaletsizlikten hareketle kurgulanan bir politik bilinçlenmenin bu yeni habitus alanında yeşermesinin yollarını açmak olmalıdır. Erkeklerin mikrosistemlerindeki değişimin büyümesine kapılıp sadece ev-içi eşitsizliğin ortadan kalkmasını hedeflemek, erkeklerin değişimlerinin ve direnme potansiyellerinin kalıcı olmamasıyla sonuçlanacaktır. Sosyal hizmetin hedeflediği toplumsal barış ve sosyal adaletin sağlanması ancak ve ancak erkeklerin hem içerde hem de dışarıda değişimi kalıcı hale getirecek özneler olarak kurgulanmasıyla başarılacaktır. Aşağıda, erkeklerin evlilikleri ve eşleri hakkındaki ifadeleri, erkeklerin mikrosistemlerindeki sosyal ve duygusal desteğin değişen boyutlarının farklı ekosistemlerle ilişkili olabileceğini göstermesi ve sosyal hizmette erkeklerle çalışırken farklı ekosistemlerin nasıl bir ilişkisellik taşıdığını göstermesi noktasında oldukça dikkate değerdir.

4.1.3.1. Pandemide Evlilik İlişkileri

Erkeklerin pandemiyle bağlantılı olarak mikrosistemlerinde deneyimledikleri bir diğer önemli değişim evlilik ilişkilerinde görünür olmuştur. Fakat aşağıdaki ifadeler, erkeklerin mikrosistemlerindeki uyum düzeylerini etkileyen sorunların köklerinin farklı ekosistemlerde olabileceğini göstermektedir. Bir taraftan ekonomik sorunlarla mücadele etmeye çalışan, evdeki yaşantıyı kolaylaştıracak yeni beceriler kazanmaya çabalayan diğer taraftan da evin “boğucu” ortamından

kurtulmayı isteyen evli erkekler, bu süreçte evliliklerinin zarar gördüğünü anlatmıştır.

*Gerçekten biraz daha kalsak belki boşanma sebebimiz bile olabilirdi.. Çift de olsa uzun süre evde kalınca çok şey değişiyor, kavgalar falan... (kavga etme nedeni) şimdi, daha çok geçim derdi. Yani elinizdeki paraya bakıyorsunuz, geçiniyorsunuz mecburen. Ben ek iş falan da yapıyorum. Eşim de çalışıyordu daha önceden. O bıraktı. O bırakınca bana kaldı sadece. Biraz da onun düşüncesizliği diyeyim yani... **G4M***

*Psikolojim bozuldu. Çok iyi giden mutlu evliliğim oynamaya başladı yani. Çünkü devamlı evdesin... bize göre değil çünkü arkada maddiyat var. Şimdi birinin eve para getirmesi lazım. O para gelmeyince hanımın gözüne batmaya başladık. Ufak ufak tartışmalar başladı yani. **G1M***

Pandemide evliliklerinin zarar gördüğünü dile getiren erkekler, bu zararın kaynağını, evin geçimini sağlama rollerinde deneyimledikleri kırılma temelinde ele almışlardır. Bu bulgu grubu, bir sistem olarak erkekliğin, farklı büyüklükteki ekosistemlerle olan ilişkisini netleştirebilmek adına oldukça önemlidir. İlk olarak bu sorunu dile getiren erkekler ağırlıklı olarak mavi yakalı erkeklerdir. Pandemi sürecinde beyaz yakalı erkeklerin mavi yakalıları kıyasla “güvenli” ekonomik durumlarını koruyabilmeleri ve mavi yakalıların devlet tarafından sağlanan maddi yardımlara erişimde yaşadığı sorunlar, iki farklı sınıf arasında bu sorunun daha görünür olmasını beraberinde getirmiştir. Bilindiği üzere aile ekonomisi ya da devlet tarafından sağlanan sosyal/mali yardımlar gibi sosyal politika araçları Ekosistem Yaklaşımında, bireylerin parçası olmadıkları ama onların gelişimlerini doğrudan etkileyen unsurlar olarak Egzosistem içinde yer almaktadır. İkinci olarak, erkeklerin aile içinde deneyimledikleri bu durumu ekonomik güçsüzlükle bağlantılı olarak temellendirmeleri, aslında erkeklere ataerkil sistemden hareketle yüklenen kültürel inanışlar yani evin geçimini üstlenmek zorunda olan kişinin mutlaka erkek olması koduyla bağlantılıdır ki böylesi kültürel ve aynı zamanda politik olan bu algı tam olarak Makrosistem kapsamındadır. Dolayısıyla Ekolojik Yaklaşımı temel alan bir sosyal hizmet müdahalesinde erkeklik hem müdahaleye bağlam oluşturması hem de birbirleriyle ilişkili olan ekosistemleri etkileme gücüyle, SHU’ların odaklanması gereken temel olgudur. Toplumdaki eril kültürel kodlar, -Yaşam Modelinin kavramlarıyla

düşündüğümüzde- erkekler için hem habitat hem de niş oluşturur. Bu kültürel kodlar vesilesiyle erkekler kendi yaşam alanlarını belirler ve bu yaşam alanlarında onlara sunulan ve kökeni sosyal, ekonomik ya da kültürel olabilen kaynakları kullanır. Bu bulgulardan da anlaşılacağı gibi hakim erkeklik değerlerinin tahakküm yaratan yıkıcı özellikleriyle mücadele ederken erkek müracaatçının tüm ekosistemlerinin, erkeklik kavramından nasıl etkilendiğinin ortaya çıkarılması daha net bir ifadeyle müdahalenin erkeklığı odağa alarak bireyselleştirilmesi gereklidir. Böylesi bir yaklaşımın, kadınlarla yürütülen sosyal hizmet uygulamalarında da benzer şekilde işlediğini ya da zaten yapılması gerekenin bu olduğunu düşünebiliriz. Yani kadınlarla Ekolojik Yaklaşım temelinde çalışırken kadınlığın tüm ekosistemlere etki eden özelliklerini ortaya çıkarma gayreti içinde olabiliriz. Fakat erkeklerle çalışmayı sosyal hizmet için özel kılan durum, erkeklığın “*bağlam üretme gücü*” diye kavramsallaştırabileceğimiz özelliğidir. Erkekler tüm ekosistemlerdeki etkileşim ve transaksyonları kendi eril kimliklerinin sosyal içinde onlara sağladığı güç ilişkileri temelinde değiştirip dönüştürebilme yetkisine sahiptir. Özellikle ülkemizde kadınlık durumunu oluşturan ya da kadınların ataerkil sistemin mağdurları haline gelmelerini sağlayan temel olgu ne yazık ki kadınların bu toplumsal yapıda bağlam üretme güçlerinin ellerinden alınmış olmasıdır. Bu gücün, farklı ekosistemlerde özellikle kadınlar için bazı tahakküm yaratan kullanım alanları olduğu gibi aynı zamanda sosyal hizmet müdahalesine katkı sunma potansiyeli olan tarafları da bulunmaktadır. Evde kalma sürecinde aile ilişkilerinin etkilenmediğini söyleyen öznelerin aşağıdaki ifadeleri, bu durumu netleştirmeye yardımcı olabilir.

*.... benim çok sosyal yaşantım yok. Ben biraz evcimenim. İşe geliyorum. Eşimle birlikte çocuklarla akşam eve gidiyoruz işte yememiz içmemiz televizyon seyret yat. Sosyal yaşantım çok dışarıya bağımlı olmadığım için... Çok etkilemedi. Öyle geçiştirdik. **G11B***

*... evde (eşimle birlikte) tabi ki temizliğimizi yaptık, bahçemizin içinde gezimizi yaptık, komşularımıza yardımcı olduk. Onun dışında iş yerleri açıldığında işimize gittik evimize geldik. Pandemi bulaşmasın diye fazla kimseyle muhatap olmadık, gezmeye gidemedik... Beni etkiledi mi dersen fazla bir şey etkilemedi. **G13B***

Görüldüğü gibi eşleriyle birlikte evde zaman geçirmeye alışkın olan, katı/hegemonik erkeklik rollerine sahip olmayan ya da evliliklerinde sağlıklı ve anlayışa dayalı ilişki kalıpları geliştirdiklerini söyleyen erkeklerin bu dönemde aile içi ilişkilerinde bir bozulma yaşamadığı ortaya çıkmıştır. Bu bulgu grubunu genel olarak değerlendirdiğimizde, erkekliğin bağlam üretme gücünün tüm farklı ekosistemlere etki eden boyutunu açmıyabiliriz. Kapanmaların beraberinde getirdiği süreçte erkekler, her ne kadar hakim erkeklik algı ve tutumlarına tezatlık oluştursa da cinsiyetlendirilmiş iş bölümünde kadınların görevleri sayılan rolleri yerine getirmiş hatta bu rolleri “layıkıyla” sergilemek için kısa süreliğine de olsa bir beceri geliştirebilmişlerdir. Ya da yukarıdaki ifadelerde de görüleceği gibi bu süreçte sorun yaşamadığını belirten özneler, aslında toplumdaki hakim eril kodların dışındadır. Bu erkekler evcimen olmanın yani ev içinde kalabilme yeteneklerinin onları aile içi sorunlardan koruduklarını belirtmişlerdir. Ekolojik Yaklaşım bağlamında bakıldığında, erkeklerin toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını bu süreçte esnetebilme becerileri ve aile içinde oluşması muhtemel risk faktörlerine karşı bu becerilerini bir dayanıklılık özelliği ya da koruyucu faktör olarak kullanabilmeleri; erkekliğin bağlam üretme gücünün aynı zamanda sosyal hizmet müdahalesinin başarıya ulaşmasında katkısı olabileceğini kanıtlamaktadır. Bu haliyle bakıldığında erkekliğin bu esnek yapısı, -rekabetçi büyüme kavramını hatırladığımızda- özellikle kriz dönemlerinde, bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı yeni beceriler kazanmasına, yaşamsal stresle baş etmesine ve böylelikle bireyin çevresindeki kişilere dönük empati ve duyarlılık oluşturabilmesine de katkı sunabilir.

4.1.3.2. Pandemide Yeni Bir Sosyal Destek Sistemi: Kadın

Bir mikrosistem olarak aile içinde beceri kazanmaya ya da toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını esnetilmeye çalışan erkeklerin bu süreçte deneyimledikleri bir diğer önemli değişim; özel alanda sunulan bir sosyal destek olarak görebileceğimiz kadının duygusal destek verici rollerinin farkına varmış olmalarıdır.

...pandemi döneminde olsun o karantinada olsun bana çok yardımcı oldu. Yemeğimi yaptı, temizliğime kadar her şeyimi yaptı, beni yalnız

*bırakmadı en basiti... Birbirimize devamlı destek olduk. Ben bunu hissettiğim için rahattım. Daha da yakınlaştık çünkü anladım ben bunu. Belki yirmi senedir yakın hissetmedim ama bu yakınlığı bu hastalıkta hissettim. **G13B***

*Bak, hanım gerçekten bana hizmet etti. Sağ olsun ilgilendi, bana destek oldu. Mesela babama da çok iyi baktı, hastalandığında. Babam hatta son gün işte hanımı görüntülü aradı. Babam telefonu aldı, kızım dedi bugüne kadar yaşadıysam dedi evvel Allah sonra senin sayende yaşadım dedi. Hakkını helal et dedi. İki gün sonra da öldü. Bu çok güzel bir şey benim açımdan. Hanım sağ olsun vefalı. **G16M***

*Yani şöyle tabii ki hastaneden çıktıktan sonra biraz daha kıymetli olduk diyelim... O zaman çıktım işte yorulmayayım diye eşim sağ olsun alışveriş yapıyoruz ben markete gitmiyorum sadece arabada bekliyorum. O sağ olsun koşturuyor. Eve kadar o taşıyor. Yorulmayayım ciğerlerim hastalıktan yeni kurtuldu. Sağ olsun her şeyi o üstlendi. En büyük desteği eşimden bekledim. Beklediğim desteği de her zaman verdi. Bebeğimizin çok küçük olmasına rağmen ona da yetti bana da yetti. **G32B***

Ayrıca bu süreçte bazı erkekler, yaşadıkları gelir kayıplarına yönelik eşlerinin olumsuz herhangi bir ifadeye bulunmalarının ve hatta onların arkasında duran bir tavır geliştirmelerinin, kendilerinde olumlu duygular yarattığının da altını çizmiştir.

*Geliyordum, işte dediğim gibi çalışıyordum gece gidiyordum eve. Hemen çıkart üstünü başını düşünu al, eşim dedi ki dışarı gitme evde otur. Hiçbir şey de istemiyorum. Otur evde ne bulursak onu yeriz. Yeter ki hasta olmayalım... **G2M***

*Küçük yaştan beri şeyde (varlıkta) büyümediyse o şekilde ilerler diye ümit ettim ki o şey hiç bizde olmadı yani. Bizim ailemizde o şey hiç olmadı. Para pul neyse ona göre hareket ettik yani. Ne bileyim bana destek çıktı, arkamda durdu. Yani ben varlıkta da yanındaydım. Yoklukta da yanındayım dedi. **G27M***

Hakim eril normlar, aile içinde erkeklerin eşlerinden duygusal destek aramalarını engelleyerek aslında bir anlamda mikrosistemler içindeki sosyal/duygusal desteğin niteliğini ciddi oranda tahrip eder. Evlilik ilişkilerini düşündüğümüzde kadının bakım verici rolü, zaten alışkın olduğumuz bir

paylaşım/görev dağılımıdır. Dolayısıyla erkek, görevi olduğu için kendisine ya da çocuklarına bakım veren, onların ihtiyaçlarını karşılayan kadına karşı “vicdan” temelli bir yaklaşım geliştirmez. Fakat pandemide erkeklerin, kadınların bakım verici rollerine karşı “minnettarlık” temelindeki bu ifadeleri, bu süreçte kadının duygusal destek verici niteliğinin erkekler tarafından farklı bir değerlendirmeye tabi tutulduğunu kanıtlamaktadır. Erkeklerin bu süreçte gerek hastalığın önlenmesi gerekse hastalığın yarattığı olumsuz koşullarla *birlikte* mücadele etmede, kadınların duygusal destek verici rollerinin ne kadar önemli olduğunu/olabileceğini görmesi; mikrosistemdeki bu zamanda kadar geçerli olan sosyal/duygusal desteğin niteliğini bir anlamda değiştirmiştir.

Bu bulgu grubuyla ilgili altını çizmemiz gereken bir diğer nokta da eleştirel erkeklik çalışmalarında son dönemde geniş tartışma zemini bulan *eril rol stresiyile* ilişkilidir. Bu kavrama göre geleneksel eril cinsiyet normlarına sıkı sıkıya bağlı olan erkekler bir taraftan erkekliğin beklentilerini karşılayamayan erkekleri ıslah eder diğer taraftan da erkek olmanın beklentilerini karşılayan ve bundan dolayı baskı hisseden erkeklerin de şiddet yoluyla duygularını deşarj etmelerine¹⁸ izin verir (Fleming ve diğ., 2015:252). Yani erkekler, erkekliğin acısını dindirmek için başkalarına şiddet uygularken aynı zamanda erkeklik temelli sosyalleşmenin acılarını yaşadıkları için de şiddet uygular. Her iki boyutta da şiddet ve erkekliğin yarattığı acı, cinsiyet rollerinin kırılğanlığından kaynaklanmaktadır yani erkeklik zor kazanılan ama kolayca kaybedilen bir kavram olarak sürekli kanıtlanması gereken performatif bir süreçtir (Vandello, 2008:1327; Daigle ve Mummert, 2014; Iwamoto ve diğ., 2018). Bu nedenle erkekler, erkeksi rollerin zorluklarıyla başa çıkamadıklarında ya da erkekliğe sığmayan bir durum gibi görünen tehditlerin varlığında stres yaşamakta ve bu tutarsızlığı ortadan kaldırmak için araçsallaşan şiddete başvurmaktadırlar

¹⁸ Wassersug ve Hamilton (2018) tarafından prostat kanseri hastaları ile yapılan çalışma, erkeklik kavramının evrimsel psikoloji ve sosyal nöroendokrinoloji alanları ile bağlantısını tartışmaya açma noktasında oldukça yararlıdır. Prostat kanseri tedavisinin bir sonucu olarak erkeklerin testosteron seviyelerindeki düşüş, belirli noktalarda erkeklerin hegemonik değerlerden uzaklaşmalarını beraberinde getirmiştir. Buradan hareketle yazarlar, erkekliğin biyopsikososyal boyutuna daha derinden bakılması gerektiğini ve erkeklerdeki bazı biyolojik değişimlerin, farklı eril cinsiyet değerlerinin oluşmasına zemin hazırlayabileceğini savunmaktadırlar.

(Baugher ve Gazmararian, 2015; Copenhaver, Lash ve Eisler, 2000; Reidy ve diğ., 2014). Erkeklerin mikrosistemlerinde, evin geçimini sağlama rollerinde pandeminin yarattığı kırılma; kadınların sağladığı ekonomik destek neticesinde erkeklerin eril rol streslerini azaltmaya yardımcı olmuştur. Erkekler, yaşadıkları eril rol stresinde kadınların maddi sorunları dert etmeyerek ya da evin geçimine katkı sağlayarak, kendilerini bir anlamda “sakinleştirdiklerinden” bahsederken aslında kendi mikrosistemlerinde bu zamana kadar var olan ama yeni keşfettikleri bir sosyal destek sisteminden bahsetmekteydiler. Pandeminin erkeklere, kendi mikrosistemlerindeki uyum düzeylerini eşlerinin/yakın partnerlerinin desteğiyle geliştirebileceklerini öğretmesi, Bronfenbrenner’in Süreç-Kişi-Zaman-Bağlam Modeli’nde yer verdiği kişisel özelliklerin, sosyal hizmet müdahalesindeki kilit rolünü gösterir. Geçmiş deneyimler, zekâ, duygusal kaynaklar ya da beceriler olarak sıralanan ve mikrosistemdeki yakın süreçlere etki ederek kişilerin gelişiminde pay sahibi olan kaynak özellikleri, eril sosyalleşme süreçlerinin ekolojisini ele aldığımızda her noktada uyum düzeyini artırıcı bir çığlığa evrilmez. Örneğin pandemide erkekler, duygusal kaynaklar olarak kadınları kendi mikrosistemlerinde ihtiyaç duydukları sosyal desteğin sağlaması amacıyla yakın süreçlerinin duygusal kapsamına almış olsalar bile aşağıda yer verilen ve kişiliğin geçmiş deneyimlerle bağlantılı boyutunu oluşturan ve özellikle erkeklerde sorunlu olduğunu bildiğimiz psikolojik destek arama davranışlarında, mikrosistemlerinde aynı başarıyı yakalayamamış görünmektedirler.

4.1.3.3. Psikolojik Destek

Erkeklerle, pandeminin yarattığı olumsuz duygusal durumlarla öncelikli olarak kendi mikrosistemlerinde nasıl mücadele ettikleri de sorulmuştur. Görüşmelerde, psikolojik bir destek aradığını dile getiren hiçbir erkek olmamıştır. Daha ilgi çekici nokta, erkeklerin psikolojik desteği bir profesyonelden ziyade daha çok eril sosyal çevrelerinden görme eğiliminde olmalarıydı.

*Valla psikolojik desteği... Hiç kimseden psikolojik bir destek almadım.
Benim arkadaşlarım yani çok çok sizden iyi olmasın çok değerli. (...)*

*Mesela birimizin bir parmağı kanadığı zaman diyoruz ya ama hepimiz koşturuyoruz diye ya... Onların da desteklerini bayağı aldım. Ne yapacaksın başka çaresi yok yani birilerinden destek almak şarttır. **G12B***

*Arkadaşlarımdan aradım desteği. Yani psikolojik destek olarak arkadaşlarımdan istediğim, işte oturalım birlikte... Onların da benim gibi ihtiyacı olduğu için zaten... Hep bir aradayız çocukluktan beri. Biz omuz omuza verdikten sonra sıkıntı olmuyor... **G26M***

Bazı erkekler ise psikolojik destek almanın erkekliklere özgü zorluğunu, homososyal ortamlar ve eril roller temelinde değerlendirmişlerdir. Kırılgan olma, mağdur olma ya da hangi nedenle olursa olsun kurban olma, kadınsı bir duygudurum özelliği olduğu için mikrosistemlerinde bu türden bir desteğe uzak kalmaları bir anlamda eril bir güç göstergesidir.

*.. (psikolojik sorunları) mesela kiminle konuşacağız? Bunu erkek erkeğe konuşursun. Ondan sonra konu farklı yere gider. Şakaya gider ne bilim biz çünkü karşılıklı ciddi konuşamayız erkekler. Ben şimdi burada bir tane arkadaşşıma dertleşmeye başlayayım. Hemen der ki benimki daha kötü işte şöyle benim durumum da böyle. Olduğu kadar olmadığı kader der geçeriz. Sürdüremiyoruz... İletişimimiz de az onlara (kadınlara) nazaran. (...) Ama bunu fazla dile getiremeyiz. Biz güçlüyüz her zaman. Ama değiliz aslında... **G22B***

*.... (psikoloğa) gitmedim abi... Ben kendi kabuğuma çekiliyorum. Daha sessizleşiyorum, daha da kendi içimde yaşıyorum birçok şeyi. Dışarıya yansıtılmamaya çalışıyorum. He yansıtısam ne olacak? Kolay bir süreç değil... Bir yanda eşin var, bir yanda bakman gereken çocukların var... Dışarıdan bir insanı kırmadım ama eşimi kırmışım abi, annemi babamı kırmışım. **G28B***

Eşini Covid'ten dolayı kaybeden ve bu durumda bile psikolojik destek aramak istemeyen aşağıdaki katılımcının ifadesi, erkeklerin temel ev işlerinde beceri eksikliğinin onları psikolojik destek aramaktan nasıl alıkoyabileceğini kanıtlamaktadır. Böyle bir durumda erkekler daha "hayati" işlerle uğraşırken psikolojik desteği öteleyebilmektedirler.

... psikolojik destek... Yok ya, aklıma da gelmedi. Onlar da (doktorlar) şey yapmadılar. Orada psikoloji üzerine doktor geldi mi? Hatırlamıyorum,

bilmiyorum... akli dengem yerindeydi... Gidip dert dönecek yer aramak istemedim. Zaten kendimle uğraşıyordum. Yemek sorunu başladı evde, kızımı çağırdım yemek yaptı. İşte dışarıdan söyledim. ... (oğlu da) bir sürü getirdi pilavıydı bilmem neydi, sağ olsun onları ısıtıp ısıtıp yedirdi. Yemek ihtiyacını da öyle karşıladık.... G14B

Erkeklerin bu ifadeleri, eril sosyalleşme süreçlerinin ekolojisinin “kafa karıştırıcı” yapısı gereği, erkeklerle yürütülecek sosyal hizmet uygulamalarının ne denli kompleks olabileceğini kanıtlaması açısından önemlidir. İlk olarak, eşlerle kurulan iletişimin ya da diğer bir deyişle özel alanın mahrem kurgusunun gereği erkeklerin, kadınlarla kurdukları iletişim kalıplarının “yardım arama” davranışını dışta bırakması; erkeklerin psikolojik desteği sadece kendi homososyal çevrelerinden aramasını zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda bu davranış, eril kimliğin onaylandığı temel ekosistemlerin halen *mikrosistem dışındaki tüm sistemler* olabileceğini kanıtlamaktadır. Pandeminin getirdiği özgün koşullarla erkekler bir taraftan kendi mikrosistemlerinde uyum sağlama ve yaşam stresini ortadan kaldırmaya yönelik radikal önlemler almaya çalışırken diğer taraftan da tüm farklı ekosistemlere etki eden hakim erkeklik bağlamının da etkisiyle kazanmaya çalıştıkları bu yeni becerileri kullanabilecekleri sistemlerin sınırlayıcı özelliğini fark etmişlerdir. Daha net bir ifadeyle pandeminin ataerkil rollerde yarattığı bu değişim, kişi-çevre uyumunun sınırlı kalması nedeniyle mikrosistemin dışına çıkmakta zorluk yaşamış ve erkekler bu sorunlu durumu önceki alışkanlıklarını tekrarlayarak/önceki kişilik özelliklerine geri dönerek çözmeye çalışmışlardır. Erkeklerin bir taraftan kadının duygusal destek verici rolünü keşfederken diğer taraftan psikolojik desteği halen kendi eril çevrelerinden almak istemeleri çelişkili gibi görünse de tüm sistemlere etki eden eril normların değişiminin ne denli zor olabileceğini de kanıtlar. Bu açıdan bakıldığında ataerkil sistemin tahakküm oluşturan boyutlarının mikrosistem dışındaki tüm sistemlerde ortadan kaldırılması teorik olarak SHU’yu en çok zorlayacak alanların başında gelir.

4.2. MEZOSİSTEM: KAMUSAL ALANIN BAŞLANGICI

Ekolojik Sistemler Teorisinde Mezosistem, mikrosistemler arası ilişki ve etkileşimlerin birey üzerinde yarattığı etkiyle ortaya çıkmaktadır. Mezosistem, iki ya da daha fazla mikrosistem arasındaki bağlantıların birey tarafından deneyimlenmesi noktasında oluşurken farklı mikrosistemlere aktif olarak katılan bireyler, sosyal ağlardaki bağlantılar, ortamlarda beliren resmi ve gayri resmi iletişimler, bilgi ve tutumların tamamı bireyin mezosistemindeki gelişimine dahil olur ve bu gelişimi doğrudan etkiler. Bu başlık altında verilen bulgular, pandeminin getirdiği koşullarla birlikte erkeklerin yakın sosyal çevreleri arasında deneyimlediği farklılaşan etkileşimleri ve bu etkileşimlerin erkekliğin inşa süreçlerinde neden olduğu yeni durumları kapsamaktadır.

4.2.1. Erkekliğin Performatif Boyutunun Sekteye Uğraması

Görüşmelerde erkeklerin mezosistemlerinde deneyimlediği en önemli değişim, pandeminin yarattığı ortamın kendi yaşam pratiklerini ve mekânsal alışkanlıklarını değiştirmiş olması ve bu nedenle erkekliklerinin performatif boyutunun pandemi sürecinde değişmiş hatta zarar görmüş olmasıydı.

*Mesela bizim bu komşu merdivende düşmüş ben adama dokunamadım. Yani normalde sırtlayıp götürmemiz lazım. Ben mesela götüremedim de. Bende de şey vardı kronik rahatsızlık vardı. Ben korktum yani. Yani bana da bulaşır falan diye... **G18M***

*...pandemi olmadan önce arkadaşlarımla her hafta bir yere giderdim. Pandemi olduğu için insanlarla iç içe giremiyorsun ki, hiçbir şey yapamıyorsun. Hiçbir şey yapamadığın için iş ev iş ev.... Sürekli bu şekilde oluyor. Yani affedersin ama öküz gibi oluyorsun. Hiçbir sosyal aktiviten yok. **G15B***

*... benim gibi alkol içenler için gece hayatı değişti. Her yer kapandı.... Pandemi bunların hepsini tek seferde bitirdi... Tek bir zevkimiz vardı onu da elimizden aldı... **G24M***

...ben oturmayı hayatta sevmiyorum canım sıkılıyor, televizyon açıyorum çatlıyorum. Bir paket sigara içiyorsan, evde devamlı balkona çıkıp geliyorsun, iki pakete çıkartıyorsun. Alkol de alıyorum. Pandemi de alkol de içemedim.. ya dedim bu pandemi bitse de normal hayatımıza bir

dönsek. Bir yere gidiyorsun oturuyorsun. Kimse yanına oturmuyor veya kimsenin yanına oturmasını istemiyorsun kaçıyorsun. G2M

Eril sosyalleşmenin ekolojisinde mezosistemi önemli hale getiren ana özellik, eril kimliklerin oluşma süreçlerinin *kamusal alanla* kesişimlerinin bu sistemde başlıyor olmasıdır. Mikrosistemlerinde yani kendi mahrem/özel alanlarında erkeklik rollerini toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının dışına taşımakta ya da bu rolleri esnetmekte sorun görmeyen erkekler, konu bu sistemlerin kesişimi olduğunda yani etkileşime girdikleri insan sayısı arttıkça geleneksel rollerini sergilemeye daha fazla eğilimli hale gelmişlerdir. Erkekliğin, gücün tatbikiyle olan yakın bağını düşündüğümüzde bu durumu ortaya çıkaran esas neden erkeklerin, mezosistemlerinde kendilerini yakın çevrelerine karşı güçsüz ya da muktedir olmayan bir konumda göstermekten çekinmeleridir. Önceki bulgularda üzerinde durduğumuz *erkekliğin bağlam üretme gücü* bu aşamada da devreye girmiş; özel alanlarında uyum düzeylerini maksimize eden ortamı oluşturan eril iktidarlarından kısa süreliğine de olsa vazgeçebilen erkekler mezosistemlerinde bu riski alamamışlardır. Çünkü bilindiği gibi eril performansın nasıl sergilendiğine ilişkin temel karar mekanizması diğer erkeklerdir ve özel alanda erkeklerin eşlerine karşı “yumuşamalarının” bir noktada telafisi olabilirken mezosistemlerindeki diğer erkeklere karşı böyle bir risk almanın bir erkek için bedeli çok ağır olabilir. Nitekim aşağıdaki ifadeler, erkeklerin mezosistemlerinde diğer erkeklere neden ihtiyaç duyduklarını ve daha da önemlisi bu ihtiyacın altında yatan “duygusal” boyutları oldukça dikkate değerdi. Sonraki temalarda da görüleceği gibi erkeklerin duygularla kurdukları ilişkinin mezosistemlerinde başlıyor olması araştırma bulguları arasında en dikkate değer ve şaşırtıcı sonuçlardan biridir.

Bazı şeyler erkeklerde, sadece karısıyla paylaşmak yetmedi. Bir erkek arkadaşıyla, çok samimi gördüğü bir erkek arkadaşıyla paylaşmak istedi. Bunu yapamadı. Bu mesela bence erkeklere kaybettirdiği bir şeydir... Ben hatta şöyle düşünüyorum, erkekler sadece erkek ortamında kendini çok daha rahat hissediyor, dolayısıyla kafayı daha iyi boşalttığını düşünüyorum. ... erkek ortamında daha kendin oluyorsun. Dolayısıyla beyin daha iyi boşalıyor. G28B

*Yani şöyle ki tabii çocuğun var çocuğun yeri ayrı eşinin yeri ayrı dışarıdaki bir can ciğer arkadaşının yeri ayrı o nedenle... eşinle konuşuyorsun sohbet ediyorsun ama arkadaşınla ettiğin sohbeti eşinle edemiyorsun. Veya çocuğu çok seviyorsun ama yani işte başka bir insanla farklı duygular hissetmek istiyor hep sevgi değil insanız yani arada bir sinirlenmeliyiz arada bir heyecanlanmalıyız arada bir yapabilecek miyim diye endişe duymalıyız hep aynı duygularda insanı monotonlaştırıyor mu demeliyim? **G32B***

Tüm bu ifadeler ışığında, erkeklerin kendi yaşamsal pratiklerini kurguladıkları, eril rol performanslarını sergiledikleri ve bu performanslardan hareketle eril kabul aldıkları bu ortamlardan uzak kalmaları, mezosistemlerinde pandeminin erkekliğin inşası üzerinde kırılmayı yaratan önemli durumların başında gelmektedir. Erkeklerin rol performanslarındaki kırılmayı anlatırken, mekânsal olarak her zaman özel alanın dışına yaptıkları vurgu; SHU'nun, erkeğin "sosyal çevresi"nin aslında ne olduğunu belirleyebilmesinde etkilidir. Ekolojik Yaklaşımın "çevresi içinde birey" mottosuna referansta bulunmak gerekirse; SHU, mesleki müdahalesinde birey ve çevresi arasındaki uyumu incelerken, çevrenin fiziksel ve sosyal yönlerini ve kültürün bu ikisi arasındaki karşılıklı etkileşiminde nasıl bir ilişkisellik yarattığını göz önüne alır. Bu açıdan çevresi içinde birey kavramsallaştırması sosyal hizmet için aile, arkadaş çevresi, sosyal ağlar, politik, yasal ve ekonomik yapılar gibi belirli alanlara gönderme yapar (Teater, 2015:33). Fakat bu coğrafya özelinde erkekliklerin inşasını yukarıdaki ifadeler bağlamında değerlendirecek olursak erkeklerin "esas" sosyal çevresinin, homososyal bir yapı olan eril arkadaşlık grupları olduğu gerçeğini görürüz. Bu eril arkadaşlık gruplarının, erkeklik performanslarının *onaylanmasındaki* rolünü hesaba kattığımızda, erkekliğin inşasının ekolojisinde mezosistemdeki eril transaksiyonların niteliğini değiştirmek başarılı bir sosyal hizmet müdahalesi için elzem hale gelir.

Ayrıca bu ifadeler, eleştirel erkeklik çalışmaları alanyazınında Hearn'ün haklılığını göstermesi açısından da önemli bir bulgudur. Hearn (2004), hegemonik erkeklik kavramından ziyade artık erkeklerin hegemonyasının tartışmaya açılması gerektiğini vurgular ve erkekleri toplumsal cinsiyet sistemi tarafından oluşturulan bir sosyal kategori olarak kolektiflik temelinde görür.

Hearn'ün bu tartışmasını mekânsal olarak ele aldığımızda, erkeklerin esas eril performanslarını -nere olursa olsun ama mutlaka- özel alan dışında sergileme beklentileri; hegemonik kabul basamaklarının “kamusalda” ya da mezosistemlerinde daha baskın olduğunu gösterir. Her erkekte, eril kimlikleri temelinde oluşturdukları yaşam seyri farklılaşıyor olsa da kamusal alanda geçerli eril normları anlayabilmek için erkeklerin mezosistemlerindeki ilişki kalıplarını sorgulamak bu yüzden önemlidir.

4.2.2. Mezosistemdeki Destek İmkânları: Geleneksel Önlemler

Erkeklerin sosyal çevresinin farklı niteliği, mezosistemlerinde aldıkları geleneksel önlemlerde de kendisini göstermektedir. Özellikle Ankara'da yapılan görüşmelerde erkeklerin bazıları, pandeminin yarattığı etkilerin büyükşehirde daha yoğun hissedileceğinden korktukları için doğdukları yere/baba ocaklarına gittiklerini ve bunun ekonomik ve sosyal anlamda oldukça kazançlı bir önlem olduğunu anlatmışlardır.

*(pandemi ilk çıktığında) öyle panik olduk ki anlatamam. Hemen apar topar toplanıp memlekete kaçtık. Yani ilk duyduğumuzda tabi bir infial yaratıyor. Bize de bulaşır mı hele çocuk 3-4 aylık çok büyük korku yaşıyorsun. İşte köyüme gittim. Pandemiye orada hiç hissetmedik... Yani pandemi aslında bizim kopan aile bağlarımızı da güçlendirdi diyebilirim. Çünkü onlar da 3 ay torunlarıyla doya doya vakit geçirdiler. **G21B***

*(köyde) ev vardı, gittik orada evin tadilatını falan yaptık. Çünkü burada yaşantı yok abi. Örnek gösteriyorum 500 lira param vardı cebimde. Ben şimdi 500 lirayla Ankara'da dayansam dayansam beş gün dayanırdım. Orada 20 gün dayanabildim o paraya. Niye bağ var bahçe var, eş var dost var. Malzeme ucuz. **G1M***

“Baba ocağı” ya da kök-aile, erkekler için sadece sosyo-mekânsal anlamda güvenli bir yer değil aynı zamanda mezosistemlerinde ihtiyaç duydukları sosyal desteğin sağlanması noktasında görev üstlenen önemli bir refah kurumu haline gelmiştir.

...kaynanam yemeğimizi filan getiriyordu. Pazardan marketten bir şey alınacaksa alışverişimizi o yapıyordu. Evimiz yakındı. Market alışverişini internette falan da söyledik. Onun dışında kimse başka bir şey yapmadı.

(...) emekli, kayınpederden maaşı var. Bizim her şeyimizi o karşıladı, durumu da iyi. Ondan dolayı kimseden yardım alamadık. G2M

devletin maaşı vardı, ben de ara ara, tabi anne baba vicdanı ara ara onlar da destek oldu olabildikleri kadar.. Onun dışında başka bir destek olmadı... G4M

(babasından ekonomik olarak destek alınca) kendimi aslında çok mahcup durumda hissettim. Baban da olsa, ben bu zamana kadar hiçbir zaman her şeyimi kendim aldım, hiç istemedim. Babam da olsa böyle zor bir durumda, ben ona geri ödemek istedim ama kendisi kabul etmedi. Ben babam da olsa kardeşim de olsa ben hiç kimseye borçlu kalmak istemem. Bu benim yetiştirilme tarzım. G15B

Gerek kültürel ve tarihsel konumu gerekse pandemi sürecinde devlet desteğinin kapsayıcılığının düşük seyretmesi, büyükşehirlerde yaşayan erkeklerin birincil refleks olarak kendi mezosistemlerindeki destek sistemlerini kullanmalarını beraberinde getirmiştir. Ama son ifadeden de anlayabileceğimiz gibi aile desteği almak, özellikle konu maddiyat olunca erkekler için her zaman rahat kabul edilebilen bir durum değildir. Bu durum, Sancar'ın (2008) da ifade ettiği gibi Türkiye'de son dönemde ataerkil ilişkilerin çözülmesiyle açıklanabilir. Tarihsel olarak erkeklerin sahip olduğu en önemli kurum olan aile, farklı erkeklikleri göz önüne aldığımızda her zaman sorun çözücü olsa da bu sorunu çözmek için aileye ya da aile üyelerine başvurulması, özellikle mezosistemlerde her erkeğin olumladığı bir durum olmamaktadır. Bu sistemde erkekler geleneksel bir önleme mekanizması olarak ailelerinin desteğine ihtiyaç duymuş olsalar da her sisteme etki eden katı hegemonik ataerkil bağlam, bu sistemin erkek tarafından güçlendirici bir biçimde kullanılmasına ket vurur. Erkeklerin mezosistemleri, geleneksel ataerkil değerlerin olumlu taraflarıyla erkek ve ailesi için kişi-çevre uyumunu maksimize etmeye hazır önemli bir sosyal destek sunarken ataerkil değerlerin erkekler üzerinde yarattığı baskı; bu sistemin işlevsel bir biçimde kullanılmasını engeller. Ataerkil sistemin yarattığı olumlu ve olumsuz tüm koşulların ekolojik yansıması bu noktada, *bireyin gelişimini destekleyen sistemlerin varlığı, bireyin bu sistemlerden destek almaya hazır olduğu anlamına gelmez* gibi sonuç doğurur. Erkekliğin inşasında önemli bir desteği sağlayan aileye karşı erkekliklerin tutumları değişirken, ataerkil sistemin neden

bu kadar “yavaş” aşındığını, hakim eril normların erkeklerin kişilikleri ya da kimlik algıları üzerinden örneklendirebiliriz. Aile içinde erkeklerin davranış kalıpları değişiklik gösterebilir ve bu temelde ataerkil ilişkilerde bir parçalanma/çözülme yaşanabilir ama özel alan dışına çıktığımızda eril rol performanslarının başarılı/erkeğe uygun şekilde sergilenmesi beklentisi; kamusal alanda bu değişimin hızını düşürür.

4.2.3. Covid ve Sosyal Dışlanma

Erkeklere ayrıca, hastalıktan dolayı herhangi bir sosyal dışlanmaya maruz kalıp kalmadıkları da sorulmuştur.

*...yanına yanaşmıyor, selam vermiyor, senle aynı masaya oturmadı. Belli bir zamana kadar. Sonra sonra da olsa da daha eski düzene eski arkadaşlık samimiyet olmadı. İnsan kendini yalnız olarak hissediyor, **G5M***

*Tabi haliyle üzülüyorsun, küskünlüğün artıyor. Kırgınlık oluyor. (.....) Ondan sonra iyileştim, geldikten sonra arkadaşlar diyor ki sen Covid olmuşsundur. Ya havle diye diye... Gittim ertesi gün gelmedim işe bunlar böyle yapınca, ondan sonra oğlum dedim e-devlete bir bak dedim, benim arkadaşlar boyuna beni dışlıyor... Ondan sonra Covid olmadığımı anlayınca geldim gösterdim bunlara. **G14B***

Araştırma örnekleminde 20 özne, Covid+ tanısı almaları ya da hastalık geçiren biriyle temaslı olmalarından dolayı karantinaya girdiklerini belirtmiş olmalarına rağmen sosyal dışlanmayı deneyimlediğini söyleyen erkeklerin sayısı oldukça azdı. Böylesi bir deneyim yaşadığını belirten erkeklerin tamamı bu durumu, öncesinde mezosistemlerinde oluşturdukları ilişki kalıplarının zedelenmesi temelinde tanımlamışlardır.

Bu ifadeler baktığımızda, konu erkeklikler olunca, sosyal dışlanma gibi bir kavramın kullanımının amaca uygun ya da işlevsel bir tercih olmadığını düşünüyorum. Görüşme sorularını oluştururken, hastalığa yakalanan ya da karantina kısıtlamasına maruz kalan erkeklerin sosyal dışlanma deneyimlerini algılamak ve buradan hareketle erkekliklerin inşasında ortaya çıkan kısıtlamalar üzerinden bir yorumlama yapabilmeyi amaçlarken görüşmelerde elde edilen bulguların sosyal dışlanma kavramıyla çok da ilişkili olmaması beni ilk başlarda

oldukça şaşırtmıştı. Fakat erkekliklerin, aslında bir anlamda *sosyalin kendisi* olduğunu fark ettiğim anda erkeklerin neden böyle bir deneyimi yaşamamış olabileceklerini açımlayabildim. Erkekler gerek kamusal alanda gerekse özel alanda donatıldıkları üstün imtiyazlarla bir şekilde sosyal olanın ne anlama gelebileceğini belirler ve bu belirlenim üzerinden karşılıklı bir şekilde kendi gerçekliklerini ve eril duruşlarını sergilerler. Dolayısıyla erkeklerin herhangi bir sosyal dışlanma deneyimini dillendirmemiş olmaları, sosyal olanın sınırlarını belirleme, bu sosyal sistemikte nelerin *kendi sosyal sınırlarında* nelerin bu *sınırların dışında* olduğuna karar verme yetkilerinden kaynaklıdır. Erkeklerin dışlanma öykülerinde sadece mezosistemlerinde deneyimledikleri uyumsuzluk ya da stres sorunlarına referans vermeleri, erkeklerin sosyal olarak değil yalnızca eril olarak dışlanabileceklerini düşünmemize neden olur. Ayrıca sosyal dışlanma tam anlamıyla politik bir kavramdır ve bazı politik kesişimsellikler üzerinden şekillenir. Bu açıdan sosyal dışlanmaya Yaşam Modeli'nin temel kavramları yardımıyla yaklaşacak olursak böylesi bir deneyim, bir baskıcı güç olarak, hakim grupların kişisel ya da kültürel özelliklerine dayalı olarak iktidarı diğer gruplardan alması olarak tanımlanır. Fakat ülkemizdeki eril normlar neticesinde oluşan politik yapı zaten baskıcı gücün kendisidir. Dolayısıyla erkeklerin konu sosyal dışlanma olunca kendi mezosistemlerinde deneyimledikleri güç kayıplarından hareketle bir yaklaşım geliştirmeleri oldukça doğaldır.

4.2.4. Mezosistemde Krizler ve Fırsatlar

Erkekler bu süreçte mezosistemlerinde sadece güç kayıplarını deneyimlememiş aynı zamanda özellikle eş sistemi ve aile sistemi gibi mikrosistemleri arasındaki etkileşimleri güçlendirme amaçlı esneklik temelinde yeni bakış açıları ve tutumlar da geliştirebilmişlerdir. Bu yeni durumların bazıları ekonomik temelli krizi fırsata çevirebilme beceriyle görünür olmuştur.

*o dönemde biz çok iyi para biriktirdik bizim için iyi oldu. Dışarı çıkıp para harcamayınca insan ev aldık işte o arada. Evi sattık. Onu aldık ödemeler bize biraz kolay oldu. Para harcamayınca dediğim gibi sadece yemeğe para harcıyorduk. **G30B***

*Kardeşim normalde üniversiteye gidecekti biz bunun hazırlığı içine girmiştik. Bir de yurtta okumam, eve çıkacağım dedi. Bunun kirası olacaktı, ev masrafı olacaktı.. Pandemi çıkınca üniversiteleri de kapattılar. Kardeşim uzaktan eğitim aldı. İkinci senesini de o şekilde bitirdi. Tabi biz esnada hep evdeydik. Ne oldu, bizim yaptığımız birikimin üzerine koymaya başladık. Sürekli ev içindeydik, dışarıya da çıkmadık. Herhangi bir harcamamız olmadı. **G23M***

Erkeklerin, kriz anında öncelikli olarak aile ekonomisine yönelik önlem alma gayretleri -özellikle mavi yakalı erkekler için- sonraki bölümlerde görüleceği gibi (bkz. Çözümlemeler 4.4. Makrosistem) temelinde erkeklige yönelik kültürel inanışların ve sosyal kodların bulunduğu basit bir eril reflektir. Fakat sosyal hizmet müdahalesi için bu bulgu grubu, kriz ya da belirsizlik zamanlarında erkeklerin hem bireysel hem de aileleri için gerekli olan koruyucu faktörleri etkin bir şekilde kullanabileceklerini göstermesi açısından umut vaat edicidir.

*pandemide evde kalınca ilk zamanlar çok hoşuma gitti. Yani işte ders uzaktan eğitim veriyoruz. ... zorlukları vardı işte ilk bebeğimiz de dünyaya geldi. Birlikte eşimle beraber bebeğimizi büyüttük. Her şeyi paylaştık. Benim iyi aşçılığım vardır. Mutfak hep bendeydi mesela işte. Eşim çocukla uğraşiyor. Çocuk küçük biz acemi anne babalarız. O nedenle ilk sene çok güzeldi. **G32B***

*Tek güzel yanı buydu. Krizi fırsata çevirmiştik. Dediğim gibi 3 aylık bebeğimizi aldık. Koştur koştur memlekete gittik. Sabah akşam anne babayla olmak çok farklı bir tattı. Çünkü 15-16 yıldan fazladır Ankara'dayım. Üniversitedir. İş hayatıdır. Ancak senede 3-5 gün yanlarına gitme fırsatımız oluyordu. Bu defa 3 ay gibi uzun bir süre onlarla vakit geçirince o çocukluğumuzda yaşadığımız o güzel kahvaltılar yemekleri tekrar bir arada olmak çok keyifliydi. Yani pandeminin tek güzel yanı o aileyle geçirdiğimiz o üç ay oldu... **G21B***

*...pandemide üç ay boyunca sürekli evdeydik. Doğruyu konuşmak gerekirse hanım olduk... Temizlik yaptık hanıma yardım ettik, hamur işleri yaptık. Bir nevi hanımın yardımcısı olduk. Sabah kalktım onunla beraber kahvaltı hazırladım, onunla beraber temizlik yaptım, onunla beraber bugün ne yapalım? Şu hamur işini yapalım, poğaça yapalım, börek yapalım, pasta yapalım onları öğrendik. Bir nevi ailesi bozuk olan kişiler gerçekten ailesini düzeltti. **G20B***

*... o kadar çok vakit geçirmeye başlayınca kendinizin ve eşinin belli başlı bilmediğin huylarını öğrenmeye başlıyorsun. Ama bu dönemde pandemi de eşler evlerine kaldıysa ve bu evliliği devam ettiriyorsa ömür boyu devam eder. Şu açıdan iyi oldu. Belki ben bu huyları emekli olduktan sonra görecektim. Eşim emekli olduktan sonra orada belki sabır kat sayımız daha yaşlandıkça insanlar çocuklaşıyor. Orada belki tepki vermem şey olacaktı. Belirli bir yaştan sonra o bana ben ona iş farklı yere gidecekti. **G22B***

Yaşam seyrinde ortaya çıkan risk faktörlerine karşı bireyler (başta çıkma ve problem çözme becerileri, mizaç, hayata bakış açısı vb.) ve aileler (bağlılık, karşılıklı destek, esneklik ve yaratıcılık vb.) için işlevsel olabilecek bazı koruyucu faktörler bulunmaktadır. Pandemi, erkeklerin yeni bir mekân olarak evi keşfetmelerini beraberinde getirirken bu süreye kadar evle bağlantılı herhangi bir beceri geliştirmeye ihtiyaç duymayan erkeklerin, bu yeni mekânda, beceri eksiklikleriyle bağlantılı belirli noktalarda sorun yaşamalarını da doğurmuştur. Erkeklerin beceri kazanma çabaları, evdeki işlerin niteliği/niceliğini anlama ve kadın emeğinin aslında ne olduğunu fark etme süreçleri bizi, toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru evrilen bir özel alan kurgusunun pandemiye özgü de olsa gelişmiş olabileceğini düşündürürken bu gelişimin pandemi sonrasında da devam edeceğini söylemek şu an için erkendir. Fakat erkeklerin aile sistemi ve eş/partner sistemi arasında ortaya çıkan sorunlara yönelik koruyucu faktörleri devreye sokma çabaları; erkeklerin yeniden kurgulanmış ve toplumsal cinsiyet eşitliğine hizmet eden aile içi rolleri belirli noktalarda, farklı ekosistemlerdeki strese neden olan durumlarla mücadele etmede tercih edebileceklerini göstermektedir. Bulguların çoğunlukla beyaz yakalılarının ifadelerinden hareketle oluşması, erkekliğin sınıf, sosyokültürel ya da sosyoekonomik durumlar gibi kesişimselliklerinin, sosyal hizmette erkeklerle çalışırken göz önüne alınmasını zorunlu kılmaktadır.

4.2.4.1. Çocuklardan Kaynaklı Sorunlar

Mezosistemde erkekler tarafından dile getirilen temel sorun alanı ise ebeveyn sistemiyle çocuk sistemi arasındaki etkileşimde belirginleşen durumlarla ilgiliydi.

...vallahi oğlumun dersine kafam basmadı yani artık o kadar zaman, teknolojiyle farklılıklar olmuş, kızım da zaten küçük ben onunla zaman geçirdim küçük olduğu için... G4M

Çocuklar da kendini saldı. Biz öğretmencilik oynadık evde. Öğretmen açıyor canlı ders, işte şunu şunu yapın, kapatıyor öbür çocuğa geçiyor. Nerede bizim canlı ders? Biz çocuklara döve döve ders yaptırmaya çalıştık. En sonunda çocuklar da bıktı... Yapmıyoruz dediler. Biz de dedik ki yaptırmıyoruz. Bizimki ilkokula gidiyor. Vallahi de billahi de okumayı biz öğrettik. G1M

...(çocuklar) okula gidemedi. Sabah sekiz, sekiz buçuk gibi kalkıyordu zaten eğitimler başlıyordu. İlk başta zaten televizyondan vermeye başladı, bir şey anlatmıyor, yok... Televizyondan gitmiyor... Sonradan internete verdiler, internetten bayağı bir derslere giriyordu. Baktım kızım yatmış uzanmış bilgisayardan, kızım kalksana baksana... Ya baba zaten dershaneye gidiyorum, onlardan bir şey anlamıyorum... Uzaktan eğitimden zaten kimse bir şey anlamıyor. Sonra online oldu. G2M

Bu ifadeler, diğer bulgu gruplarında da görünür olduğu gibi beyaz yakalı erkeklerin toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının kabul edilmesinde mavi yakalılara kıyasla daha dirençli olabileceklerini göstermektedir. Mavi yakalı erkeklerin, ev işlerine sınırlı düzeyde de olsa “yardım” edebilmelerini, pandemiye özgü koşulların yarattığı bir durum olarak, eve karşı sosyo-mekansal bir beceri geliştirme çabası olarak değerlendirebiliriz. Fakat konu bakım verme pratiği olduğunda bu durumun, koşullar ne olursa olsun tamamen kadın işi olarak tanımlanması; erkekliklerin ataerkil sınırlarının, çocuk bakımında oldukça katı olduğunu göstermektedir. Özellikle profeminist hareketin, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik oluşturmaya çalıştığı “yeni babalık” modeline, erkeklerin ulaşması şu aşamada oldukça zor görünmektedir. Bilindiği gibi Türkiye’de *geleneksel, yeni geleneksel, hevesli, gayretli ve çizgi dışı* olmak üzere geçerli olan beş temel babalık örüntüsü bulunmaktadır. Erkeklerin babalık deneyimlerinde eşitlikçi bir tutuma evrilmelerinin, babalık örüntülerini, *çizgi dışı babalığa* göre kurgulamaları neticesinde gerçekleşebileceği savunulmaktadır. Erkekliği dönüştürmek ve ehliileştirmek için bir fırsat olarak sunulan babalığın aşınması önemli bir durum olsa da *çizgi dışı babalık* rollerini sergileyen erkeklerin ne yazık ki azınlıkta kalmaları (Tol ve Taşkan, 2018:8) bu değişimin

tüm ekosistemlerde zaman alacağını kanıtlamaktadır. Pandemi sürecinde eşlerine ev işlerinde yardım eden, yemek ya da temizlik yapan erkeklerin çocuk bakımı konusunda sorumluluk almaktan uzak kalmaları; bakım işlerinin temsil mekânının, erkekler için ev olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla erkeklerle çalışırken özellikle evle bağlantılı sosyo-mekânsal beceri geliştirmede erkeklerin desteklenmesi ve bu desteğin sadece babalık rolleri üzerinden kurgulanmaması, evin erkekler için hem mikro hem de mezosistemde temsil ettiği anlam bütünlüğünün de farklılaşması sonucunu beraberinde getirecektir.

4.2.5. Pandeminin Duygusu?

Araştırma sonucunda ulaşılan belki de en şaşırtıcı sonuç; erkeklerin duygularla olan ilişkilerini ağırlıklı olarak kendi mezosistemlerinden hareketle betimlemiş olmalarıydı. Bilindiği gibi Ekolojik Yaklaşımın hem Ekolojik Sistemler Teorisi hem de Yaşam Modeli özelinde duygularla kurduğu ilişki çok sınırlıdır. Yaklaşımların yakın süreçlere yaptığı vurgu, duygular gibi kişilik özelliklerinin belirtilerini daha çok mikrosistemlerde görme beklentisine sahip olmamızı beraberinde getirirken erkeklerin; bireysel gelişimlerinde, uyum becerilerinde ve özellikle kurdukları karşılıklı ilişkilerinde olumlu/geliştirici bir etkiye neden olabilecek duygularını mezosistem kapsamında ele almaları, beni de oldukça etkilemiş ve eril kimliklerin inşa süreçlerinin ekolojisinin nasıl farklılaşabileceğini *bir kez daha* kanıtlamıştır. Erkeklerin büyük bir kısmı pandemiyi, olumsuz duygular bağlamında tanımlarken bu duygular arasında yalnızlığı birinci sıraya koymuşlardır.

...yalnızlık. Düşünenin dostu olmuyor. Yine de bizimkiler arayıp sordu, insanlar arayıp sordu. Benim kayınçolar falan. Sağ olsunlar hepsi de... Biz de onlara öyleyiz. Hani destekleriz birbirimizi. Ama genel çoğunlukla aileler çok etkilendi... G16M

....yalnızlık.... (...) Anne baba uzaklığı ayrı bir şey. Çünkü anne babanız gittiğiniz zaman sizi halen çocuk olarak gördüğü için halen ilk günkü çocuğuymuş gibi davrandığı için onda kendinizi değerli hissediyorsunuz. Sonuçta eşinizden ya da siz eşinize bunu vermezsiniz. O da kendisine de

veremez, ben de veremem... Öyle olmak istemez yani... Anne baba çok farklı. G22B

Bu ifadelere göre yalnızlık bir erkek için sadece bir duygu değildir. Aynı zamanda erkekliğin performatifliğinin “kimse tarafından izlenememesi” anlamı taşımaktadır. Erkeklerin bu ifadelerinde vurguladığı yalnızlık duygusu; sosyal çevre, arkadaş grubu, aile ya da yakınlarından uzak olma yani mezosistemlerindeki ilişki ve etkileşimleri devam ettirememeye anlamına gelir ki böylesi bir uzaklaşmanın erkekler üzerinde önemli bir korku yaratması; duygularının yerine aklıyla hareket etmesi beklenen erkekler için aslında önemli bir gelişimdir. Bazı erkekler de pandeminin neden olduğu belirsizliğin yarattığı duygusal karmaşıklığı anlatmıştır. Erkeklerin hasta olmak pahasına bu belirsizliği yenme dürtüleri ise pandemide yaşanan duygusal gerilimin boyutlarının erkekler için nasıl bir mücadele alanı olduğunu anlamamız için önemli ifadelerdi.

.... (pandemide) sevinme dışında bütün duyguları yaşadık. Yani bunun neyine sevinilebilir ki? Korku, ürkü, kaygı hepsini yaşadık şimdi canım. Bize bulaşacak mı? Bize degecek mi? Ne gibi zarar verecek? Bunların hepsini yaşadık. G21B

En fazla yaşadığım duygu kaygıydı tabii. Kaygılı olmak da o dönem için gayet normaldi. Mesela ben şeyi hatırlıyorum Hayat Eve Sığar'dan girip, Kayseri'den bizim evi bulup etrafındaki kırmızı noktaları sayıyordum. Ama ne oldu biliyor musun? Birgün bizim ev kırmızı olduğunda çok rahatladım. Anneler Covid olduğunda çok rahatladım. Çünkü şunu bir yandan da istiyordum, lan ne olacaksa olsun artık. Bunlar olacaksa oldular, kötü de geçirmedi, o zaman rahatladım. G33B

Pandemi sadece sosyal izolasyonla değil aynı zamanda beraberinde getirdiği hastalık ve ölüm riskiyle de kendisini duygusal anlamda hissettiren bir süreç olmuştur. Örneğin eşini Covid-19 nedeniyle kaybeden G14B kodlu ve çocuğu Covid geçiren G20B kodlu katılımcıların pişmanlık, üzüntü ve çaresizlikle belirginleşen duygudurumlarını gösteren aşağıdaki ifadeleri benim için görüşmelerin kesinlikle en duygusal kısımlarıydı.

*Altüst oldum... Bir sene kendime gelemedim. Evde aklıma geldiğinde zırlı zırlı gözyaşı döktük ağladık. Şimdi bile yaşlandı yani (gözleri doluyor, konuşmakta zorluk çekiyor). Aklımıza gelince ister istemez psikolojik olarak etkileniyorum. Kendi halimle meşgul olurken, orada yoğun bakıma almışlar eşimi... O gün beni çıkartmaya zorladılar. Çıktık, o gün de sabahtan vefat etmiş. Kızım, baba annem vefat etti dedi. Hastaneden çıktığım ilk gündü. Cenazesini almaya gittik (gözleri doluyor)... **G14B***

*Benim güvenlik dediğim çocuğum (covid) oldu. Biraderim Gölbaşı'nda oturuyor. Onun evinde yalnız kaldı 20 gün. Aşağıda da market vardı, marketle anlaştık. İpi atardı oradan alır çekerti, biz de haftada gider çöpü alırdık. Ben kapısında çok ağladım. Baba nefes alamıyorum... İnsanın elinden hiçbir şey gelmiyor. Hastaneye götürüyorum, yok... İşte dediğim gibi ekonomik sıkıntıyı çek ama sağlık sıkıntısı çekme. Bunu da öğretti bize. Kaybedeceğim diye çok korktum, o kapının içinde ağladı ben dışında ağladım. Baba yıkılıyor. Çaresizlik anlatılmaz bir şey... **G20B***

Bazı erkekler ise eril rollerin duygulara karşı nasıl baskın geldiğini ya da neden baskın gelmesi gerektiğini anlatmıştır. Bu ifadeler, kadınları koruması beklenen erkeklerin duygularıyla aralarına sınır çekme nedenini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

*Eşime duygularımı belli etmedim. Çünkü hastaydı, hamileydi hem de. Belli etmemem gerekiyordu. Ben belli etmedim. Kendimizi başka şeylere verdik. Mesela ben kitap okumayı hiç sevmeyen insanımdır. Kitap okuyordum. Kendime uğraş buldum o süre içinde. Bu çok yordu ama mecbursun, 7 gün var (doğuma). **G24M***

Tüm bu ifadeler özelinde bakıldığında duygular konusu, farklı eril deneyimlerin ve farklı erkeklik biçimlerinin belirleyici olduğu belki de erkekliklerin en özel karmaşık tarafıdır. Connell'in (2019:416) kendi kuramında, kateksis başlığı altında ele aldığı ve erkeklerin cinsel hazzı bağlamında, eril duyguların yıkıcı bağlamlarıyla incelediği duygular, erkeklikleri anlamak ve onlarla çalışmak için dikkate alınması gereken temel yapılardan biridir. İlk olarak, Connell'in, erkekliklerin duygularına yönelik yaklaşımı daha çok kişilik özelliklerine gönderme yaparken yukarıdaki bulgulara göre eril duygular, bireysel değil tam aksine bireyin çevresiyle yani farklı ekosistemlerle ilişkilidir. Araştırma sonuçları arasında bu bulguların öne çıkan özelliği, pandemi gibi yoğun duygusal

süreçlerin ve hatta travmatik deneyimlerin yaşandığı bir kriz anında bile erkeklik normlarının, öznelerin duygudurumları üzerindeki gücüdür. Erkekler duyguları, kendi mezosistemlerindeki ilişki kalıplarından ve transaksiyonlarından hareketle deneyimler ve anlamlandırırılar. Duygu deneyimlerinde aile sistemleri, eş sistemi, çocuk sistemi ya da yakın arkadaş sistemi gibi ekosistemleri gözetme refleksleri hem hakim eril rollerle sıkı sıkıya bağıntılıdır hem de erkekliklerin inşasının başlangıç noktasının mezosistemler olduğunu kanıtlar. Pandemi gibi kaotik bir süreçte bile erkeklerin travmatik deneyimlerle mücadele için psikolojik ya da bilişsel gelişim özelliklerini değil de sosyal ve topluluk desteğini öncülemeleri, erkekler için duygunun bireysel bir deneyimden ziyade sosyal uyum süreçleriyle bağlantılı bir olgu olduğunu gösterir.

İkinci olarak erkeklerin duygularla sınırlı bir ilişkiye sahip oldukları zaten bilinmektedir. Katı eril normlar gereği erkeğin yaşaması ve sergilemesi beklenen yegâne duygu öfkedir. Pandemi kısa süreliğine de olsa erkekler için duygusal bir gelişim fırsatına dönüşmüş, erkeklerin öfke dışındaki diğer duyguları da keşfedip deneyimleyebilmelerine olanak sunmuştur. Duyguların erkekler için bireysel bir özellik anlamı taşımaması, duygusal gelişimin de “diğerleri hakkında” olmasını zorunlu kılmıştır

4.2.5.1. Mezosistemde Gelişen Eril Empati

Pandemi erkeklere, sadece duygu-yoğun bir süreci getirmekle kalmayıp aynı zamanda yeni duygusal becerilerin de kazanılması için bir fırsat haline dönüşmüştür. Erkeklerin bu süreçte deneyimledikleri önemli bir diğer duygu da empati olmuştur. Tabii ki pandeminin erkeklere empatiyi öğrettiğini ya da erkeklerin ilk kez bu süreçte empatiyi deneyimlediğini kastetmiyorum. Ama kendi duygularını tanımlama ve anlamlandırmada ciddi sorunları olan erkeklerin aşağıdaki ifadelerde görüleceği gibi bu süreçte “diğerleri” hakkında bir duygu geliştirmiş olmalarının eril sosyalleşme süreçlerinin ekolojisiyle yakından ilişkili olabileceğini düşünüyorum. Erkeklerin sosyalleşme süreçlerinde duyguları dışarıda bırakan mikro ve mezosistemsel düzenlemeler, erkeklerin duygusal destek aramada yaşadığı sorunlar, eş/partner sistemlerinde erkeklere yüklenen “rasyonel olma” beklentisi ve eril performansların onay merciinin, benzer

sosyalleşme süreçlerinden geçen erkekler olması; erkeklerin duyguların kişisel boyutlarıyla olan etkileşimlerinin zayıflamasını beraberinde getirir. Fakat yine de aşağıdaki ifadeler; sosyal hizmet müdahalesinde eril duygulara temas etmenin, erkeklerin duygularla olan etkileşimlerinin güçlendirilmesine yönelik sunacağı katkıları göstermesi noktasında anlamlıdır.

*Tabi insanları gördük o şekilde, hastaneye gitmedik ama, televizyonlarda gördük. O şekilde insanların çektiği acı, çevresindeki insanların göz yaşları insan etkileniyor. **G4M***

*...çalıştığım yerdeki insanların vebalini düşünerek geldim. Maske takıyorum, herkesten uzak duruyorum, herkese söylüyorum, evde eşim Covid, yaklaşmayın diye. O korku da var şimdi. Vebale giriyorsun yani. Misal karşınızdaki kronik hastadır, belki onun ölümüne sebep olacaksınız. Veya evinde bir çocuğu hastadır, annesi, babası hastadır. **G24M***

*Ama sağlık çalışanlarını gerçekten canı gönülden tebrik ediyorum, çok iyi sabrettiler. Bir de gördüm ki ağız yüzü kapalı, ben sadece bir maskeyle nefes alamıyorum, iki üç maske var... Ben kendimi onların yerine koyduğumda duramam ben patlarım. Evlerine gidemediler. Çocuklarıyla görüşemediler. Yani kolay bir zaman değildi. Özellikle onlar için çok çok zordu. Biz yine haberlerde televizyonlarda izledik ama sahada olmak çok farklı bir şey. **G19M***

Erkekler bu dönemde, hastalıkla mücadele eden insanlara ve özellikle sağlık çalışanlarının insanüstü çabalarına karşı bir empati geliştirmiş görünüyorlardı. Bu kod özelinde ayrıca beyaz yakalı erkeklerin, kendilerinden daha düşük statüdeki insanların, pandemiden kaynaklı yaşadıkları ekonomik krizin derinliğiyle ilgili bir sınıf-ötesi empati geliştirdiği de ortaya çıkmıştır.

*Valla ben kendime acımıyordum. Kendim bu kadar çile çektim bu kadar ne bileyim yokluk çektim bu kadar şey yaptım ama bir başkası diyordum Allah'ım benim bu kadar gelirim var ama bakıyordum garson olarak çalışan arkadaşlar var. İş yerleri olanlar var. İş yerlerini kapattılar. Ben düşünüyordum. Biz karnımız tok ama onlar ne yapıyorlar şimdi? Devletten herhangi bir yardım alan olmadı. **G12B***

Ben burada personel çalıştırıyorum. Zamlardan dolayı ben arkadaşlara bir ay sulu yemek veremedim. Hepsi evinden getirdi. Ekmek domates

neyse... Ne kadar acı... Belki evinde o yemeği yiyemiyor bile.(...) Ben bir şekilde yaptım ama benim burada asgari ücretle çalışan personelim ne yapacak. Yazık. G22B

Yaşam seyirlerinde duyguların da var olduğunu fark eden, temel ya da kolay ulaşılabilir duyguları deneyimleyen ve bunları kendi uyum süreçlerinde kullanmaya başlayan erkekler için böylesi bir dönem her ne kadar duygusal anlamda erkeklerin de gelişebileceklerini göstermiş olsa da konu duygular olduğunda temel sorun halen eril sosyalleşmenin ekolojisinde bulunmaktadır. Araştırma sonuçları, erkekler için empatinin daha kolay erişilebilir bir duygu olduğunu gösterirken; kadına yönelik şiddet ya da cinskiyim gibi eril tahakkümün en yıkıcı boyutlarının, erkeklerin empati eksikliği (Russell ve King, 2020) gibi bilişsel nedenlere de bağlanması bu bulguların yanlış olduğunu düşündürülebilir. Bu çelişkili durum Ekolojik Yaklaşımdan hareketle çözülebilir. Şöyle ki esas sorun, eril şiddeti ortaya çıkaran empati eksikliği değil erkeklerin bu eksikliği mikrosistemlerinde yaşamalarıdır. Erkekler, empati gibi farklı duygusal beceri ve anlamlandırma süreçleri gerektiren zor bir duyguyu mezosistemlerinde deneyimlerken mikrosistemin ya da mahrem alanın ataerkil örüntüler ve eril normlar gereği duyguları değerlendirme dışı bırakması, eril kimliklerini kamusal alanı referans alarak kurmak zorunda olanlar erkekler için öfkeye ek olarak empatinin de erkek tarafından sergilenmesi gereken bir duygu olabileceğini kanıtlar. Nitekim empati kurduğunu belirten öznelerin ifadelerinde empati kurulan tarafın her zaman “güçsüzlük”le tanımlanması, bu duyguyla eril normlar arasındaki bağlantının sandığımızdan daha yakın olabileceğini düşündürülebilir.

Eril sosyalleşme süreçlerinin yukarıda yer verilen farklı ekolojisi, sosyal hizmette erkeklerle çalışırken, eril duygulanım örüntülerinin mümkün olduğunca detaylı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Rogers ve arkadaşları (2019:41-43), SHU’nun duygularla ilgili bir çalışma yürütürken odaklanması gereken noktaları, duyguları algılamak, düşüncenin oluşturulmasını kolaylaştırmak, duyguları anlamak, duyguları yönetmek ve duyguların politik yönleri olarak tanımlamışlardır. Tüm bu başlıklar SHU ve müracaatçı arasında kurulan mesleki ilişkide, karşılıklı, etkileşimsel ve ilişkiyel olması nedeniyle yansıtıcı ve

düşünümsel bazı çıktılarının oluşmasını zorunlu kılarken yukarıdaki bulgular; duyguların farklı büyüklükteki ekosistemlerde değişen sistematığı hakkında bilgi verebilir. Buna göre duyguları algılamak, bilişsel bir süreç olarak erkeklerin kendi duygularıyla ilgili öz-farkındalıklarını her farklı ekosistemde belirleyebilmek anlamına gelir. Burada esas olan, erkeklerin duygusal öz-farkındalıklarının savundukları eril değerlerle olan ilişkiselliğinin ele alınmasıdır. Düşüncenin oluşturulmasını kolaylaştırma evresi, duygulardan hareketle oluşturulan düşüncelerin içeriğiyle ilgilidir. Yani bu evre ekosistemlerdeki uyum süreçlerini destekleyebilecek farklı duyguların da olabilirliğini incelemek anlamına gelir ki erkeklerin kendi duygularından hareketle dış dünyaya dair oluşturduğu eril bakış açısının belirlenebilmesine hizmet eder. Her ekosistem özelinde sahip olunan eril düşünce şemalarının, duyguların anlaşılması noktasındaki bilişsel etkilerini ortaya çıkarabilmek ise duyguları anlamak başlığı altında değerlendirilir. Duyguları yönetmek ise performatif bir sürece gönderme yapar ve eril tepkilerin, her farklı ekosistemde duygusal bağlamdaki somut yansımalarına odaklanır. Son olarak duyguların politik yönü ise kökeni makrosistemsel düzenlemelere dayanan güç, tahakküm ilişkileri ve eril iktidarın, erkeklerin duygularıyla olan etkileşimini anlamaya çalışır.

4.3. EGZOSİSTEM: SOSYAL ADALETLE KURULAN İLİŞKİ

Bilindiği gibi egzosistem, bireylerin parçası olmadıkları ama onların gelişimlerini, gelişimsel olanaklarını ve bireyleri içeren ortamlarda olup bitenleri etkileyen bir sistemdir. Ekolojik Sistemler Teorisinde egzosistem, muhit, aile ekonomisi, gelir düzenlemeleri, medya, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, yerel yönetimler ve mali yardım politikaları gibi zaman zaman mekânsal zaman zaman da sosyal olabilen farklı düzenlemeleri kapsar. Araştırmanın bu başlığında yer verilen bulgular, erkeklerin pandemideki ekonomik durumları, sınıfsal etkileşimleri, kısıtlama önlemlerine yönelik algı ve tutumlarıyla karantina deneyimleriyle ilişkilidir.

4.3.1. Pandeminin Ekonomisi

Pandeminin erkeklerin ekosistemlerinde yarattığı en büyük etki hiç şüphesiz egzosistemlerinde ekonomik belirsizlikle baş gösteren sorunlar olmuştur. Özellikle mavi yakalı erkekler, sınıfsal olarak daha güvencesiz işlerde çalıştıkları için pandemiyle birlikte işlerini kaybetme korkusuna vurgu yapmışlardır. Pandeminin ilk dönemlerindeki kapanmalar veya bazı iş kollarının geçici süreliğine sonlandırılması; düzenli gelir noktasında, iş hayatı boyunca her zaman sorun yaşamış olan mavi yakalıları, başka ama daha öncesinde hiç alışık olmadıkları yeni bir belirsizliğe itmiştir.

*...ya işte işimizden olduk bayağı bir 6-7 ay kısa çalışmaya çıktık. Maddi olarak etkiledi. Benim ekonomik anlamda, kısa çalışma aldım. Mecbur kısıtlama.. Elbise alınacaksa elbiseden kısıtladım, yiyecek içecekten kısıtladım. ... Maddi olarak bu şekilde bizi bayağı etkiledi. **G2M***

*Yani ümidin kesiliyor. İşyerinden olsun. Ya da işverenden olsun. Ya da devletten olsun. Devletten sadece beklentini alıyorsun. Yani beklentini de ne oluyor? Verilen para ne ise ona göre bir harcama belirliyorsun kendine. Ona göre bir harcama yapıyorsun. Ama yetiyor muydu? Yetmiyordu. **G27M***

*Zor durumda illaki kaldık. Bazı şeylerden kısıtık. Et alacaksam almadım, ota ne bileyim, ıspanak, pırasa falan. Mecburen kısıtladık. Zenginleri çok etkilemez yani. İllaki onlar desteğini almıştır. İş yeri de çıkarmadı bizi. En büyük endişemiz işsizlikti. **G25M***

*Ben iş de aradım aslında o süreçte... Boş durmanın bir anlamı yok. Üç ay sonra çağırırız dediler. (...) Ama en çok korkutan belirsizlikti.... **G9M***

*Buradan (çalıştığı yerden) bizi izinli gösterdiler. Devletin verdiği de haliyle yarı yarıya düştü. Bizim de kişisel olarak kredilerimiz falan. Bütün bunların altında sıkıntı oluştu, kavgamız oluştu... Zorlandık. Evet. **G4M***

*.... pandemi bizim önümüzü çok kesti. Aşırı kesti, biz bir ayda 30 gün çalışıyorduk, 10 güne düştü. 10 güne düşünce maaşın düştü. Maaş alamadık, para alamadık. İşte ev kirası ödeyemedik. **G1M***

Ekonomik belirsizliğe ve sınıfsal olarak dezavantajlı konumlarına alışkın olan mavi yakalıların, kısa çalışma ödeneği aldıkları ya da iş yerlerinden ayrılmak

zorunda kaldıkları dönemlerdeki ilk önlemleri, “başkalarına muhtaç olmamak” için harcamalarını kısmak yönünde olmuştur. Bu önlem, egzosistemin yapısı noktasında anlamlıdır. Şöyle ki erkekler, değiştirmeye muktedir olmadıkları ve kendi yaşam seyirlerinde strese neden olan faktörlerle mücadele etmek için kendi mikrosistemlerindeki uyum süreçlerini revize etmek zorunda kalmışlardır. Daha önceki iş deneyimlerinden, kendi egzosistemlerinde kurdukları enformel bağları da kullanarak yeni iş kolları arayışına giren erkekler, pandeminin neden olduğu kısıtlamalardan dolayı bu arayışta çoğu zaman başarısız olmuşlardır. Nitekim pandeminin mavi yakalılar üzerinde yarattığı korkunun temel kaynağı olan belirsizlik duygusunun bu kadar baskın olmasını yaratan durum da budur. Mavi yakalılar, daha önceki iş kayıplarını bir şekilde telafi edebilmişken pandeminin getirdiği sektörel daralma ve kısıtlamalar, bu sınıf için yeni/geçici iş alternatiflerini ortadan kaldırmıştır. Beyaz yakalılar ise mavi yakalılara kıyasla pandemideki ekonomik krizi, gelir kaybı/kesintisi yaşamadıkları için daha hasarsız atlattıklarını ifade etmişlerdir.

*İçimize çekildik ama sonuçta biz devlet memuru olduğumuz için zaten gelirimiz kesilmedi. Aynı şekilde devam ettiği için öyle bir sıkıntı yaşamadım ben. **G10B***

*Biz devlet memuru olduğumuz için... İnsanlar işten çıkarıldı. Neler gördük yani çevremizden, Allah onların gerçekten yardımcısı olsun. Devlet memuru olmamız, bizim gelirimizin olması avantaj sağladı... **G11B***

Mavi yakalılarla beyaz yakalı erkekler arasında, ekonomik düzensizliğin egzosistemlerdeki etkisini artıran en önemli dinamik, mavi yakalılarının işkollarına özgü sistemsel düzenlemeler olmuştur. Bu erkeklerin daha güvencesiz işlerde çalışmaları, işgücü piyasasında deneyimledikleri kırılmalıklar ve özellikle evden çalışma önlemlerinin dışında bırakılmaları pandeminin getirdiği ekonomik durumun etkisinin bu erkekler özelinde katlanmasına neden olmuştur. Beyaz yakalılar evden çalışmaya *sorunsuz ve kayıpsız* bir şekilde uyum sağlarken mavi yakalılarının iş ortamlarının dışına itilmeleri ve gelirlerinin azalması, bu erkeklerin kendi eril kimliklerini oluşturma ve devam ettirmede kullandıkları önemli doneleri sağlayan çalışma hayatlarından uzak kalmaları *tehlikesini* doğurmuştur. Bilindiği gibi ülkelerin kalkınmışlık düzeyleri ve evden

çalışabilecek işkollarının fazlalığı doğru orantılıdır. Türkiye için pandemide evden çalışma oranının %24 seviyesinde kalması (Mecik ve Aytun, 2020:9) farklı sınıflar arasında, işkolları temelindeki eşitsizliğin etkilerinin yoğun şekilde hissedilmesiyle sonuçlanmıştır. Ayrıca sömürüyü derinleştiren, yoksulluğu kronikleştiren ve eşitsizliği gündelik hayatın sıradan bir parçası haline getiren kapitalist üretim ilişkilerinin (Çıtak, 2021:213) yerleşik olduğu bir dönemde ortaya çıkan pandemi, sınıfsal olarak zaten korumasız olan erkeklerin (belirgin olarak mavi yakalılar) bu eşitsizliği daha yakından tanımlarını sağlamıştır.

Fakat bu bulguların erkeklikler alanında dikkate değer olmasını sağlayan özelliği, erkeklerin sosyal adalete vurgu yapan temellendirmeleri olmuştur. Egzosistem, eril sosyalleşme süreçlerinin ekolojisinde, bir kavram ve toplumsal sistemleri etkileyen pratikler bütünü olarak *sosyal adalet* ile erkekliklerin ilişkilerinin başladığı sistem olması nedeniyle oldukça önemlidir. Pandeminin ilk başlarında egzosistemlerindeki ekonomik değişim ya da sorunları mikrosistemlerindeki *küçük* düzenlemelerle telafi etmeye çalışan erkekler; sürecin uzamasıyla birlikte sosyal adalet kavramına güç/güçsüzlük temelli bir yaklaşım geliştirmişlerdir. Bilindiği gibi güç, iktidar ya da muktedir olma gibi eril normlar zaten erkekliğe içkin kavramlardır. Fakat erkeklerin sosyal adaletle güç temelinde kurdukları bu farklı etkileşimin ana özelliği, sosyal adaletin toplumları güçlendirici özelliğinden ziyade bireyleri güçlendirici özelliğine yapılan vurguyla kendisini göstermiştir. Dolayısıyla bu süreçte erkeklerin sosyal adaleti dert edinmelerindeki temel gösterge, sosyal adaletle ilgili düzenlemelerin erkekleri “güçlendirmeye” yetmemiş olduğudur. Erkeklerin “sınıfsal” gibi görünen ama aslında eril güç sistematiğinin pandemiye özgü koşullarla değişmiş olmasından yakınan aşağıdaki ifadeleri, bu farklı değerlendirmeye kanıt olarak gösterilebilir.

4.3.1.1. Sosyal Adaletsizlik Mi Bireysel Güçsüzlük Mü?

Pandemi hiç şüphesiz başta sağlık alanı olmak üzere ekonomi, sosyal adalet ya da toplumsal sınıflardaki eşitsizliğin daha görünür/somut olmasına neden olmuştur. Bu noktada mavi yakalı erkekler bu eşitsizliği, kendi deneyimlerinde şöyle tanımlamışlardır.

*Ben hep alt tabakanın penceresinden bakarım. Niye, zengin zaten hep zengin. Adamın cebindeki kredi kartının limiti 15-20 bin lira bir tanesi. Param var, altımda araba var, evim lüks, evim geniş... Ama alt tabaka öyle değil. Zengini etkilemedi, adamın 10 tane işçisi varsa hepsine bin lira verdi gönderdi. Ama ben bugün işe gitmezsem yarın açım. Ben hep bu pencereden bakarım. Saygı kalmadı insanlarda, saygının olmadığı yerde sevgi olmaz, adalet hiç yok... **G1M***

*...millet zaten, tok olan zaten tok, iyice yedi, bunu bile fırsata dönüştüren çok oldu. Zenginin parası yine çoğaldı fakirin parası tamamen bitti. Bir kapanma olsa aç kalacak insan çok.. **G6M***

*Ben genel olarak düşündüğümde, birinci neden üst kesimin daha sengin olması için bana kalırsa alt kesim çalıştı. Tırcı niye yola çıktı? Ekmek parası için çıktı. İnşaatçı niye inşaata gitti? İnşaatçı bekleyemez miydi mesela? Niye gitti, çünkü zenginin yerini yaptı. **G24M***

*Herkes çalışmak zorunda değildi, kimisi yattığı yerden parasını kazandı. Mesela devlet memurları. Bazı kesim çalışmak istedi ama çalışmadı. **G26M***

Mavi yakalıların bu ifadelerinden de anlaşılacağı gibi pandemi, sınıfsal eşitsizliği ve sosyal adaletsizliği daha derinleştirip somutlaştırmıştır. Fakat bu sınıftaki erkeklerin, aslında gizil bir hegemonik erkeklik ideali olarak sadece zenginliğe vurgu yapmaları ve sosyal adaletsizliği, sadece zengin-fakir ayrımı üzerinden tanımlamaları; mağduru oldukları sisteme karşı politik bir praksis ortaya koymalarını engellemektedir. Daha öncesinde de yer verildiği gibi bu erkekler kendi mikro ve mezosistemlerinde, ekonomik mücadelenin aktörü olmayı, eril sosyalleşme örüntüleri içinde zaten kabul ettikleri için sınıfsal bir politik çıkarım yapma noktasında yetersiz kalmaktadırlar.

Bu ifadeler, erkeklerin sınıf-içi bazı değişkenlerle toplumdaki yoksul/dezavantajlı ya da sınıf-altı bireylere karşı politik temelli bir empati ya da bir sınıf bilinci geliştirebilmiş olduğunu düşündürse de erkeklerin bu durumu anlamlandırma reflekslerinin tamamen pragmatik olduğunu düşünüyorum. Erkekler, neoliberal sistemin toplumdaki dayanışma örüntülerinin parçalamasına ve örgütsüz kapitalizmin, toplumdaki bireyselciliği yükseltmesine (Aytaç ve İlhan, 2008:185; Özcan, 2021:35) karşı politik bir duruş sergilemekten ziyade daha çok kendi

mikrosistemlerinde ekonomik olarak muktedir olmayı yücelten hegemonik amaçlara ulaşamadıkları için pandeminin yarattığı ekonomik belirsizlikten şikayetçi olmaktadır. Beyaz yakalı erkeklerde ise egzosistemlerdeki sosyal adaletsizliğin sınıfsal ekonomi-politik temelleri biraz daha net anlaşılmış olduğu görülmüştür.

*Eskiden olsa... Özel sektörün ne avantajı vardı? İt gibi çalışıyordun da karşılığında paranı alıyordun. Ben şimdi de it gibi çalışıyorum, memurdan daha az maaş alıyorum. Eskiden özel sektör avantajlıydı, şimdi tam tersine döndü... İlginç olan, her şey özelleşiyor ama bu özelleşmede senin maaşın daha çok düşüyor, özelleştiği için. Niye? Çünkü personel ihtiyacı azaldığından, adamlar diyor ki zaten çalışacak adam çok. **G31B***

*.... Orada şu farkı hissediyorum. Çalışma biçimimiz onlara göre (sınıfsal olarak daha alt gruplar) daha konforlu, özellikle sağlık açısından bir güven alanı sağlıyor. İşveren için sömürülme biçimi sürdürülmesi gereken bir mesele. Ama biz daha sağlıklı sömürüldük diğerlerine göre.... Risklerden arındırılmış yani ben sana konfor alanını sunarım ama sömürürüm de... Sen bu noktada çalışırsın, çalışmak zorundasın ama ben de seni sömürürüm. **G33B***

Tüm bu değerlendirmelerden hareketle erkeklerin yakındıkları durumun, aslında egzosistemlerinde maruz bırakıldıkları ekonomi-politiğin *ruhu* olduğunu söyleyebiliriz. Ekonomik ilişkilerin, erkekliklerin inşası da dahil günümüz toplumlarının temel karakteristiğini belirlemedeki etkinliği, *maddi olanın* toplumda merkezi konuma gelmiş olması ve amaçlarla araçların değer anlamında yer değiştirmesi (Gündoğan, 2002), erkeklerin böylesi bir kaotik ortamda çaresizlik, muktedir olamama ve değer bunalımını hissetmelerinde kilit noktadadır. Bu bağlamda baktığımızda, pandeminin mottosu haline gelen “hepimiz aynı gemideyiz” gibi bir söylemin, sınıfsal kırılmalıklarını düşündüğümüzde mavi yakalı ve beyaz yakalı erkeklerde bir karşılık bulmadığı açıktır. Toplumdaki her “şeyde” olduğu gibi pandemi de etkileri, çıktıkları, değişimleri ve yarattığı sorunları özelinde gayet sınıfsaldır ama erkeklikler özelinde bu sınıfsallığın yansıması alışık olmadığımız bir görümdedir. Şöyle ki erkekler; hakim eril roller bağlamında egzosistemlerinde gelir getirici bir ekonomik faaliyet içinde olmak zorundadırlar. Fakat tüm farklı ekosistemlerde

güçle yakından kurdukları ilişkileri egzosistemde sürdürme yani bu sistemde gücü deneyimleme ihtimalleri, sınıfsal potansiyelleri gereği çok düşüktür. Egzosistemlerde güçlü ya da başarılı olma dinamikleri hakim eril değerleri göz önüne aldığımızda zenginlik anlamına gelir. Böylesi bir kısır döngüde erkekler, sosyal adalet gibi önemli bir kavrama, somut çıktılarını yani bu sistem özelinde sosyal adaletin erkekleri ne kadar güçlendirip güçlendirmedeği üzerinden yaklaşırlar ve böylelikle erkekler için sosyal adaletin toplumlara güçlendirici boyutu ortadan kalkar. Sınıfsal olarak sömürülen, farklı politik ya da yasal düzenlemelerle güçsüzleştirilen erkeklerin bu deneyimleri bu yüzden politik bir praksise egzosistem özelinde dönüşmez. Öznelerin aşağıdaki ifadeleri, sınıfsal dezavantajlılığın farklı boyutlarını ortaya koymasından dolayı erkeklerin egzosistemlerinde deneyimledikleri güç kayıplarının nasıl kronik olabileceğini göstermektedir.

4.3.1.2. Sınıfsal Olarak Korunmasız Olma

Pandemide erkeklerin şahit olduğu sosyal adaletsizliğin bir diğer yansıması da ağırlıklı olarak alt gelir gruplarının yoğunlaştığı iş kollarında, hastalığa maruz kalma riskinin, diğer sınıflara kıyasla daha yüksek seyretmiş olmasıdır. Evden çalışma şansı bulamayan ve hatta diğer meslek gruplarına kıyasla kontrollü açılma dönemlerinde kalabalık yerlerde çalışmak zorunda olan mavi yakalıların aşağıdaki ifadeleri, kısıtlama ya da önlemlerin toplum nezdinde kabul görebilmesi amacıyla dillendirilen “Korona ayrımcılık yapmaz” ifadesinin “hatalı” olabileceğini düşündürürken, pandemide sınıfsal temelli ayrımcılığın nasıl zorlayıcı ve mağdur edici bir etki yarattığını da somutlaştırmaktadır.

...mesafeye uyamıyoruz, mesafeye uyamama sebebimiz de sürekli çalıştığımız birileriyle temas olduğu için. Maskeyi sürekli takamıyorsun. Bir yerden bir yere kaçıyorsun... G6M

Yukarıdaki katılımcının ifadesi, mavi yakalı erkeklerin çalışmak zorunda kaldığı işkollarının, hastalığın bulaşma ihtimalini artırmada sahip olduğu riskleri ortaya koymaktadır. Fakat sadece çalışma ortamının değil aynı zamanda çalışma şeklinin de mavi yakalıları, fiziksel olarak hastalığa karşı daha savunmasız kıldığını gösteren örnekler de vardı.

*...bekçisin. Vücut ağırlığı olarak bir iş yapmıyorsun sadece uyku yönünden biraz sıkıntı. Diğer türlü yani vücut yorulmuyor. Sadece orada duruyorsun bazen işte nöbet haftası oluyor o sıra yoruluyorsun. Buradan daha iyi bir iş bulamamam. Çünkü sabah okula geleceğim her türlü akşam çalışmak zorundayım. **G7M***

*Harfiyen uymadım (yasaklara). Çünkü boyacıyım ben. Mesela maske tak diyor, ya eğiliyorsun, doğruluyorsun, efor sarf ediyorsun, oksijen lazım... Hatta ben Corona virüsü nerede kaptım biliyor musun? Burada (hastanede) Corona servisini boyadık. Ya biz Corona oluruz orada dedim. Gittik Corona olduk. **G16M***

Beyaz yakalı erkekler de mavi yakalılar gibi virüsün bulaşma ihtimalini artıran çalışma düzeninden şikayetçi olmuşlardır.

*... dediğim gibi 3 ay sonra tekrar işe döndük. Tekrar kalabalığa karıştık. Tamam maske takıyoruz. Gözle görülen elle tutulan bir durum değil. Her akşam korkuyla evine gidiyorsun. Gider gitmez elini yüzünü yıkıyorsun ama nefesinde ne var onu bilmiyorsun ki. **G21B***

*Pandemide ben sürekli çalışıyorum, ister istemez insanlarla iç içesin. Ölen arkadaşlarım da oldu. Dedim ki, ne olacak benim başıma böyle bir şey gelse ne yapabilirim? Ne yapacak geride kalan? Şimdi mesela çok stres yapıyorum bazen, stres yapınca kalp, hissediyorum yani ben bunu... Stres yapmamaya çalışıyorum. Ama stres yapmama istememin sebebi kendim değil abi. Ben gidersem iki tane çocuk var, o çocuklarla ne olacak falan filan? **G28B***

Beyaz yakalıların, iş kollarından kaynaklı öne sürdüğü endişeler de tıpkı mavi yakalılarda olduğu gibi sınıfsal eşitsizliklerin pandemide farklı eşitsizlikleri doğurması ve bu sınıfların bu eşitsizliklerle mücadele ya da pazarlık noktasında güçsüz kalmaları temelindeydi. Evden çalışmak zorunda kalan beyaz yakalı bir erkeğin aşağıdaki ifadeleri, özel alana taşınan çalışma ortamının, benzer şekilde baskı ya da tehlike yaratıcı bir düzene nasıl evrildiğini anlamamız noktasında oldukça açıktı.

.... (evdeyken) işe ayırdığım vakit daha fazlaydı. Yani kendi hayatım yoktu. Sabah 9 belki daha erken başlıyordum. Telefonlar mesajlar derken. Uyanır uyanmaz işe başlıyordum. Gecede muhtemelen ortalama saat 1 gibi anca yatabiliyordum. Yani bu yaklaşık bir buçuk yıllık bir

sürece yayıldı. Yani normal çalışma şartlarının kat kat fazla olması... Ama evden çalışmam daha zordu. Çünkü evde çalıştığımda, zaman kavramını tamamen kaybediyorsun. Yani orası senin işin. Senden bir şey bekleniyor o anda. Gece yatamıyorsun çünkü iştesin. G29B

Tüm bu ifadelerden hareketle pandeminin olumsuz ekonomik çıktılarından, mavi yakalı ve beyaz yakalı erkeklerin yalnızca işgücü piyasasındaki durumlarını tehlikeye sokmadığını buna ek olarak egzosistemde çalışmanın değişen tanımının, hastalığın etkilerine karşı bu erkekleri fiziksel, psikolojik, sosyo-mekânsal ve sınıfsal olarak daha savunmasız kıldığını söyleyebiliriz. Fakat bu savunmasızlık durumu, sadece pandeminin neden olduğu akut bir sonuç değil, kökleri daha eskiye dayanan bir ekonomi-politiğin zaten göz önünde olan yapısıyla ilişkilidir. Şöyle ki Sennet (2002), “Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri” isimli çalışmasında; yeni kapitalizmin doğası gereği kimlikleri aşındırdığını, beraberinde getirdiği esneklik, belirsizlik, hız, rekabet ve kaosun, birey tarafından mücadele edilmesi güç olan yıkımlara, patolojilere ve karakter zafiyetlerine neden olduğunu savunur. Yazara göre toplumsalın inşasında ahlaki davranışın etkisiz hale gelmesi, ekonomi ve politikanın istikrarsızlık ve güvencesizlik üzerinden sistematize olması ve bunun bir sonucu olarak bireyin deneyimlediği bu belirsiz durumsallıkların nevrotik deneyimleri ortaya çıkarması, otorite ve iktidarın görünmez hale gelmesiyle sonuçlanmaktadır. Böylelikle bu sistemin, bireye, bireyesele ve toplumsala verdiği derin tahribat üzerinden kendisini yeniden meşrulaştırıp inşa ederken yarattığı risk ortamı, her gün yeni bir kaygının birey üzerinde hakim kılınmasından sorumludur.

Bu noktada erkeklerin egzosistemlerinde deneyimledikleri sorunlar üzerinde, ataerkillikle kapitalizmin kurduğu mükemmel uyumun etkisini görebiliriz. Bilindiği gibi yeni kapitalizmin en büyük başarısı, kendisini tüm farklı toplumsal sistemler üzerinde başarıyla hakim kılmasıdır. Yeni kapitalizm, bir taraftan erkeklerin sınıf bilinçlerini yok ederken diğer taraftan onların egzosistemlerinde hakim eril değerler tarafından dayatılan güçlü yani “zengin” olma imtiyazına sahip olmalarına izin vermez. Aynı zamanda erkekler, yine eril normlar gereği bu sistemde ekonomik bir faaliyet içinde olmak zorunda oldukları için sistemin

ihtiyaç duyduğu ucuz/zayıf işgücünün oluşturulmasına da katkı sunar. Bu iki bileşen, erkeklerin egzosistemlerinde derin ve çözümsüz bir kısırdöngünün belirginleşmesinden sorumludur. Erkeklerin kendilerini güçsüzleştiren bir sisteme muhtaç konumda olmaları; kısırdöngüden çıkabilmeleri için gereken sınıf bilincini kazanmalarını zorlaştırır, mücadele edebilecekleri otoritenin belirsizleşmesine neden olur ve sistemin istediği şekilde toplumsaldan uzak sadece bireysel hayatta kalma mekanizmalarını kullanan sistem-elemanları şeklinde davranmalarını beraberinde getirir. Sosyal hizmet, erkeklerin egzosistemlerindeki bu kronik güçsüzlüğü ortadan kaldırmak için politik temelli bir bakış açısı yaratmak zorundadır. Hem sınıf kırılğanlıklarının hem de eril rollerin onlara yüklediği ve tamamı yeni kapitalizmin sorunsuz şekilde varoluşuna hizmet eden yüklerin, erkeklerin egzosistemleri üzerindeki bireysel çıktılarına odaklanmak ve sistemi tam anlamıyla değişime zorlamak, bu çalışmanın odak noktası olmalıdır. Çünkü fark edildiği gibi yeni kapitalizmle erkeklerin içinde bulunduğu egzosistem arasında bir uyumun yakalanması mümkün görünmemektedir.

4.3.1.3. Pandemide Sosyal Yardım ve Devlet Desteği

Görüşmelerde, erkeklerin sosyal adalete yönelik inançlarını sarsan bir diğer etmen de sosyal yardım gibi mali yardım politikaları kapsamında değerlendirebileceğimiz ve erkeklerin egzosistemlerindeki gelişimlerini doğrudan etkileme potansiyeline sahip düzenlemelerin düşük seyretmesi olarak belirginleşmiştir.

*....yok kimseden destek almadım. Zaten evim olduğu için devlet bize yardım vermiyor, başvurduğum da hala şeyde, e-devlette bekliyorum. Birkaç defa şeyden aradılar, benim halimi hatırlıyor soruyor. Benim halimi hatırlıyor ne soruyorsun kardeşim ben evden dışarı çıkamıyorum, eşim de çıkamıyor. Zaten çocuk hasta... İnsan der ki şu ihtiyacınız varsa şunu karşılayalım bunu yapalım şunu yapalım.... **G2M***

*Şimdi normal bir yaşantımız olsa almazdım, ona da başvurmazdım. Ama bu benim sosyal hakkım. Bana verilen hak. Ben hakkımı aradım ama bana ulaşmadı. Ben istedim ama vermedi. **G1M***

.... kredi falan da almadım. Bir kuruşa da tenezzül de etmedim. Bir de günah diye başvurmadım. **G25M**

Devletimizden Allah razı olsun kredisi olanları erteledi. Bankaları destek verdi. Böyle şeylerle sağ olsun zor şartlarda da olsa bir nebze de olsa rahatladık. **G5M**

Pandemi, refah devleti araçlarının neoliberal etkiyle sınırlandırılmasının neden olabileceği krizleri net bir şekilde örneklendirmesi açısından da erkeklerin egzosistemlerinde uzun bir süredir görünür olan zayıflıkları/kırılganlıklarının temellendirilmesinde de faydalı olmuştur. Devlet tarafından sunulan maddi yardımların düşük seyretmesi, ekonomik olarak dezavantajlı konumda olan grupların bu yardımlara uzak kalmasına sebebiyet vermiştir. Yukarıdaki örneklerde de vurgulandığı gibi bazı erkekler bu devlet desteğini “sahip olamadıkları bir hak” olarak görürken bazıları ise bu yardıma dini ve eril temellendirmelerin bir karışımı olarak *tenezzül etmediğini* anlatmıştır.

Bu yardımlardan yararlanan erkeklerin eril devletle kurdukları ilişki daha da sağlamlaşırken, devlet desteğinin herhangi bir nedenden dolayı kapsamına alınmayan erkeklerin -ileriki bölümlerde görebileceğimiz gibi- eril devletle olan ilişkilerini yeniden düşünmeleri ya da sorgulamaya başlamaları; erkeklerin devletle olan kadim *kader ortaklıklarını* hesaba kattığımızda, pandeminin erkekliklerin inşasında yarattığı, üzerinde düşünmeye değer bir sonuçtur. Ayrıca erkeklerin, sosyal yardımı, “normal olmayan dönemlerde” “kriz anlarına özgü” alınması uygun olan bir hizmet olarak değerlendirmeleri de önemli bir bulgudur. Bu temelde, neoliberal devletin refah alanından çekilmesi, sosyal koruma programlarını azaltma gayreti ve refah hizmetlerinin sorumluluğunu sermayeye, özel sektöre, sivil topluma ya da uluslararası kuruluşlara devretmesi (Özgültekin, 2022:36) yönündeki söylemlerin, erkeklerin sosyal yardımlara yönelik ifadelerine bakıldığında, başarıya ulaşmış olduğu görülmektedir. Bu başarının altında yatan nedenlerden biri de erkeklerin eril bir yapılanma olarak devletin ürettiği söylemleri kabul etmeye olan yatkınlığıdır.

Sonuç olarak baktığımızda mavi yakalı erkekler, pandemiyle birlikte, gelirin azalması ya da gelirin devamlılığında yaşanan kırıma/güvencesizlik gibi

noktalarda, beyaz yakalı erkeklere kıyasla ekonomik olarak daha sorunlu bir tabloyla karşılaşmış olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum iki farklı grup arasında sınıfsal eşitsizliğin/savunmasızlığın daha da belirginleşmesine neden olurken, her iki gruptaki erkeklerin de ekonomik olarak toplumda madun erkekler olmasını beraberinde getirmiştir. Daha da önemlisi bu bulgular, erkeklerin madun erkekler olarak deneyimledikleri tüm koşulların kendi egzosistemlerinde gerçekleştiğini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Daha önceki bulgularda yer verildiği gibi erkekler mikro ve mezosistemlerinde bir şekilde pandeminin beraberinde getirdiği yeni koşullara karşı uyum düzeylerini, güç ilişkilerini, kişi-çevre uyumlarını, adaptasyon yeteneklerini ya da rekabetçi büyümü isteklerini revize edebilmişken egzosistemin yapısı gereği bu alanda yeni beceriler ya da sorun çözme mekanizmaları geliştirme noktasında oldukça zayıf kalmışlardır. Dolayısıyla egzosistem sadece erkeklerin sosyal adaletle değil aynı zamanda kendi eril sosyalleşme süreçlerinin ekolojisinde “kriz” olarak değerlendirdikleri durumlarla da ilişkilerinin başladığı önemli bir sistemdir.

Bu haliyle pandemi, eleştirel erkeklik çalışmalarında “erkeklik krizi” diye tartışılan kavramın anlamı ve seyrini, Türkiye toplumundaki erkekliklerin inşasında netleştirebilmemiz ve buradan hareketle doğrudan sosyal hizmet uygulamasının yeni müracaatçıları olan erkekliklerle çalışırken belirli yöntem ve yaklaşımlar geliştirebilmemiz açısından belirgin sonuçları beraberinde getirmiştir. İlk olarak, bilindiği gibi erkekliğin krizde olduğuna dair öne sürülen sav, 1. ve 2. Dalga Erkek Hareketlerinin ortaya çıkmasını sağlarken aynı zamanda bu iki hareketin, erkeklikleri ele alış şekillerinde epistemolojik ve ontolojik bazı farklılıkların da belirginleşmesi sonucunu doğurmuştur. Öyle ki 1. Dalga Hareketi profeminist hareketle sonuçlanırken 2. Dalga, erkeklerin feminizm eliyle “kadınsı” hale sokulduklarını savunmuştur. Bu noktada pandeminin yarattığı krizin ülkemizdeki erkekliklerin kriz anlarındaki inşasına olan etkisine baktığımızda durumun, 2. Dalga Hareketinin kavramsallaştırmasına daha yakın olduğunu görebiliriz. Pandemiyle birlikte özellikle ekonomik güçleri ellerinden alınan erkeklerin kendilerini daha güçsüz, yetersiz, kırılğan, korunaksız ve mağdur olarak *-ki bu eril tanımlamaların aslında “kadını” tarif*

ettiğini hatırlayacak olursak- tanımlamış olmaları önemli bir bulgudur. Ayrıca yine 2. Dalga Harekete özgü mitos-inşacı yaklaşım, pandeminin yarattığı eşitsizliğin erkekler tarafından hep bir *öteki* üzerinden anlamlandırılmasında çok daha belirginleşmiştir. “Turistlerin yerli halktan daha iyi yaşamaları”, “zenginlerin bu dönemde paralarına para katmaları”, “Suriyelilerin yaşanan eşitsizliğin temel sorumlusu olmaları” gibi söylemler, pandemide erkekliklerin daha öfkeli bir zeminde inşa edilmesi sonucunu beraberinde getirmiştir.

Erkeklerle çalışırken SHU’nun politik bilinçlenmeyi destekleyici mesleki müdahalesi ise tam da bu noktada başlamalıdır. Baskı karşıtı sosyal hizmet uygulamasının özü diye tanımlayabileceğimiz yönetime göre mağdurlar, yaşadıkları sorunların nedenini, kendi bireysel yetersizlikleri üzerinden değil daha geniş toplumsal, politik ve sosyokültürel değişkenlerden hareketle temellendirmek zorundadır (Tuncay ve İl, 2006:59). Bu grupta yer alan ifadelere bakıldığında erkeklerin, her ne kadar pandemi sayesinde kapitalizmin politik-ekonomik tarafını biraz daha net açıklamaya başlamış olsalar bile, bu süreçte herhangi bir profesyonel yardım alamamaları, erkeklerin bu yaklaşımlarının bir tutuma ya da politik bir bilinçlenmeye evrilememiş olmasından sorumlu gibi görünmektedir. Bu noktada erkekler, deneyimledikleri bu baskının kaynağını, herhangi bir *öteki* yaratmadan ve kendi bireysel *yetersizliklerinden* kurtarıp, ataerkillik ve kapitalizmin kusursuz birlikteliği üzerinden anlamlandırmaya başladıkları an, her iki sistemin, eşitsizliği kalıcı hale getiren boyutlarıyla politik bağlamda hesaplaşmaya başlayacaklardır. Böylelikle erkekler, kendi dezavantajlılık ya da madunluk deneyiminin sadece kendilerine özgü olmadığını, kendi erkekliklerinin inşasında dışarıda bıraktıkları/ötekileştirdikleri grupların da aslında aynı ekonomi-politik sistemin yarattığı mağdurlar olduğunu fark ettikleri zaman yani egzosistemlerinde kendilerinin de savundukları eril değerlerin aslında kendileri gibi olan diğer bireyleri de güçsüzleştirdiğini anladıkları zaman, sosyal hizmetin nihai hedeflerinden olan toplumsal barışın sağlanmasına katkı sunacaklardır. Bu türden bir politik bilinç kazandırma amacı, erkeklerle çalışan SHU’nun mesleki müdahalesinin omurgası olmalıdır.

Sosyal hizmet, kendi mesleki kuram ve uygulama repertuarının tamamını sosyal adaletin tesisi gibi önemli bir amaç üzerine kurar. Sosyal hizmetin kurumsallaştığı tüm sistemler aynı zamanda sosyal adaletin sağlanmasına katkı sunan sistemlerdir ve bunlar; sosyal adaletle sosyal hizmetin derin bağlarının güçlenmesine ve farklı uygulama alanlarında yeni paradigmalara revize edilmesine olanak sağlar. Fakat konu erkeklerle çalışma olduğunda, sosyal adalet kavramının erkeklerin farklı ekosistemlerinde taşıdığı anlamın netleştirilmesi gerekir. Sosyal adalet sadece rakamlar, politika analizleri ya da makro-sistemsel düzenlemelerden hareketle ele alınabilecek bir kavram değildir. Toplumsalın niteliğini değiştirici/dönüştürücü bir kavram olarak sosyal adaletin; erkeklerin kendi ekosistemlerindeki anlamı, kavramın erkeklerin gündelik yaşamlarındaki somut çıktıları ve erkeklerin bu sistemler arasındaki geliştirdikleri transaksyonların niteliğini etkileyici gücü, erkeklerle çalışmada etkin şekilde analiz edilmelidir.

4.3.2. Önlemlere Uyum ve Erkeklik

Egzosistemler özelinde erkeklerin deneyimleriyle ilgili ortaya çıkan bir diğer bulgu grubu da pandemide uymak zorunda kaldıkları *zorunlu tedbirlere* yönelik düşünceleri temelinde oluşmuştur. Bu önlemlerin “pandemiye özgü” olması ve erkeklerin ilgili önlemleri değiştirme güçlerinin olmaması; karantina, kapanma ya da sosyal hayatı kısıtlayıcı önlemlerin egzosistem dahilinde değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Erkeklerin geneli, maske mesafe, hijyen ayırt etmeksizin bu önlemlerin geneline riayet ettiklerini dile getirmişlerdir. Bu önlemlere uyduğunu dile getiren erkeklerin kadınsı bir davranış olarak değerlendirilen “özenli davranmak” noktasında verdiği örnekler; bu süreçte farklı gerekçelerle de olsa erkeklerin daha özgeci davranış kalıplarına uyumlu hale geldiklerini göstermesi açısından umut vadedicidir.

*Evde temiz bir ortam sağladık. Camı falan açtık havalansın diye. Hani dışarı çıksak bile kısa mesafede falan mümkün olduğu kadar dikkat ettik. Elimizden geldiği kadar tedbirli şekilde geçirdik. **G4M***

...(önlemlere) uydum evet... Dışarı çıkıyordum ama eve girdiğim an poşet falan varsa balkona koyuyorum, kendi eşyalarımı çamaşırılığa

atıyorum ya da havalandırıyorum, kendim direkt banyoya giriyorum. Günde diyelim ki, markete gittim geldim, tekrar banyoya giriyorum. Şimdi büyük gross markete gidiyorsun, alışverişe falan. Arabaya elini sürüyorsun, vitrine elini sürüyorsun, şuraya buraya sürüyorsun. G2M

Erkeklerin pandemide, toplumda kadınlara atfedilen “hijyen hassasiyeti” ile ilgili önlemler almasında ise ironik olarak eril kaygılar göze çarpmıştır.

valla evde oturdum (gülüyor). Bela ya bu pandemi. Dışarıya çıkıyorum maske tak. Çıkmıyorum, canım sıkılıyor. Ne yapayım. Ben de evde oturuyorum. Çıksam şimdi evde yaşlılar var. Ona bulaştırabilirim. Onun için çıkmadım. G3M

İnsan pandemi sürecinde mecbur zaten ailesini düşünüyor çoğunlukla, bana bulaşırsa da aileme bulaşmasın diye.... O yüzden herkese temkinli davranıyor. En yakın arkadaşıyla bile tokalaşacaksa bile tokalaşamıyor, uzaktan selamlaşıyor. En azından ben oldum, ailem olmasın... G15B

insan kendinden çok annesini babasını düşünüyor. Ben gencim atlatırım kafasındayım bünye sağlam. Annemle babama geldiğinde yaşlarından dolayı sıkıntı olabilir diye düşündüm... G7M

... çoluk çocuğumun yanına gidiyorum, ben korkuyordum tabi ki özellikle çocuklardan korkuyordum ki aman çocuklarıma evime götürüp bulaştırırım diye hemen gider gitmez üzerimizi değiştiriyorduk. G12B

maske, mesafe, hijyen, temizlik uymak zorunda kaldık. Uymazsan ne yapacaksın. Zor şartlar, kendin değil başkasını da tehlikeye atmış oluyorsun, uymadığın zaman. G5M

Önlemlere uyduğunu belirten erkeklerin bu davranışlarını temellendirme şekilleri, erkeklerin özgeci ya da toplum-yanlısı davranış geliştirirken bile referans aldıkları noktaların eril niteliğini göstermesi açısından önemli bir bulguydu. Erkekler, mikrosistemlerinde sahip oldukları koruyucu rolleri gereği, egzosistemlerinde karşılarına çıkan önlemlere uyarken öncelikle kendi ailelerini düşündüklerini dile getirirken bir katılımcının fiziksel olarak sağlamlığı nedeniyle kendisine “zaten bir şey olmayacağını” söylemesi, eril sosyalleşme örüntülerinin ekolojisinde pandemi özelinde bazen “işe yarar” ama çoğu zaman “hatalı” dayanaklarını görmemiz açısından önemli ifadelerdi.

Bu bulgu grubu, ekosistem yaklaşımı temelinde erkeklerle çalışırken, güçlendirme ve “dayanıklılık kazandırma” becerisi gibi iki önemli kavram hakkında alışılmışın dışında bir tartışma zemini oluşturur. Şöyle ki eleştirel erkeklik çalışmaları öncesi diye belirleyebileceğimiz alanyazına göre erkeklerin, katı eril kalıp-yargılara sahip olmaları tehlikeli ve erkekleri sınırlandırıcı bir bağlamda ele alınır. Bu açıdan bakıldığında eril imtiyazlara sahip olan erkekler gücü, yıkıcı boyutları temelinde araçsallaştırır. Fakat pandemi örneğinin de gösterdiği gibi erkeklerin üstlendikleri bu eril kalıp-yargıların, tüm ekosistemlerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten bir sonuç yaratacağını söylemek en basit haliyle aşırı indirgemeci bir belirlemenin ortaya çıkmasına neden olur. Bu eğilim, aynı zamanda erkekliğin tüm kültürelliğinin, bu kültürelliğin içinde değişimi destekleyici donelerin olup olmadığına bakılmaksızın, sorgusuz bir şekilde reddedilmesiyle de sonuçlanabilir ki erkeklikleri, böylesi bir *bağlamsızlık* üzerinden anlamlandırma çabası, kuramsal düzeyde bile işlevsiz kalacaktır.

Bilindiği gibi güçlendirme yaklaşımı sosyal hizmette, müracaatçıların hedeflere ulaşmada, sosyal engeller üzerine düşünmelerine ve adaletsizliklerle mücadele etmede motive edilmesine yardım eder (Payne, 2020:382). Bu tanım itibariyle erkeklikler, ellerindeki gücün olumsuz/negatif kullanımından hareketle, genelgeçer bir yaklaşımla hem sosyal engelleri hem de adaletsizliği ortaya çıkaran önemli bir tarihsel kurgu olarak, aslında mücadele edilmesi gereken bir *baskı unsurudur*. Fakat araştırma öznelerinin yukarıdaki ifadeleri, erkeklik gibi kompleks bir kavramın, tüm boyutlarıyla gücün olumsuz kullanımı anlamına gelemeyeceğini göstermektedir. Erkekler pandemide, kadınsı atfedilen tutum ve davranışları bile -farklı gerekçelendirmelerle de olsa- sergilemekten çekinmediklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, gücün tahakküm yaratan özelliklerinden arındırılmış bir erkeklik kurgusuna giden süreçte, erkekliklerin değişimi destekleyici ve toplum-yanlısı davranışlara evrimleşebilecek özelliklerinin savunuculuğunu yapabilmek, kısacası gücün -olumlu anlamda- farklı ekosistemlerdeki potansiyel dönüştürücü etkisini fark edebilmek ve erkeklere; erkekliklerin risk ve koruyucu faktörlerinin karmaşık etkileşiminin

farkında (Rogers ve diğ., 2019:119) olan bir sosyal hizmet perspektifi temelinde “dayanıklılık kazandırmak” esastır.

4.3.2.1. Pandemide Erkekçe Alınan Önlemler

Erkekler bir taraftan egzosistemlerinde zorunlu olarak deneyimlemek durumunda kaldıkları önlemlere karşı mikro ve mezosistemlerinde dayanıklılıklarını artırıcı bazı özgeci davranışları ya da koruyucu faktörleri devreye sokmuş olsalar da kendileri gibi olmayan ve önlemlere uymayan diğer bireylere karşı belirli *hegemonik* tepkileri de sergilemekten çekinmemişlerdir.

*...durakta sigara içenlere ters ters baktım. Beni ilgilendirmez kendi sağlığı, maskemi taktım maskemi çıkartmadım, milletten uzak durdum. Yanıma yaklaştırmadım. Biri benim yanıma oturmaya kalktıysa ben kalktım o otursun diye. **G2M***

*Birine servis götürdüm işte hamburger götürdüm. Bana sordu ellerinizi yıkıyor musunuz diye, işte maske takıyor musunuz? Sürekli işte içeri girince az önce maskenizi çıkardınız, şurada sigara içtiğiniz tekrar ellerinizi yıkadınız mı diye bir şeyler sordu. Ben de dedim işte abi eğer güvenmiyorsanız korkuyorsanız gelip oturmayın. (müşteri böyle davranınca) yani daha çok takmayasım geldi, inadına. Ama fiziksele (kavgaya) dökülmüyor. Çalışıyorsun, yapacak bir şeyin yok. **G6M***

*(pandemi döneminde ailemi) çok kırdım abi... Bak ne diyorum abi, aşırı kavgalar ettik yani. Niye çünkü biliyor musun? Geliyorsun, şimdi bir hayati tehlike var. Şimdi sen evin içinde bu baskıyı kurunca belirli bir süre insanlar baskıda çözülüyor yani... Anladın mı? Bazı insan baskıda çözülüyor, inadî bir durum oluyor ama bazısı çözülüyor. Bizim evde bu çözülme fark ettiğim için bu baskıyı kurdum yani. Gerçekten çok ciddi kavgalar oldu yani. **G23M***

Erkekler, pandemideki önlemlere uyma noktasında özgeci ya da toplum-yanlısı diyebileceğimiz davranış kalıpları geliştirmiş olsalar da bu önlemlere uymayan aile bireylerine ya da başka insanlara karşı “uyarı” mahiyetinde bazı eril yaptırımlar uygulamaktan da çekinmemişlerdir. Böylesi bir durum erkeklerle çalışırken, erkeklerin, farklı bağlamlarda farklı öznelere karşı şiddet sergileme risklerinin her zaman olduğunun akılda tutulması gerektiğine dair önemli bir

bulgudur. Bu riskin ortaya çıkmasını sağlayan durum; şiddet ya da eril tahakküm örüntülerinin, erkeklerin sorun çözme sistemlerine, eril sosyalleşme süreçlerinde adapte edilmesi ve mikro, mezo ve egzosistemler gibi diğer insanlarla yoğun etkileşimlerin yaşandığı sistemlerde erkeklerin bu şiddeti uygulayabilecekleri zeminin ataerkil örüntüler gereği meşrulaştırılmasından kaynaklıdır. Özellikle eril şiddeti kriminolojik temelde ele alan çalışmalar, şiddet davranışı sergileyen erkeklerin profil özelliklerini indirgemeci bir tavırla bireysel patolojiler olarak görür. Fakat yukarıdaki bulgular; bu davranış kalıplarının daha kompleks olduğunu vurgulaması ve eril örüntülerin aynı ekosistem içerisinde bile şiddeti beraberinde getirici ya da erkekleri şiddetten uzaklaştırıcı etkilere sahip olabileceğini kanıtlaması açısından önemlidir.

4.3.2.2. Erkeği Eve Kapatmak!

Erkekler için egzosistemlerinde karşılaştıkları kısıtlamaların belki de en zorlu kısmı, eril sistemin, benzer şekilde yüzyıllardır kadınlara uyguladığı, eve “mahkum” edici düzenlemeler olmuştur. Temaslı olan ya da Covid atlatan erkekler karantina deneyimlerini, hastalık sürecinin nasıl ilerleyeceğini bilmedikleri için bir korku/panik anı olarak tanımlamışlar ve pandeminin ilk başlarında, haberler ya da sosyal medya paylaşımlarında gördükleri durumların kendi başlarına da gelebileceği ihtimali düşündüklerinden dolayı tedirgin olduklarını ifade etmişlerdir.

*çok zordu, Allah kimseye vermesin. Bir odaya kendini kapatıyorsun, çoluktan çocuktan uzak yemeği yalnız yiyorsun, aynı bir hapisane gibi... Yarı açık cezaevi olur ya o şekilde yaşadık. Çok zor şartlarda geçirdik. O günler de geçmiyor, bir saat bir gün gibi geldi. Korktuk... **G5M***

*İnsan en baştaki korkusu, bilmiyorum ama medya da biraz yanlış yansıttı. İlk çıktığında bayılan insanlar Çin’de, Kore’de sedyeye götürülen insanlar falan. Bizim ülkemizde de öyleydi, ilk başta steril sedyelerde falan. İnsan ister istemez bir korku bir tedirginlik hissediyor. Nasıl olur, nasıl yaparız? **G24M***

Sağlık sorunları temelinde karantinayı ele alan erkekler bu deneyimi, hastalığın sonucunun ne olabileceğinin ve hastalığın kendilerine nasıl bir zarar

verebileceğinin yarattığı belirsizlikle ele alırken bazı erkekler de karantinanın, eşlerine ait bir mekân olan evde gerçekleşmesinin erkeklikle hiç de uyumlu bir süreç olmadığından yakınmışlardır. Bu erkeklerin karantınayı bir iyileşme/dinlenme/nekahet dönemi olarak değil de yine eril bir temellendirmeye “erkeğin düşüşü/güçsüzleşmesi” üzerinden kurgulamaları, erkekliklerin karantina algılarına dair ilginç bir bulgudur.

...(erkeği eve kapatmak demek) aslanı kafese kapatmak gibi bir şey. Kartalı kafese kapatmak gibi bir şey. Şahini kafese kapatmak gibi bir şey. Kapalı durdukça olmaz yani ... Düşüş mü diyelim buna ya da ne diyelim? Hastasın birileri sana bakıyor... Hiç iyi bir durum değil hele ki böyle genç yaşta böyle bir duruma düşmek hiç iyi olmuyor. G19M

Ama bir erkeğin evde tıkalı kalması ilk başta insanı agresifleştiriyor. İlk başta bunu yapıyor. Agresifleşince ne oluyor, o evin içinde, o küçük, dar alanda, çevresindeki insanlara sardırmaya... Bu agresifliği ben de yaşadım. Ama erken zamanda hemen fark ettim bunu... G23M

(karantina) erkeği özgürlüğünden etmek demek. Bir erkek sürekli dört duvar arasında duramaz. Bayan durabilir ama erkek duramaz... Erkeğin şeyinde o var yani, dışarıda olmak, gezmek, tozmak ya da çalışmak... G26M

Erkeklerin geneli, evde olmanın aslında “erkeğe uygun” bir durum olmadığını söylerken bu kapatılma hissini, eril özgürlüklerinin kısıtlanması olarak tanımlamışlardır. Aynı zamanda hastalıktan dolayı *bakıma muhtaç* konumda olmaları, erkeklerin yaşadığı mekânsal çelişkinin de temel etmenidir. Kamusal alanın dışında tutulan ve tüm sosyal ilişkilerine ev gibi hiç de alışık olmadıkları bir mekânda devam etmek zorunda bırakılan erkekler, yaşadıkları bu sosyal kayıpla birlikte hem kendilerinin hem de sosyal çevrelerinin -olumsuz bir şekilde- değişime zorlandığından dert yanmışlardır. Fakat bu bulgu grubu, eril kimliklerin inşasının ekolojisinde bir mekân olarak evle kurulan ilişkinin netleştirilmesi açısından önemlidir. Daha önceki bölümlerde yer verildiği üzere (bkz. Çözümler 4.1. Mikrosistem) ev, erkekler için “risk faktörü”dür. Erkekler, mikro ve mezosistemleri dahilinde yaptıkları düzenlemeler ve davranış değişiklikleriyle bu riskten kendilerini kısa süreliğine de olsa koruyabilmiştir. Fakat karantina gibi sonucu tehlikeli olabilecek bir süreçte bile evi, kendi

sistemlerinin kapsamına almamaları ve bu mekâna karşı bir uyum süreci geliştirmeye direnmeleri; eril inşa süreçlerinin habitatu ve nişinin tam olarak “evin dışarı” olduğunu görmemize katkı sunar.

Ekolojik yaklaşımda habitat, bir bireyin bulunabileceği yer anlamına gelirken niş ise bireylerin çevreleriyle kurduğu etkileşimlerini yani ekosistemlerindeki rollerini/statülerini belirler (Gitterman ve Germain, 2008:55). Evin, erkekliğin dışında bırakılması; yabancılaşma, zihinsel ve fiziksel sağlığın bozulması ve çevrenin, bireyin ihtiyaçlarına cevap vermemesi gibi ekolojik-gelişimsel sorunlara neden olur. Dolayısıyla evin erkeklerin *de* bulunabilecekleri, sağlıklı etkileşimler kurabilecekleri ve rollerini çevreyle uyumlu bir şekilde sergileyebilecekleri bir sosyo-mekânsal pratiğe dönüşmesi, erkekliklerle çalışırken yaşam seyrini olumlu etkilemek için gözetilmesi gereken temel müdahale odağıdır.

4.4. MAKROSİSTEM: ERKEK OLMANIN ANLAMI

Bronfenbrenner’in yaklaşımında makrosistem; mikrosistem, mezosistem ve egzosistemi kapsayan bir yapı olarak etnik köken, ırk, gelişmiş ya da gelişmekte olan bir ülkede yaşamak, ulusal bağlam, gelenekler ya da yasal düzenlemeler gibi toplumsalı şekillendiren ve aslında bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürel bağlamını ortaya koyan büyük bir sistemdir. Bu haliyle bakıldığında makrosistem, ataerkillikten etkilenen ve ataerkilliği etkileyen büyük-ölçekli yapıları da kapsamı noktasında önemlidir. Bulguların bu kısmında, yaşadığımız toplum özelinde “erkek olmanın kültürel anlamı”nı ve erkekliklerle makrosistemlerin nasıl bir kesişimsellik içinde olduğunu anlamamıza yardımcı olabilecek ifadeler yer verilmiştir.

4.4.1. Erkek Olmak: Hayatı Gelir Temelinde Algılamak

Daha önceki bulgularda da altı çizildiği gibi erkeklerin geneli, pandeminin yarattığı etkileri ağırlıklı olarak ekonomi zemininde ele almış ve pandemiye özgü değişen ekonomik sistematüğün kendi ekosistemlerinde yarattığı olumsuzluklar üzerinde durmuştur. Fakat erkeklerin bu temellendirmelerinin altında, aslında bu coğrafyada erkekliğin kültürel inşasına yani erkeklerin taşınması/üstlenmesi

gereken başat rol ve sorumluluklara yönelik önemli doneler bulunmaktadır. Pandemi kaynaklı ekonomik kriz, bu sorunlar hakkında konuşmayı kolaylaştırmış gibi görünse de aslında erkeklerin deneyimlediği sorunların temelinde, erkeğin inşasında “eve ekmek getiren” ya da “evin geçimini sağlayan”, “ekonomik olarak özerk olması gereken” erkek rolünün, erkeklere yüklediği sorumluluklar vardı. Aşağıda, pandemi öncesine ait ifadeler, erkeklerin bu rolü kendi eril sosyalleşme süreçlerinin en başından itibaren yüklendiklerini göstermektedir.

*Lise ikide babamı kaybedince ne oldu? Bu sefer baktım komple bina üstüme çöktü yani. Bende birtakım olgunluklar başladı. İş hayatına girdik, eve ekmek getirmeye başladık. Bir anda ne oldu pat, iki tane kadın kaldı başıma. O sefer annem başladı, ben kapı yıkarım şey yıkarım, Ulan hayırdır? Ne kapı yıkaması? Biz öldük mü yani... Ne yaptım. O yaşta hemen pat başladım (çalışmaya)... O günden bugüne de hala devam ediyorum... **G23M***

*Zorlandım tabii ki hafta sonu başka işlere koştur işlen çıkıyorum hafta içerisinde başka işe koştur. Üç çocuk da küçük, ev almışım kredim oradan var. Fedakârlık olmadı mı zaten hiçbir şey olmuyor. Bir şeye de sahip olamazsın. Ne bilim erkek olmak gerçekten zordur yani. Erkek diyoruz yani erkek dediğin zaman evini düşünecek tabii ki öyle erkek var erkekcik var. Eşini düşünmeyen çoluğunu çocuğunu düşünmeyen dışarlarda yiyip içen gezen tozan ama o bizlerde olmadı. **G12B***

Erkekler, yaşadıkları ekonomik problemleri erkeklik, babalık ya da kocalık/eşlik gibi alt-sistemlerde bir gerileme ya da bu rollerin erkeklik performanslarında kırılma yaşatması temelinde ele almaktadır. Bu haliyle bakıldığında ataerkil sisteme göre ekonomik olarak “muktedir” olamayan ya da tüm varlığını (ama öncelikle maddi varlığını) fedakârca ailesine adamayan erkek, gerçek anlamda bir erkek olamamaktadır. Makrosistemin bu bulgulardaki etkisi, erkeklerin kendilerini bu sorunlarla *zaten yüzleşmek zorunda olan* kişiler olarak tanımlamalarında ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin yaşam pratiklerini ve erkekliklerinin inşasını, makrosistemlerinde geçerli olan bu zorunluluğa içkin bir şekilde kurgulamaları; hayatlarını öncelikli olarak ekonomik başarı/başarısızlık temelinde ele almalarını beraberinde getirmektedir. Mavi

yakalı ya da beyaz yakalı fark etmeksizin tüm erkeklerin; hayatlarını, deneyimlerini ve geçmişlerini anlatırken bu kadar maddi referans vermiş olmasının, bunun en önemli göstergesi olduğunu düşünüyorum. Görüşmelerde erkeklerin hayalleri, hayat planları, sevinçleri, kederleri, gurur kaynakları ve çileleri hep bir şekilde ekonomik olarak yeterli bir erkek olma üzerineydi.

Ya şimdi direk önüne maddiyat geliyor öyle düşününce. Maddiyat nasıl geliyor yani evli barklı olduğun için direk önüne gelen ilk aşama o oluyor.

G27M

Emeklilik geldi... Geldi de. İşte ev aldık, ev aldığımız içinde kredi çektiğim için.... Çocuklar daha okuyor. İkisi de üniversitede olduğu için eşim de ben de zıplayamıyoruz... G11B

İşime köpek gibi sarılarak çalışıyorum affedersiniz ama... Eşim yeni ameliyat oldu şu an, ameliyattan dolayı eğilip kalkamıyor, işyerinde şu an çok zorlanıyor. Üçüncü günü ameliyat olduktan sonra. O çalışmasın yorulmasın diye arabamı satıp daha düşük bir model alıp tüm borçları kapatacağım. Borçları da bu şekilde yarı yarıya düşüreceğim gibi...

G15B

İlla zor oluyor ama mecbur hayat şartları, çalışacaksın. Eve, illaki bir ekmek götüreceksin. Baba para ver, yok deyince olmuyor işte... Yemeyip, içmeyip gerekirse başka işe giderdim, garsonluğa, meze yapmaya lokantalara... O şekilde okuttuk yani. G25M

Bu bizim yaşadığımız sıkıntı, işte daha fazla çalışmam lazım, daha fazla çalışmam lazım... Çocuklara problem yaratmadan onların hayatlarını düzgün bir şekilde idame ettirmem lazım, tek derdimiz bu. Bunu düşünerek sürekli böyle çalış çalış çalış... Bunun bir sonu yok. Gittiği yere kadar... G28B

Bu ifadeler aynı zamanda, eleştirel erkeklik çalışmalarının başlangıcında savunulan fakat sonraları geçerliliği ve yetkinliği tartışılan *cinsiyet rolleri yaklaşımının*, Türkiye'deki erkekliğin makrosistemdeki inşasında belirli noktalarda haklı olabileceğini ve SHU tarafından erkeklerle çalışırken bu yaklaşımın halen kullanılabilir olduğunu göstermektedir. Bu yaklaşım erkeklerin, bazı verili rollere göre davrandıklarını söyler ki erkeklerin davranış ve algılarını böylesi verili roller bağlamında oluşturmalarının, erkekliğin tarihselliğini

gölgelediği düşünülür. Peki aynı zamanda hegemonik ideallere ulaşmada bir araç olarak da görebileceğimiz “ekonomik olarak muktedir olan erkek rolü”nün, bu tarihsellik içinde, bu coğrafyada erkeklere verilen ve başarılı bir şekilde sergilenmesi beklenen bir rol olduğunu düşünürsek, böylesi bir yaklaşım bize ne anlatabilir? Bu temelde bakıldığında erkeklerin, erkek olmanın birincil özelliğini kendi deneyimlerinde *ekonomik olarak özgür/muktedir* olarak tanımlamaları ve bu tanımın kapsamına hem bir rol performansı hem de hegemonik idealleri almaları önemli bir sonuçtur. Dolayısıyla erkekliliğin kültürel alanında ekonomi; sınıfsal beklentilerin hegemonik erkeklik değerleriyle olan kesişimselliği açısından erkekliliği anlamamıza, bizi büyük oranda yakınlaştıran bir veri grubu sunar. Ataerkil değerlerin ya da erkekliliğin makrosisteminin erkekten beklediği ilk görev, erkeğe yüklediği ilk sorumluluk budur.

4.4.2. Pandemiye Rağmen Erkeklik Görevleri

Makrosistemde erkekliliğin kültürel bağlamını oluşturan bir diğer önemli etmen de erkeklerin kendi yaşam seyirlerinde sergilemek zorunda oldukları ve kökeni genelde mikro ve mezosistemde belirginleşen bazı roller temelinde ortaya çıkmıştır.

Maddi anlamda biraz zorlandık. Niye zorlandık? Büyük kıızı yeni evlendirdik. Onun borcunu ödüyorduk. Şimdi onun çeyizi vardı. Şuyu vardı buyu vardı. Biz bir sürü sıkıntılar çektik. Birini öderken öbürü başladı. Biri biterken öbürü başladı. G13B

Çocuğu yaptık da nasıl yaptık gel sen bize sor. İş kısmı rutin aynı geri kalan kısmı facia. Sürekli evden çıkmıyorsun, bir de eşimle daha sıkıntılı oldu. Eşim zaten çocuklarla kafayı yiyor... Kız sürekli evin içinde, çalışmıyor. Zaten çocuklarla oyun oynamayı da sevmez. ...dışarı da çıkamıyorsun bu sefer çocuğun canı sıkkın, eşimin canı sıkkın, kavga dövüşle geçiyordu bizim zaman. G31B

..... (pandeminin başında) nişanlanma arifesindeydim. İnsan nasıl yapacağım diyor. Ne iş olsa yaparım diyor o dönem. Atıyorum senin hak ettiğim 5000 lira, 3000 liraya bile çalışırım diyor. Mecbur kalsaydım, toparlamak adına çalışmak zorundaydım ne olursa. Çünkü o an ihtiyacın var ve bu ihtiyaçları gidermek gerekiyor.... Biz hani mecbur evlenmek

zorundayız çünkü pandemiden sonra evlenemedik, fiyatlar gitgide yükseldiği için düğün yapma imkânım olmazdı. Direk nikahtan olması gerekirdi... G15B

Dedik çocuk olsun çocuk istiyoruz.. Eşim korktu biraz dedi pandemi döneminde bence çocuk yapmayalım. Bekletelim. Hani sağlık durumu nasıl olacak onu bilmiyoruz. Biraz bekledik. Sonra baktık dedik pandeminin biteceği yok. Belki 3-5 yıl sürecektir bunu beklemenin bir anlamı yok. Biz çocuk istediğimize göre çocuğumuz olsun. O dönemde çocuğumuz oldu.... Hani korkuyorsun. G30B

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi erkeklerin bazı "görev ve sorumlulukları", toplum, belirsiz bir süreçten geçse de ya da bir kriz anı yaşasa da erteleme kabul etmemektedir. Erkekler, pandemiye özgü durumda sağlık koşullarıyla ilişkili olarak riskli olduklarını bildikleri halde çocuk sahibi olma, düğün yapma ya da evlenme/nişanlanma gibi görevlerinden feragat etmek istememiştir. Bir katılımcının, pandemiye rağmen erkeklik görevlerinin devam etmesine yönelik aşağıdaki anlatısı bu bağlamda bu görevlerin nasıl ve neden yapılması gerektiğine dair bir ipucu sunabilir.

Eşimin çalıştığı yerde bir bayan arkadaşı vardı, öldü Corono'dan dolayı. Ölmeden önce hanımla çok telefonlaşıyordu. Eşi işte pazardan marketten aldığı yiyecekleri kapının önüne bırakıp gidiyormuş. Ya böyle bir eş olur mu Allah aşkına bu nasıl eş... Bizim anlayışımıza çok ters bu. Abi eşin ölüyorsa sen de öl, ya da sen ölüyorsan eşin de ölsün... Kötü günde birbirine destek olmayacaksın ne zaman destek olacaksın? O kadın sana hayatını vermiş. Ne olursa olsun kötü bile geçersen bakacaksın.

G16M

Risk alma davranışı, bir anlamda eril sosyalleşme süreçlerinin kendisidir. Makrosistemde erkeklığe tanınan "risk alma imtiyazları" ekolojik sisteme göre bir anlamda *bireysel zaman* ile bağlantılıdır. Bilindiği gibi bireysel zaman, bireyin yaşam deneyimleri ve bireyin bunlara yükledikleri anlamların belirli bir kültür içindeki sonuçlarıdır. Bu noktada ataerkil değerlerin erkeklerden beklediği riskli davranışlar, sadece yukarıdaki gibi "basit" örnekler çerçevesinde değil aynı zamanda eril tahakkümün en yıkıcı boyutlarında da karşımıza çıkar. Ataerkil sistem ya da erkeklığın makrosistemi, suçtan şiddete, eril tahakkümden

erkeklerin sağlık alanında riskli davranış sergilemesine kadar tüm aşamalarda etkili olan meşrulaştırılmış bağlamı kurgular. Birey bu anlam sistematığı içinde kendi bireysel zamanını oluşturur ve bu zamana uygun davranış kalıpları geliştirir. Kriminoloji ya da adli psikolojide bir kişilik özelliği olarak değerlendirilen risk alma davranışında bile ataerkillikten etkilenen makrosistemsel parçalar bulmak mümkündür.

4.4.3. Pandemide Tehlikeli Erkekler

Görüşmelerde öznelere aynı zamanda, diğer erkeklerin pandemi sürecindeki tutumları da sorulmuştur. Bu bulgular erkeklerin kendi makrosistemlerinde savunduğu ve meşrulaştırdığı eril kimliklerin kültürel boyutlarının hangi erkeklikleri dışta bıraktığını göstermesi noktasında oldukça dikkat çekicidir.

Mesela mesafe diyorsunuz, metroyla otobüsle gidiyorsunuz, yanına birini oturturmayınca kavga ediyor seninle. Mesafeyi hatırlatıyorsun perişan oluyorsun, kavga ediyor...G4M

Onlar takmayan profildeler. Her konuda... Umursamaz, kendinden emin bir görüntüsü var. Ama bende öyle değil... Ben hem bir bayan gibi düşünebiliyorum hem rolünü iyi bir oynayan erkek gibi düşünebiliyorum. G9M

Adam dengesiz ya. Dolmuşta maske takmıyor, sana ne diyor ya... Toplumda kural kaide yok... Yani mesela senin özgürlüğünün benim özgürlüğümün sınırına kadardır. Bu bilinç yok. Adam rahatsız ettiğinin farkında değil. Adam kendi egosunu tatmin ediyor. G16M

Yani o profil nasıl tarif edebilirim genellikle okumamış, duygulara pek fazla önem vermeyen, hayatta kalmak için para kazanması gereken günü kurtarmak adına bile olsa ve normal hayatında da temizliğe çok düşkün olmayan bir profil... G29B

.... (önlemlere uyan ve uymayan kesim arasında) 2 fark var. Biri okumuşluk, bilginlik, cahillik vardı. Bir de inanç meselesi de var. Kendi kafasına bir doğru çizmiş o doğruya inanıyor o doğruya gidiyor. Ya kardeşim şöyledir böyledir uyarıyorsun. Basılmıyor. Pandemi yok diyor. Ne maske takıyor. Ne kural tanıyor. Bu adama ne yapacaksın bana ne... G19M

Öznelerin bu ifadeleri, eril kimliklerin inşa sürecinde makrosistemde geçerli olan bazı hegemonik değerlerin her erkek tarafından kutsanmadığını göstermesi noktasında önemlidir. Ayrıca bu bulgular, erkekliklerle çalışmanın zorlu ve kompleks yapısı hakkında da önemli ipuçları sunar. Erkekler başına buyruk davranan, pervasızca hareket eden, önlemleri umursamayan, risk alan ve sert davranan kişileri; bu süreçte tehlikeli olarak gördüklerinin altını çizmiştir. Erkeklerin tehlikeli buldukları bu özelliklerin tamamı hegemonik erkekliğin temel göstergeleri olarak aslında eril kültürün makrosistemsel yansımasında geçerli olan davranış kalıplarıdır. Erkeklerin, hegemonik ideallerden uzaklaşma pahasına bu kalıpları “tehlikeli” olarak görmeleri, erkeklerin -belirli zamanlarda da olsa- bu rollerle bir çatışma içinde kalabildiklerini ve hegemonik ideallerin farklı konu, mekân, bağlam ve tarihsellik noktalarında değişebileceğini ortaya çıkarır. Tam da bu noktada, hegemonik erkeklik yaklaşımını “Eril Blok” kavramsallaştırmasından hareketle eleştiren Demetriou’nun (2001) yöntemi akla gelebilir. Yazar, erkekliğin baskın biçimlerinin sürekli müzakere ve yeniden yapılandırma biçimleriyle toplumsal içinde sınırsız şekilde ve sayıda melezlenebileceğini öne sürer. Aynı şekilde Griffin (2018) de hegemonik erkekliğin sınırlarını sorgular ve toplumdaki farklı erkekliklerin hepsi için geçerli bir erkeklik anlayışın olmasını kabul etmek için bir nedenin olmadığını belirtir. Bu eleştirileri öznelerin söyledikleriyle birlikte okuduğumuzda; hegemonik erkeklik özelliklerinin, bu ifadeleri dile getiren erkeklikler tarafından, madun -ve belki de marjinal- olarak etiketlendiklerini görürüz. Buradan hareketle hegemonik değerlerin var olduğunu ama bu değerlerin farklı erkeklikler özelinde farklı kesişimsellikler içinde farklı değerlendirme kriterleri baz alınarak anlamlandırıldığı çıkarımını yapabiliriz.

Bazı erkeklerin, pandemideki önlemlere uymayanları uyurma noktasında sorumluluk alıp almadıkları sorulduğunda ortaya çıkan cevaplar, yukarıda yer verilen karmaşıklığın nasıl oluştuğunu açıklar niteliktedir.

...(önlemlere uymayanları) ben hiç uyarmadım. Ülkenin durumundan dolayı millete bi’sey desen adam hemen seni öldürmeye kalkıyor. Ben o yüzden pek seslenmiyorum. Milletin psikolojisi bozuldu. Millete bi’sey

demeye kalksan artistlik yapmaya çalışıyor ne bilim dikleniyor. O yüzden pek karışmıyorum. G7M

Türkiye ortamında bilmiyorum da benim o kadar cesaretim olmadı. Çünkü biliyorsun bir sürü şey ikaz ediyorsun adam işte kalkıyor biz zaten millet olarak birbirimize saldırmaya çok meraklı olduğumuz için o yüzden hiç kimseye bir şey söylemedim. G10B

Toplumda, eril şiddetin her alana/kuruma/mekâna/canlıya sirayet etmesi bu dönemde erkeklerin ciddi bir sağlık sorununda bile başkalarını uyaramamasını beraberinde getirmektedir. Bilindiği gibi şiddet, erkekliklerin makrosistemlerinde en önemli yetkilendirilmeyi deneyimledikleri davranışların başında gelir. Tüm ekosistemler özelinde erkekler, şiddeti sergileme ve meşrulaştırma yetkisine sahiptir. Fakat yukarıdaki bulgulara göre sertlik, hesap vermezlik, fiziksel olarak güçlü olma ya da duyguları göstermeme gibi erkeksi tanımlanan ve bu haliyle hegemonik erkekliğin yapı taşları olduğu düşünülen kişilik özelliklerinin, toplumdaki tüm erkekler tarafından değer atfedilen özellikler olmadığı sonucuna ulaşabiliriz.

Bu örnekler ayrıca, erkekliğin her durumda şiddetle ilişkili olamayabileceğini göstermesi açısından, sosyal hizmette ekolojik yaklaşımın kültür-doğa ikilemi hakkında söylediklerini de haklı çıkarmaktadır. Bilindiği gibi erkekliği odağına alan yaklaşımlarda şiddet; sergilenmesi her zaman erkekliklerden beklenen "doğal" bir davranış gibi algılanır. Fakat yukarıdaki örnekler, erkeklerin makrosistemlerinin yani eril kimliklerin ve ataerkilliğin kültürel boyutlarının her zaman şiddeti içermediğini göstermektedir. Böylesi bir sonuç, eril sosyalizasyon süreçlerinde erkeklerin şiddetle kurduğu yakın ilişkiyi yadsımak ya da yok saymak anlamına gelmemektedir. Hayatlarında şiddet davranışının hiçbir türünü sergilemeyen erkeklerin toplumsal yaşamın farklı alanlarında -makrosistemleri gereği- eril imtiyazlardan faydalandıkları bir gerçektir ki bu şiddetin hem kültürel hem de doğal olarak ortaya çıkabileceğini kanıtlar. Fakat erkeklikleri anlamaya başlarken hareket noktasını şiddet olarak belirlemenin bazı hatalı tarafları olabilir. Eleştirel erkeklik çalışmaları birikiminin sosyal hizmet gibi alanla güçlü bağlantıları olan bir disiplinde kullanılmasının gündemi, şiddetin hangi durumlarda erkekliğin sınırlarının dışına itildiğini bulmak olmalıdır.

4.4.4. Makrosistemde Eril Devletin İşleyişi

Pandeminin erkeklerin makrosistemlerinde yarattığı bir diğer önemli değişim de eril bir yapılanma olarak değerlendirebileceğimiz devletle erkekler arasındaki kadim ilişkide ortaya çıkmıştır. Makrosistemsel düzenlemenin ideolojik aygıtı olarak devlet kendi paradigması gereği hangi erkekliklerin “makbul” olduğunu belirlerken aynı zamanda kendi meşruiyetini bu makbul eril yapılardan hareketle kurar. Dolayısıyla eril kimliklerin mezosistemlerinde etkisini gördüğümüz ataerkil sistem örüntüleri neyse devletin karakteristiği de bir anlamda o olur. Daha da önemlisi erkekler, bir makrosistem olarak devletle etkileşim halindedir yani erkeklerin devletle olan düşünce ve değerlendirmelerinde, kendi eril kimliklerinden parçaları bulabiliriz. Görüşmelerde bu noktada ortaya çıkan ilk bulgular, eril devletin pandemi yönetimindeki performansıyla ilgiliydi.

...mesela 80 yılında ihtilal oldu, kimse sokağa çıkamadı. Eşit, zengin de çıkamadı gariban da çıkamadı yetimi de çıkamadı... Ama bu böyle değil ki, yasak var diyorsun. Kime yasak, garibana yasak. G1M

Türkiye'deki turistlere her şeyi serbest ettiler, ya bize kısıtlama varsa onlara da kısıtlama olması lazım. Cumartesi Pazar onlar gezdi ya onlar getirdi zaten bu hastalığı. Ya herkese kısıtlama yap, kimseyi çıkarma dışarıya. G2M

Biraz daha sıkı yönetim olabilirdi. Düğünü falan senin her şeyini kapattı mesela Meclis'te 4000-5000 kişi aynı anda toplantı yaptı... Covid varsa hep beraber atlatılmıyordu. Senin her şeyini kapattı, kendilerine serbest gibi yaptılar. G25M

Erkeklerin geneli, pandemi yönetimin hatalı taraflarını eşitsizlik/adaletsizlik üzerinden tanımlamışlardır. Bu dönemde turistlere sağlanan imtiyazları, biraz da milliyetçi bir temelden eleştiren erkekler bu söylemlerin dozunu, ileriki bölümde (bkz. 4.5. Kronosistem) görüleceği gibi “Suriyeliler” üzerinde daha da artırmıştır. Erkeklerin bu öfkesinin nedenlerinden biri de pandemi yönetiminde ön saflarda olan ve devleti temsil ettiği düşünülen siyasi figürlerin pandemi yönetimindeki hatalarından kaynaklanmış gibi görünmektedir.

...ilk başta bizim Sağlık Bakanı'na inanıyorduk. O da ilk başta çıkıp aramızda hasta yok deyip ondan sonra onun gerçeği çıkınca, artık onun

dediklerine de kimse inanmamaya başladı. Devletin Sağlık Bakanı'nın yerine koyduğu adam bunları yapıyorsa kime inanacağız ki... G6M

...şimdi yönetemediler işin aslı. Yani o yasakların gelmesi de bence saçmaydı. İlk başta o yüzden yönetemediler. Sokağa çıkma falan. Onlar çok saçmaydı. Akşam beşten sonra yasak koyuyorlar sabah dokuzdan sonra yasakları açıyorlar. Ne gerek var? G7M

Devletin devlet olması için halkına yardım etmesi gerekiyor. Bizimkiler pandemi süreci de olsa halkından vergi rant... İlaçları bile neredeyse parayla satacaklardı başta. (...) Halkın parasını halka harcamıyorlar. G15B

Herkes gerçekleri en iyi şekilde bilirse bence daha iyi önlem alırlar diye düşünüyorum. Ama işte bugün 500 kişi hastalanıyor sen 300 diyorsun. ...olayın ciddiyetini net olarak toplumun bütün kesimlerine aktarmış olsalardı belki bu kadar ölüm de olmazdı belki bu kadar hastalık da olmazdı. Yani ben özellikle yaşlılarda çok dikkat ediyorum mesela beyaz maske ama beyazmış yani yapıldığında... Ama maske siyah olmuş, niye? (para) vermek istemiyor cebinden artı bir şey çıksın istemiyor yok. Onun gücü yok. İşte devlet onu dağıtmış olsa... G10B

Yukarıdaki örnekler, erkeklerin devletle olan ilişkilerinin ne denli kompleks özellikler taşıdığını anlamamız noktasında önemlidir. İlk olarak erkekler, kısıtlamaların adilane bir şekilde yapılandırılmasını, halka, “doğru” bilgilerin verilmesini ve devletin halkının “yanında” olmasını savunmalarından hareketle; bu süreçteki devlet sistematığının *androjen* bir özellik sergilemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Fakat sosyal hizmet açısından ele almamız gereken en önemli nokta, aslında erkeklerin tüm ifadelerinin altında, tam anlamıyla kurumsallaşmış, neoliberal etkilerden arındırılmış güçlü bir sosyal devlet görmek istemelerinin yatmasıdır. Erkekler pandeminin -özellikle ekonomik alanda- yarattığı sorunlar karşısında, yoksullara ya da dezavantajlı gruplara devlet tarafından “sahip çıkılması” gerektiğinin altını çizmişlerdir. Fakat erkeklerin, devletin koruması gereken gruplara yönelik tanımlamaları aynı zamanda makro-patriyarkal ve milliyetçi bir eğilimin de göstergesidir. Erkeklerin, bazı grupların, devletin imkânlarından yararlanma noktasında daha ayrıcalıklı olması gerektiğini düşünürken diğer taraftan eşitlikçi, korumacı ve toplumdaki

bireylerin ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde önlemlerin alınmasını ifade etmeleri çelişkili gibi görünse, bu bulgular; toplumdaki makbul erkekliklerin, irksal, etnik, dini, sosyal, kolektif ve milli kimlik özelliklerini göstermesi noktasında oldukça ilgi çekicidir. Bu bağlamda erkeklerin politik bakış açısını tamamen eril devletin “yararına” olacak şekilde kurgulamaları ve eşitliği sadece kendileri gibi olan bireyler/gruplar üzerinden ele almaları, sosyal hizmetin erkeklerle çalışırken üzerinde durması gereken politik bağlamı göstermesi noktasında önemlidir. Erkeklerle, eril devletin yarattığı baskıcı, otoriter ve ötekileştirici söylem ve pratiklerin yapısökümüne yönelik politik bir farkındalık kazandırmadan, toplumsal cinsiyet eşitliğine giden bir sürecin kurgulanması imkânsız görünmektedir. Bu açıdan, görmek istedikleri “güçlü” sosyal devletin ancak ve ancak toplumdaki tüm farklı/ötekileştirilmiş/dezavantajlı grupları kapsadığında ortaya çıkacağına vurgulanması ve kanıtlanması, SHU’nun erkeklerle çalışırken -erkeklerin devletle olan kadim ilişkisini göz önüne aldığımızda- belki de en fazla zorlanacağı alanların başında gelmektedir.

4.4.4.1. Otoriter Devletin Erkeklikleri Kısıtlaması

Pandeminin, erkeklerin geneline göre kötü yönetimi, eril devletle erkeklerin kurduğu tarihsel bağ ve sahiplik ilişkisinin -kısa süreliğine de olsa- sorgulanmasına neden olmuştur. Bu sorgulamayı devlet-hükümet ayrımı üzerinden kurgulayan erkekler siyasi alanda karar alıcı mekanizmaların yaptığı yanlışların, kendilerinin devletle olan bağlarına zarar verdiğinin özellikle altını çizmişlerdir.

*...devletle olan ilişkiyi engellemedi, ama hükümetle olanı bitirdi. Mesela Büyükşehir Belediyesi'ne sen yardım yapamazsın dedi, devletle benim aramdaki ilişkiye girdi. **G1M***

*.... (devletle olan değil) hükümetle olan ilişkiyi diyelim... Mesela Kanada ne demişti? İlk pandemi patladığında bilmem kaç milyar dolar pandemiyi ayırdık. Siz halk olarak pandemiyi dert etmeyin. Biz sizin bütün ihtiyaçlarınızı karşılayacağız. Hükümet bence bunun altından kalkamadı. Çünkü ekonomiyi eşit bir şekilde halka ulaştıramadı. **G21B***

Kasanızda para yok. Paramız yok. Bu kadar çok ve net bence... Ordu olarak sadece biz güçlüyüz. Ekonomi ve siyaset olarak güçlü değiliz. Ama yoksa biz dünya politikasında güçlü değiliz. Bunlar sadece göz boyama. Alt kesim bundan dolayı ezildi ve hakkımızı arayamıyoruz... G24M

Devlet yap diyor yapıyoruz, karşı da gelemesin devlete. Ama insan ister istemez bir şey yapamıyor... G7M

Daha önceki ifadelerde de fark edildiği gibi bu bulgu grubunda da devlet, erkekler tarafından dokunulmaz ve ulvi bir bağlamda ele alınmıştır. Daha da önemlisi erkekler, kendi ekonomik kırılma noktalarından hareketle devlet gücünü ekonomik temelle tanımlamışlardır. Hegemonik erkeklik kavramını hatırlayacak olursak aslında bu kavram, bir idealer bütünü olarak erkeklerin olmaya ve ulaşmaya çabaladıkları değerler sistemine gönderme yapar. Dolayısıyla devlet, erkeklerin makrosistemlerinde bir *persona arketip*¹⁹ olarak güçlü, muktedir ve otoriter olan ilk hegemonik kavramdır ki bir anlamda hegemonik ideallerin arketipi olarak erkeklerin devletle kurduğu ilişki bu bağlamda sarsılmazdır. Fakat pandemide, eril devletle ilgili erkeklerin giriştiği bu sorgulama, devletin baskıcı ve otoriter tarafının bu erkekler tarafından ilk kez fark edilmesinden kaynaklı görünmektedir. Erkekler, eril devletin sunduğu imkânlarla sahiplendikleri hukuk, ekonomi, siyaset ya da kamusal otorite gibi yaptırım gücüne sahip alanların, kendilerini de “kısıtlamaya” ve “madunlaştırmaya” başladığını fark ettikleri noktada yani makrosistemsel düzenlemelerin etkisini mikro, mezo ve egzosistemlerinde yıkıcı bir şekilde deneyimledikleri anda devleti sorgulamaya başlamışlardır. Bir erkeğin anlattığı hayal kırıklığı, bu duruma güzel bir örnektir.

Mesela ben oy kullanabiliyorum. Ama şu anda hiç kimseye oy vermek istemiyorum. Biraz pandemiyle bağlantılı biraz doların artması falan biraz da... Bilmiyorum. (...) Devlete baba diyorlar ya devlet yalan söyledikten sonra kimseye inanmıyorsun. Çünkü devlete sırtımızı yaslıyoruz. Onlar

¹⁹ Jung’a göre bu arketip, maksatlı benimsenen ve kişinin kamusal yüzü olan arketip olarak dış dünyaya karşı davranış ve kendimizi sunuş biçimimizi oluşturur. Karşımızdaki insanların beklentilerine cevap vermek amacıyla inşa edilir ve herkese açıktır (Kavut, 2020:686). Devlet, temsil ettiği idealler bağlamında erkeklerin kendilik algılarının inşasında ve erkekliklerinin sergilenmesinde önemli bir ölçüt oluşturur ki bu açıdan erkekliklerin persona arketipi gibi değerlendirilebilir.

*yalan söylediyse.... Yalan söylüyorlar da sonucunun bana dokunduğunu ilk kez gördüm, kendimi b*k gibi hissettim diyebilirim. G6M*

Yukarıdaki ifadede de anlayabileceğimiz gibi pandeminin kötü yönetiminde erkeklerin devletin ideolojik aygıtlarının kendi yaşam seyirlerine olumsuz müdahalesinin etkisi görülebilir. Devletin ideolojik ve baskıcı aygıtlarıyla yakın bir ilişkisi olan erkeklerin, bu aygıtların sınırlayıcı/kısıtlayıcı/kontrol edici etkisini, kendi yaşamsal pratikleri üzerinde hissetmeleri ve bu deneyimin, militarist ya da siyasi/ideolojik bir varoluş mücadelesinde değil de pandemi gibi sağlıkla ilişkili bir sorunda şekillenmesi, erkeklerin kendilerini belki de ilk kez madun bir erkeklik temelinde algılamalarına neden olmuştur.

Bu bulgu grubu, sosyal hizmetin erkeklerle çalışırken üzerinde durması gereken bir diğer politik bağlamı sunması noktasında önemlidir. Makrosistemin kazanımlarından her zaman yararlanan erkekler, pandemide belki de ilk kez, devlet ya da hakim ideoloji eliyle *mağdur* edilmişlerdir ki bu mağduriyet duygusu erkeklerde, toplumda ezilen gruplara karşı bir empati geliştirmek için kullanılabilir. Önceki bulgularda da ortaya çıktığı üzere eril sosyalleşme örüntülerinde -öfke dışındaki- duyguların büyük bir kısmı bastırılır. Fakat erkeklerin kendi yaşadıkları olumsuz deneyimlerden hareketle de olsa bir empati becerisi kazanabilmeleri, duygudurumlarını geliştirici bir etki yaratabilir. Dolayısıyla erkeklerle çalışmada SHU duyguları, sadece erkeklerin psikolojik iyilik hallerinde, kendilerini ifade biçimlerinde ya da ilişki kalıplarında değil aynı zamanda politik bilinç kazanma noktasında da işlevsel şekilde ele alınmalıdır.

Buraya kadarki tüm bulguları değerlendirdiğimizde, pandemide toplumsal cinsiyet eşitliğine giden süreçte erkeklerin *esnetebildikleri* eril rollerin, pandemi sonrasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden evrilemeyeceğini, *erkekliklerin bağlam üretme gücü* kavramı üzerinden anlayabileceğimizi düşünüyorum. Bu kavram ayrıca, erkeklerle çalışırken SHU'nun da odaklanması gereken ve erkeklerin bu gücünün, ellerinden tamamen alınmasına gönüllü olabilecek mesleki çalışmaların kurgulanmasını zorunlu kılan ve yansımaya her düzeydeki ekosistemde görebileceğimiz önemli bir kavramdır. Fark edildiği gibi pandemide, zamanın ruhuyla da bağlantılı olarak mavi yakalı ya da beyaz

yakalı erkekler fark etmeksizin erkeklerin geneli; önlemlere uyma, hijyen hassasiyeti geliştirme, ev işlerine yardım etme, sınıfsal olarak dezavantajlılığın/madunluğun farkına varma, duygularıyla tanışma, empati geliştirme, eril devleti sorgulama gibi erkeksi sayılan özelliklerin dışına çıkmışlardır. İlgili alanyazında bu durum, pandemi sonrasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin oluşabilmesi için büyük bir fırsat olarak yer alırken klasik ataerkinin doğup büyüdüğü ve yüzyıllardır hüküm sürdüğü bu coğrafyada böylesi bir gelişimin kalıcı hale gelmesi görüşmelerden elde ettiğim izlenimlerin de etkisiyle mümkün görünmemektedir.

Bu olguyu ortaya çıkaran temel durum, erkeklerin esnettikleri ve kadınlığın sınırına yaklaştırdıkları eril rollerini yeni bir bağlamda değerlendirmede muktedir/yetkilendirilmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Erkekler, sahip oldukları yeni beceri ya da tutumları, -bizler bunların, her ne kadar “kadınsı” özelliklere gönderme yaptığını düşünüyor olsak da- farklı gerekçelerden ve sınırsız durumsallıklardan, kesişimselliklerden ve gücün kullanım alanlarından hareketle yeniden, kendi erkekliklerinin inşasına dahil edebilmektedir ki bu pervasızlık belki de eleştirel erkeklik çalışmalarının en netameli olduğu kısımdır. Erkekliklerin bağlam üretme gücü ellerinden alınmadan toplumsal yapının cinsiyet eşitliğini üretebilecek bir potansiyele dönüşme şansı neredeyse imkânsızdır. Böylesi kaygan bir zeminde, her yerde olan erkeklikler, belirli durumlarda kendilerini askıya aldıklarında ya da eril kabuller alanından dışarıya çıktıklarında bile ürettikleri farklı bir söylemle kendi inşa süreçlerini sorunsuz bir şekilde idame ettirebilmektedirler. Eleştirel erkeklik çalışmalarının hegemonya kavramı odağında kümelenmesinin de aynı nedenden dolayı olduğunu düşünüyorum. Rıza, onay ve kültürel yönlendirme gibi sac ayakları bulunan bu kavram temelinde, erkekliklerden hareketle kendilerinin rıza gösterdiği eylemleri kendi heteronormatif ve homososyal ortamlarında onaylayan ve bu şekilde sınırsız bir kültürlenme alanı yaratan erkeklerin tarihselliğinin, kültürelliğinin, kesişimselliğinin ve performatifliğinin niteliğini, bu bağlam üretme gücü yaratıp şekillendirmektedir.

4.5. KRONOSİSTEM: ERİL ZAMANININ RUHU

Ekolojik Sistemler Teorisi'ne göre kronosistem, çevrede zaman içinde görülen değişim, dönüşüm ve sürekliliklerin bireyin gelişimi üzerindeki etkisidir. Kronosistem sosyo-tarihsel koşullar olarak, tıpkı bir fenomenal alan gibi bireyin deneyimlerine yükledikleri anlamı, içinde bulunduğu toplumun seyri hakkındaki görüşlerini ve toplumsal düzene ve zamanın ruhuna yönelik belirlemelerini oluşturur. Bu bölümde yer verilen bulgular, bir özne olarak erkeklerin kendilerinin ve içinde var oldukları toplumun ve tüm toplumsal sistemlerin zamansal seyri hakkındaki görüşleri yardımıyla oluşturulmuştur.

4.5.1. Zamanın Gerçekliği?

Görüşmelerde konu pandemi olunca, neredeyse erkelerin tamamı, ilk kez yaşadıkları bu küresel ölçekteki deneyimin sosyotarihsel sonuçlarını nasıl anlamlandırdıklarını, pandeminin gerçekliği üzerinden anlatmışlardır.

...ya ben bu hastalığa inanmıyorum. Biraz da devlet dışarıdan yardım almak için bir anda Türkiye'de şu kadar Covid var dediler. Türkiye'ye kimin getirdiğini bilmiyorlar nereden geldiğini, bir gecede dediler ki Türkiye'de birkaç kişide Covid çıktı. G2M

Bu virüs gerçekten öldürücü olsa dünyanın yarısı yok olması lazım bence onu bilinçli yaptılar. İnsan nüfusunu azaltmaya çalıştılar. Eğer dünya 5 milyarı geçtiyse bunu 500 milyona düşürecekler ama savaş olacak ama peş peşe hastalık gönderecekler, bunu mutlaka eninde sonunda mutlaka başaracaklar. Bu Yahudi oyunu, yanlış anlama... G8M

Ben aslında Covide inanmıyorum. Hükümetin, dünyanın oynadığı bir oyun. Şimdi Covid diyorlar, hiçbir ilaç uygulama yapmıyorlar tamam mı? Gribin bir benzeri yani. Sana şimdi bir hafta evde yat diyorlar gel ondan sonra işe başla diyorlar. Ne anladım ben bu işten. G14B

Bence birileri bu işten rant sağladı. Bütün Avrupa bütün Dünya, mesela bunun ilk çıkışı Çin. Şimdi bu pire mi de dakikada Dünya'yı Avrupa'yı dolandı? Çin'de çıktı bir ay sonra bizim ülkemizde geldi. Bu kadar hızlı yayılmasına bence imkân yok. İnsanlar mesela Avrupa Amerika, bunların nüfusu şimdi zaten yaşlı nüfus. Adamlar bıkmış, belki çoğunu bile bile öldürdüler. G1M

Virüse inanmayan, pandeminin gerçek olmadığını düşünen erkekler bu düşüncelerini, pandemi sürecinde maruz kaldıkları infodemi ve mitler aracılığıyla temellendirmişlerdir. Pandeminin gerçekliğine inanan erkekler ise bu gerçekliği kendi deneyimleri üzerinden anlamlandırmışlardır. Sevdiklerini, kaybeden, yakınlarından Covid atlatan ya da kendileri Covid geçiren erkekler, böylesi belirsiz ya da sarsıcı bir deneyimden sonra Covid'in gerçek olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir.

*şimdi abi, dışarı çıksan kalabalığın içinde bana bulaşır, ben de gideririm eve getiririm evdekilere bulaştırırım. Zaten bizim üst katta hasta vardı. O hastaneye gitti orada vefat etti. Covid'den dolayı. Bir de kansermiş. Bir de Covid çıktı. Üstüne kanser. Bir daha da dışarıya çıkmadım. Jeton o zaman düştü... **G3M***

*.... O zamana kadar bana biraz şey gelirdi böyle faso fiso gelirdi. Ama çevremden birini kaybettiğim zaman bu işin bilincine biraz daha vardım. Ciddi olduğunu anladım. **G11B***

*...ben inanmakla inanmamak arasında kaldım. Belki ben çok hafif atlattım o yüzden çok inanasım gelmiyor insanların öldüğüne bu virüsten dolayı. Çünkü ben bayağı bir hafif atlattığım için, normal hastalığım bile bu şeyden daha ağır geçiyordu. **G7M***

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi pandemiye -bu zamanın ruhunda- erkekler özelinde anlamlı kılan etmen, onların kendi deneyimleri olmuştur. Bu süreçte toplumda -kasıtlı ya da değil- yaratılan infodemiden erkeklerin de ciddi oranda etkilendiği anlaşılmıştır. Virüsün laboratuvar ortamında üretildiği, salgının, büyük ve küresel bir oyunun bir ön-gösterimi olduğu gibi komplo teorilerinin, erkeklerin geneli tarafından savunulduğu görülmüştür. Kişisel risk algısını etkileyen, güvensizliği ortaya çıkaran ve hastalığa karşı bireysel-koruyucu önlemler alınmasını güçleştiren bu söylemlerin erkekler özelinde kabul görmesi, toplumda erkekliklerin dayandığı eril normları açışmamız noktasında önemli bir bulgudur. Şöyle ki, erkeklerde bu türden davranışların yordayıcısı, onların politik-ideolojik taraflarıdır (Mahalik, Bianca ve Harris, 2022:1199). Bu bağlamda bakıldığında Türkiye'de kendisini muhafazakâr/dindar, milliyetçi ve ulusalcı olarak tanımlayan erkeklerin bu türden komplo teorilerine daha sıcak baktığı

bilinmektedir (Akyüz, 2021:82). Dolayısıyla daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi görüşmelerde birebir fark ettiğim ve son dönemlerde toplumda baskın hale geldiğini düşündüğüm kitlesel muhafazakarlaşmanın, yukarıdaki ifadelerin ortaya çıkmasında etkili olduğunu düşünüyorum.

Konuyla ilgili en önemli nokta, bu türden politik/ideolojik düşünceye sahip bireylerin bilimsel toplumun meşruiyetini sorgulama eğilimleridir (Tuzcu ve Şahin, 2022:95). Görüşmelerde erkeklerin, bilgi asimetrisinden kaynaklı olarak pandemide bilim insanlarını dikkate aldıklarına yönelik ifadeleri bu bulguyla çelişiyor gibi görünse de erkeklerin bahsedilen bilgi asimetrisini; mikrosistem/mezosistem yani özel hayat/kamusal hayat ayrımı üzerinden algıladıkları ortaya çıkmıştır. Şöyle ki pandemi, travmatik bir deneyim ve bir kriz anı olarak erkeklerin sosyal zamanlarında daha önce deneyimlemedikleri bir etki yaratmıştır. Bu sosyal zamanın şartlarına göre erkekler beklenmeyen geçişlerin etkilerini hafifletebilmek için bilim insanlarının görüşlerini dinlemiş olsalar da bu durum pandemiye özgü kalmıştır. Bilim camiasının, eril şiddetin önlenmesine yönelik çağrularına, çağrılar erkekliklerin temel iktidar alanı olan özel alanla ilgili olduğu için kulak vermeyen erkeklerin; pandemide konu sağlık olunca bilim insanlarını “dinlediklerini” söylemeleri dikkat çekici bir bulgudur ki erkeklerin bu algısı aynı zamanda SHU’nun, erkeklerle çalışırken bilginin sosyal inşasında erkekliklerin payı hakkında da bilgi sunması açısından kıymetlidir. Bilindiği gibi sosyal inşa kavramı hem makrosistemsel hem de kronosistemsel bir düzenleme olarak, sosyal ilişkilerdeki gerçekliğin insanlar tarafından kabul edilen bilgi olduğunu ve insanlar arasında işlerin nasıl yürüdüğüne yönelik ortak görüşün, düzenli hayat sürmemizi sağladığını ifade eder. Bu kavramın sosyal hizmetteki kullanımı, ekosistemlerin işleyişini belirleyen sosyal yapıların sürekli değişebilirliğine vurgu yapması ve SHU- müracaatçı arasındaki mesleki ilişkinin, müracaatçıların kendi yaşamlarını ve davranışlarını yeniden inşa edebilme fırsatı yaratması noktasında görünür olur (Payne, 2020:35). Bu noktadan bakıldığında SHU, erkeklerle çalışırken, erkeklerin kendi sosyal inşa süreçlerinden hareketle sahip oldukları bilginin meşruiyetini sorgulamak ve bu inşa sürecini eşitlikçi uygulamaları doğuracak biçimde, müracaatçısıyla birlikte yeniden yaratmak zorundadır. Günümüz Türkiye’sinde toplumsal

muhafazakarlaşmanın, erkekliğin kültürelliği ve performatifliği üzerindeki etkisini dikkate almadan kurgulanacak bir sosyal hizmet müdahalesi, erkekliklerin sosyal gerçekliklerini/zamanlarını anlama noktasında eksik kalacaktır.

4.5.2. Her Zaman Madun: Suriyeliler

Kronosistem kapsamında görünür olan bir diğer sonuç; erkeklerin, özellikle son 10 yılda geçici koruma statüsüyle ülkemize gelen “Suriyeliler”in toplumsal düzenin seyri üzerinde yarattıklarını düşündükleri “tahribat” olmuştur. Mavi ya da beyaz yakalı fark etmeksizin erkeklerin hepsi, bu grupların ülkenin sosyotarihsel dokusuna ciddi zarar verdiğini ifade etmişlerdir.

*... ya yemin ediyorum onlar bizden iyi yaşıyorlar. Suriyeliler var mesela gidiyorsun adamlar maşallah her şey devletten diyor. Sağ olsun devletimiz diyor. Hastane bedava.. benim çocuğumu kaç yıl dersanelere gönderdim. Falan yeri kazansın diye ben dünya kadar para verdim. Onlar istedikleri yeri yazıyorlar gidiyorlar... gaspçı, soruyorsun nerelisin diye? Suriyeliyim diyor. **G12B***

*Beş milyona yakın Suriyeli girdi. Şu anda 7-8 milyon oldu. Bunlara seçme seçilme hakkı da vereceksin. Zaten şu andaki Suriyelilerin tek amacı ne? Meclise girmek, ki 10 milyona yaklaştı. On milyon nüfus olunca giriyor. Adamlar çatır çatır iş yeri açıyor ve legal çalışıyor, benim ülkemde kaçak ürün satıyor. **G1M***

*...bir adalet iki insanlara güven. Devletin arkasında olduğunu bilecekler. Ama ne yapıyorsun? Birgün denk geldim. “Ben Suriye” diyor... Randevu yok hiçbir şey yok “Ben Suriye” diyor. Ama sen randevu alamıyorsun her şey para.. İnsan vatandaşını aşağılamaz, aşağı düşürmez. Önce kendi vatandaşın gelir, ailen gelir, evladın gelir. **G16M***

*Mesela Suriyeliler... Korkuyorum da kaygılıyım da. Bizim Türk kültürünün bozulmasından neslimizin bozulmasından kaygılıyım. Çünkü ben onlarla sınırdan büyüdüm. Hiçbir şeyimiz tutmuyor. Yapımız, kültürümüz uyuşmuyor onlarla. Farklıyız yani. İki millet olarak farklıyız yani. Kimyamız tutmuyor. Hakikaten tutmuyor ya... **G21B***

Erkekler, daha önceki bölümlerde yer verildiği gibi pandemide devletle aralarında kurdukları kadim ilişkinin zedelendiğinden bahsetmiş olsalar da konu

“ötekiler” olduğunda kendilerini eril devletin yerine koymaktan, devlet ağızıyla konuşmaktan ya da patriyarkal-militarist bir söylem üzerinden ırkçılığa ve nefret söylemine varan ifadeler kullanmaktan çekinmemişlerdir. Bu temelde bakıldığında toplumsal kriz dönemlerinde, toplumlarda “öteki” olarak değerlendirilen mülteci ya da özellikle düzensiz göçmen grupların, damgalanma ve ayrımcılık noktasında ortaya çıkabilecek farklı risklerden etkilenmelerinin daha muhtemel olduğu bilinmektedir (Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği [SGDD], 2020:4). Bazı araştırmalar, “Suriyelilere” yönelik toplumsal uyum algımızın, birbirimizi tanıdıkça olumluya döndüğünü (INGEV, 2021:1) göstermiş olsa da pandemide ortaya çıkan ve pandemi sürecinin erkekler için temel olgusu haline gelen adaletsizliklerin/eşitsizliklerin daha görünür olması durumu ve erkeklerin eril devletin sosyal imkanlarından faydalanamamış olmaları, pragmatik bir temelde, erkeklerin bu ırkçı söylemleri kurgulamalarını daha da önemlisi bu söylemlerin oluşturulmasında kendilerini *haklı* olarak görmelerini beraberinde getirmiştir. Kronosistemde gerçekleşen dönüşümlerin toplumlar üzerindeki kalıcılığını hesaba katacak olursak sosyal hizmetin pandemi sonrasındaki süreçte, erkekliklerin inşasında ele alması gereken önemli noktalardan biri de mağduru suçlamalarını gerekçelendiren bir kültürde sosyalleşmelerinden dolayı erkeklere; toplumsal barışa ve insan hakları ideallerine ulaşmada sorun yaratan bu yabancı düşmanlığını ortadan kaldıracak bir duyarlılık kazandırmak olmalıdır. Aşağıdaki ifadeler, pandeminin erkekler üzerinde yaratma potansiyeli olan olumsuz ve hatta vahşiliğe varabilecek değişimler nedeniyle; bu türden müdahalelerde zaman kaybetmememiz gerektiğini kanıtlamaktadır.

4.5.3. Kronosistemde Erkekliğin Dönüşümü?

Erkeklere, pandemi sonrasında belirginleşen sosyotarihsel koşulların, ilerleyen süreçlerde erkeklikleri nasıl etkileyeceğini düşündükleri de sorulmuştur. Erkekler, pandeminin yarattığı tüm olumsuz etkilerin, eril şiddetin daha da yayılmasında pay sahibi olacağını ifade ederken kısıtlamaların, ekonomik krizin ve değişen sosyal hayatın; kamusal alanın başat aktörleri olan erkeklerde bazı

“vahşi” özelliklerin daha belirginleşmesinde pay sahibi olabileceğini ifade etmişlerdir.

*İnsanların psikolojilerini bozdu. Çok fazla kapalı kalmaktan vs. halen bunun etkilerini şu an yaşıyoruz bence hayatta toplumda çok agresifiz. Her gün kavga dövüş, bunların ben o dönemden gelen şeylerden olduğunu düşünüyorum. Yani etkiledi. **G22B***

*... insanlarımız artık var ya çok vahşi oluyor. En ufak bir sürtüşmede direkt olay şeye dönüyor. Yumruk yumruğa kavgaya dönüyor. Yani tartışmayı beceremiyoruz. Konuşmayı beceremiyoruz. Sorun ne olursa olsun konuşarak çözmeyi beceremiyoruz. Mutlaka sonunda kaba kuvvete gidiyor. **G10B***

Yukarıdaki ifadelerin belki de en önemli tarafı, erkeklerin toplumdaki eril şiddetin içeriğine ve kökenine dair sahip oldukları yaklaşımın niteliğidir. Erkekliğin inşası ve performe edilmesinde önemli bir araç olan şiddet, bazı erkekler için “erkeklik dışı” olarak algılanmış ve buradan hareketle eril kimlik özelliklerinin kapsamı dışına itilmiş olsa da şiddetin yaygınlaşacağına dair öngöründe bulunan erkeklerin hiçbiri, kronosistemde “şiddetin erkekleşmesinden” aslında bahsetmemiştir. Daha önceki bulgularda rastladığımız gibi kendi alt-sistemlerinde şiddeti zaman zaman dışlayabilen hatta ötekileştirebilen erkeklerin; kronosistemde eril şiddeti meşrulaştıracak sosyotarihsel koşullarla bir sorunları yokmuş gibi görünmektedir. Yani bir olgu olarak şiddeti ele alan ve bu şiddetin kendi hemcinsleri tarafından uygulandığının farkında olan erkekler, bu durumu o kadar normalleştirmiş ve içselleştirmişlerdir ki şiddetin eril tahakkümün en önemli aracı olduğuna ve buradan hareketle politik bir yaklaşım oluşturmaya fırsat bulamamışlardır. Tıpkı damgalanma teorisinin kriminoloji alanında söylediği gibi, şiddetle erkekler o kadar hemhal olmuşlardır ki bu rolü kendi kimliklerine içkin bir şekilde uyarlamışlardır. Erkekliklerin şiddeti meşrulaştıran, araçsallaştıran ve sonucunda onların bazı eril faydaları sahiplenmesini beraberinde getiren imtiyazlara farklı ekosistemlerde sahip oldukları bir gerçektir fakat böylesi bir yaklaşım, erkekliğin kültürelliği içinde şiddetin farklı erkekliklerde yeniden yaratımından da sorumludur aynı zamanda.

4.5.3.1. Erkeklikler Evcilleşebilir Mi?

Pandeminin kronosistem üzerindeki çıktısını eril şiddetten hareketle tanımlamaya başlayan erkekler, pandemi sonrasında eril şiddetin farklı yansımalarının seyri hakkında da görüş bildirmişlerdir. Erkeklerin büyük bir çoğunluğu, pandemiye özgü değişimlerin pandemide kaldığını vurgularken, hayatın normale dönmesinin hemen ardından eril örüntülerin yıkıcı boyutlarının aynı şekilde devam edeceğini yani pandeminin, erkeklikleri evcilleştirme gücüne sahip olamayacağını savunmuşlardır.

*(cinsel taciz) artar... Ankara'da deniz var mı? Denizdekiler bu kadar açık giyinmiyor. Açık giyiniyor, erkek de baktığı zaman neden bakıyorsun? ..Yemin ediyorum öncelikli bayanlar suçlu. İnsanlar üç ay, dört ay, bir yıl evlerinde kapalı kaldı. Dışarıya da çıkınca açık saçık görünce ister istemez bakıyorlar. Bakınca da sen ne bakıyorsun, bakarım, işte bu taciz.. Sen taciz etmişsin, göğsün açık... Sürekli erkekler sürekli erkekler... Sırf da baksınlar diye giyiniyorlar. Açmasın, bakmaz... **G20B***

*... suiistimal eden kadınlar var. Evde ufak bir şeyden hemen kadınlar artık yani hep hayat müşterektir diyoruz yeri geldiği zaman. Ama kadınlar da biraz daha... Zaten dışarıda çalışıyor eziliyor. Dışarıda zaten sıkıntıları çok, bir de evden gittiği zaman hak etmesi gerekiyor yani kadın. Yani ne bilim erkeğe destek olması gerekiyor. Eline sağlık koluna sağlık çok teşekkür ederim yani bir güler yüz bir tatlı dil duymak zorunda.... **G12B***

*Aile içi şiddete gelince de erkekler kadar kadınların da ben suçlu olduğunu düşünüyorum. Çünkü yani erkek biraz erkeliğini kadın da biraz kadınlığını bilse bu işler olmaz. Ama işte şu anda artık kadınlarda çalışıyor. Bir geçim şeyi var. Senin kadar maaş alıyor. Erkek içki içiyorsa kadınlar da içiyor. Madde bağımlılığı desen kadınlarda da var. Görüyorsun herkes artık ailesinin yanında çok şey giyinmeye başladı. Bayanlar dahil yani işte ne bilim göbek açmalar, şey giyinmeler biraz toplum olarak değişiyoruz diye aklıma geliyor. **G18M***

Erkekler pandemiden sonra da eril tahakküm araçlarının etkilerinin -hız kesmeden- devam edeceğini düşünmektedir. Tüm bu ifadelerdeki ortak nokta erkeklerin meşrulaştırma ve sorumluluğun reddi üzerinden şiddetle kurduğu çarpık ilişkinin karşıt tarafına konumlandıkları kadınları; bu şiddetin

üretiminden sorumlu tutmaları olmuştur. Bu temel eril örüntünün bu kadar kalıcı halde olması ve kendisini şiddet üzerinden yeniden üretmesi; erkekliğin kronosistemdeki yansımalarına özgüdür. Bu bağlamda bakıldığında eleştirel erkeklik çalışmalarının temel savlarından biri olan erkekliğin tarihselliğinin, sosyal hizmette nasıl algılanması gerektiğine dair önemli çıkarımlar yapabiliriz. Pandemi, her ne kadar sosyal dokuda belirli değişimler yaratmış olsa da ve biz bu değişimleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasında önemli bir dönüşüm olarak değerlendirmeye “yeltensek” de ne yazık ki pandemi erkekliğin tarihselliğini yani eril kimliklerin inşasında kronosistemde belirginleşen koşulları kırıncı bir etki yaratamamış görünmektedir. Erkekler “geçici” gördükleri bu süreçte ataerkil ideolojinin baskıcı etkilerini ortadan kaldıracak, zamanın ruhuna uygun örüntüler geliştirmiş ve erkekliklerin bağlam üretme gücünden kaynaklı bu örüntüleri yeni bir eril söylemiş gibi savunmuş olsalar da tarihin en kadim eşitsizliği olan kadın-erkek ayrımına yönelik kalıcı bir praksis kurgulamaktan çok uzak görünmektedirler. Erkeklerin neden olduğu tüm yıkıcı etkilerin nasıl engellenebileceğine dair öznelerin aşağıdaki çözüm önerileri, bu değişimin zorluğu hakkında bilgi vermektedir.

*... bir idam ya da böyle ne biliyim böyle ağır ceza o tür şeyler getirirse bence önüne geçer diye şey yapıyorum. Mesela ta ki öncelerde tarihimizde erkeklere böyle idam geldi. Sonradan yasadın kalktı falan. İyice bitirdiler. Ama tekrardan gelmesini düşünüyorum ama. Değilse çoluk çocuk ne kız çocukları... Önüne geçilmiyor maalesef. **G27M***

*...cinsel suç, sapıklık derim yani. Onun ailesinin terbiye etmesi lazım. Yani ailesinden kaynaklanır. Kendi nefsinin terbiye etmesi lazım. **G19M***

*Ben nasıl çözeceğim, ben dışarıdayım. Ev çok önemli. Benden çok anne önemli yani. Ben dışarıda olan bir kişiyim, yuvayı dışı kuş yapar. Ben gider helal tarafından paramı kazanıp da gelirim, evime parayı getirirsem o yol düzgündür. Ama gidip de gayrimeşru yollarla para getirirsem çocuğuma, eşime, eşe dosta verirsem haram... **G17M***

Bu ifadeler, erkekliklerini hiçbir şekilde tartışmaya açmayan erkeklerin, eril şiddetin neden olduğu tüm sorunların çözümünde, *kendileri dışında herkesi* sorumlu tuttıklarını göstermektedir. Erkeklerin heterososyal ortamlarda politik

içgörü geliştirebilecekleri fırsatlara ulaşamamaları eril tahakküme karşı bir üst-bakış sergileyebilmelerini imkânsız hale getirirken sahip oldukları imtiyazların büyüklüğü ve kapsamlılığı da böyle bir yetki kaybıyla erkeklerin yüzleşmek istememelerini doğurur. Bu açıdan pandeminin erkekliği değiştirebilme potansiyeline sahip olup olmadığına dair sorulan sorulara yönelik erkeklerin verdiği cevaplar, pandeminin “başta güçlü sonda nötr” diye belirleyebileceğimiz etkisini anlamamızda etkilidir.

4.5.4. Aşınan Ataerkillik?

Hızı oldukça düşük de olsa, ataerkinin etkilerinin aşınmaya başladığını gösteren ifadelerle de görüşmeler boyunca karşılaşılmıştır.

*Şimdi oğlan bir kız getirdiği zaman, benim oğlan adam olmuş delikanlı olmuş da eve kız getirmiş. O yanlış. O yanlışın farkında değilsin. Çünkü bu bir olur, iki olur. Ama orada karşıdaki kızı zedeliyorsun. **G13B***

*Yurtdışında gençler birbirlerinin evlerinde kalıyorlar mesela. Ama Türkiye’de söz konusu işte namus ya da bir erkek bir kadınla aynı evde yaşayamaz evli olmadığı için... Ama Türkiye’de böyle bir şey olduğu için. Ama nasıl diyeyim gelişmesi lazım. Yavaş yavaş geliyor ama yine bir kadın Türkiye’de bir erkekle aynı evde yaşadığı zaman yanlış gözle bakılıyor. **G15B***

*Kız çocuğu, ergenliğe girdiğinde 14 yaşında, dışarıya çıktığında kesinlikle yanına birini koyarlar. Ama erkek çocuğu bir masayı kırsın, masayı mı kırdın oğlum al bu sandalyeyi de kır. Bir de mesela göster amcana pipini... Bilinçaltından başlıyor bu olay... Kıza mesela öz amcası, abisi tecavüz etmiş. Ama bu üç-beş sene sürmüş. Annene söyledin mi diyorlar, söyledim diyor. Anne bile diyor ki “sus, senin abin, işte senin amcan”. Bu sapkınlık işte... **G24M***

...ben kendi mesleğim olarak ben hep öğrencilerime şunu diyorum. Akşamleyin ben evde yemek yaptım. İşte ütümü ben yaptım. Örnek olmaya çalışıyorum. Ben diyorum ki ütüyü sadece anneler yapmaz. Bunu ben yaptım çünkü çift çizgi olmuş diyorum bir dahakine daha dikkatli olacağım diyorum. Hani bunu ben hayatımda yaptığımı onlara anlatıyorum ki hani yani babası yapmıyorsa da kendisi yapabilir. Öğretmenim de yapıyormuş oda erkek o da yapıyormuş işte bunu

*hissettirmeye çalışıyorum. Erkek çocuklar kız çocuklar ben hani bunu yaşayarak öğrensin istiyorum ki ileride kendileri baba olduğunda evin reisi diye bir tabir oluyor ya bizim milletimizde... Evin reisinin kendisi olmadığını bu bazı durumlarda anneye de geçebileceğini işte paylaşım olacağını hissetsin diye ya hayata dair ödevler vermeye çalışıyorum. Hani böyle eğiterek belki çocukları yani işte ben erkeğim ben reisim düşüncesinden uzaklaştırabiliriz. İşte kadına şiddeti azaltabiliriz... İşte erkeğin ayrıcalıklı olmadığını hissettirebiliriz gibi çocuklara hissettirmeye çalışıyorum. **G32B***

*Ben şimdi evleneyim, abi çocuğumla benim ailemdeki gibi bir ilişkim kesinlikle düşünülemez ya. Misal biz genciz, sıkıntılı sıkıntılı eve geliyoruz. Bir gün çek de oğlunu konuş ya, bir gün demez misin oğlum senin bir sorunun mu var, sıkıntın mı var? On yaşındaki çocuk o problemlere kendi kendine nasıl çözüm bulacak la? Sen o zaman ne yapmışsın biliyor musun? Ben işte evleneyim, bekar gezmemeyim hesabına, hani bilmiyorum onun da duygusal halini de... Cinsel belki bir eksiklik yaşamayalım diye... Ya da kafana göre işte ailenin baskısıyla evlenmişsin. Ulan evlenmişsin de sen bir tanemize, hangi birimize ulaşabilmişsin? **G23M***

Tüm bu sonuçları birlikte değerlendirdiğimizde, araştırma fikrinin çıkış noktası olan erkekliğin tarihselliğinin, bu tarihsel içinde küçük bir an olarak kabul edebileceğimiz pandemiye özgü şekillenışı hakkında bazı çıkarımlara ulaşabiliriz. İlgili alanyazında tarihsellik -umut dolu bir bakış açısıyla- erkeklerin eylemde bulunma yetilerini temel alarak, onların diğer “şey”lerle etkileşim içinde olan özneler olarak değişme/değişebilme ve kendi kimliklerini belirleme potansiyellerini anlatır. Fakat pandemi örneği, kıymeti kendinden menkul bir kavram olarak erkekliklerin değişme ihtimalinin yine erkekliklerin toplumdaki inşasının dinamikleri gereği çok kolay olamayacağını göstermiştir. Erkekler, bu tarihsellik içindeki kriz anlarında eril sınırları esnetebilme, bu sınırları kadınsı alanlara yaklaştırabilme becerisine sahiptir. Fakat daha da önemlisi bu sınırların neden esnetilmesi gerektiğine dair temellendirmeleri yapanlar ve bu “riskli” hareketlerini meşrulaştırmak için bağlam belirleyenler de kendileridir. Tıpkı savaş dönemlerinde, erkeklerden boşalan işgücü alanlarının kadınlar tarafından doldurulması ve kadınların erkeklerin yerine ikame edilmesi örneğinde olduğu

gibi pandemi döneminde de –bu sefer tam tersi bir durumda- erkekler bu kriz anından çıkabilmek için kadınların yerine *kendilerini* ikame etmişlerdir. Erkekliğin tarihselliği lineer bir şekilde ilerlemek zorunda olan ve bu ilerleyişteki temel motivasyonunu bağlam oluşturma gücünden alan, kriz anlarında bile bu doğrusallıktan “ödün vermediği” düşünülen oldukça kompleks bir yetkilendirme sistematiğidir. Sonuç olarak bakıldığında, ataerkil sistemin ya da somut bir şekilde eril tahakkümün tasfiyesinin yavaşlığı, erkeklerin bu bağlam üretme gücü temelinde iktidarlarından ödün verme reflekslerinin zayıflığından kaynaklıdır.

5. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

Bu araştırma, Covid-19 Pandemisinin beraberinde getirdiği koşullar temelinde erkeklerin deneyim ve algılarını Ekosistem Yaklaşımı yardımıyla anlamak amacıyla yapılmıştır. Veriler, Ankara ya da Nevşehir'de ikamet eden 18-65 yaş arası toplamda 34 erkekle (18 mavi yakalı 16 beyaz yakalı) yapılan derinlemesine görüşmeler yardımıyla toplanmıştır.

Araştırmada ulaşılan en temel sonuç, ataerkil ideolojiden ve cinsel politikadan hareketle oluşturulan ve erkeklerin geneli tarafından değer atfedilen eril değerlerin bir **gölge sistem** olarak; eril kimliklerin inşa süreçlerinin ekolojisinde ve erkeklerin ihtiyaç tanımlamalarında, kendilerinin merkezinde buldukları tüm ekosistemlerde derin bir etkisinin olduğudur. Gölge sistem, erkeklerin farklı büyüklükteki sistemler arasında, onların gelişimlerini doğrudan etkileyen; uyum düzeyleri, etkileşim ve adaptasyon becerileriyle, kurdukları ve geliştirdikleri transaksyonların niteliğini yordayan ve buradan hareketle erkekliklerin bağlam üretme gücünü yaratan istikrarlı bir sistemdir. Erkekliği bir gölge sistem olarak ele aldığımızda, bu sistemi oluşturan ve hegemonik değerleri kutsayan erkeklerin eylemleri, sistemin devamlılığını sağlamaktadır. Ama aynı zamanda bu hegemonik değerler kümesi, erkeklerin ulaşmak için mücadele ettikleri bir bütünselliğe de gönderme yapmaktadır. Farklı bir ifadeyle bu gölge sistemin toplamsal olmama özelliği, erkekliklerin, erkekler tarafından oluşturulan değerlerin bütününden daha büyük olmasını beraberinde getirmektedir. Bu gölge sistemin eril kimlik inşa süreçlerinin ekolojisi ve erkeklerin ihtiyaçları üzerinde yarattığı temel güç ise sistemin dengeleşiminden kaynaklanmaktadır. Bu gölge sistem o kadar istikrarlıdır ki sisteme herhangi bir aşamada etki eden bir girdi; sistemin doğasının değişmesinde katkı sunamaz. Bu sistemle mücadele etmenin tek ve en geçerli yolu -karşılıklılık ilkesine göre- bu sistemin kurumsallaşması ve meşrulaşmasından sorumlu olan eril özneleri değiştirmektir. Sistemin toplumsal yapılarıdaki etkisinin kırılması ve değişimin sağlanabilmesi ancak ve ancak bu sistemin merkezine konumlanan eril öznelerin değişimi aracılığıyla olacaktır.

Araştırmanın amaçları temelinde, elde edilen bulgulara daha yakından bakacak olursak; pandeminin, erkeklerin aile-içi ilişki ve rollerinde yarattığı en önemli değişim, erkeklerin mikrosistem ve mezosistemdeki etkileşim süreçleri ve bu haliyle özel alanla kurdukları uyum becerileri noktasında görünür olmuştur. Bu süreçte erkekler, kendi evlerine uyum sağlamaya çalışan bireyler olarak yeni sosyo-mekânsal beceriler kazanmaya çalışmışlardır. Özellikle mavi yakalı erkekler, yaşadıkları ekonomik sorunların evin “konforlu” alanını gölgede bıraktığını, yaşamı idame ettirme yükünün bu süreçte daha ağır bastığını ve bu nedenle eşleri ve çocuklarıyla olan ilişkilerinin sorunlu hale geldiğinden bahsetmişlerdir. Toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına sıkı sıkıya bağla olmayan erkeklerin evle ve kendi aile üyeleriyle daha sağlıklı ilişki dinamikleri geliştirdikleri ortaya çıkmıştır. Bazı erkekler, bu süreçte evden eğitim alan çocukların ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığını anlatırken bazıları da evin kendilerine göre “boğucu” ortamından kaçmak için “kadın işi” diye tanımladıkları işlerle meşgul olma deneyimlerini paylaşmışlardır. Evde kalmanın kendileri için, aslında kadın emeğinin belki de ilk kez “görünür” olmasını beraberinde getirdiğini söyleyen erkeklere göre pandeminin geçici bir durum olarak algılanması bu davranış kalıplarının ya da sosyo-mekânsal becerilerin devamlılık gösterememesini beraberinde getirmiştir. Erkeklerin kendi evlerine karşı geliştirdikleri ilişki kalıplarının oldukça sınırlı olması, erkekliklerin inşasının mekânsal boyutlarına karşı önemli sonuçları ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçlar ayrıca erkeklerle çalışmada, erkeklerin kendi aile üyeleriyle ev ortamında kurduğu ilişkilerinin niteliğini göstermesi noktasında da işe yarar. İlk olarak erkeklerin kendi evlerine karşı bu kadar sığ/basit bir ilişki kalıbı geliştirmeleri ve buradan hareketle pandemide evle bağlantılı sosyo-mekânsal becerilerin eksikliğini hissetmeleri, eril kimliklerin temel varoluş alanının tamamıyla “evin dışı” yani kamusal alan olmasından kaynaklanmaktadır. Özel alan, erkek kontrolünde şekillenen bir alan olsa bile bu alanın mekânsal yansımada sergilenmesi gereken beceriler dışı içeriktedir. Ayrıca bir klasik ataerki sorunsalı olarak erkeklerin kendi evleriyle kurdukları ilişki, eril kimliklerinin en mahrem/dokunulmaz tarafları olarak bir anlamda sadece erkeklerin cinsel maharetleri ile ilişkilendirilir. Bu süreçte erkeklerin kadın işi diye tanımlanan

temizlik, ev işleri, yemek yapma gibi cinsiyetlendirilmiş iş bölümünde hiyerarşik olarak en altta yer alan işlerle tanışmaları bir anlamda bu işlerin, özel alandaki temel sosyo-mekânsal beceriler olmalarından kaynaklıdır. Nitekim bu süreçte ev işlerini yapan erkeklerin, konu çocuk bakımına geldiğinde bu işin sorumluluğunu sadece kadınların üzerine yükleme eğilimleri, erkeklerin babalık gibi önemli bir eril rolün sınırlarını esnetmeyi kabul etmediklerini sadece kısa süreliğine değişen koşullara özgü yeni mekânsal beceriler geliştirmeyi daha uygun buldukları sonucunu doğurmaktadır. Bu bağlamda erkeklerle çalışırken, özellikle aile refahı alanındaki müdahale yöntemlerinin, sadece babalık rollerine, aile içi alt sistemlere ya da eşler arası ilişki dinamiklerine değil aynı zamanda evin, erkekliklerin temsil mekânları haline dönüşebilmesine de odaklanması gerekir.

Evin, erkekliklerin temsil mekânları haline dönüşmesi, araştırma sonuçları arasında pandeminin, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve ataerkinin kültürel hegemonyasının ortadan kaldırılması noktasında sahip olduğu belki de en önemli katkının da kalıcı hale gelmesinde fırsat yaratacaktır. Bu önemli katkı, erkeklerin, evde kaldıkları süre zarfında kadın emeğinin gerçek niteliğini ilk kez görmelerinden hareketle belirginleşmiştir. Pandemi öncesinde cinsiyetlendirilmiş iş bölümüne göre hiyerarşik olarak en üstte yer alan işleri yaptığını düşünen erkekler, evde geçirdikleri süre arttıkça, kadınların ev içi emeklerinin ne denli yoğun olduğunu fark etmeye başlamışlardır. Buradan hareketle cinsiyetlendirilmiş iş bölümündeki hiyerarşik konumlandırmanın yavaş da olsa değişimi ve kadınların ev içi emeklerinin daha görünür hale gelmesi; pandemi sonrasında ataerkilliğin aşındırılmasına hizmet edecek önemli bir gelişim basamağı olarak aynı zamanda bu alandaki müdahalelerin de nasıl bir kurguya sahip olması gerektiğini göstermesi noktasında işlevseldir.

Pandeminin, erkeklerin sosyal çevreleriyle kurdukları ilişkiler üzerinde yarattığı en önemli etki; sosyal çevrenin, eril kimlik performanslarının değerlendirme işlevinin, pandemiye özgü olarak askıya alınması tehlikesi olarak bulunmuştur. Bu sonuç erkeklerle çalışırken, erkeklerin “sosyal çevreleri”nin/ mezosistemlerinin aslında ne olduğunu göstermesi ve erkekliğin performatif özelliklerinin bu coğrafya özelinde belki biraz daha netleşmesi açısından,

işlevsel bir bilgi bütünlüğü sunmaktadır. İlk olarak erkeklerin evde kalması, eril kimlik örüntülerinin onay mekanizması olarak görebileceğimiz “dışarı”dan uzak kalmalarını beraberinde getirir. Dışarıya ya da erkeklerin sosyal çevreleri, erkekler için tamamıyla homososyal bir birliktelik anlamı taşıırken daha da önemlisi, eril rol performanslarının “onaylanacağı” alan olmasından hareketle, erkeklerin eril kimliklerinin başarılı bir şekilde devamlılığında kilit konumdadır. Ayrıca erkeklerin, pandeminin getirdiği koşulları, Batılı/modern toplumların çok öncesinden yüzleşmek zorunda kaldıkları yabancılaşma ya da toplumsal hayatın soğuk/mesafeli tarafları gibi Türkiye Toplumunun karakteristik özellikleriyle çelişen bir ilişkisellikte ele almaları, kendi sosyal çevreleriyle olan mesafeli ilişki dinamiklerinin aynı zamanda kendi eril kimliklerini nasıl tehdit ettiğini göstermesi açısından da önemli bir sonuçtur.

Pandeminin, erkeklerin ekonomik durumlarındaki etkisini anlamaya çalışan bulgulara baktığımızda; bu bulgu grubunun, erkekler için belki de *pandeminin anlamını* oluşturan en temel değişimleri beraberinde getirdiği ortaya çıkmıştır. Sınıf, yaş, medeni durum ya da pandemide hastalığa yakalanma ve karantinaya alınma gibi kriterlerin tamamını göz önüne aldığımızda bu amaçla bağlantılı olarak erkeklerin neredeyse tamamının bu süreçte deneyimledikleri en önemli sorunun, egzosistemlerinde belirginleşen ekonomik kaynaklı sorunlar olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle mavi yakalı erkekler, kısa çalışma ödeneğine geçme, iş yerlerinin kapatılması ya da devlet desteğini (sosyal yardım vb.) alamama gibi nedenlerden dolayı erkekliklerinin inşasında ciddi bir kırılma deneyimlediklerini anlatmışlardır.

Bu bulgu grubu aynı zamanda, bu toplumda erkek olmanın kültürel anlamıyla bağlantılı olması noktasında dikkate değerdir. Toplumda erkeklere yönelik oluşan “ailesinin geçimini sağlama” ve “eve ekmek getirme” gibi ağırlıklı olarak mikrosistemlerde görünür olan beklentilerin, pandemideki sektörel kısıtlama ya da kapanmalar nedeniyle karşılanamamış olması ve bir anlamda bu erkeklerin *prekarya* haline gelmesi, eril kimliklerin inşasındaki bu kırılmanın temel nedenidir. Fakat bu veri grubu ile ilgili ortaya çıkan bir diğer dikkat çekici sonuç, erkeklerin kendi hayatlarını hegemonik bir ideal olarak “ekonomik olarak

muktedir olan” erkek rolü temelinde anlamlandırma eğilimleridir. Araştırma sürecinin geneli, Connell’in hegemonik erkeklik kavramsallaştırmasının bazı hatalı tarafları olabileceğine yönelik bir ön-kabulle şekillenmiş olsa da araştırma öznelerinin ifadeleri, Türkiye Toplumunda bu eril tanımlamanın bir hegemonik erkeklik değeri olarak kabul gördüğünü net bir şekilde ortaya koymuştur. Erkekler neredeyse görüşmelerin tamamında bu özelliği, eril kimliklerinin temel taşıyıcısı olarak tanımlamışlardır. Beyaz yakalılara kıyasla mavi yakalı erkekler, pandeminin neden olduğu ekonomik sorunlardan -gerek sınıfsal kırılma ve kırılma gerekse bu sorunlara karşı politik bir direniş göstermedeki dezavantajlılıkları bağlamında- daha ciddi ölçüde etkilendiklerini dile getirmiş olsalar da herhangi bir sınıf ya da kültürel sermaye fark etmeksizin tüm erkekler tarafından makrosistemsel kökenleri olan “ekonomik olarak muktedir olma” durumunun, bu coğrafyadaki erkekliklerin inşasında ele alınması gereken ilk ve en önemli hegemonik değer olarak ortaya çıkmıştır. Pandeminin yarattığı ekonomik krizden hareketle ortaya çıkan bulgularda yer vermemiz gereken bir diğer önemli sonuç, sosyal hizmette erkeklerle çalışma alanında *cinsiyet rolleri yaklaşımının*, her ne kadar kuramsal bütünlük olarak bazı aksayan yönleri sahip olsa da halen kullanılabilir olduğudur. Erkekliğin tarihsel olması gerçekliğini hatırladığımızda klasik ataerkinin coğrafi sınırları içinde bulunan bu toplumda erkeklerin bu süreçte beraberinde getirdiği ve değer atfettiği en önemli rol, tamamen otonom bir şekilde evin ve sorumluluğunda bulunan kişilerin “geçimlerini” sağlamaktır. Erkeklerle çalışırken SHU’nun bu rol beklentisini göz önünde tutması müracaatçısının eril gerekçelendirmelerle oluşturduğu gerçekliğini anlamasında katkı sunma potansiyeline sahiptir.

Pandeminin, erkeklerin mikro ve mezo sistemlerinde görünür olan ve ekonomik işleyişlerinin farklılaşan niteliğini anlamaya odaklanan diğer bir alt amacına göre eve kapanma süreçlerinde gelirleri kesilmeyen beyaz yakalı evli erkekler, bu süreci bir dinlenme/yenilenme anı olarak değerlendirme eğilimindedirlerken mavi yakalı evli erkekler için bu süreç tam anlamıyla bir mücadele alanına evrilmiştir. Ayrıca pandemi, bu iki farklı sınıftaki erkekler arasında, belirli sınıfsal farklılıkların daha da net bir şekilde görünür olmasına neden olmuştur. Bu süreçte daha dezavantajlı bir çalışma ortamına sahip olan mavi yakalı erkekler,

sınıfsal olarak kendilerini korumasız hissettiklerini ifade etmişlerdir. Mavi yakalı erkekleri sınıfsal anlamda bu kadar korumasız kılan durumun göstergesinin, ekonomik kaynaklarında yaşadıkları kayıplar ve çalışma ortamlarındaki sömürüye direnecek sınıfsal donanıma sahip olmamalarından kaynaklı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu haliyle bakıldığında mavi yakalı erkeklerin, pandemi sonrasındaki yeni normal, sınıfsal eşitsizliğinin devamlılığında başka bir süreç, farklı bir tanımlama olarak görmeleri anlamlıdır. Bu sonuç, günümüz kapitalizminin -ya da örgütsüz kapitalizm- ekonomi-politik sistematığının ataerkillikle kurduğu yakın ilişkiyi anlamlandırma ve buradan hareketle politik bilinç yaratma bağlamında bir müdahale mantığı oluştururken SHU'ların güçlendirme ve baskı karşıtı uygulama yaklaşımlarını kullanabilecekleri önemli bulgulardan biridir. İlk olarak ataerkillik, erkeklere geçim sağlama sorumluluğu yüklerken onlara sadece bir yetki alanı tanımlamakla kalmaz aynı zamanda kapitalist iş-gücü piyasasına erkeklerin zorunlu katılımlarının sosyokültürel meşruiyet zeminini hazırlar. İkinci olarak kapitalizmin ekonomi-politiği, toplumdaki dayanışma örüntülerini parçalaması ve bireyselleşmeyi teşvik etmesiyle erkekleri bu sistemde yalnızlaştırır ve içinde buldukları sosyal gerçekliğe yabancılaştırır. Pandemi erkeklere, sınıfsal olarak mücadele ettikleri tarafların ataerki ve kapitalizm olduğunu "hatırlatması" noktasında eşsiz bir deneyim alanı sağlamış olsa da güçlendirme ya da baskı karşıtı uygulama yaklaşımlarını esas alan çalışmaların bu dönemde yapılandırılmaması, erkeklerin bu süreci apolitik yakınmalar ve sadece zengin-fakir ayrımı üzerinden anlamlandırmalarını sağlamıştır. Erkeklerin egzosistemlerinde sosyal adaletle kurdukları bireysel ilişkinin mantığı da bu noktadan hareketle oluşmaktadır.

Erkek olmanın kültürel anlamıyla ilişkili ortaya çıkan bulgular, her ne kadar ataerki bir kültürde sosyalleşmeler de bazı erkekler için hegemonik ideallerin geçerli olmadığını kanıtlamıştır. Erkeklerin genelinin, kendi ailelerini korumak amacıyla önlemlere uyum noktasında herhangi bir risk almadıklarını belirtmeleri, bazı erkeklerin ise düğün, nişan ya da çocuk sahibi olma gibi erkekliklerin inşası sürecinde önem atfettikleri bazı liminal/eşik rolleri yerine getirmekten çekinmediklerini ifade etmeleri; eril davranış örüntülerinin pandemiye koruyuculuktan zarar vericiliğe kadar gidebilen farklı boyutlarını görmemiz

açısından dikkate değer bir bulgudur. Ayrıca yine bu bulgu grubunda ortaya çıkan bir diğer önemli nokta, sosyal hizmetin erkeklerle çalışırken hegemonik erkeklik temelinde bir yaklaşıma sahip olmasının sorunlu taraflarının neler olabileceğini göstermektedir. Erkeklerin pandemi sürecinde kurallara uymayan ve risk alan kişileri, bazı temel eril davranış örüntülerinden (özgür, başına buyruk, kuralları takmayan, otonom, sert) hareketle tanımlamaları, toplumda hegemonik olduğu düşünülen bazı eril kimlik özelliklerinin her erkek için her bağlamda aynı değer kümesine gönderme yapmadığını kanıtlamaktadır. Fakat erkeklerin, önlemlere uymayan bireylere yönelik uyguladığı yaptırımların ya da sergilediği davranışların her zaman bir şiddet alt koduyla görünür olması, erkeklerin bazı hegemonik olduğu düşünülen değerlere karşı bir rıza göstermediği zamanlarda ya da örneklerde bile şiddetin her zaman eril kimliğe için konumunu ortaya koymaktadır. Buradan hareketle bakıldığında erkeklerle çalışmada SHU'nun, her ne kadar bir erkeğin erkeklik performansında yer almasa da şiddeti, erkekliğin inşasının kültürelliğiyle bağlantılı bir durum olarak her zaman akılda tutması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Erkekliğin kültürel anlamını görmemizi sağlayan diğer bir bulgu grubu, erkeklerin, makrosistemsel bir düzenleme olarak erkekliklerin inşasında tarihsel bir görev üstlenen eril devlet kavramıyla ilişkili ifadeleri temel alınarak oluşturulmuştur. Erkekler, savaş, seferberlik ya da diğer milli meseleler dışında belki de ilk kez sağlık gibi “kadınsı” alt-metne sahip bir nedenden dolayı eril devletin özgürlüklerinin kısıtlanmasını ve eşitsiz uygulamaların mağdurları haline gelmeyi deneyimlemişlerdir. Bu süreçte erkeklerin geneli, pandeminin kötü yönetimini, bu yönetimin ortaya çıkardığı eşitsizliğe referans vererek anlatmış; eril devletin bu süreçte güçlü bir sosyal devlet imajını androjen bir liderlik kurgusu altında yaratmasının gerektiğini ifade etmiştir. Tüm bu belirlemeler, eril devlet mekanizmasını ve bu mekanizmanın yarattığı liderlik algısını sorgulama cesareti göstermelerinde ve neoliberal sürecin tüm olumsuz çıktıklarına karşı bir mücadele zemini oluşturmalarında, erkeklerle birlikte çalışmanın ne denli önemli olabileceğini göstermektedir. Nitekim sosyal hizmetin erkeklerle çalışmada yaratması gereken politik bilincin sac ayaklarından birisi de bu bulgularla ilişkilidir. Erkeklerin pandemiden dolayı eril

devletin baskıcı ve ideolojik aygıtları eliyle madunlaştırılmaları ve deneyimledikleri bu olumsuz durumu, belki de öğrenilmiş bir davranış olarak, toplumdaki bazı dezavantajlı grupları suçlayarak ve bu gruplara karşı ayrımcılığa ve hatta ırkçılığa varan ifadelerde bulunarak anlamlandırma eğilimleri, Türkiye Toplumunda geçerli erkeklik değerlerinin ırk ve etnisiteyle olan kesişimselliğini belirlememizde yardımcı olabilir. Erkeklerin eril devletle kurdukları ilişkilerinin bir ölçüde pragmatik kaygılarla görünür olması, erkeklerin bu mekanizmanın nimetlerinden yararlandıkları sürece bu eril söylemi sürdürme eğiliminde olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmada erkeklerin egzosistemlerindeki deneyimleri sonucunda ortaya çıkan ve bu süreçte hastalığa karşı algı ve tutumlarını anlamamızı sağlayan bulgular, pandemideki önlemlere (maske, mesafe, hijyen, sokağa çıkma yasakları vb.) dair erkeklerin deneyimlerinden hareketle oluşturulmuştur. Gerek mavi yakalı gerekse beyaz yakalı erkeklerin büyük bir kısmı -infodeminin de büyük orandaki katkısıyla- pandemiye “gerçek” bulmadıkları için bu önlemlere uymanın kendileri için ilk başlarda anlamsız geldiğini ifade etmişlerdir. Fakat kendilerinin ya da çevresindekilerin hastalığa yakalanması ya da hastalıkla ilişkili herhangi bir kayıp durumunun yaşanmasının ardından erkeklerin, pandemiye olan güvensizliklerinin kısmen de olsa ortadan kalktığı görülmüştür.

Burada odaklanmamız gereken temel nokta, erkeklerle çalışırken SHU'nun da farkında olması gereken önemli bir makro dinamik olarak, toplumda son dönemde belirginleşen kitlesel muhafazakârlaşmadır. Sınıfsal farklılıklarının çok ötesinde, erkekliklerin kültürel sermayeleriyle bağlantılı olduğu düşünülen bu olguya göre, erkeklerin pandemide ortaya çıkan komplo teorilerine yönelik büyük desteği, aslında onların politik-ideolojik duruşlarıyla yakından ilişkilidir. Bu türden komplo teorilerini temel alarak pandemiye anlamlandırmaya çalışan erkeklerin genel özellikleri, siyasal tercih olarak belirli fraksiyonlara özgü (muhafazakâr/dindar, milliyetçi, ulusalcı) bir yaklaşım özelliği gösterse de sosyal hizmet açısından vurgulamak zorunda olduğumuz nokta, bu erkeklerin bilimsel toplumun/yaklaşımların meşruiyetini sorgulama eğilimleridir. Buradan hareketle erkeklerle çalışırken SHU, erkeklerin kendi erkekliklerinin inşa süreçlerinden

hareketle, bilginin meşruiyetini sorgulayan, bilimsel bilgiyi reddeden ya da bu bilgiye şüpheyle yaklaşımlarını beraberinde getiren tüm eril kimlik dinamiklerini göz önüne almalıdır. Bilginin sosyal olarak inşa edilen tarafı, eril kimlik kazanma süreçlerinin bilgi üretmesini aynı zamanda da üretilen bu bilgiden etkilenmesini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla erkekliklerin kültürel, tarihsel, kesişimsel ve performatif kısmı aynı zamanda eril bir bilgi bütünlüğünün de şekillenmesi anlamına gelir.

Önlemlerle ilgili bir diğer sonuç, erkeklerin pandemide kazandıkları bazı *kadınsı* becerilerle bağlantılı ortaya çıkmıştır. Böylesi küresel bir salgında erkeklerin geneli, kendi sağlıklarını korumaya, pandemi öncesi döneme kıyasla daha fazla özen gösterdiklerini belirtmişler ve bu özenin pandemi sonrasında da devam ettiğini yani bu durumun bir tutum haline evrildiğini anlatmışlardır. Örneğin kadınsı bir özellik olarak değerlendirilen *hijyen hassasiyeti* davranışına yönelik erkeklerin geliştirdiği bu yakınlık, pandemide eril deneyimlerin “kadınsılaştırma” zorunluluğuna yönelik ilgi çekici bir örnek olmuştur. Bu bulgular, erkeklerin kendi davranış örüntülerini kadınsı özelliklere yaklaştırırken böylesi riskli davranışlara yönelik eril temellendirmeler kurgulama noktasındaki maharetlerini de ortaya koymaktadır. Erkeklerin tamamı, kurallara uyma, hijyen hassasiyeti geliştirme ya da hastalığa karşı bireysel-koruyucu önlemler almadaki temel motivasyonlarını yine eril bir söylem inşasıyla, kendi sorumluluklarında olan aile üyelerini *korumak* olduğunu ifade etmişlerdir. Kadınsı bir özellik anlamı taşıması nedeniyle sağlık hizmetleriyle ilişkili yardım arama davranışlarının sorunlu olduğunu düşündüğümüz erkeklerin, pandemide sağlıklarına “özen gösterme” tutumları, ilgili alanyazınla çelişiyor gibi görünse de araştırma sonuçlarının da ortaya koyduğu gibi sağlık hizmetlerinin piyasalaşması ya da erkeklerin bazı eril temellendirmelerle “tedavi olabileceklerini” düşünmemeleri, erkekleri sağlık hizmetlerinin uzağında tutan farklı değişkenlerin de olabileceğini göstermektedir. Sosyal hizmetin, refah hizmetlerinin piyasalaşması karşısındaki mücadelesi bu temelde, sadece belirli dezavantajlı grupların bu hizmetlerden yararlanmasını kolaylaştırmakla kalmayacak aynı zamanda erkeklerin bu hizmetlerin kapsamına alınmasıyla, ataerkinin kültürel hegemonyasının bazı noktalarda aşındırılmasına da katkı sunacak gibi görünmektedir.

Pandemideki önlemlere uyum noktasında görünür olan bir diğer bulgu grubu, erkeklerin karantina deneyimlerinden hareketle oluşturulmuştur. Erkeklerin geneli, karantina deneyimini bir iyileşme/dinlenme süreci olarak değil, eril bir kurguyla “erkeğin düşüşü” üzerinden anlamlandırmış ve eve “kapatılmalarının”, özgürlük alanlarına -farklı bir ifadeyle evin dışına- yönelik şekillenen ciddi bir tehdit olarak algılandığını ifade etmişlerdir. Ayrıca karantina uygulamalarının, erkeklerin sosyal çevrelerinden uzaklaşmalarını zorunlu hale getirmesinin de kendileri üzerinde bir korku yarattığını söyleyen erkeklerin bu süreçteki temel endişelerinin, “erkekliklerinin performatif boyutunun sekteye uğraması” olduğu ortaya çıkmıştır.

Pandeminin, erkekliklerin psikolojik durumları üzerinde yarattığı etkileri görmemizi sağlayan sonuçlar; erkeklerin bu süreçte, pandemin getirdiği belirsizliğin temel neden olduğu ruhsal sorunlardan hareketle, kendi duygularıyla belki de ilk defa bu kadar uzun süreli bir birliktelik yaşamalarına fırsat vermiş olduğunu göstermiştir. Kayıplar, kaybetme korkusu, hastalık korkusu, kaygı ya da panik gibi *zorlu* duygulara ek olarak erkekler bu dönemde en fazla yalnızlığı deneyimlediklerini ifade etmiştir. Bir duygu olarak yalnızlığı, sosyal bir içerikle, kendi sosyal çevrelerinden uzak kalmakla eşdeğer tutan erkekler için bu deneyim aynı zamanda erkekliğin performatif boyutunun kimse tarafından *izlenememesi* anlamına gelmektedir. Bununla birlikte bu zorlu süreçte erkeklerin genelinin, psikolojik türden bir desteği sadece mezosistemlerinden yani kendi homososyal arkadaşlık gruplarından görmeyi istemeleri, araştırmanın belki de en radikal sonuçlarından biridir. Bu erkekler için bu türden bir desteğin profesyonel biri tarafından verilmesinin imkânsızlığı, erkeklerin sahip oldukları eril kimliklerinin gizil özellikleri yani duygularını sergilemede eksik/yetersiz kalan taraflarıyla ilişkilidir. Kendi hayat gerçekliklerini ekonomik olarak muktedir olma beklentisinden hareketle kuran erkeklerin yine buradan hareketle ortaya çıkan sorunlarının, profesyoneller tarafından *çözülemez* nitelikte olması, erkeklerin psikososyal desteğe uzak kalmalarını beraberinde getiren önemli bir neden olarak bulunmuştur. Ayrıca erkeklerin bu süreçte sağlık çalışanlara, hastalara, ya da dezavantajlı gruplara karşı hissettikleri empati de erkeklerin duygularıyla ilişki kurduklarında başarılı

sonuçlar alabileceklerini göstermiştir. Erkeklerle çalışırken duyguların ne kadar önemli olduğunu göstermesi noktasında bu araştırma, sosyal hizmette duygular konusunda yeni bir tartişma başlatabilme ümidini taşımaktadır. İlgili alanyazında rasyonel olması “beklenen” erkeklerin dikotomik bir şekilde duyguların karşıtında konumlanmaları, sosyal hizmeti erkeklere yönelik hatalı bir yaklaşım geliştirmesinde pay sahibi olmuş gibi görünmektedir.

Araştırmanın, sosyal hizmet disiplini temelinde ele alabileceğimiz en önemli sonucu, erkeklerle çalışma konusunun, sosyal hizmetin gündemine ivedilikle alınması gerektiğidir. Yardım mesleklerinin kendi yaklaşım ve yöntemlerini eleştirel erkeklik çalışmalarındaki birikimi referans olarak revize etme çabaları sosyal hizmet tarafından da yakından izlenmeli; başta mikro ve mezzo düzey müdahale yöntemleri olmak üzere sosyal hizmetin tüm uygulama alanlarında yeni araştırma ve çalışmalar başlatılmalıdır. Bir kriz anı olarak pandemide erkeklerin deneyimledikleri ve ataerkil sistemi aşındırma potansiyeline sahip bütün değişimlerin kalıcı hale gelmemesinde, başta sosyal hizmet olmak üzere diğer yardım mesleklerinin erkeklerle çalışma repertuvarlarının yeterli olmamasının ve erkeklerin ihtiyaçları, sorun çözme becerileri, gündelik hayatta karşılaştıkları stresörlere yönelik algı ve tutumlarını ele alırken toplumda geçerli olan erkeklik değerlerinin göz önüne alınmamasının büyük bir etkisi olduğu bulunmuştur. Bu repertuar eksikliğinin kök nedeni, erkekleri “tanımlamaya” yönelik özellikle sosyal bilimler alanında etkin kılınan yaklaşımların; erkekleri şiddet, g, tahakküm gibi ataerkil sistemin yıkıcı araçları üzerinden tanımlama eğilimlerinden kaynaklanmaktadır. Bahsedilen bu tipolojik tanımlar, erkekliklerin inşasının sorunlu taraflarının gerçekliğini gösteriyor olsa da eleştirel erkeklik çalışmalarını esas alarak şekillenecek sosyal hizmetin yeni paradigması; sosyal değişim temelinde, erkekliklerin yıkıcı boyutlarını ortadan kaldırmaya yönelik sorumluluk almak, farklı bir ifadeyle erkekleri, mesleki uygulamaların *yeni müracaatçıları* olarak kabul etmek olmalıdır. Araştırmanın ana hareket noktasını oluşturan Ekosistem Yaklaşımının erkekliklerle çalışırken sunduğu sistematik bakış açısı gerek kuramsal gerekse metodolojik olarak sosyal hizmete erkeklerle çalışırken işlevsel olabilecek paradigmayı sunma noktasında oldukça yeterlidir. Nitekim erkeklerin, pandemi sonrasına dair değerlendirmelerinden

hareketle ortaya çıkan bulgular; pandeminin, erkeklerin tüm ekosistemlerinde yarattığı ve toplumsal cinsiyet eşitliğine hizmet etme potansiyeli olan değişim ve etkilerin pandemi sonrasında geçersiz/etkisiz olduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak baktığımızda pandemi, erkeklerin, eril kalıpların yıkıcı etkilerinden kısa süreliğine de olsa uzaklaşma ve eril sınırlarını kadınlığın alanına yaklaştırma deneyimlerinden hareketle toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru giden bir sürecin başlayabileceğini düşündürmesi noktasında önemli bir ön-gösterim olmuştur. Bu değişimlerin, toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru evrilecek bir süreçle sonuçlanmamasının üç temel nedeni vardır. İlk olarak bu süreçte erkekleri, eleştirel erkeklik çalışmaları bağlamında mesleki çalışmanın odağına alan psikososyal hizmetlerin eksikliği, erkeklerin deneyimlerinin pandemiye özgü kalmasında ciddi oranda pay sahibidir. İkinci neden ise erkekliklerin bu coğrafyadaki inşa dinamikleri ile ilgilidir. Üçüncü neden ise bir gölge sistem olarak erkeğin, tüm ekosistemlere etki eden özelliğidir. Erkeklerin pandemi sonrasında dair kronosistemin etkilerini görebileceğimiz görüşleri, pandeminin yerini “normal hayat”a bırakmasının hemen ardından bu kazanımların tam olarak silineceğini ve erkeğin inşasının kaldığı yerden belki de daha vahşi ve pervasız bir şekilde devam edeceğini göstermektedir. Böylesi ifadelerde bulunan erkeklerin aynı zamanda pandemide tüm eril örüntülerin dışına çıkarak, ev işleri yaptıklarını, duygularıyla tanıştıklarını, eşlerinin ev içi emeklerinin farkına vardıklarını, empati kurduklarını, hijyen hassasiyeti geliştirdiklerini, toplum yanlısı davranış sergilediklerini ya da eril devlet sistematiğini sorguladıklarını bilmek; böylesi bir değişimin neden sürdürülemez olduğunu anlamamızı zorlaştırabilir. Fakat bu türden bir karşıtlığın bu kadar kısa sürede de olsa görünür olmasını sağlayan temel etmen, erkeğin tarihselliği, kültürelliği ve performatifliğinden hareketle sahip olduğu bağlam üretme gücünde gizlidir. Erkekliklerin toplumsaldaki inşası, sunduğu sınırsız yetkilendirmeye erkeklere, sosyali etkileyen tüm dinamiklerin niteliğini belirleme gücünü yani *ontofornatif* (toplumsal gerçekliği yaratma gücü) bir imkân sağlar. Erkeklerin bu güçlerinin elinden alınması, ya da bu gücü kadınlarla birlikte kullanmalarının sağlanması, ataerkinin baskıcı boyutlarının sınırlarının esnetilmesi ve nihayetinde ortadan kaldırılmasına giden politik mücadele alanının

başat amacı olmalıdır. Bu bağlamda sosyal hizmetin sorumluluğu, erkekleri bu temelde değiştirecek yöntem ve yaklaşımları üretmek ve eleştirel erkeklik çalışmalarının birikimi doğrultusunda erkekleri doğrudan sosyal hizmet uygulamasının odağına almaktır.

5.2. ÖNERİLER

Aşağıda, araştırma sonucunda elde edilen bulgular temelinde, farklı alanlara dair öneriler yer almaktadır.

5.2.1. Sosyal hizmete Yönelik Öneriler

Sosyal hizmetin lisans ve lisansüstü eğitim programlarında Eleştirel Erkeklik Çalışmalarını konu edinen derslerin yer alması gerekmektedir. Bu içerikte bir derse ayrıca Sosyal Hizmet Ulusal Çekirdek Eğitim Programı'nda (SHUÇEP) da yer verilmesi, programı benimseyen tüm sosyal hizmet okullarının bu alanla ilgili araştırma yapma, yeni müdahale yöntemleri geliştirme ve erkeklerle çalışmada SHU'ların sahip olması gereken bilgi, beceri ve değer temellerinin niteliğinin tartışılmaya açılmasına katkı sunacaktır.

Doğrudan sosyal hizmet uygulamasının tüm farklı alanlarından hizmet alan erkeklerin ihtiyaçlarının eleştirel erkeklik çalışmaları bağlamında incelendiği nitel ve nicel araştırma sayıları artırılmalıdır. Bu türden bir girişim, erkekliklerin farklı kesimselliklerinin ortaya çıkarılması, sosyal hizmetin erkeklerle çalışırken kullanacağı farklı yöntemlerin belirginleşmesi ve buradan hareketle SHU'ların yeni müracaatçıları olan erkeklerin, eleştirel erkeklik çalışmaları temelinde nasıl ele alınacağını göstermesi noktasında işlevsel olabilir. Özellikle erkeklerle çalışmada, sosyal hizmetin hangi yaklaşım ya da yöntemlerinin etkili olduğu farklı araştırmalarla ortaya konulmalıdır.

Kadın özgürleşmesini öncüleyen, eril tahakkümün tüm baskıcı alanlarına karşı mücadele ortaya koyan ve nihayetinde ataerkinin yıkılmasını hedefleyen, feminist sosyal hizmet olarak da genelleştirebileceğimiz, sosyal hizmet eliyle kurgulanan tüm müdahalelere, erkeklerin de aktif katılımı sağlanmalıdır. Bu

müdahalelerde, toplumda geçerli eril söyleme alternatif üretebilmiş farklı erkeklik örüntülerine sahip bireylerin de dahil edilmesi özellikle desteklenmelidir.

Sosyal hizmetin güncel alanyazınında, erkeklere yönelik, sadece şiddet ve eril tahakkümle görünür olan aşırı indirgemeci yaklaşımların yerini, eleştirel erkeklik çalışmalarına duyarlı yeni paradigmaların alması gerekmektedir. Erkekliklere yönelik bu türden bir yaklaşım, sosyal hizmetin bu erkeklerle çalışma sorumluluğunun yok sayılmasına ve ataerkil sistemin erkeklikler üzerindeki yıkıcı etkilerinin görmezden gelinmesine neden olmaktadır.

Erkeklerle çalışan SHU'ların erkekliklere yönelik, düşünce, duygu, tutum ve davranışlarını ortaya çıkarmayı hedefleyen araştırmaların yapılması gerekmektedir. Buradan elde edilecek bulgular, SHU'ların terapötik süreçte eril söyleme mücadele etme, mesleki ilişkide eril kimliklere karşı otorite figürü olma ya da kendi müracaatçıları ne oranda ataerkil sistem temelinde tanımladıklarını keşfetme anlamında yeni tartışmaların oluşmasına katkı sunacaktır.

SHU'lar, erkeklikleri ve erkekliğin bu coğrafyadaki inşa süreçlerini anlamak için kullandıkları güncel alanyazının belirli noktalarda cinsiyetlendirilmemiş (agendered) olabileceğinin farkında bir yaklaşıma sahip olmalıdırlar. Bu temelde özellikle erkeklerle çalışırken sadece hegemonik erkeklik yaklaşımını esas alan ve buradan hareketle erkeklikleri sosyal hizmetin gündemine almaya çalışan hakim yaklaşımın aksine erkekliklerin tarihselliği, performatifliği, kültürelliği ve kesişimselliklerinin bilincinde olan bir sosyal hizmet yaklaşımının geçerli kılınması gerekmektedir. Erkekliklerin bu kompleks yapısı ayrıca SHU'ların siyaset bilimi, hukuk felsefesi, duygular sosyolojisi, siyaset sosyolojisi/psikolojisi, kültürel antropoloji ya da felsefe gibi farklı sosyal-beşerî bilim dallarından beslenen ve güncel sosyal teori tartışmalarını takip eden bir bilgi kümesine sahip olmasını da zorunlu kılmaktadır.

Sosyal hizmet, “dezavantajlı gruplar” tanımını, eleştirel erkeklik çalışmalarını referans alarak yeniden revize etmek zorundadır. Maruz kaldığı herhangi bir sosyal sorunla bağlantılı olarak, sosyal hizmetin “dezavantajlı grup” tanımı

dahiline giren bir erkek müracaatçı, kendi özel alanı içinde (partner, eş ya da ebeveynlik durumları gibi) farklı dezavantajlı bireylerin ortaya çıkmasının faili olabilir. Erkekliklerin inşasını bu temelde ele almak zorunda olan SHU, bu yapı içinde eril kimliğin hem mağdur hem de fail olabileceği bütünlüğün farkında olmalıdır.

SHU, müracaatçılarının biricikliği temelinde, eril sosyalleşme süreçlerinin farklı erkeklikleri ortaya çıkarmasındaki potansiyel rolü hakkında farkındalık geliştirmek zorundadır. Erkeklikler hakkında genel-geçer ya da alanyazında baskın olan indirgemeci yaklaşımlara eleştirel bakarken aynı zamanda bu coğrafya temelinde bu süreçlerin şiddetle ne oranda yakın bir ilişkiye sahip olduğunu da akılda tutmalıdır.

Görüşmelerde erkeklerin büyük bir çoğunluğunun belirttiği gibi Türkiye’de eril sosyalleşme basamakları arasında en çok sorun yaşanan evre evlenme olmuştur. Evliliğe ilişkin ifadeler, erkeklerin deneyimlediği eril rol stresinin hem “ekonomik olarak muktedir olma” hem de evlilik birliğinin sürdürülmesinde üstlenilmesi gereken rollerle bağlantılı olabileceğini düşündürmektedir. Bu açıdan özellikle aile refahı alanında çalışan SHU’ların, evli erkeklerle yürüttükleri mesleki çalışmalarında, erkeklerin evlilikle belirginleşen eril rol streslerini, erkekliklerinin inşasıyla ilişkilendirmeye dönük çabaları; eleştirel erkeklik çalışmaları bağlamında, doğrudan sosyal hizmet uygulamasında farklı bir müdahale kurgusunun şekillenmesine fırsat verebilir.

Erkeklerle çalışırken SHU, bu sürecin kendi üzerinde özdeşünümsel bir çıktıya evrilmesine fırsat vermelidir. SHU- erkek müracaatçı arasında kurulan mesleki ilişkinin dönüştürücü etkisini kabul etmek, özellikle erkek SHU’lar için, kendi kimlik tanımlarının, ataerkil sistemle kesişen ya da ayrışan boyutlarını belirleyebilmek ve buradan hareketle mesleki bir kimlik oluşturabilmek için önemli sonuçları yaratma potansiyeline sahiptir.

Sosyal hizmetle erkeklik çalışmalarının kesiştiği bir diğer ilgi çekici tartışma da erkek SHU’ların kendi eril kimliklerini, bir yardım mesleğinin uygulayıcıları olarak nasıl inşa ettikleri ve sergiledikleri noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu türden

araştırmaların ülkemizdeki erkek SHU'larla yapılması, sosyal hizmet eğitimine katkı sunma ve erkekliklerin inşasına meslek temelli farklı bir yaklaşım oluşturma gibi potansiyel katkılara fırsat verebilecektir.

SHU'lar, doğrudan sosyal hizmet uygulamasının farklı alanlarında, erkeklerin profesyonel yardım talep etmede ve terapötik ilişkinin sürdürülmesinde yaşadıkları sorunlar hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Herhangi bir mesleki uygulamada mracaatci sistemini belirlerken erkeklerin bu özel durumu göz önüne alınmalıdır.

Sadece eleştirel erkeklik çalışmaları için değil sosyal hizmetin diğer tüm uygulama alanlarında, duyguların, mesleki ilişki ve müdahaledeki katkısı ve önemi hakkında yeni tartışmaların başlatılması gerekmektedir.

Eleştirel erkeklik çalışmalarındaki metodolojik eksikliğin giderilmesinde, doğrudan sosyal hizmet uygulayıcılarının erkeklerle çalışma deneyimleri etkili bir şekilde kullanılabilir. Böylesi bir yaklaşım, kanıta dayalı uygulamanın altını çizdiği gibi müdahale yöntemi ve araştırma sonuçları arasındaki birlikteliğin/uyumun kurulmasını kolaylaştırırken aynı zamanda doğrudan sosyal hizmet uygulamasının dinamik tarafının, eleştirel erkeklik tartışmalarını canlı tutmasını da beraberinde getirebilir.

Ataerkinin sınırlarını esnetme ve aşındırma girişiminde bulunmalarına rağmen erkeklerin bu çabalarının kalıcı hale gelmemesinin ana nedeni, politik bir yaklaşıma sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Erkeklerle çalışırken sosyal hizmetin bu bağlamda temel sorumluluğu, erkeklerin böylesi bir politik yaklaşıma sahip olabilecekleri kısacası erkekliklerin inşasında, onları değişime zorlayıcı yeni ve alternatif yöntemlerin, sosyal hizmet eliyle kurgulanması olmalıdır.

5.2.2. Sosyal Politikalarla İlgili neriler

Araştırma sonuçlarının da ortaya çıkardığı gibi bu coğrafya bağlamında erkeklerin, kendi erkekliklerinin inşasında temel aldıkları en önemli hegemonik değer, "ekonomik olarak muktedir olma" zerinden görünür olmuştur. Bu

bağlamda erkeklerin bu rolü yerine getirmede yaşadığı sorunlar, kendilerine göre eril rol streslerinin temel kaynağıdır. Buradan hareketle gelir dağılımındaki eşitsizliği ve yoksulluğu ortadan kaldıracak sosyal politika müdahalelerinin etkin şekilde kurumsallaşması ve devreye sokulması, erkeklerin deneyimledikleri bu eril rol stresinin ortadan kaldırılmasına ve erkeklerin yanlış bir şekilde de olsa, bu stres temelinde şiddeti araçsallaştırma davranışlarının belli bir oranda azalmasına katkı sunma potansiyeline sahip olabilir.

Refah alanları üzerindeki neoliberal etkinin ortadan kaldırılmasına yönelik atılacak adımlar, erkeklerin hem sağlık hizmetlerine erişimlerinin hem de profesyonel yardım arama davranışlarının devamlılığının desteklenmesinde pozitif bir etki yaratacaktır. Erkeklerin büyük bir kısmı, sağlık ve farklı refah hizmetlerinin piyasaya açılmasının, toplumsal eşitsizliğin daha da kemikleşmesine neden olduğunu söylerken aynı zamanda bu hizmetlere yönelik talepte bulunma reflekslerinin de buradan hareketle zarar gördüğünü dile getirmiştir. Dolayısıyla kamu sorumluluğunda kurumsallaşacak ve çeşitlenecek sağlık ya da refah hizmetlerinin varlığı, erkeklerin bu türden sağlık ya da psikososyal destek arama eğilimlerinin artmasına katkı sunacaktır.

Pandemi örneğinin de gösterdiği gibi geleneksel ataerkil değerlerin yavaş da olsa aşınmaya başlaması, erkeklerin kadın emeğinin önemi ve değeri hakkındaki görüşlerinin eskiye kıyasla daha eşitlikçi bir yaklaşıma evrilmesine fırsat sunmaktadır. Bu bağlamda kadınların işgücüne katılımlarının önündeki engelleri kaldırmaya yönelik geliştirilecek sosyal politika önlemlerinin ivedilikle gündeme alınması gerekmektedir.

Sosyal politika önlemleri ve uygulamalarının yasal temelini oluşturan ve kadınların güçlenmesini hedefleyen tüm ulusal ve uluslararası mevzuatın (CEDAW, İstanbul Sözleşmesi, Ailenin Korunmasına ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun vb.) etkili ve kapsayıcı bir şekilde işlerlik kazanması sağlanmalıdır. Bu türden mevzuatın başarıya ulaşmasına sekte vuracak, anti-feminist ve cinsiyetçi tüm eril söylemlerle mücadele edilmelidir.

Özellikle evli çiftlerde, erkekler ve kadınlar arasında çocuk bakımı gibi konularda asimetriye neden olan ve bu türden işlerin sadece kadınların sorumluluğunda yürütülmesinin hukuki meşruiyetini temellendiren sosyal politika önlemleri (ücretli/ücretsiz doğum izni, babalık izni, süt izni gibi) erkekleri de kapsayacak ve onlara da kadınlar kadar eşit sorumluluklar yükleyecek şekilde revize edilmelidir. Bu türden düzenlemeler erkeklerin, çocuk bakımı, babalık rolleri ya da evle bağlantılı sosyo-mekânsal beceriler geliştirmelerine olumlu katkılar sunacaktır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde hem merkez (genel müdürlük) hem de taşra teşkilatlanmasında (il müdürlükleri) yer alacak **Erkeklik Çalışmaları Dairesi** kurulmalıdır. Bu birimlerde lisansüstü eğitimlerinde eleştirel erkeklik alanıyla bağlantılı çalışma yapan SHU'lar, psikologlar ve sosyologlar görevlendirilmelidir. Dairenin temel amacı, bakanlığın hizmet sunduğu farklı alanlardan hizmet talebi olan erkek müracaatçıları konu alan araştırma, program ve müdahale yöntemleri geliştirme çalışmaları yürütmek olmalıdır. Daire, Aile ve Toplum Hizmetleri, Sosyal Yardımlar, Kadının Statüsü ya da Engelli ve Yaşlı Hizmetleri gibi Bakanlık bünyesindeki çeşitli genel müdürlükler ve İçişleri, Adalet, Sağlık ya da Milli Eğitim gibi farklı bakanlıklarla ortak çalışmalar kurgulamalı ve yürütmelidir. Birim ayrıca özellikle Aile Eğitim Programları ve Evlilik Öncesi Eğitim Programları gibi farklı eğitimlerin içeriklerinin, eleştirel erkeklik çalışmaları alanyazınına duyarlı bir şekilde revize edilmesine katkı sunmalıdır. Kurulması önerilen daire dahilinde altını çizmemiz gereken bir diğer nokta, eleştirel erkeklik çalışmalarını referans alan yeni hizmet modellerinin etkililiği ve görünürlüğün artırılmasına yönelik olmalıdır. Araştırma bulguları, erkeklerin tutum ve davranışları özelinde ortaya çıkan ve toplumu, toplumsal cinsiyet eşitliğine götürecek değişimlerin kalıcı hale gelmesi için erkeklerin desteklenmesinin ve yardım mesleklerinin çalışmaları dahiline alınmalarının ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur.

Geçici koruma statüsü kapsamında Türkiye'de bulunan kişilere yönelik toplumda pandemi sonrası eşitsizliğin de katkısıyla daha görünür olan toplumsal öfke ve ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik uyum politikaları

geliştirilmelidir. Bu türden programlara erkeklerin katılımının desteklenmesi, erkeklerin bu gruplara yönelik öfkeden hareketle ırkçılığa kadar giden söylemlerinin şiddete dönüşmesinin engellenmesi amacıyla koruyucu/önleyici bir önlem olarak da düşünülebilir.

Araştırma bulguları arasında yer almasa da eril sosyalleşme örüntülerinin LGBTIQ+ bireyleri dışlayıcı bir süreç olduğu bilinmektedir. Fakat yapılan araştırmalar, toplumda bu bireylere yönelik dezavantajlılığın ve erkeklerin bu gruba karşı reddedici söylemlerinin ortadan kaldırılmasının, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan bir toplumun oluşmasında büyük oranda pay sahibi olduğunu kanıtlamaktadır. Dolayısıyla sosyal kurumların her biri üzerinde geçerli eril ideolojik/siyasal yaklaşım tarafından inşa edilen ve LGBTIQ+ bireyleri madunlaştıran tüm söylemlerinin yok edilmesine yönelik politikalar etkinleştirilmelidir.

5.2.3. Eleştirel Erkeklik Alanyazınına Yönelik Öneriler

Eleştirel erkeklik çalışmalarını temel alan bu araştırmada ortaya çıkan en önemli sonuçlardan biri, bu alanda bazı metodolojik tartışmaların halen etkili bir şekilde yapılandırılmamış olmasıdır. Bu metodolojik zorluk, erkeklik konusunun doğası gereği zor bir alan olmasından kaynaklı olabilir. Fakat feminist metodoloji tartışmalarında olduğu gibi bu alanda da erkeklik gibi nihayetinde bireysel deneyimlere gönderme yapan bir alandan, bilimsel, kapsayıcı ve politika üretmeye yetkin bir bilgi kümesinin nasıl üretileceği konusunda metodolojik bir tartışma başlatılması gerekmektedir.

Eleştirel erkeklik çalışmaları, toplumdaki erkekliklerin farklı kesişimselliklerine duyarlı araştırmaların sayısının artırılmasıyla olgunlaşabilecektir. Bu alandaki kuramsal bilginin çeşitlenmesi ve farklı disiplinlerin müdahil olduğu tartışma zeminlerinin oluşturulması, bilimsel bilgi üretmenin neredeyse imkânsıza yakın olduğu bu alanda şüphesiz bir gelişim yaratacaktır. Fakat konunun odağı olan erkekliklerin, sınıf, eğitim geçmişi, ırk-etnisite, cinsel kimlik ya da yaş gibi farklı değerlendirme kriterlerine göre ele alınması, erkeklikleri aşırı indirgemeci

kuramsal yaklaşımların boyunduruğundan kurtarmak ve daha lokal ama net bir kümülatife ulaşmak adına katkı sunabilir.

Eleştirel erkeklik çalışmalarından hareketle yapılan araştırmalarda, alanyazının reddettiği, eleştirel yaklaştığı ya da savunduğu kuramsal bilginin sorgulanması gerekmektedir. Bu araştırma sonucunda ortaya çıkan ve alanla bağlantılı kuramsal yaklaşımların etkililiği/geçerliliği noktasında bazı önemli bilgiler sunma potansiyeli olan bulgulara göre örneğin yaklaşım yöntemi sorunlu bulunan cinsiyet rolleri kuramı, bu coğrafyadaki erkeklikleri ele alırken [erkeklerin kendi gerçekliklerini belirli eril roller üzerinden kurmalarından dolayı] halen işlevseldir ya da sosyal damgalanma gibi önemli bir kuram, erkekliklerin inşasında [sosyal olanın bir anlamda *eril* olmasından dolayı kendi kendisini dışlamasının imkânsızlığı noktasında] çok da anlam ifade etmemektedir. Dolayısıyla sosyal bilimcilerin kuramsal genellemelerinin, konu erkekliklerin inşası olduğunda ne kadar mahir olduğu tartışılmaya açılmalıdır.

Bu öneri grubuyla ilgili ele alınması gereken bir diğer önemli unsur, hegemonik erkeklik kavramının bu alandaki başat konumunun sorgulanmasına hizmet edebilecek bilginin, uygulama ya da araştırma alanından hareketle oluşturulması zorunluluğuyla ilgilidir. Hegemonik erkeklik, halen erkeklikleri ele alırken kullandığımız önemli ama uygulamaya adapte edilmesi çok sorunlu bir kavramdır. Nitekim bu araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi Türkiye Toplumunda sadece “ekonomik olarak muktedir olma” durumunun bu coğrafya ve seçilen örneklem üzerinde hegemonik bir konumda olduğunu söyleyebiliriz. Bu araştırmada yapılmaya çalışıldığı gibi sadece iki farklı sınıfa temel alan bir araştırma kurgusunda (mavi yakalı ya da beyaz yakalı) bile alanyazının belirttiği gibi hegemonik ideallerin sınırlı bir şekilde görünür olması, erkeklik alanyazınının sahip olduğu ön-kabul ya da temellendirmelerin, erkekliklerin farklı kesişimsellikleri ve tarihselliklerini hesaba kattığımızda çok da geçerli olamayabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla farklı erkekliklerin toplumsal zemindeki inşa süreçlerine odaklanan araştırmaların sayısı arttıkça, bu alandaki kuramsal yeterliliğin niteliğini daha net bir şekilde analiz etme şansı yakalanabilecektir.

Eleştirel erkeklik alanının Türkiye'deki genel görünümünden hareketle, çalışmaların büyük bir kısmının erkek araştırmacılar tarafından yapıldığı bilinmektedir. Alanla ilgili yapılacak araştırmalarda kadın araştırmacıların sayısının artması, alanın kuramsal bütünlüğünün farklı yaklaşımlar temelinde zenginleşmesine, ontolojik ve epistemolojik tartışma zemininin tıpkı feminist metodoloji tartışmalarında olduğu gibi katmanlı hale gelmesine katkı sunacaktır.

Eleştirel erkeklik çalışmaları birikiminin, Profeminist Hareketin farklı uygulama alanlarında kullanıma açılmasının zemini oluşturulmalıdır. Bilindiği gibi Türkiye'de Profeminist Hareketin en temel sorunu, erkeklerin bu alana ilgilerinin zayıf kalmasıdır. Ataerkinin baskıcı boyutuyla mücadele etmede erkeklerin destekleri oldukça önemlidir. Bu bağlamda sadece babalık çalışmaları değil, toplumsal cinsiyete duyarlı yeni erkekliklerin inşası, erkeklerin eril devletle olan ilişkilerinin analizi, erkeklerin duyguları, bir kültürlenme alanı olarak erkeklik ya da güncel siyasi söylem ve erkeklik gibi farklı çalışma/tartışma alanlarının yapılandırılması, erkeklerin bu alanla olan tanışıklıklarının artırılmasına aynı zaman da ataerkil sistemin aşındırılma sürecinin hızlandırılmasına katkı sunabilir.

Eleştirel erkeklik çalışmalarında, özellikle görüşme sürecinde dikkatimi çeken bir diğer eksiklik, alanın erkek tanımının bazı sorunlu tarafları olabileceği düşüncesinden hareketle görünür olmuştu. Alanyazında erkeklerin duygularından neredeyse hiç bahsedilmemiş olması, erkekliklerin inşasında duygu gibi önemli bir değişkenin etkilerini göz ardı etmemize neden olmaktadır. Erkeklerin duygularla olan ilişkilerini ve erkekliklerin duygusal alandaki inşa dinamiklerini ele alan çalışmaların, kısacası duyguların kültürel, sosyal ve tarihsel olan üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlayan yaklaşımların geliştirilmesi ve uygulanması zaruridir.

Araştırmanın ortaya çıkardığı önemli sonuçlardan biri de erkeklerin hem kapitalizmin hem de eril devlet mekanizmasının boğucu etkilerine, pandeminin yarattığı olumsuz koşullar özelinde daha fazla maruz kalmalarından dolayı, bu iki yapıyı eleştirme cesareti göstermeleri olmuştur. Fakat bu eleştiri, erkeklerin devletle olan kadim bağlantıları, günümüz kapitalizminin ekonomi-politiğinin

sorunsuz bir şekilde kendisini her bağlamda yeniden üreten yapısı ve erkeklerin sınıfsal kırılganlıkları/dezavantajlılıkları gereği, erkekler tarafından politik bir direnme sistematiğine dönüşmemektedir. Eril devletin, kapitalizmin ve ataerkinin kurduğu ortaklığın, erkekliklerin “yıkıcı ve pervasız” özelliklerinin ortaya çıkmasındaki *kolaylaştırıcı* etkisini göz önüne aldığımızda, eleştirel erkeklik çalışmalarının gündeminin, tüm bu makro-yapıların, hangi birliktelikler ve ortaklıklardan hareketle kendi devamlılıklarını sağladığının incelenmesi olmalıdır. Devlet mekanizması ve kapitalizmin güncel ekonomi-politiğini dışarıda bırakarak odağına sadece ataerkiyi alan bir yaklaşım, eril tahakkümle her alanda mücadele noktasında ne yazık ki zayıf kalacaktır.

5.2.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru...

Araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi ataerkinin özellikle kadınlar üzerinde kurduğu baskıcı, değersizleştirici, yıkıcı ve madun edici etkilerinin kökeninde, erkekliklerin bağlam üretme gücü yatmaktadır. Bu güç, öncelikli olarak erkekliğin tarihselliği ve kültürelliğinden kaynaklanmaktadır. Erkeklerin kendilerinin kurup devam ettirdiği ve bu haliyle toplumsal olanın her alanına nüfuz eden/her alanında görünür olan bu sistemin belki de bu kadar köklü ve yıkılmaz olmasının başat nedeni budur. Erkekler, araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi farklı zamanlarda, farklı temellendirmeler ve meşrulaştırmalarla kendi eril sınırlarını, eril kimliklerinin en önemli tehdit unsuru olan *kadınlığın* sınırlarına yaklaştırsalar bile; bu davranış ya da reflekslerine, yetkilendirildikleri bu sistematik içinde yeni ve “zararsız” bağlamlar üretebilmektedirler. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğine giden bir toplum kurgusunun umudunu taşıyan bizler için bu davranışlar, ataerkinin belirli noktalarda aşındığı anlamına gelse dahi sistemin kurucuları olan erkeklikler için tüm bunlar, eril örüntülerin, farklı eril bağlamlarda performe edilmesinden öteye geçmez. Buradan hareketle oluşturulması zaruri olan yaklaşım; bağlam üretme gücünü sadece bireysel süreçlerde değil, tüm sosyal kurumların üzerinde arama gayretine içkin şekilde kurgulanmalıdır. Böylesi bir tutum bizleri, toplumsal cinsiyet eşitliğinden uzak tutan direnç noktalarını belirlemeye yaklaştıracaktır. Bu öneri grubu, erkekliklerin inşasında bireysel süreçlerin dışında kalan ama bir haliyle yine bireysel

süreçleri etkileyen, onları yeniden yapılandıran ve daha da önemlisi bu süreçlerin yıkıcı etkilerini *kurumsallaştıran* alanlarla ilişkilidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında, erkeklerin bağlam üretme gücünü kırabilme potansiyeline sahip önlemlerden biri, toplumda kadınlara atfedilen rollerin dışına çıkabilmiş farklı bir ifadeyle, ataerkil sistem içinde erkeklere tahsis edilen alanlarda var olabilmiş kadın rol-modellerin görünürlüğünün artırılmasıdır.

Kadın mücadelesinin tüm alanlarına erkeklerin de katılımını destekleyecek yeni ortaklıkların oluşturulması gerekmektedir. Özellikle profeminist hareketin toplumsal alandaki başarısı, sadece kadınların değil erkeklerin de ataerkiyle mücadele alanının özneleri/aktivistleri haline gelmeleri ve bu alternatif erkeklik modellerinin toplumda görünür kılınmasıyla mümkündür.

Erkeklerin kendi eril sosyalleşme süreçlerinin bir yansıması olarak görebileceğimiz, toplumdaki tüm makro-sistemlerde, devlet mekanizmasında ve hukuk ya da politika metinlerinin dilinde belirginleşen kadınların madunlaştırıldığı tüm söylem ve bağlamlara karşı direnmede, feminist hareket başta olmak üzere toplumdaki tüm baskı grupları ortak bir mücadele zemininde buluşmalıdır.

Son dönemde belirginleşen, eril şiddete yönelik cezai yaptırımların etkisizliğiyle mücadele edilmelidir. Cinskiyım, erkek şiddeti, cinsel suçlar ya da çocuk istismarı hakkında, ceza-adalet sisteminin *cezasızlığı* öncüleyen uygulamaları, eril kimliklerin yıkıcı boyutlarının sabitlenmesi ve eril devletin bu boyutları meşrulaştıran söylemlerinin artık genel eğilim/içtihat haline gelmesi tehlikesini beraberinde getirmektedir.

Erkeklerin, ataerkil sistemin kendi üzerlerinde yarattığı nevrotik etki hakkında bilinçlenmelerine yönelik ulusal programlar hazırlanmalıdır. Araştırma sonuçları, böylesi bir çalışmanın, erkeklerin kendi gündelik yaşam deneyimlerini temel alarak hazırlandığında, başarıya ulaşma şansının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Ataerkil imtiyazlar ve yetkilendirmelerden hareketle erkeklerin toplumda hakim kıldığı kadınlık algısıyla mücadele edebilmek için medya içerikleri üretilmelidir. Bu içeriklerdeki kadın imajlarının özellikle kadınların güçlenmelerine fırsat verici bir temelde oluşturulması gerekmektedir. Medyanın tüm farklı alanlarında eril şiddeti yeniden inşa eden söylemlere yönelik yaptırımlar uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abel, T., McQueen, D. (2020). The COVID-19 pandemic calls for spatial distancing and social closeness: not for social distancing!. *Int J Public Health* 65, 231. doi:10.1007/s00038-020-01366-7
- Abodunrin, O., Oloye, G., Adesola, B. (2020). Coronavirus pandemic and its implication on global economy. *International journal of arts, languages and business studies*, 4, 13-23.
- Agius, C., Rosamond, A. B., Kinnvall, C. (2020). Populism, Ontological Insecurity and Gendered Nationalism: Masculinity, Climate Denial and Covid-19. *Politics, Religion & Ideology*, 21(4), 432-450. Doi: 10.1080/21567689.2020.1851871
- Ahmed, S. (2015). *Duyguların Kültürel Politikası* (S. Komut, Çev.). İstanbul, Sel Yayınları.
- Akçay, S. (2016). *Ruh Sağlığı ve Erkeklik: Hegemonik Erkeklik Bağlamında Ruhsal Hastalığı Olan Erkeklerin Yaşam Deneyimlerini Anlamak*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=9j5lAwUcxsFZftWVPNL08A&no=OTM7jW-6aydCYVFSHa8R0Q>
- Akın Çelebi, F. (2022). Bir Çağdaş Mit Örneği Olarak Covid-19'a Dönük Elektronik Kültür Ortamındaki Komplö Teorileri, Söylentiler ve İddialar, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15(37), 114-128.
- Akyüz, S. S. (2021). Koronavirüs komplö teorileri: dezenformasyon ve politik kimliklerin komplöcu düşünüşe etkisi. *İletişim ve Medya Alanında Uluslararası Araştırmalar II*, 57-86.
- Alcadipani, R. (2020). Pandemic and macho organizations: Wake-up call or business as usual?. *Gender, Work & Organization*, 27(5), 734-746.
- Alon, T., Doepke, M., Olmstead-Rumsey, J., Tertilt, M. (2020). The impact of the coronavirus pandemic on gender equality. *Covid Economics Vetted and Real-Time Papers*, 4, 62-85.
- Altundağ, Y. (2021). Erken Dönem Covid-19 Pandemisinde Covid-19 Korkusu ve Psikolojik Dayanıklılık. *EKEV AKADEMİ DERGİSİ*, 25(85), 499-516.
- American Psychological Association. (2018). *APA guidelines for psychological practice with boys and men*.
- Anand, N. (2021). Indian Husbands, Housework And Cultural Ideals: An Overview of Selected Newspapers Articles On The Gendering of Covid-19. Çiftçi, G. G. ve Ünlübaş, Y. (Ed.), *IV. International Conference On Covid-10 Studies Proceedings Book* (s.282-288) içinde. www.covid19conference.org
- Anker, P. (2002). The context of ecosystem theory. *Ecosystems*, 5(7), 611-613.

- Ardıç-Çobaner, A., Dural-Tasouji, C. (2021). Covid-19 Salgını Sürecinde Erkeklerin Evde Olma Hali ve Değişen Erkeklikler. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(4), 1210-1225.
- Artantaş, E., Gürsoy, H. (2020). Covid-19 Üzerine Temel Sosyal Tartışmalar ve Türkiye'nin Aldığı Tedbirlere Ait Bir Çerçeve. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 158-171.
- Astor, R. A., Pitner, R. O., Duncan, B. B. (1996). Ecological approaches to mental health consultation with teachers on issues related to youth and school violence. *Journal of Negro Education*, 336-355.
- Aşkın, R., Bozkurt, Y., Zeybek, Z. (2020). Covid-19 pandemisi: Psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 304-318.
- Atay, T. (2004). "Erkeklik" en çok erkeği ezer!. *Toplum ve Bilim*, 101, 11-30.
- Auzan, A. A. (2020). The economy under the pandemic and afterwards. *Population and Economics*, 4(2), 4-12.
- Aydın, A., Kaya, Y. (2022). Post-traumatic growth experiences of individuals having completed treatment for coronavirus: A qualitative study. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology*, 23-33.
- Aydın, O. A., Orhan, S., Gümüş, M., Kaya, N., Mahanoğlu, E. (2021). Covid-19'un Nedenleri Algısı ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 9-25.
- Aytaç, Ö., İlhan, S. (2008). Yeni kapitalizmin kaotik evreni: Belirsizlik, sömürü ve ahlâki kriz. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10)1, 182-210.
- Baker, P., White, A., Morgan, R. (2020). Men's health: COVID-19 pandemic highlights need for overdue policy action. *The Lancet*, 395(10241), 1886-1888.
- Barber, B. (1994). Talcott Parsons on The Social System: An Essay in Clarification and Elaboration. *Sociological Theory*, 12(1), 101-105.
- Barker, G., Burrell, S., Ruxton, S. (2021). COVID-19 and Masculinities in Global Perspective: Reflections from Promundo's Research and Activism. *Men and Masculinities*, 24(1), 168-174.
- Başal, H., Emir Öksüz, E. (2022). Neden Herkes Aşı Olmuyor? Covid-19 Aşı Tutumu ile İlişkili Değişkenler. *HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(20), 23-45.
- Baughner, A., R., Gazmararian, J., A. (2015). Masculine gender role stress and violence: A literature review and future directions. *Agression and Violent Behavior*, 24, 107-112. Doi: 10.1016/j.avb.2015.04.002
- Baykara-Acar, Y., Acar, H. (2002). Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(1), 29-35.

- Betron, M., Gottert, A., Pulerwitz, J., Shattuck, D., Stevanovic-Fenn, N. (2020). Men and COVID-19: Adding a gender lens. *Global Public Health*, 15(7), 1090-1092.
- Bibi, S. (2021). Psychological Impact of Covid-19 on Marital Satisfaction Among Couples; A Qualitative Study. Çiftçi, G. G. ve Ünlübaş, Y. (Ed.), *IV. International Conference On Covid-10 Studies Proceedings Book* (s.134) içinde. www.covid19conference.org
- Bilican Yurteri, I. (2021). Covid-19 Pandemisinin Evlilik Uyumu Üzerindeki Etkileri. *Covid-19 ve Toplum: Salgınin Sosyal, Ekonomik ve Beşerî Etkileri, Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler* (s.82) içinde. <https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/Covid19veToplum/index.php>
- Blake-Beard, S., Shapiro, M., Ingols, C. (2020). Feminine? Masculine? Androgynous Leadership as a Necessity in COVID-19. *Gender in Management: An International Journal*. 35(7-8), 607-617.
- Bluteau, P., Clouder, L., Cureton, D. (2017). Developing interprofessional education online: An ecological systems theory analysis. *Journal of interprofessional care*, 31(4), 420-428.
- Bolat, D. (2015). Bilim, Cinsiyet, Nesnellik: Feminist Nesnellik Arayışı Üzerine Bir Tartışma. *Sosyoloji Dergisi*, (31), 1-17.
- Bourdieu, P. (2014). *Eril Tahakküm* (B. Yılmaz Çev.) İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, (D. Fırat, G. Berkurt Çev.) Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P., Wacquant, L. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, (N. Ökten Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bridges, T., Barber, K., Nelson, J. D., Chatillon, A. (2021). Masculinity and COVID-19: Symposium Introduction. *Men and Masculinities*, 24(1), 163-167.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513-531. <https://doi.org/10.14195/0870-4147-48-1>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1995). Developmental ecology through space and time: A future perspective. In P. Moen, G. H. Elder, & K. Luscher (Eds.), *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development* (pp. 619–647). Washington, DC: American Psychological Association.
- Bronfenbrenner, U., Ceci, S. J. (1993). Heredity, environment, and the question "How?": A first approximation. In R. Plomin & G. E. McClearn (Eds.), *Nature, nurture & psychology* (s. 313-324). doi:10.1037/10131-015

- Bronfenbrenner, U., Morris, P. (2006). The bioecological model of human development. In W. Damon & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology* (6., Vol. 91, s. 793- 828). John Wiley & Sons, Inc.
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The lancet*, 395(10227), 912-920.
- Budak, F. ve Korkmaz, Ş. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79.
- Bulgurcuoğlu, S. E., Kelebek-Küçükarslan, G. (2021). Covid-19 Pandemisinde (Yeniden) İnşa Edilen Mekânda Kadına Yönelik Ev İçi Şiddeti Anlamak. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39(1), 71-83.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası*. (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Capraro, V., Barcelo, H. (2020). The effect of messaging and gender on intentions to wear a face covering to slow down COVID-19 transmission. 1-19. *arXiv preprint arXiv:2005.05467*.
- Carberry, D. (2017). Masculinities, Attachment Theory and Transformative Learning: A Discussion of Some Theoretical Considerations for Developing an Emotionally Secure Teaching Praxis, *Journal of Prison Education and Reentry*, 4 (2), 82-97.
- Carlson, D. L., Petts, R., J., Pepin, J. (2020). Men and Women Agree: During the COVID-19 Pandemic Men Are Doing More at Home. *Council on Contemporary Families Briefing Paper*, 20. <https://contemporaryfamilies.org/covid-couples-division-of-labor/>
- Cassino, D. (2021). Macho, Macho Man: Masculinity is a major risk factor for Covid-19. *FDU Poll*. 973.896.7072
- Clark, C., Davila, A., Regis, M., Kraus, S. (2020). Predictors of COVID-19 voluntary compliance behaviors: An international investigation. *Global transitions*, 2, 76-82.
- Collins, S. (2007). Social workers, resilience, positive emotions and optimism. *Practice*, 19(4), 255-269.
- Connell, R. W. (2019). *Erkeklikler*. (N. Konukcu, Çev.) İstanbul: Phoenix Yayınları
- Copenhaver, M. M., Lash, S. J., Eisler, R. M. (2000). Masculine gender-role stress, anger, and male intimate abusiveness: Implications for men's relationships. *Sex Roles*, 42(5-6), s. 405-414. doi:10.1023/A:1007050305387
- Creswell, J., W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (M. Bütün ve S., B., Demir Çev. Edt.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Çelik, K., Kalaycıoğlu, H., S., Üner, S., Kalaycıoğlu, O., Con Wright, G. (2020). Farklı Sosyal Kırılma Düzeyine Sahip Hanelerin Covid-19 Salgınını Deneyimleme Biçimleri ve Yakın Geleceğe İlişkin Beklentileri: İstanbul İli Örneği. *Covid-19 ve Toplum: Salgının Sosyal, Ekonomik ve Beşerî Etkileri Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve TÜBİTAK.
- Çetin, C., Anuk, Ö. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde yalnızlık ve psikolojik dayanıklılık: Bir kamu üniversitesi öğrencileri örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 170-189.
- Çıtak, N. (2021). Toplumsal Eşitsizlikler ve Covid-19. *Toplum ve Hekim*, 36(3), 198-217.
- Daigle, L. E., Mummert, S. J. (2014). Sex-role identification and violent victimization: Gender differences in the role of masculinity. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(2), 255-278. doi:10.1177/0886260513505148
- Dang, H. A. H., Nguyen, C. V. (2021). Gender inequality during the COVID-19 pandemic: Income, expenditure, savings, and job loss. *World Development*, 140, 105296.
- Danış, M. Z. (2006). Davranış bilimlerinde ekolojik sistem yaklaşımı. *Aile ve Toplum*, 9(9), 45-54.
- Deady, M., Tan, L., Kugenthiran, N., Collins, D., Christensen, H., Harvey, S. B. (2020). Unemployment, suicide and COVID-19: using the evidence to plan for prevention. *Med J Aust*, 10.
- De La Vega, R., Ruíz-Barquín, R., Boros, S., Szabo, A. (2020). Could attitudes toward COVID-19 in Spain render men more vulnerable than women?. *Global public health*, 15(9), 1278-1291.
- Demiriz, G., Baran H. B., (2018). 'Babalık Deneyimleri'nde Erkekliklerin Değiş(mey)en Yüzü: Blogger Babaların Anlatıları Üzerinden Bir Analiz, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (3), 1074-1089
- Demetriou, D. Z. (2001). Connell's concept of hegemonic masculinity: A critique. *Theory and society*, 30(3), 337-361.
- Demren, Ç. (2008). Ortadoğu'da Ataerkillik ve Erkeklik İlişkileri, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 321-239
- Demren Öz, Ç. (2008). Kadınlık Dolayısıyla Erkeklik Öznelliği. *Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences*, 32(1). 73-92.
- Dlamini, J. (2020). Gender-Based Violence, Twin Pandemic to COVID-19. *Critical Sociology*, 1-8
- Duran, M. S., Acar, M. (2020). Bir virüsün dünyaya ettikleri: Covid-19 pandemisinin makroekonomik etkileri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 10(1), 54-67.
- Durmuş, S., Şahin, D. (2020). Covid-19 Küresel Salgında Dünyada ve Türkiye'de Uygulanan Ekonomi Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Electronic Turkish Studies*, 15(4). 923-943.

- Durrant, R. (2019). Evolutionary approaches to understanding crime: Explaining the gender gap in offending. *Psychology, Crime & Law*, 25(6), s. 589-608. doi:10.1080/1068316X.2018.1558224
- Edin, K. E., Lalos, A., Högberg, U., Dahlgren, L. (2008). Violent men: Ordinary and deviant. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(2), s. 225-244. Doi:10.1177/0886260507309342
- El Zaatari, W., Maalouf, I. (2022). How the Bronfenbrenner bio-ecological system theory explains the development of students' sense of belonging to school?. *SAGE Open*, 12(4), 21582440221134089.
- Emiral, E., Çevik, Z. A., Gülümser, Ş. (2020). COVID-19 pandemisi ve intihar. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 5, 138-147.
- Erbuğ, E. (2021) Özel Alanda Erkekliğin Yeniden İnşasını Anlamak: Home Office Çalışan Erkekler. *Moment Dergi*, 8(1), 25-46.
- Erdogan, T. M. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Esitliğinin Sağlanmasında Medya Okuryazarlığının Rolü*, Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Eroğlu, E. (2020). Covid-19'un ekonomik etkisinin ve pandemiyle mücadele sürecinde alınan ekonomik tedbirlerin değerlendirilmesi. *International Journal of Public Finance*, 5(2), 211-236.
- Esiroğlu, A. (2021). COVID-19'un İnsani Gelişime Etkisi. *Social Sciences Research Journal*, 10 (1), 79-90.
- Fırat, E. (2022). *Kadına Karşı Şiddet Uygulayan Erkeklerle Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Değerlendirilmesi: Bir Model Önerisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Fleming, P. J., Gruskin, S., Rojo, F., Dworkin, S. L. (2015). Men's violence against women and men are inter-related: recommendations for simultaneous intervention. *Social Science & Medicine*, 146, 249-256. doi:10.1016/j.socscimed.2015.10.021
- Forder, A. (1976). Social work and system theory. *The British Journal of Social Work*, 6(1), 23-42.
- Fraçkowiak-Sochańska, M. (2021). Men And Social Trauma Of Covid-19 Pandemic. The Maladaptiveness Of Toxic Masculinity. *Society Register*, 5(1), 73-94.
- Galvani, S. (2017). Social work and substance use: Ecological perspectives on workforce development. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 24(6), 469-476.
- Garikipati, S., Kambhampati, U. (2021). Leading the Fight against the Pandemic: Does Gender really matter?. *Feminist Economics*, 27(1-2), 401-418.

- Gedik, E., Çakır, H., Çoşkun, A. (2020). Bir İnşaa Süreci Olarak Erkeklik: Yozgat Örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 84-95.
- Gençkal-Eroler, E. (2021). Türkiye’de Koronavirüs Pandemisi Döneminde Militarizm, Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet: Gazetelere İlişkin Bir Militarist Söylem Analizi. *Moment Dergi*, 8(1), 246-268.
- Germain, C. B. (1978). General-systems theory and ego psychology: An ecological perspective. *Social Service Review*, 52(4), 535-550.
- Germain, C. B. (1982). Teaching primary prevention in social work: An ecological perspective. *Journal of Education for Social Work*, 18(1), 20-28.
- Gitterman, A. (1996). Ecological Perspective: Response to Professor Jerry Wakefield. *Social Service Review*, 70(3), 472-476
- Gitterman, A., Germain, C. B. (1976). Social work practice: A life model. *Social Service Review*, 50(4), 601-610.
- Gitterman, A., Germain, C. B. (1981). Education for practice: Teaching about the environment. *Journal of Education for Social Work*, 17(3), 44-51.
- Gitterman, A., Germain, C. B. (2008). *The Life Model Of Social Work Practice: Advances In Theory And Practice*. Columbia University Press (3rd Edition).
- Glesne, C. (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş* (A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu, Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayınları (2011).
- Grant, L., Kinman, G., & Alexander, K. (2014). What's all this talk about emotion? Developing emotional intelligence in social work students. *Social Work Education*, 33(7), 874-889.
- Gould, K. H. (1987). Life model versus conflict model: A feminist perspective. *Social Work*, 32(4), 346-351.
- Griffin, B. (2018). Hegemonic Masculinity as a Historical Problem. *Gender & History*, 30(2), 377-400
- Gülarıslan-Değer, K. (2022). Koronavirüs Pandemi Döneminde Aşı Karşıtlığı Sosyal Medya ve Komplo Teorileri. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2022(58), 123-138.
- Gündoğan, A. O. (2002). Çoğulculuk ve değer bunalımı. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (8).
- Gündüz Hoşgör, A. (2001). Convergence between theoretical perspectives in women-gender and development literature regarding women’s economic status in the Middle East. *METU Studies in Development*, 28(1-2), 111-132.
- Hamer, M., Kivimäki, M., Gale, C. R., Batty, G. D. (2020). Lifestyle risk factors, inflammatory mechanisms, and COVID-19 hospitalization: A community-based cohort study of 387,109 adults in UK. *Brain, behavior, and immunity*, 87, 184-187.

- Haraway, D., 2010, "Konumlu Bilgiler: Feminizmde Bilim Meselesi ve Kısmi Perspektifin Ayrıcalığı" . *Başka Yer* (içinde) 90-119, G. Pular (çev.), İstanbul:Metis Yayınları.
- Harry, J. (1983). Defeminization and adult psychological well-being among male homosexuals. *Archives of Sexual Behavior*, 12(1), 1-19.
- Hearn, J. (2004). From hegemonic masculinity to the hegemony of men. *Feminist theory*, 5(1), 49-72. doi:10.1177/1464700104040813
- Hooks, B. (2018). *Değişme İsteği: Erkekler, Erkeklik ve Sevgi*. İstanbul: bgst Yayınları.
- Hughes, C., Lury, C. (2013). Re-turning feminist methodologies: From a social to an ecological epistemology. *Gender and Education*, 25(6), 786-799.
- Ikebuchi, J., & Rasmussen, B. M. (2014). The use of emotions in social work education. *Journal of Teaching in Social Work*, 34(3), 285-301.
- Ingram, R. (2013). Emotions, social work practice and supervision: An uneasy alliance?. *Journal of social work practice*, 27(1), 5-19.
- International Labour Organization. (2021). ILO Monitor: COVID-19 and the World of Work. *Updated Estimates and Analysis*. *Int Labour Organ*.
- IMF. (2020). *2015-2020 Online datasets*. <https://www.imf.org/external/data>.
- Işıkhan, V. (2016). Çalışanlarda tükenmişlik sendromu. *Akciğer kanserinde destek tedavisi içinde (ss. 366-391)*, TÜSAD Eğitim Kitapları Serisi, Ankara.
- Işıkhan, V. (2018). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Stresle Başa Çıkma Yöntemleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(2), 10-33.
- Işıkhan, V., Çömez, T., Daniş, M. Z. (2004). Job stress and coping strategies in health care professionals working with cancer patients. *European Journal of Oncology Nursing*, 8(3), 234-244.
- Iwamoto, D. K., Brady, J., Kaya, A., Park, A. (2018). Masculinity and depression: A longitudinal investigation of multidimensional masculine norms among college men. *American journal of men's health*, 12(6), 1873-1881. Doi:10.1177/1557988318785549
- İnsani Gelişme Vakfı. (2017). *İnsani Gelişme Endeksi Kamuoyu* (A. Ataseven ve Ç. Bakış, Haz.).
- (2021). *Suriyelilere Sağlanan İnsani Yardımlar ile İlgili Doğru Bilinen Yanlılar Araştırması*.
- Jones, P. (2010). Responding to the ecological crisis: Transformative pathways for social work education. *Journal of Social Work Education*, 46(1), 67-84.
- Jorgenson, J. (2011). Reflexivity in feminist research practice: Hearing the unsaid. *Women & Language*, 34(2), 115-119.

- Kandiyoti, D. (2011). *Cariyeler, Bacılar, Yurттаşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler* (A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç, F. Özbay, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kanten, P., Arda, B. (2021). How Employees To Cope With The effects of Covid-19 On Work Life: A Research on Employees. Çiftçi, G. G. ve Ünlübaş, Y. (Ed.), *IV. International Conference On Covid-10 Studies Proceedings Book* (s.451-461) içinde. www.covid19conference.org
- Kapısız, S. G., Gökçearslan, E. & Arslan Özdemir, E. (2023). Pandemide Sağlık Çalışanlarının Deneyimlediği Psikososyal Sorunların Ekolojik Perspektiften Değerlendirilmesi. *Sosyoloji Dergisi*, 45, 127-145. doi.10.59572/sosder.1269728
- Kaplan, H., Sevinç, K., & İşbilen, N. (2020). Doğal afetleri anlamlandırma ve başa çıkma: Covid-19 salgını üzerine bir araştırma. *Turkish Studies (Elektronik)*.
- Kara, B. (2020). Tamamlayıcı Sosyoloji Nedir? Neyi Amaçlamaktadır? *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1-18.
- Karaman, M. A., Aliyev, R., Tomar, İ. H., Eşici, H., Özbay, Y. (2021). Covid-19 Pozitif Geçmiş Olan Bireylerde Ruh Sağlığını Koruyucu Faktörlerin Belirlenmesi. *Covid-19 ve Toplum: Salgının Sosyal, Ekonomik ve Beşerî Etkileri, Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler* (s.79) içinde. <https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/Covid19veToplum/index.php>
- Kartalçı, Ş. (2010). Testosteron ve Depresyon. *Current Approaches in Psychiatry/Psikiyatride Guncel Yaklasimler*, 2(4), 457-472
- Kasapoğlu, F. (2020). Examining The Relationship Between Fear Of Covid-19 And Spiritual Well-Being. *Spiritual Psychology And Counseling*, 5(3), 341-354. <https://dx.doi.org/10.37898/spc.2020.5.3.121>
- Kaukinen, C. (2020). When stay-at-home orders leave victims unsafe at home: Exploring the risk and consequences of intimate partner violence during the COVID-19 pandemic. *American journal of criminal justice*, 45, 668-679.
- Kavut, S. (2020). Carl Gustav Jung: Kavramları, Kuramları ve Düşünce Yapısı Üzerine Bir İnceleme Carl Gustav Jung: A Study on His Concepts, Theories and Philosophy. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 6(2), 681-695.
- Kaya, H.E., Yasar, C. (2021). COVID-19 sürecinde toplumsal cinsiyet halleri: Evde kalan erkekler. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 22, 1-30. <https://doi.org/10.26650/iukad.2020.786382>
- Kazıcı, H. G., Yıldız, A. E., Ateş, E. (2022). COVID-19 pandemisinin erkek cinsel sağlığı ve semen parametreleri üzerine etkileri. *Androloji Bülteni*, 24(3), 221-227.
- Keinemans, S. (2015). Be sensible: Emotions in social work ethics and education. *The British Journal of Social Work*, 45(7), 2176-2191.

- Khan, A. R., Ratele, K. (2021). Men and Covid-19: Explicating the Need For Masculinity Analysis. *Journal of Community Positive Practices*, XXI(1), 3-7
- Khan, A. R., Ratele, K., Arendse, N. (2020). Men, suicide, and Covid-19: Critical masculinity analyses and interventions. *Postdigital Science and Education*, 2(3), 651-656. Doi: 10.1007/s42438-020-00152-1
- Kimmel, M. (2013). Homofobi olarak erkeklik: Toplumsal cinsiyet kimliğinin inşasında korku, utanç ve sessizlik. çev.: Mehmet Bozok, *Fe Dergi* 5(2), 92-107.
- Koç, A., Tok, H. H., Uzun, L. N., Ensari, H. (2021). COVID-19 Sebebiyle Bir Kurumda Karantina Altında Bulunanlarda Depresyon, Anksiyete, Durumsal Suçluluk Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Nöro Psikiyatri Arşivi*, 146, 153.
- Koçak, Z. ve Harmancı, H. (2020, Ekim). Covid-19 pandemi sürecinde ailede ruh sağlığı. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5), 183-207.
- Kondrat, M. E. (2002). Actor-centered social work: Re-visioning "person-in-environment" through a critical theory lens. *Social Work*, 47(4), 435-448.
- Kristal, T., & Yaish, M. (2020). Does the coronavirus pandemic level the gender inequality curve?(It doesn't). *Research in Social Stratification and Mobility*, 68, 100520.
- Küçükoğlu, S. (2021). Covid-19 pandemi sürecinin küresel ekonomik göstergeleri ve Türkiye'de bankacılık ve finans sektörüne etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1269-1291. doi:10.46928/iticusbe.870711
- Lefebvre, H. (2014), *Mekânın Üretimi*, I. Ergüden, (çev.), İstanbul: Sel Yayınları
- Leighninger Jr, R. D. (1977). Systems theory and social work: A reexamination. *Journal of Education for Social Work*, 13(3), 44-49.
- Mahalik, J. R., Bianca, M. D., Harris, M. P. (2022). Men's attitudes toward mask-wearing during COVID-19: Understanding the complexities of mask-ularity. *Journal of Health Psychology*, 27(5), 1187-1204.
- Maltby, J., Day, L., Flowe, H. D., Vostanis, P., & Chivers, S. (2019). Psychological trait resilience within ecological systems theory: The resilient systems scales. *Journal of Personality Assessment*, 101(1), 44-53.
- McKibbin, W., Fernando, R. (2021). The global macroeconomic impacts of COVID-19: Seven scenarios. *Asian Economic Papers*, 20(2), 1-30.
- Meçik, O., Aytun, U. (2020). COVID-19 döneminde eşitsizlikler: Çalışma içerikleri ve ücretler. *Emek Araştırma Dergisi*, 11, 1-26.
- Medrado, B., Lyra, J., Nascimento, M., Beiras, A., Correa, A. C. de P., Alvarenga, E. C., Chaves Lima, M. L. (2021). Men, Masculinity And The New Coronavirus: Sharin Gender Issues In The First Phase of the Pandemic. *Ciência & Saúde Coletiva*, 26, 179-183. doi: 10.1590/1413-81232020261.35122020

- Mellström, U. (2020). COVID-19, masculinity and risk/at risk, *NORMA*, 15:2, 94-96, doi: 10.1080/18902138.2020.1762307
- Merriam, B. S. (2013). *Nitel Araştırma -Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber-* (s. Turan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayınları (2009).
- Messerschmidt, J. W. (2019). The salience of "hegemonic masculinity". *Men and masculinities*, 22(1), 85-91. Doi: 10.1177/1097184X18805555
- Miller, D. A. (1981). Service delivery models for social work practice: Organizing the content of human behavior and social environment courses. *Journal of Education for Social Work*, 17(1), 88-95.
- Miller, J. (2002). The strengths and limits of 'doing gender'for understanding street crime. *Theoretical Criminology*, 6(4), 433-460. Doi: 10.1177/136248060200600403
- Morrison, T. (2007). Emotional intelligence, emotion and social work: Context, characteristics, complications and contribution. *The British Journal of Social Work*, 37(2), 245-263.
- Nar, M. Ş. (2020). "Covid-19 Salgını ve Dönüşümün Etkisi: Şimdi ve Sonrası", *İmgelem*, 4 (7): 363 - 382.
- Neuman, W., L. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. (S. Özge, Çev.). Ankara: Yayın Odası.
- Norton, C. L. (2012). Social work and the environment: An ecosocial approach. *International Journal of Social Welfare*, 21(3), 299-308.
- O'Connor, L. (2020). How social workers understand and use their emotions in practice: A thematic synthesis literature review. *Qualitative Social Work*, 19(4), 645-662.
- Ogrodniczuk, J. S., Rice, S. M., Kealy, D., Seidler, Z. E., Delara, M., Oliffe, J. L. (2021). Psychosocial impact of the COVID-19 pandemic: a cross-sectional study of online help-seeking Canadian men. *Postgraduate Medicine*, 1-10.
- Oishi, S., Graham, J. (2010). Social ecology: Lost and found in psychological science. *Perspectives on Psychological Science*, 5(4), 356-377.
- Ozaki, C. C., Olson, A. B., Johnston-Guerrero, M. P., Pizzolato, J. E. (2020). Understanding persistence using a phenomenological variant of ecological systems theory. *Community College Review*, 48(3), 252-276.
- Özcan, U. (2021). "Neoliberal Sistemde Pandeminin Sosyal Etkileri Üzerine", *Sosyologca*, 22, 29-42.
- Özdemir Ocaklı, B., Özmete, E. (2021). Covid-19 Salgınının Türkiye'de Kuşaklararası Dayanışma Üzerine Etkisi. *Covid-19 ve Toplum: Salgının Sosyal, Ekonomik ve Beşerî Etkileri, Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler* (s.111) içinde.
<https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/Covid19veToplum/index.php>
- Özgültekin, A. (2022). COVID-19 Salgını Küresel Sosyal Adalet Perspektifinden Düşünmek. *International Journal of Social Inquiry*, 15(1), 33-54.

- Özkılıççı, G., Mamatoğlu, N. (2021). Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgını: Tutumlar, Algılar ve Siyasi Lider Stili Tercihi. *Alternatif Politika*, 13(1), 208-246.
- Paat, Y. F. (2013). Working with immigrant children and their families: An application of Bronfenbrenner's ecological systems theory. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 23(8), 954-966.
- Paslı, F. (2017). Cinsel İstismara Uğrayan Çocukların Ekolojik Sistem Yaklaşımı Açısından İncelenmesi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 39-53.
- Payne, M. (2020). *Modern Sosyal Hizmet Kuramı* (K. Karataş Çev. Ed). Ankara: Nika Yayınevi.
- Pease, B. (2016). Critical Social Work with Men: Challenging men's complicity in the reproduction of patriarchy and male privilege. *Social Alternatives*, 35(4), 49.
- Petersson, C. C., Plantin, L. (2019). Breaking with norms of masculinity: Men making sense of their experience of sexual assault. *Clinical Social Work Journal*, 47(4), 372-383. Doi: 10.1007/s10615-019-00699-y
- Piedra, L. M., Engstrom, D. W. (2009). Segmented assimilation theory and the life model: An integrated approach to understanding immigrants and their children. *Social Work*, 54(3), 270-277.
- Popielarz, P. A., Neal, Z. P. (2007). The niche as a theoretical tool. *Annu. Rev. Sociol.*, 33, 65-84.
- Prior, A. (2021). Paying for sex during COVID-19 pandemic: The experiences of Israeli men. *Sexuality Research and Social Policy*, 1-13
- Ratcliffe, J., Galdas, P., Kanaan, M. (2021). Men and Loneliness in the Covid-19 pandemic: insights from an interview study with UK-based men. *medRxiv*.
- Reidy, D. E., Berke, D. S., Gentile, B., Zeichner, A. (2014). Man enough? Masculine discrepancy stress and intimate partner violence. *Personality and individual differences*, 68, 160-164. doi: 10.1016/j.paid.2014.04.021
- Rice, T., Sher, L. (2021). The Men's Mental Health Perspective on Adolescent Suicide in the COVID-19 Era. *Acta neuropsychiatrica*, 1-11.
- Rogers, M., Whitaker, D., Edmondson, D., Peach, D. (2019). *Sosyal Hizmet Uygulaması İçin Beceri Geliştirmek* (Çev. Ed. S., Attepe- Özden, M., D., Pak), Ankara: Nobel Yayınları.
- Rosa, E.M., and J. Tudge. 2013. Urie Bronfenbrenner's theory of human development: Its evolution from ecology to bioecology. *Journal of Family Theory & Review* 5: 243–258.
- Ruiz-Fernández, M. D., Ortiz-Amo, R., Andina-Díaz, E., Fernández-Medina, I. M., Hernández-Padilla, J. M., Fernández-Sola, C., & Ortega-Galán, Á. M. (2021). Emotions, feelings, and experiences of social workers while attending to vulnerable groups: a qualitative approach. In *Healthcare* (Vol. 9, No. 1, p. 87). MDPI.

- Russell, T. D., King, A. R. (2016). Anxious, hostile, and sadistic: Maternal attachment and everyday sadism predict hostile masculine beliefs and male sexual violence. *Personality and Individual Differences*, 99, 340-345. doi: 10.1016/j.paid.2016.05.029
- Ruxton, S., Burrell, S. R. (2020). *Masculinities and COVID-19: Making the Connections*. Washington, DC: Promundo-US.
- Samuels, G.M., Ross-Sheriff, F. (2008). *Identity, oppression, and power: Feminisms and intersectionality theory*. [Editorial]. *Affilia: Journal of Women and Social Work*. 23(1). 5-9.
- Sancar, S. (2008). *Erkeklik: İmkânsız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sathiparsad, R. (2008). Developing alternative masculinities as a strategy to address gender-based violence. *International Social Work*, 51(3), 348-359. Doi: 10.1177/0020872807088081
- Schokkenbroek, J. M., Hardyns, W., Anrijs, S., Ponnet, K. (2021). Partners in Lockdown: Relationship Stress in Men and Women During the COVID-19 Pandemic. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/cfp0000172>
- Schweiger, W. K., O'Brien, M. (2005). Special needs adoption: An ecological systems approach. *Family Relations*, 54(4), 512-522.
- Sevimli, F. (2021). Covid-19 Salgınının Toplumsal Etkileri. *HABITUS Toplumbilim Dergisi*, 2, 55-69
- Sewell, K. M. (2020). Examining the place of emotions, affect, and regulation in social work education. *Journal of Social Work Education*, 56(1), 5-16.
- Sharma, G., Volgman, A. S., Michos, E. D. (2020). Sex differences in mortality from COVID-19 pandemic: are men vulnerable and women protected?. *Case Reports*, 2(9), 1407-1410.
- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, (2020). Covid-19 Salgınının Türkiye'de Mülteciler Üzerindeki Etkilerinin Sektörel Analizi Mayıs 2020. www.sgdd.org.tr.
- Sincero, S. M. (2012). *Ecological systems theory*. Retrieved from <https://explorable.com/ecological-systems-theory> [Google Scholar]
- Standish, K. (2021). A coming wave: suicide and gender after COVID-19, *Journal of Gender Studies*, 30:1, 114-118, doi: 10.1080/09589236.2020.1796608
- Tarsuslu, B., Şahin, A., Durat, G. (2021). Covid-19 Fobisinin Babalık ve Erkek Rollerini İlişkinin İncelenmesi. Çiftçi, G. G. ve Ünlübaş, Y. (Ed.), *IV. International Conference On Covid-10 Studies Proceedings Book* (s.120) içinde. www.covid19conference.org

- Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş* (Çev. Ed. A. Karatay). Ankara: Nika Yayınevi.
- Thakur, V., Jain, A. (2020). COVID 2019-suicides: A global psychological pandemic. *Brain, behavior, and immunity*, 88, 952-953.
- Tol, U. U., Taşkan, D. (2018). *Erkeklik ve Babalık Halleri*. AÇEV Yayınları.
- Topçu, G. (2016). *Türkiye'deki Sosyal Politikaların Aile Merkezliliğine Babalık Tecrübesinden Bakmak: Ankara Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Topcu, Z. G., Demircioğlu, H. (2020). Ekolojik sistemler perspektifinden psikolojik sağlamlık. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 125-147.
- Tudge, J.R.H., Mokrova, I., Hatfield, B.E., Karnik, R.B. (2009). "Uses and misuses of Bronfenbrenner's bioecological theory of human development". *Journal of Family Theory and Review*. 1 (4): 198–210. doi:10.1111/j.1756-2589.2009.00026.x.
- Tuncay, T., İl, S. (2006). Sosyal Hizmette Baskı Karşıtı Uygulama: sosyal Adalet Temelinde Bir Özgürleştirme Pratiği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 59-71.
- Turner, J. H., Maryanski, A. (2015). Evolutionary sociology: A cross-species strategy for discovering human nature. In *Handbook on Evolution and Society* (pp. 546-571). Routledge.
- Tuzcu, Ö., Şahin, H. (2022). Komplo Teorileri Bağlamında Covid-19 Aşı Kararsızlığı ve Aşı Karşıtılığı. *Sosyoloji Dergisi*, (43), 95-123.
- Tükel, R. (2020). *Covid-19 Pandemi Sürecinde Ruh Sağlığı*. TTB, Covid-19 Pandemisi 6. Ay Değerlendirme Raporu.
- Twintoh, R. F., Anku, P. J., Amu, H., Darteh, E. K. M., & Korsah, K. K. (2021). Childcare practices among teenage mothers in Ghana: a qualitative study using the ecological systems theory. *BMC public health*, 21(1), 1-12.
- Umamaheswar, J., Tan, C. (2020). "Dad, wash your hands": Gender, care work, and attitudes toward risk during the COVID-19 Pandemic. *Socius*, 6, 1-14
- UNDP. (2020). COVID-19: Looming crisis in developing countries threatens to devastate economies and ramp up inequality. Erişim tarihi: 3 Ağustos 2021 Erişim adresi: <https://www.un.org/africarenewal/news/coronavirus/covid-19-looming-crisis-developing-countries-threatens-devastate-economies-and-ramp-inequality>
- Ungar, M. (2002). A deeper, more social ecological social work practice. *Social Service Review*, 76(3), 480-497.
- Uysal Kolaşın, G., Hızıroğlu Aygün, A., Köksal, S. (2021). Covid-19 Pandemisinde İşgücü Piyasası, Gelir Kayıpları ve Hane İçi Üretim. *Covid-19 ve Toplum: Salgınin Sosyal, Ekonomik ve Beşerî Etkileri, Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler* (s.39) içinde. <https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/Covid19veToplum/index.php>

- Vandello, J., A., Bosson, J., K., Cohen, D., Burnaford, R., M., Weaver, J., R. (2008). Precarious Manhood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(6), s. 1325-1339. Doi: 10.1037/a0012453
- Vickery, A. (1974). A systems approach to social work intervention: Its uses for work with individuals and families. *The British Journal of Social Work*, 4(4), 389-404.
- Wakefield, J. C. (1996). Does social work need the ecological perspective? Reply to Alex Gitterman. *Social Service Review*, 70(3), 476-481.
- Walther, A., Grub, J., Tsar, S., Ehler, U., Heald, A., Perrin, R., Ogrodniczuk, J. S., Seidler, Z. E., Rice, S. M., Kealy, D., Oliffe, J. L., & Eggenberger, L. (2022, September 8). Status Loss Due to COVID-19, Traditional Masculinity, and Their Association With Recent Suicide Attempts and Suicidal Ideation. *Psychology of Men & Masculinities*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/men0000408>
- Wassersug, R. J., Hamilton, L. D. (2018). Masculinity in milliseconds: An evolutionary & neurophysiological perspective on expressions of masculinity. *Adaptive Human Behavior and Physiology*, 4(2), 152-170.
- Wearne, B. C. (2002). Bernard Barber's social system theory. *The American Sociologist*, 33(2), 86-104.
- Weiss-Gal, I. (2008). The person-in-environment approach: Professional ideology and practice of social workers in Israel. *Social work*, 53(1), 65-75.
- Yaşar Dinçer, F. C., Yirmibeşoğlu, G. (2020). Covid-19'un Ekonomik Etkilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Değerlendirilmesi. *Gaziantepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (Covid-19 Special Issue), 780-792.
- Yazıcı Çelebi, Y. (2020). Covid 19 Salgınına İlişkin Tepkilerin Psikolojik Sağlık Açısından İncelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 471-483.
- Yeldan, A. E., Tekgüç, H., Ünsal, E. B. (2020). Covid-19 salgınının Türkiye ekonomisi üzerine etkileri ve politika alternatiflerinin makroekonomik genel denge analizi. *Covid-19 ve Toplum: Salgının Sosyal, Ekonomik ve Beşerî Etkileri Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve TÜBİTAK.
- Yıldırım, B., Kebelek, E. (2021). Covid-19 Pandemisinde Karantina Sürecine Girmiş Kişilerin İnternet Haber Siteleri ve Sosyal Medyadaki İnfodemiye İlişkin Görüşleri. *Ata İlet Dergisi*, 22, 33-64
- Yıldırım, A., Şimşek H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık (1999)
- Yıldırım Üşenmez, T., Kavak Budak, F. (2021). The Effect Of Perceived Social Support On Loneliness in Individuals With Codi-19 During Lockdown Period. Çiftçi, G. G. ve Ünlübaş, Y. (Ed.), *IV. International Conference On Covid-10 Studies Proccedings Book* (s.184-188) içinde. www.covid19conference.org

- Yılmaz, V. (2020). Covid-19 and Career Shock, *TOGU Career Research Journal*, 1(1), 1-9.
- Yılmaz, Z., İstemihan, F. Y., Arayıcı, S. N., Yılmaz, S., Güloğlu, B. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Bireylerdeki Anksiyete ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *Kriz Dergisi*, 28(3), 135-150.

EKLER

EK-1 Sağlık Bakanlığı Bilimsel Araştırma Platformu Onayı

7 Ağu 2021 Cmt 14:29

Bilimsel Araştırma Başvurusu

Gelen Kutusu x

Bilimsel Araştırma Başvurusu <portal@saglik.gov.tr>

Alıcı: ben

Sayın İlgili,

Bilimsel Araştırma Platformuna yapmış olduğunuz başvuru incelenmiştir.

Bu çalışmayı yapmanız Bakanlığımızca uygun olarak değerlendirilmiştir. Araştırmanızın gerektirdiği diğer tüm süreçlerin (etik kurul, etik komisyon, faz çalışması, diğer izinler vb.) tamamlanması konusunda araştırmacı/ lar sorumludur.

Açıklama :

Form Adı : Mehmet Serkan DEMIRCI-2021-08-05T14_49_58

Başvuru Formu için [tıklayınız](#).

Başvuru Formunuzu <https://bilimselarastirma.saglik.gov.tr/> adresinden görüntüleyebilirsiniz.

İlginiz ve katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

T.C. Sağlık Bakanlığı

Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Not: Bu iletî Bilimsel Araştırmanızın Değerlendirilmesinin tamamlanması nedeniyle sistem tarafından otomatik gönderilmiştir. Lütfen bu iletîyi cevaplamayınız.

YASAL UYARI:

Bu e-postanın içerdiği bilgiler (ekleri de dahil olmak üzere) gizlidir. T.C. Sağlık Bakanlığı onayı olmaksızın içeriği kopyalanamaz, üçüncü kişilere açıklanamaz veya iletilemez. Bu mesajın gönderilmek istendiği kişi değilseniz (ya da bu e-postayı yanlışlıkla aldysanız), lütfen yollayan kişiyi haberdar ediniz ve mesajı sisteminizden derhal siliniz. T.C. Sağlık Bakanlığı bu mesajın içeriğinin doğruluğu veya eksiksiz olduğu konusunda bir garanti vermemektedir. Bu nedenle, bilgilerin ne şekilde olursa olsun içerdiğinden, iletildiklerinden, alınmasından ve saklanmasından T.C. Sağlık Bakanlığı sorumlu değildir. Bu mesajın içeriği yazarına ait olup, T.C. Sağlık Bakanlığı görüşlerini içermeyebilir.

Bu e-posta bizzat bilinen tüm bilgisayar virüslerine karşı taranmıştır.

EK-2 Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon Onayı

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00001796029
Konu : Mehmet Serkan DEMİRCİ Hk. (Etik Komisyon İzni)

4.10.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 26.08.2021 tarihli ve E-12908312-300-00001726978 sayılı yazımız.

Enstitümüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Mehmet Serkan DEMİRCİ'nin Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA danışmanlığında hazırladığı; "Covid-19 Pandemisinde Erkeldiğın İnşası" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunu 28 Eylül 2021 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 252115E7-C725-4252-84C7-90033E17532D

Belge Doğrulama Adresi: <http://www.turkiye.gov.tr/bu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06 100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

E-posta: yazind@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Memar

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: .

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Kep: hacettepeuniv@bta01.kep.tr

EK-3 Gönüllü Katılım Formu

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA danışmanlığında, Öğr. Gör. Mehmet Serkan Demirci tarafından yapılmaktadır. Araştırmamızın amacı, Covid-19 Pandemisi'nin ortaya çıkardığı koşullar temelinde erkeklerin değişen erkeklik algılarını incelemektir. Sizin de bu araştırmaya katılımınız ve düşüncelerinizi bizimle paylaşmanız, bizim için oldukça değerlidir. Öncelikle şunu belirtmek isteriz ki araştırmaya katılıp katılmamakta tamamen özgürsünüz. Çalışmaya katılım, sadece gönüllülük esasına dayanmaktadır. Katılımla ilgili karar vermeden önce, size araştırma hakkında bazı bilgiler sunmak istiyoruz.

İlk olarak bu araştırmanın yapılabilmesi için T.C. Sağlık Bakanlığı Bilimsel Araştırma Platformu'ndan ve Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan onay alındığını bilmenizi isteriz. Araştırmadan elde edilecek sonuçlar sadece bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katılmak istemeniz halinde bizlere verdiğiniz bilgilerden dolayı herhangi bir yükümlülük altında olmayacaksınız. Ayrıca isim, soy isim, yaşadığınız yer gibi kişisel bilgileriniz asla diğer kişilerle paylaşılmayacak, araştırma sonuç raporunda kullanılmayacak ve sadece araştırmacı tarafından bilinecektir.

Araştırmaya katılmak isterseniz, sizin belirlediğiniz bir tarih ve yerde, araştırmacıyla yüz yüze yapılacak ve yaklaşık olarak 45 dakika ya da 1 saat sürecek olan bir görüşme yapmanız beklenmektedir. Fakat o tarihten önce fikrinizi değiştirirseniz, araştırmacıya ulaşip görüşmeye katılmak istemediğinizi söyleyebilirsiniz. Ayrıca görüşmede size sorulan sorular arasından da istediğiniz soruya cevap verme özgürlüğünüz bulunmaktadır. Görüşme esnasında verdiğiniz fakat sonrasında herhangi bir nedenden dolayı görüşmeden çıkarılmasını istediğiniz bilgiler olursa yine araştırmacıya ulaşip durumu tarafımıza iletebilirsiniz. Görüşmeye başladıktan sonra bile görüşmeyle ilgili rahatsızlık hissederseniz, görüşmeden çekilmek istediğinizi söyleyebilir ve görüşme kayıtlarının silinmesini isteyebilirsiniz. Aynı şekilde görüşme sonlandıktan sonra da yapılan görüşmenin silinip araştırmada kullanılmamasını talep edebilirsiniz. Bu tip durumlarda herhangi bir yükümlülük altında olmayacağınızı ve olumsuz bir durumla karşılaşmayacağınızı hatırlatmak isteriz. Ayrıca araştırma sonucunda elde edilen bilgileri öğrenmek için de istediğiniz zaman araştırmacıyla iletişim kurabilirsiniz. Bu görüşmeye katılmak ya da katılmamak size maddi olarak herhangi bir sorumluluk yüklemeyecektir. Görüşmeye katılımınızdan dolayı herhangi bir ödeme de yapılmayacaktır.

Görüşmelerde, vereceğiniz bilgilerin hepsi bizim için çok değerli olduğundan ve bu bilgileri kaybetmek istemediğimizden dolayı görüşme esnasında ses kayıt cihazı kullanmak istiyoruz. Bu kayıtlar sadece araştırmacının kullanımına açık olacak, diğer şahısların bu kayıtlara ulaşması bilgisayarda yapılacak şifreleme sayesinde engellenecektir. Fakat yine de görüşmede ses kayıt cihazı kullanmamamızı isteyebilirsiniz. Görüşmeden kaynaklı oluşabilecek rahatsızlık hissi gibi olumsuz bir durumla karşılaşmanız halinde gerekli yardımın araştırmacılar tarafından yapılacağını da bilmenizi isteriz.

Araştırma sonuçlarını öğrenmek ya da görüşmelerle bağlantılı aklınıza takılan soruları sormak için araştırmacıya, aşağıda verilen telefon numarasından ulaşabilirsiniz. Katılmak istemeniz halinde bu formun imzalı bir örneği size de verilecektir.

Yukarıda verilen bilgilerden sonra araştırmaya katılmak istiyorsanız aşağıdaki kısmı imzalamanız gerekmektedir. Süreç içinde aklınıza takılan soruları araştırmacıya sormaktan lütfen çekinmeyiniz. Vereceğiniz bilgiler ve değerli katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Tarih:/...../.....

Katılımcı

Adı, Soyadı:

Adres:

Telefon:

İmza:

Araştırmacı

Adı, Soyadı: Mehmet Serkan DEMİRCİ

Adres:

Telefon

e-posta:

İmza:

EK-4 Yarı-yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Tanıtıcı Bilgiler

- Doğum tarihiniz:
- Doğum yeriniz:
- Eğitim düzeyiniz:
- Medeni haliniz:
- Varsa çocuk sayınız:
- Çalışma durumunuz:
- İkamet ettiğiniz il:

2. Covid-19 Pandemisinin Yarattığı Değişimler

- Covid-19 Pandemisinin hayatınızda neden olduğu değişimleri nasıl tanımlarsınız?
 - Pandemide deneyimlediğiniz ekonomik değişimler nelerdir?
 - Pandemi sürecinde sosyal yaşantınızda deneyimlediğiniz değişimler nelerdir?
 - Aile-içi rollerinizdeki değişimler hakkında ne düşünüyorsunuz?
 - Bu süreçte duygusal/psikolojik durumunuzdaki değişimler hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- Pandeminin yarattığı koşullardan bir erkek olarak nasıl etkilendiğinizi düşünüyorsunuz?
- Pandeminin ortaya çıkardığı durumlardan sizi en çok etkileyeni hakkında neler söyleyebilirsiniz?

3. Pandemideki Kısıtlamalar ve Erkeklik

- Covid-19'dan korunmak için öne sürülen önlemler hakkında ne düşünüyorsunuz?
 - Bu önlemlere uyum sağlama konusundaki deneyimleriniz nelerdir?
 - Bu önlemlere uyum sağlama noktasında kendi performansınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Önlemlere uyum noktasında en çok zorlandığınız durumlar hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Bu süreci siz yönetseydiniz, alacağınız önlemler neler olurdu?

4. Hastalık ve Erkeklik

- Covid-19 geçirdiyse, bu süreçteki düşünce ve deneyimleriniz hakkında neler söylersiniz?
 - o Bu süreçte aileniz ya da yakın çevrenizin size karşı tutumları hakkındaki değerlendirmeleriniz nelerdir?
 - o Bu süreçte aileniz ve yakın çevreniz dışında kalan insanların size karşı tutumları hakkındaki değerlendirmeleriniz nelerdir?
- Covid-19 geçirmediyseniz, hastalanmamak için kendi hayatınızdaki yaptığınız değişimlerle ilgili neler söylemek istersiniz?
 - o Hastalıktan kendinizi koruma yollarınız neler oldu?
 - o Hastalıktan yakınlarınızı nasıl korudunuz?

5. Duygular ve Erkeklik

- Covid-19 Pandemisi sürecinde hastalık korkusuyla ilgili düşünce ve deneyimleriniz nelerdir?
 - o Hastalanma korkusunu deneyimlediyseniz, bu korkunun üstesinden gelmek için neler yaptınız?
 - o Hastalanma korkusu deneyimlemediyseniz, bu durumun nedeni hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- Pandemi sürecinde en yoğun hissettiğiniz duyguya/duygulara ilişkin neler söylemek istersiniz?

6. Risk ve Erkeklik

- Pandemi döneminde, risk olarak gördüğünüz durumlar hakkında ne söylersiniz?
- Pandemi döneminde, sizin aldığınız riskler hakkında neler söyleyebilirsiniz?
 - o Bu riskleri neden aldığınızı düşünüyorsunuz?

7. Erkeklik ve Sorun Çözme

- Pandemi sürecinde yaşadığınız sorunların çözümünde kullandığınız yöntemler hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Bu süreçte ortaya çıkan sorunların çözümünde kimlerden destek aldınız?

8. Pandemi Sonrası Genel Değerlendirme

- Pandeminin size öğrettikleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

- “Yeni Normal” sürecinin beraberinde getirdiği yeni koşullar hakkındaki değerlendirmeleriniz nelerdir?
- Pandemi sürecinde edindiđiniz deneyimleri dūřundūđünüzde, kendi hayatınızda deđerştireceđiniz durumlar hakkında neler söyleyebilirsiniz?
 - o Sosyal hayatınızda değerseceğini öngördüğünüz durumlar sizce neler olacak?
 - o Aile içi yaşantınızda değerseceğini öngördüğünüz durumlar hakkında neler söyleyebilirsiniz?
- Pandemi sonrasında sizce, içinde yaşadığınız toplumda değersecek durumlar hakkında neler söylemek istersiniz?

9. Bitirirken

- Benim yerimde olsaydınız, kendinize bu konu ile ilgili hangi soruları sormak isterdiniz?
- Sizinle yaptığımız bu görüşmenin bir benzerini yapmak için önerebileceğiniz başka kişiler var mıdır?

Ek-5: Görüşme Örneği 1

G23M Görüşme

Görüşme Tarihi: 9 Eylül 2022

Görüşme Yeri: Ankara /Sincan

Görüşme Süresi: 70'

Araştırmacı: İstersen nerede, kaç yılında doğdun? Ne okudun şimdi ne yapıyorsun gibi başlayalım genel.

Katılımcı: Ben 16 Nisan 1990 Altındağ'da doğdum. Doğma büyüme Ankara'dayım, Doğma büyüme Sincan Fatih'teyim. Eğitim durumum lise okudum ama düz liseden atıldım. Ondan sonra açık öğretimden lise diplomamı aldım. Bir de bir ufak İstanbul'da 4,5 yıl medrese hayatım oldu. Dini ilimler üzerine okumuşluğum var. Eğitim düzeyimiz bu. 2,5 yıl hafızlık okudum sonra da 1,5 yıl da hafızlık okudum. Tam hafızlığımın bitmesine 200 sayfa vardı ki ciddi bir mide hastalığı geçirdim. Ciddi bir ameliyat oldum. 110 kiloydum 36 kiloya düştüm. Ondan sonra toparladım orada biraz, toparlar toparlamaz mecbur hocalar dedi ki şen bu şekilde devam edemezsin dedi. Geldik buraya ana evine gelince toparladık.

A: Niye dönmedin tekrar oraya?

K: Abi dönecektik tekrar. Geldik annem zaten zorla gönderdi. Oraya gittik dedik gidelim tekrardan. O da işte biraz bize yokuş yaptı. Biz burada durunca kardeşim akıllılık yaptı, üniversiteye başladı. Ben mecbur çalışıyorum, o okuyor. Evinin kirası bilmem neyi hep bizim çalışmalarımızla dönüyor bu işler. Öyle süper zekâ bir ailede değiliz ki gitseler burs falan alsalar. Tabi biraz da bizim bu kendi tembelliğimizden oldu. Gitseydik gider miydik? Giderdik tabi ki, ilim edene her şey kolay. Validenin de rahatsızlığı var. Biraz da o ben başında durunca rahat ediyor. Tekrardan iş hayatına girdik. Şimdi savunma sanayindeyim. İşimiz de çok rahat. Organize Sanayi'ndeğim.'ın taşeron bir firmasındaım. Elhamdülillah sabah 8 akşam 6, memur gibi işe gidip geliyorum. Karışanımız yok görüşenimiz yok... Herkese Allah öyle bir iş nasip etsin, kazası çok az...

A: Sen şimdi üç senedir oradasın. Pandeminin başında da oradaydın...

K: Tabi. Ben pandemide hep oradaydım. Hep çalıştım. Cumartesi Pazar mesai oluyordu, ama bizim bölüm gitmiyordu, ben evdeydim hafta sonları.

A: Peki nasıl atlattın bu pandemiyi?

K: Vallahi abi biz pandemi ilk çıktığında biraz cahilane davrandık. Pandemiye ilk sosyal medyada duyduğumuzda ilk bize sanki bir şaka gibi geldi. Falancanın oyunu, filancanın oyunu işte... he bilmiyorum belki arka perdesinde böyle bir şeyler vardır. Sonra biz yavaş yavaş bu pandemiyle tanışmaya başladık. Çünkü etrafımızdaki insanlar normal bir gribal enfeksiyon atlatmadı. Biz bunu gördük gözümüzle tespit ettik... Bizim orada demir gibi çocuklar var. Daha önce de orada bir kış geçirdim pandemi olmadan. Kışın suyla uğraşan arkadaşlar var orada. Üşütme oluyordu, gribal enfeksiyon oluyordu. Pandemide pozitif çıkanlar oluyordu, abi aradık telefonda konuşamıyorlardı bile. Ben iki defa bir pandemik durum atlattığımı düşünüyorum. Çünkü fabrikanın içinde çok yayıldı ama gidip de test yaptırmadık. Ben kendimi biliyorum ben 33 yaşındayım. Bir de ben midemden rahatsızım. Benim normalde kan dolaşım sistemim, normal bir insandan biraz daha zayıf. Ben normalde gribal enfeksiyonu atlatma şeklimi biliyorum. Ne olur? Grip olurum, bir ılık duş, kendimi bir atarım yatağa, bir battaniye, bir Aferin bir Parol... İki gün terlerim, üçüncü gün zimba... Abi bilmiyorum Corona mı oldum ama yüksek ihtimal. Abi eklem ağrısıyla bir başladı bu meret sana yemin ediyorum, bildiğin böyle kurbanlık hayvanı keserken böğürür ya öyle böğürüyorum. Nefes alamıyorsun, akciğerlerine baskı yapıyor. Abi bütün eklem yerlerin, kemiklerin ağrıyor, hepsini hissediyorsun. Tamamen beynin farklı bir ağrı... insan ayağının ucunun kemiğinin ağrıldığını hisseder mi? Yatak da bir sağa dönüyorsun, yüksek ateş ve ateşin sürekli yükseliyor...

A: Peki korkmadın mı? Sonuçta ciddi bir rahatsızlık geçirmişsin...

K: Ya abi ne oldu, işte iş yeri bu avantajı bize sağladı. Dedi ki hastaysanız gelmeyin gidin hemen alın raporu gidin yatın. Ben medresede okurken de 4,5 sene kaldım. 1 senem hastanelerle. Biraz hastaneyi görmek istemedim. Gidip hastaneye girmek istemediğim için. Bir kere gece 3'te çok kötü oldum. Corona testi vereceğiz. O zaman da en yoğun olduğu zamanlar. Bir de o zamanlar tam teşekküllü hazırlanmamıştı. Yani cüzzamlı gibi bir muamele vardı. Gittik oraya test yaptırıyoruz. Baktık aşırı kalabalık, insanlar birbirinden kaçıyor. Bir de artık o dönemde personel de belki bu hastalıkla bilgili değildi. İnsanları yönlendiremiyordu. Bakıyorsun sağlık personelinin burasına kadar gelmiş. Hastanede yatıyor hastanede kalkıyor adam... Ben de dedim ki la ne olacak dedim, çık eve git... Hamdolsun bir şey olmadı. He olabilir miydi? Olurdu. Ben abi 33 yaşında adamım. Çok hastalıklar geçirdim. Ama en büyük üzerime gelen hastalık ne dersen pandemi derim.

A: Şimdi sen bakıyorsun bir nevi bu aileye. Bu çok güzel bir şey ama çok da yüklü bir şey... Düşün mü, bunları nasıl oldu? Korktun mu?

K: Abi ben İslami İlimler okuduğum için. Bizim rızkıımızdan hiçbir endişemiz yok. Ama tabi ki dünya rasyonel olarak ilerliyor. Matematik de Allah'ın ilmi... Cahil bir hareket yaparsan o da olmaz. Kardeşim normalde üniversiteye gidecekti biz bunun hazırlığı içine girmiştik. Bir de yurttan okumam, eve çıkacağım dedi. Benim avantajım şu oldu. Benim arkadaşlarım üniversite okuduğu için bir de ben bir ay Eskişehir Üniversite'sinde misafir öğrenci olarak kaldım. Ben orada üniversite ortamını gördüğüm için. Bunun kirası olacaktı, ev masrafı olacaktı. Gittim Eskişehir gibi üniversitenin çılgın yaşandığı yeri gördüm. Yeri geliyor bakıyorsun öğrencinin evinde makarna bile yok. Bir ön hazırlık yaptık. Tabi ilk çıktığı dönemdeki maddi koşullar şimdiki gibi değildi. O zamanlar birazcık daha para değerliydi. Ufak bir maddi hazırlık yaptık. Tabi ki endişeleniyorduk. Babamdan kalan maaşla evi döndürecektik, benim şahsi kazancım kardeşimi finanse edecekti. Şu anda hala öyle. Annemin de ufak bir birikimi var. Annemin rahatsızlığı durumlarında sürekli özel hastane kullanıyoruz çünkü... annem biraz pımpirikli bir insan. Kalabalık ortamlarında yatamıyor. Annem her hasta olduğunda en az 4-5 gün müşahade altında tutulması gerekiyor. Pandemi çıkınca üniversiteleri de kapattılar. Kardeşim uzaktan eğitim aldı. İkinci senesini de o şekilde bitirdi. Tabi biz esnada hep evdeydik. Ne oldu, bizim yaptığımız birimin üzerine koymaya başladık. Ne olacaktı, direkt üniversiteye başlasaydı, biz çok az miktarda bu yarışa başlamış olacaktık. Sürekli ev içindeydik, dışarıya da çıkmadık. Herhangi bir harcamamız olmadı. Zaten sokağa çıma yasağı vardı. Ben zaten kendim de yani bir dönemden sonra sosyal bir yapıya sahip oldum. Şu an kafeye falan gider misin diye sorsan ben para versen gidip oturmam o kafeye. Güzel de bir maaş alıyorum. Asgari ücretin bir buçuk üstü maaş alıyorum. Ben Elhamdulillah gidip her türlü bir yerde oturabilirim. Ama kardeşimin kirası olmuş 2000 TL. en kötü her ay 700 TL bu kızın yol parası var. Bu kız çocuğu, en kötü bu kızın cebine 1500 TL harçlık oyacaksın. Orada görür canı bir şey çeker, tamam evi var ama orada bir arkadaş ortamı var. Bir çevresi var. Hiçbir şekilde geri kalmasın. Kardeşlerim benim biraz daha yumuşak yetiştirildiler. Ben 13 yaşında çalışmaya başladım. Benim kardeşlerim öyle bir şey görmedi. Ben İstanbul'a gittiğimde o öyle bir serüven yaşamış. Biraz daha yumuşak büyüdükleri için işte para yok, bu ayı nasıl getireceğim, elektrik nasıl olacak, internet falan diye düşünmesin. Bunlar ona bir ağırlık yapmasın. Ne yapsın, hedefi neyse, okuyacaksa okusun. Sürekli onu düşünün.

A: İyi de senin de bir hayatın var. Hep ora hep ora.... Nasıl olacak?

K: Bizim de nasibimiz bu oldu. Ne diyeceksin? Bizim de kaderimiz bu oldu. Arkadaşlarım sen ne zaman evleneceksin diyorsun. Ben diyorum ki 13 yaşından beri iki kadınla evliyim diyorum. Adam evden ayrılınca evlenince ne oluyor? Bu evin geçimi bu arkadaşın üzerinde. Bu evin adalet durumu, içerideki insanların sosyal durumu, bu insanların psikolojik durumu, bu insanların sağlık problemleri hepsinin merkezinde kim oluyor, baba oluyor. Baba olacak ki merkezde... Sen bunu 25-30 yaşında yaşadın da ben bunu 13 yaşından beri yaşıyorum. Ben 13 yaşından beri eve ekmek getiriyorum. Ben askere gitmeden önce şöyle bir mesele vardı, çalışırdık, ay sonu olurdu. İçerisinden belirli bir harçlık alınırdı, maaş komple eve verilirdi, bu ne oldu. Askerden sonra değişti... Daha çok kafamız matematiğe basmaya başladı. İhtiyaç mı var? Söylersin biz gideriz oldu... Bizim de kaderimiz bu oldu abi, yapacak bir şey yok. Biz de anamızla bacımıza bakacağız. O evlilik 40'ından sonra da olur... Bizim de yolumuz bu oldu.

Olmayabilirdi... Biz Allah'a inanan insanlarız. Bizi yarattı bize bir cüzi irade verdi. Bu seçimlerle kaderimizi belirliyoruz. Ben kendi hayatımı seçip ev hayatımla, hanımımla, çocuğumla, çocuğumla da bu aileye yardım edebilirdim. Bu seçimi de yapabilirdim. Ben bu mahkemeyi kurduğumda kafamda, o seçim biraz meşakkatli geldi bana. Evli olan bir insan, kadınsal konuların daha fazla idrakındadır. Evli olmayan bir adam ya da bir kadının külfetini çekmeyen bir insana kadın ona daha farklı gelir, bilmez onu yani. Ben onları tabi iki külfet olarak görmüyorum. Başımın üstünde yerleri var. Ama ben evlenince şimdi bir de hanım olacak. Oğlum bak hanım oldu mu daha başka olur. Hanım diyecek ki ya ..., biz de bir aileyiz. Bizim de bir yolumuz var. Bu annen, bu bacın... İşte o bana biraz meşakkatli geldi. İşin gerçeği bu... Bu ailenin düze çıktığını gördükten sonra öyle bir şey düşünürüm dedim. Bir de kolay yol geldi, işte rahatım görüyorsun yani, kafama göreyim yani... şimdi bir de hanım olsaydı ben nasıl kafama göre olacaktık. Annemden kardeşimden bu inisiyatifi alıyorum, niye? Bakıyorlar ki yıllarca uğraşmış bu insan, şimdi kalkıp da annem bana, misal aradığında oğlum neredesin? Hanım olsa onu mu der, ulan oğlum neredesin der yani.

A: İnisiyatifi almak var bir de bunu yerine getirmek var. Onlar da senden razı...

K: Ben daha 33 yaşına geldim, bir kere eve sarhoş gelmedim... Ne oldu aradı, neredesin? Şuradayım, şu saatte buradayım, tık... burada oldum. Ya da giderken bunun planlamasını yaptım. Ben gideceğim, belki o akşam gelmeyebilir, sabah gelebilirim. Tamam mı tamam... Ne yaptık geceyi yaktık geldik... Onu hiç eve yansıtmadığım için sorun yaşamadık. Dikkat ettik.

A: Onları nasıl korudun pandemide?

K: Annemin rahatsızlığından dolayı birinci derece savunmaya geçtik evde. Pandemi döneminde annem hastaneye yattık. Pandemi döneminde annemin kafasında baloncuk olduğunu fark ettiler. Ondan sonra doktor dedi ki bu kadının bünyesi bu hastalığı kaldıramaz. Bundan dolayı tamamen dışarıdaki kişilerle görüşümüzü sifira indirdik, tamamen... Ben iş yerinde tamamen steril eldivenlerle çalıştım. Kesinlikle maskesiz, eldivensiz çalışmadım. Benim avantajım, arabayla gidip geliyorduk işe. Dört kişi gidip geliyoruz. Arabanın içindeki insanlar da ha keza... evlerinde yaşı büyük insanlar da vardı. Pandemi döneminde bizim ev tamamen mağara çağına döndü... İşte dezenfektan falan bunlara çok dikkat ettik. Ben bu süreçte çok kavga ettim evde. Annem çok sıkıldı, kardeşim çok sıkıldı. Geldim mesela kaçamaklarını yakaladım. Geliyorum bakıyorum, nerede? Ya işte şuraya gittim ne olacak? Bak bir şey olacağından değil. Olabilir. Senin gözünde karşı taraf sağlıklı sıhhatli olabilir ama herkes akrabasıyla görüşüyor. Görüyorsun bu salgın bir hastalık. Adamın birisi geliyor yanına, adam taşıyıcı ama adam sana bulaştırıyor. Evde baskı uygulayınca tamamen evin içine çekildiler.

A: Onları korumak için hiç kırdın mı onları?

K: Çok kırdım abi... Tabi. Bak ne diyorum abi, aşırı kavgalar ettik yani. Niye çünkü biliyor musun? Geliyorsun, şimdi bir hayati tehlike var. Kardeşim misal telefonun bilgisayarın başında. İşte dışarıdan üniversite okuyor. Bir arkadaşı var, o sürekli eve gidiyor geliyor. Ya bak dostum, burada annemizin canı önemli. Bir şeyin ehemmiyetini lisanla birine anlatamıyorsun ya, kendini kelimelerle ona ifade edemiyorsun ya. Bir süre sonra insanda bu sinir yapıyor. Bunun ciddiyetini ona böyle bağırınca çağırınca anlayacakmış gibi bir hissiyat doğuruyor. Bir de şöyle bir olay var. Şimdi sen evin içinde bu baskıyı kurunca belirli bir süre insanlar baskıda çözülüyor yani... Anladın mı? Bazı insan baskıda çözülüyor, inadî bir durum oluyor ama bazısı çözülüyor. Bizim evde bu çözülmeyi fark ettiğim için bu baskıyı kurdum yani. Gerçekten çok ciddi kavgalar oldu yani. Ya kardeşim annemiz hasta, bu eve bu süreçte sabret... Arkadaşın gelmesin, sen onlara git, gittiğin zaman da geldiğinde geç odana kapıyı kapat, kendini odaya kapat... Annem sana yemeğini getirsin, kapının önüne getirsin... E devlet de bu şekilde müşahedeyi yaptı abi. Odaya insanları kapattı. Bir 3-4 gün dur odanın içinde, baktın sağlığın sıhhatin yerinde, tehlike yok. Tamam. Sen şimdi oraya gittin geldin, anne seni çok özledim, şapur şapur öp.. Doktor diyor ki bu kadında hipertansiyon var, şeker, kolesterol var, beyninde birtakım sıkıntılar var, bu kadının kalbinde stand var. Böyle olunca evin içinde bir kavga oluyor annem de atlıyor işte oğlum yapma diye, anneme de öyle yürüdük... Geliyorum eve, neymiş komşuya gittik, e benim burada canım sıkılıyor. Ya kardeşim canın sıkılacak illaki sıkılacak, bizim canımız sıkılmıyor mu? Biz gidiyoruz bir de sekiz saat orada çalışıyoruz sonra tıkılıyor odaya.

A: Peki bir erkeği eve kapatmak nasıl bir şey?

K: Ben iki sene hafızlık yaptım. Orada da durum buydu, çünkü ezbere dayalı bir olay vardı. Dışarı çıkmak yasak, bir şey seyretmek yasak. Çünkü ne oluyor, bunların hepsi geriletiyor insanı. Ne oluyor şimdi sen on sayfa ezberlemişin. Otur televizyonun karşısına, geldin bu olmaz. Odaklanma eğitimi var orada. Odak geliştirme eğitimi var. Ben oradan biraz alışkınım yani. Ama bir erkeğin evde tıkalı kalması ilk başta insanı agresifleştiriyor. İlk başta bunu yapıyor. Agresifleşince ne oluyor, o evin içinde, o küçük, dar alanda, çevresindeki insanlara sardırmaya... Bu tabii karakterle bağlı olabilir. Bu agresifliği ben de yaşadım. Ama erken zamanda hemen fark ettim bunu... Dağıtabilirse, ekarte edip atabilirse üstünden, eğlenceli bir duruma getirebiliyorsun bunu... Pandeminin eksisinden çok artısını gördük. Biz ailemizle bu kadar zaman geçirmiyormuşuz yani. Evin içinde herkes bu sefer mecburi olarak birbiriyle iletişime girmeye başladı... Misal yemek yapılırken ben hiç seyretmemişim. Yani o önüme konan yemeğin zahmetini ben pandemide gördüm. Mecbur evde olduğun için mutfakta oturuyorsun. Bakıyorsun ulan kadın demek ki neler neler yapıyor. Doğruyor, alıyor, yıkıyor, temizliyor, pişiriyor... Biz işten geliyoruz pat önüme koyuluyormuş. Bunu misal fark ettim, beni çok etkiledi yani. Üzüldüm bir de. Yemek seçerdik. Ben misal pandemiden bu yana, anneme bunu diyorum. Anne benim önüme ne koyarsan yerim artık. Mesela bamyaya yapardı, bir de çok zor yapılan bir yemek, inan çok zor yapılan bir yemek... Doktorları, otçuları, aktarları seyret hep bu tür lifli yemekleri tavsiye ederler. Ben ulan ağzıma sürmezdim. Bir de derdim ki ulan bunu mu yaptın? Halbuki onu sana niye yapıyor, duyduğu için, faydalı olduğuna kanaat getirdiği için yapıyor. Bunu fark ettim yani ve çok üzdü bu durum beni... Mesela temizlik hususuna çok uyuz olurdu. Ulan oğlum bir cumartesi pazarımız var işte. Ama evde olduğumuzda, o odaya tıkalı kaldığımızda ben o odanın o kadar battığını hiç fark etmemişim. Bak hiç fark etmemişim... Pandemi sürecinde ne yaptım ben, işte bir temizlik yapayım odada diye bir meseleye kalkıştım. Abi yatağın arkasında o kadar kıl olabileceği benim hiç aklıma bile gelmezdi... ne oluyor, sen işe gidince geliyorsun, aynı otel gibi, temizlenmiş... sonra anladım ki hee bu temizlik de ayrı bir külfetmiş...

A: Peki evlendikten sonra mesela bu işlerle ilgili ne yapacaksın? Bu birikimleri nerede kullanacaksın?

K: Abi tamamen bu işlerin içinde merkez noktada olacağım yani... Tamamen. Hanımım temizlik yapıyorsa kesinlikle ve kesinlikle o merkezin içinde ben de olacağım. Diyeceğim ki hanıma, ya hanım söyle, ben de ne yapılırsa yapayım. Ha yemek, hani benim bir kabiliyetim olmayabilir, el estetiğim olamayabilir de en kötü ihtimalle salata, ne soyulacaksa, patates soyarım ya aynen... Abi inan yani kesinlikle erkeklerin bu iki konuda ailesine hak vermesi lazım. Çok yanlış yaparlar zarar ederler. Bunu zaten göremediysen pandemi döneminde... bir de pandemi sürecinde ben şunu fark ettim. Kesinlikle abi son on beş yıldır insanların iletişimi tamamen kopmuş. Bak sana yemin ediyorum, kesinlikle abi. Bu neyle olmuş, bu da benim tahminim. Akıllı telefonlar. Ama şimdi sosyal medya, Instagram, Facebook, Twitter, Tictok... Bu saymış olduğum bunlar bütün halk genelinde bilinen şeyler. Ne oldu abi bu. Bu varta tamamen ailenin içine, ailedeki insanların hepsinin beyninin içine enjekte olmuş bir durumda. Evde oturuyoruz, annem televizyon, kardeşim TicTok, ben Facebook, Youtube... Kendi kendime diyorum ki ulan arkadaş biz ne yapıyoruz ya? Benim çocukluğumda nasıldı abi? Babam gelirdi, elinde mandalina, çekirdek. Mandalina soyulurdu, çekirdek ortaya konurdu, çay demlenirdi... Ne olurdu ev içinde olurduk, biz hep ablam abim, birbirimizle iletişim içerisinde. Babam annemle, işte ne yaptın hanım, işten geldim şöyle böyle. Evde hep bir iletişim vardı. Küçük de olsa evde sürekli insanlar birbirleriyle iletişim içinde. Abi şimdi kesinlikle yok. Bu iletişimi sağlayan insanlar varsa ailesinde bu insanlar harbiden çok aydın insanlar, mükemmel insanlar. Ama bizim gibi taşra insanı varoşlarda kesinlikle yok...

A: Düzeltmedin mi peki...

K: Küçük bir denemeler gerçekleşti tabi ama ne oldu? Bu süreç içinde kardeşimin üniversiteyle alakalı yapacağı işleri yakaladım. Olmasaydı bunu yakalayamayacaktım. Olmasaydı ben hala, bu kız hep tıraş, laylaylomda diyecektim. Ama ondan sonra baktım ki ulan harbi iş ciddi, bu kız okuyor yani harbiden. İşte yazılmış okuyor. Harbiden bilgisayardan ders görüyor, takip ediyor, sınavlara giriyor... Okuyor yani. Bunlar pandeminin kazançları mesela. Şimdi annemle bir iletişimimiz var... Küçük de olsa bir iletişimimiz var. Şimdi biraz daha sohbet ediyoruz biraz daha konuşuyoruz, ne yapıyorsun falan. İşten gelir gelmez, mesela ben burada kuşlarla uğraşırken çıkar balkona bir iki de olsa ufak konuşur benimle. Uzun süredir bir aile içi iletişim kopukluğu

var. He tabii hiç kimse birbirinden bir şey saklamaz... Her olay gelir benim kulağıma fısıldanır ama benim çocukluğum gibi herkes birbirine samimi değil. Annemin hastalığı biraz kardeşimle beni yakınlaştırdı. Annemin rahatsızlığı biraz annemize yakınlaşmamıza vesile oldu. Bunların hepsi pandemi sürecinde çözüldü. Tüm insanlığın özellikle Türkiye'nin böyle bir eve kitlenmesinin ihtiyacı varmış yani... Ben annemi bir gün olsun annemi alıp bir yere götürmemişim... Dedim ya biraz da ben asosyal bir yapıya sahip oldum diye, benim de çok gidesim yok. Ama yapılması lazım. Şuradan Eryaman'da kokoreççi çok mu uzak yani... İnan abi ben bu eksiklikleri kendimde yakalıyorum. Bak abi, bizim en büyük bahtsızlığımız gözlerimizin kafamızda olması. Keşke gözlerimiz avuçlarımızın içinde olsaymış. Şimdi ne olmuş biliyor musun abi, gözümüz kafamıza konduğu için sürekli karşımıza bakıyoruz. Bir türlü kendimize... Bakış açımız çok zayıf çok dar yani... Diyordum ki yani avucumuzda olsaydı arada sırada kendimize bakardık. İnsanın kendisini yakalaması kadar zor bir şey yok. Lan hep diyor ki, benden değil, bu hep bir tık karşıdan. Ben şimdi evde yakalıyorum, tam böyle niyetleniyorum. Bu saatten sonra böyle bir hareket yapalım, böyle bir plan yapalım... Artık tembellikten mi gaflet mi? Genel olarak bence bu erkeklerde daha fazla. Çünkü kadınlar duyguyu daha erken yaşıyorlar. Erkeklerin bir tahlil meselesi var. Bir duyguyu bir erkek hissettiği zaman, hemen kafada bir tahlilden bir süzgeçten geçirecek onu. Onun kafasında birtakım sütunlar var, o sütunlar sanki bu işin bir mecrası... Yani bu duyguyu o sütuna değince bunun gerçek mi değil mi olduğunu ona yansıtacak. Sanki o onun mecrasıymış gibi, ne yapıyor, bir adım geri... Ama kadında böyle değil, kadın anında hissetti miydi, pat... bunu hemen yansıtıyor. Kadın gülecek olsun hemen güler. Erkek öyle değil, gülecek olsa böyle kalır. Lan gülsük bize biri bir şey mi der, burada biz gevşek mi oluruz? Niye hep kafada bir süzgeç var yani. Ben öyle hissediyorum. Genel arkadaş ortamımda da benim tahlil ettiğim bu. Misal gidecek bir kıza açılacak sevdiğini söyleyecek, şunu mu yapsak bunu mu yapsak? La oğlum işte gideceksin söyleyeceksin, bu kadar basit yani. Misal bir durum olacak, komik bir durum var, iki arkadaş gülüyoruz. Dört kişiyiz misal öbür iki kişide hemen... La oğlum komik işte la. Ya da böyle bir olay oldu, kazançlı bir durum var. La oğlum sevineceğiz işte para bizim elimize gelecek... Ama yok! Hep böyle bir ağırdan alma, böyle bir geriden hareket etme... Güya bu otokontrolü kar zannediyor abi... Bir de bu otokontrolün mecrasını kendi zannediyor, halbuki böyle bir şey yok yani. Bir duyguyu karşıya aksettirmedeğin müddetçe bu duygunun iyi mi kötü mü, doğru mu yanlış mı olduğunu bilemezsin... Erkekte bu var. Hele bir de taşra çocuklarında bu daha çok. Hele misal bizim gibi mahalle kültürü görmüş insanlarda çok var. Bir de abi o zaman bizim önümüzde idol olmadığı için... Bizim ailemiz bize dedi ki oku oku oku... Tamam da abi bir insanın bir yoldan gitmesi için ona bir yol açılıp, o yol açıcıyı da görmesi lazım yani bir şahsiyeti örnek alması gerekiyor... mahalledesin oradaki abiler, vırrıklar, çırrıklar... Zaten evin takibi zayıfsa seni takip edemiyor. Bir adam evlenirken, aile sahibi olurken karşı tarafı da erkek tarafı da kadın tarafı da birtakım donanımlara sahip olacak. Önceden belirli bir yaşa gelmiş eline ekmeğini almış, evlenmiş... Bu iş böyle olmuyor. Çünkü bu işin sonunda bir meyve oluyor, çocuk oluyor... Bu çocuğun birtakım arızalara girdiği zaman bunu tespit edecek ilme sahip olman lazım. Değilsen, bunun çaresini arayacaksın. Çocuk bunu belli ediyor. Ergenliğe girdiği zaman bir takım cinsel meselelere girdiğini belli ediyor. En temel örneği, giriyor banyoya, çıkmıyor işte bir sorun var. Bunun tespitini yapıp gidip bu adamla konuşacaksın. Eve geliyor bu çocuk odaya kaçıyor ya da dışarıdan geliyor patara çatara yemek yiyor. Ya bunlar normal bir insanın yapacağı davranışlar değil, orada bir dalgalanma oluyor, bunu yakalayacak yani abi. Artık ev içinde anne varsa, anne o endişede değil... Sen evde bu hissiyatı yakalayamıyorsun çocuk da ne yapıyor, o boşluktan anında pat yararlanıyor. Sen bunun müdahalesini yapamadığın zaman zaten o çocuk o kapıdan geçmiş oluyor o kapıdan geçmiş oluyor. Oradan geri dönüşü için o çocuk oradan ancak ve ancak gider kafasını bir yere toslar, bunu bütün aile cümbür cemaat öğrenirsiniz. Ondan sonra ne gerek var... Abi kesinlikle yuva kuracak bir insanın, belirli bir donanıma sahip olması lazım. Bu adam bu donanıma sahip olsun işi olmasın... İnan ailesi hiçbir sorun yaşamaz... Ailemizin belirli bir ilim seviyesine sahip değildi... İlimden de ziyade biraz hissiyat bu. Nice insanlar var hiç mürekkep yalamamış, çocuğunun on numara takibini yapıyor.... Geliyor işte kardeşim senin çocuğun 12 yaşına geliyor. Bir git, bunun bir sürü mecrası var artık. O kadar psikologlar var her yerde artık konuşuyorlar, eskisi gibi değil, her yerde cayır cayır bağıyorlar. Bir git... Deki ya hemşerim benim oğlan kız 12 yaşına girdi. Buradan 15'e gidene kadar bu dönemlerde ne gibi bir sorun yaşanır? Bu dönemlerde bu çocuklarda ne gibi arızalar baş gösterir, bizim nelere dikkat etmemiz gerekiyor ya da buna nasıl bir yaklaşımda bulunalım. Bunları göremeyince, "benim önüm açık baba" diyorsun ya "vur patlasın çal oynasın"... Bak abi halimize bak (iki

kolundaki dövmeleeri gösteriyorsun). Bu saatten sonra böyle olmayalım diyorum. Allah bunların idrakını bize enjekte ettiyse bu saatten sonra böyle olmaz... bizden sonrası böyle olmasın. Ben şimdi evleneyim, abi çocuğumla benim ailemdeki gibi bir ilişkim kesinlikle düşünülemez ya. O çocuğumla yani çok başka bir ilişkim olur yani. En büyük artısı da ne biliyor musun abi, eksiyi görebiliyorsun ya, o çok büyük artı. Bir insanın başına gelebilecek en güzel şey eksiyi bulması. Eksiyi bulunca diyorsun ha kardeşim bu eksî tarafı. Bunun tam tersi, yapmamak, artısı işte... Ben evleneyim, benim hanımımmla, çocuğumla abi benim çok farklı ilişkilerim olur. Bu ev ortamı gibi kesinlikle bir ilişki olmaz. Bizim evin iletişim durumuyla kesinlikle öyle bir iletişim durumu olmaz... misal biz genciz, sıkıntılı sıkıntılı eve geliyoruz. Bir gün çek de oğlunu konuş ya, bir gün demez misin oğlum senin bir sorunun mu var, sıkıntın mı var? On yaşındaki çocuk o problemlere kendi kendine nasıl çözüm bulacak la? Biraz kafanı çalıştırsana... Tamam çalışıyorsun. Tamam çalışıyorsun da bunları da sen ürettin la... Senin birincil önceliğin ailen olmalı... Sen o zaman ne yapmışsın biliyor musun? Ben işte evleneyim, bekar gezmeyim hesabına, hani bilmiyorum onun da duygusal halini de... Cinsel belki bir eksiklik yaşamayalım diye... Ya da kafana göre işte ailenin baskısıyla evlenmişsin. Ulan evlenmişsin de sen bir tanemize, hangi birimize ulaşabilmişsin? Benim abim 17 yaşında intihara kalkışmış, ablam desen kendi içine kapanık... Ben desen fırlama... Ulan oğlum siz hangi birimize elinizi uzatmışsınız? Hangi birimize ruhsal olarak bir yakalama gerçekleştirmişsiniz ki bizden sağlıklı bir hal ve hareket bekliyorsunuz? Tamam Elhamdülillah rızığımızı getirmişsiniz, gırtlığımızdan haram lokma geçirmemişsiniz... Allah razı olsun. Tamam eyvallah da ama evin içinde bir otoriteni kur... Ne olur, bu otoriteyi kurduğun zaman bir hesap kitap işi çıkar ortaya. Bu sefer ne olur? En kötü yapacağım işin hesabını sana vereceğimi bildiğim için sana bi'ufak kendimi belli ederim... ama senin hiç otoriten yok ki kardeşim. Senin hiçbir iletişimin yakınlığın yok ki. Böyle olunca ben zaten olayı çok erken yaşta yakaladım. Ben orta birde yakaladım aileyi. Dedim kardeşim bunlar ayakta uyuyor. Ben dedim dünyayı gezsem bunların haberi olmaz yani. Ben çözdüm olayı, prağı kırmaya bir başladım orta birden liseye kadar yaşamadığım olay kalmadı benim. Lise ikide babamı kaybedince ne oldu? Bu sefer baktım ki, komple bina üstüme çöktü yani. Bende birtakım olgunluklar başladı. İş hayatına girdik, eve ekmek getirmeye başladık. Bir anda ne oldu pat, iki tane kadın kaldı başıma. O sefer annem başladı, ben kapı yıkarım şey yıkarım, Ulan hayırdır? Ne kapı yıkaması? Biz öldük mü yani... Bize öğrettiği tek artı bu Rahmetli'nin. Neyi öğretti? Bana bıraktığı miras bu, ailesini kimseye muhtaç etme, bir de harama el uzatma. Ne yaptım. O yaşta hemen pat başladım... O günden bugüne de hala devam ediyorum... Ama işte o babanın aileyle nasıl otorite kuracağını... Kız çocuğuyla nasıl konuşacağını? Hanımıyla olan iletişimi.. Sen babanın hanımıyla olan iletişimi bilmediğin zaman sen bu sefer ne yapıyorsun "lan kes sesini" diyecek bazı aptallıklar... Tabi Elhamdülillah, biz onları aştık da... Ama bu uzun süre yaşadığı zaman bazı insanlar bunu aşamaz. O adamda o huy olarak kalır. Bunu anasına yapan, karısına da yapar. Karısına yapan, kızına da yapar. Temel aileden oluşuyor. Bir erkeğin en büyük sorunu ailesi abi... O yaşa geldiği zaman baba ona anında müdahaleyi edecek. Tamam, kadınlar da çok güçlü varlıklar. Güçlü yaratıklar, eyvallah. Başımızın tacı. Ben ayırım yaptığım için demiyorum. Ama toplumda yani erkeğin bir ağırlığı var. Ama bu ağırlığı idrakı yapamayınca o adam bu sefer boş bir insan oluyor zarar oluyor. Çok büyük bir zarar haline geliyor.

K: Ağzına sağlık, gerçekten çok güzeldi... Çok teşekkürler, duygulandırdın beni... Harikaydı...

Ek-6: Görüşme Örneği 2

G32B Görüşme

Görüşme Tarihi: 17 Ekim 2022

Görüşme Yeri: Nevşehir /Ürgüp

Görüşme Süresi: 65'

Araştırmacı: O zaman istersen Hocam kısa bir hayat hikayenle başlayalım nerede doğdun? Ne yaptın? Ne ettin?

Katılımcı: Tabii, ben 1987 yılında Kayseri İncesu ilçesinde doğdum. Eğitimimi Kayseri'de tamamladım. Lise sona kadar. Ardından Anadolu Üniversitesini kazandım. Orada Sınıf Öğretmenliği lisansımı tamamladım. Ardından Muş'a tayinim çıktı. 5 yıl Muş'ta kaldım. Sonra eşimle tanıştığım iş durumuyla Bursa'ya geçtik. 3 yıl orada kaldık. Tam biz oradayken pandemi patladı. Çocuk oldu. Eve sıkıştık orada. Binada sitede yaşıyorduk. Bende böyle müstakil yerde yaşamayı seven bir insanım. O nedenle bir karar aldık ve şu an ****'da yaşıyoruz. Hayatımız böyle devam ediyor. Bir oğlumuz var.

A: Allah başılsın. Daha küçük galiba...

K: Evet evet.... Konuşmaya yeni başlıyor işte. Geçen senede yürümeyi öğrendi. Hayatın başında mutlu bir şekilde devam ediyoruz. Müstakil bir evimiz var. Bahçemiz var. Her şey daha bize ait böyle. Büyükşehirden geldik ama her şey burada daha bize ait

A: Ama mesela pandemi döneminde doğmuş. Hani o karışıklıkta şey olmuş hamilelik süreci belki tam ona denk gelmemiş olabilir...

K: Şöyle oldu. 2020'nin Mart'ında falan işte ilk vaka Türkiye'de tespit edildi. Okullar tatil edildi. **** (eşi) o zaman hamilelik doğum iznine ayrıldı. Tam 1 Nisan 2020'de doğdu. Tam pandemi hani o medyanın işte elleri yıkayın maskesiz bir yere o kargaşada doğdu. Çok zor dünyaya geldi zaten. Hani doğum kolay oldu ama. Hani o süreç bizim için aşırı zor oldu. İşte hastaneye gidiyoruz. Virüs mü kaptık kapacağız mı çocuğumuz daha yeni doğdu işte korona kaparsa ne olur ne biter. Yani çok soru işaretleriyle dünyaya geldi ama her şey güzel devam etti sonra.

A: Hocam nasıl mücadele ettin? O karışıklıkta. Kimsenin bilmediği bir şey ya hani.

K: Nasıl mücadele ettik. Yani medyadan ne duyduysak inandık her insan gibi. İşte maskesiz eldivensiz takılmadık. Yani ne yaptık orada özel hastanede çalışan çok yakın bir akrabamız var o sağ olsun bize ayrıcalıklı davrandı biraz işte doğumda hani güvenilir hemşire, onları ayarlamaya çalıştı. O da bize ayrı dezenfekte ettirdi. O şekilde baş etmeye çalıştık tabii hastalıkta anında belirti göstermediği için her zaman aklımızda işte kaptık mı kapacağız mı hasta mıyız değil miyiz işte çocuğa bulaştırdık mı? Hep o soru işaretleriyle devam etti hayatımız. Onun akabinde zaten Büyükşehirden kaçma ihtiyacı duyduk ve böyle daha müstakil bir yere daha küçük bir yere geldik. Orada ister istemez okula gidiyorum bizim okul yine yakın nüfusu olan bir okuldu. Toplu taşımayı hiç kullanmıyorduk.

A: Bir de çocuk var.

K: Çocuk var ondan sonra sitedesin asansöre biniyorsun. Birilerine denk geliyorsun. Büyükşehir bizim için her zaman daha zordu. O yüzden Büyükşehir'i bıraktık.

A: Ama şimdi nasıl bir bırakma hocam sen Kayseri'de doğmuşsun. Eskişehir'de okumuşsun. Yani hani hayatının bu zaman kadar yarısı Büyükşehir'de geçmiş.

K: Öyleydi evet.

A: Bir de hani yani Eskişehir üniversite hayatı çok cafcıflı çok güzel yani nasıl bir kaçış oldu ki o? Çok radikal değil mi ya?

K: Eskişehir'de okuduktan sonra zaten biz ****'lı olduğumuz için her yazın 3 ay burada kalırdık. Ben köy ortamını seviyorum böyle. Tarla bağ bahçe işlerini de severim. Ondan sonra

Eskişehir'den sonra benim tayinim Muş'a çıktı. 5 yıl Muş'ta kaldım. Köy okulunda çalıştım. Ben köy ortamını seviyorum. Orada işte lojmanda kalıyordum. Lojmanda müstakildi yine. Okulun bahçesindeydi lojmanımız. Çoluk çocuk derken doğa sevdiğim bir ortamdı. Orada da müstakile iyice alıştım. Ondan sonra Bursa'ya gidince böyle bir büyükşehir beni artık Bursa çok güzel iklim olarak bitki örtüsü olarak ama Bursa'nın hani o şeyi kalmamış artık nereye giderseniz kalabalık. İşte ormana gezi yapıyordum. Her yerde pet atıklar inşaat molozlar inşaat pislikleri tamam çok güzel bir yer ama artık şeyi kalmamış böyle bir bekaleti kalmamış. Bakir değil artık değil Bursa çünkü her yer kalabalık sizde herkes gibi cumartesi ve pazar izinlisiniz, cumartesi pazar gidebileceğiniz her yer dolu öyle olunca hani Bursa çok güzel olabilir ama size hitap etmiyor veya bana hitap etmiyor. Bir de biz Bursa'nın doğu kısmında yaşıyorduk. Öğle olunca doğuda işte her şehrin doğusu biraz daha az gelişmiştir ya çok farklı milletten insanlarda Bursa'da var. Çünkü çok hızlı göç alıyor. O yüzden ne bilim büyükşehirden adeta kaçtık. Pandemiyle beraber eşimde öyle düşünüyor o da Bursa'da doğmuş büyümüş o da büyükşehir ya buraları tanıyınca büyükşehirde yaşamının bize çok avantajı yok dedik. Buralarda da her sosyal faaliyete erişebiliyoruz. O nedenle büyükşehirdeki yaşantımıza şu anlık var...

A: Aslında radikal şey sizin için değil eşiniz için olmuş yani.

K: Kesinlikle. Ben burada doğdum büyüdüm. Bana hiçbir şey yabancı değil.

A: Siz alışkınsınız.

K: Asıl radikal kararı o verdi. Zaten onun karar vermesinden sonra hani iş ciddiye bindi. Buralara gelebildik yoksa sadece benim kararım olacaktı.

A: Peki mesela hocam şimdi o dönemde pandemi de bu yasaklar olsun işte karantina durumları evde olma durumları falan mesela sen evde kaldığında işte okullar tatil edildi. Sen yine çalıştın.

K: Tabi.

A: Online'da zaten çalıştın ama bu zamana kadar hep çalışmış biri olarak böyle o evde çalışmak nasıl hissettirdi hocam?

K: Şöyle ben evde vakit geçirme aşırı severim. Evde her şeyimi halledebilirim. Yani dışarı çıkmak benim için biraz huzursuz bir durumdur. O nedenle pandemi de evde kalınca ilk zamanlar çok hoşuma gitti. Yani işte ders uzaktan eğitim veriyoruz. Tabi uzaktan eğitimin zorlukları vardı işte ekran başında eğitim verimli olamıyor. Ekran gözlerini yoruyor. Sürekli oturduğun yerdesin hareket halinde değilsin zorlukları vardı işte ilk bebeğimizde yeni dünyaya geldi. Birlikte işte eşimle beraber birlikte bebeğimizi büyüttük. Her şeyi paylaştık. Benim iyi açılışım vardır. Mutfak hep bendeydi mesela işte. Eşim çocukla uğraşıyor. Çocuk küçük biz acemi anne babalarız. O nedenle kolay bir iş değil ama bize göre zordu mesela. O nedenle ilk sene çok güzeldi. Yani ilk üç dönem herhalde uzaktan eğitim verdik. İlk dönem çok iyiydi. Sonra yaz tatili geldi. Akabinde ikinci döneme başladık. Başka bir yıla geçtik başka bir eğitim öğretim yılına geçtik. O senin birinci dönemi yine iyiydi. İşte arada okul açıldı arada uzaktan eğitim kararı verildi. Ama ben mesela çocuklarla uğraştığım için okula genellikle eşofmanla giderim. İşte birlikte hoplarız zıplarız. Evde sürekli eşofmanlıyız işte sabah eşofmanlı akşam eşofmanlı ders anlatıyorsun kalkıyorsun evdesin sürekli sürekli hanım çocuk başka kimse yok. Ben evi de seven bir insanım ya ben bile ya diyorum arada bir okul açılıyor ya diyorum iyi bir şeymiş gömlek giyiyorum takım elbise giyiyorum. Daha böyle klasik ayakkabılar giyiyorum hoşuma gidiyor. Aslında diyorum evde kalmakta o kadar iyi değilmiş. Çünkü sürekli evdesin sürekli aynı insanlarla muhabbet ediyorsun işte çoluk çocuk falan filan ya insanın sosyal çevresine de ihtiyacı var. Arkadaşlar, öğrenciler ondan sonra giyinmek işte ne bilim işte bir şeyler anlatabilmek dolaşabilmek yani evi o kadar çok sevmeme rağmen bir seneden sonra 10 ay 11 aydan sonra beni bile ev sıktı.

A: Boğdu mu hocam?

K: Evet beni bile boğdu.

A: Ama mesela hocam yani yeni bir çocuğun var hani onunla zaman geçirmek falan yani bir erkek hani sosyal şeye niye bu kadar ihtiyaç duyuyor ki?

K: Yani şöyle ki tabii çocuğun var çocuğun yeri ayrı eşinin yeri ayrı dışarıdaki bir can ciğer arkadaşının yeri ayrı o nedenler tabi eşinle konuşuyorsun sohbet ediyorsun ama arkadaşınla

ettiğin sohbeti eşinle edemiyorsun. Veya çocuğu çok seviyorsun ama yani işte başka bir insanla farklı duygular hissetmek istiyor hep sevgi değil insanız yani arada bir sinirlenmeliyiz arada bir heyecanlanmalıyız arada bir yapabilecek miyim diye endişe duymalıyız hep aynı duygularda insanı monotonlaştırıyor mu demeliyim? Bilmiyorum ki o nedenle tabii insanız yani her şey hayatımıza dahil her şey olmalı yoksa hayat çok monoton oluyor.

A: Peki mesela hocam şey korkutmadı mı seni o zamanlar okul açılrsa bile bir şekilde devam ediyordu pandemi hala var mesela şimdi yeni bir çocuk var eşin var gittikten sonra onlara bulaştırma halin

K: Kesinlikle

A: O durumla nasıl mücadele ettin? O durum nasıldı?

K: Yani kesinlikle korkuttu. Zaten bizde çok evhamlıydık. Özellikle *** (eşi) ile ben bu pandemi de işte eşimin ailesi Bursa'da yaşıyordu. Aylarca onlara gitmedik. Dışarıda çalışıyorlar, onlardan bize geçer işte çocuğa bulaştırırız. Çocuk çok küçük o yüzden okul açıldığında ben hiçbir çocuğa şey yapmıyordum yani masanın etrafına görünmez bir duvar örmüştüm siperlik takıyordum, beyaz önlük giyiyordum. Hani hepsini okulda bırakıyordum. Hiçbir şey götürmüyordum eve. Eve gider gitmez duş banyo elleri yıkamalı şöyle böyle arabada kolonya maske öyle kendi çapımızda bir şeyler yapmaya çalıştık ama sonunda ben korana virüse yakalandım. Akabinde yakalandım. Ya onların hepsi boşmuş yakalandıktan sonra far ettik ama ya işte çocuğun küçük olması ya ne bilim bir endişe bir telaş oldu. Çok da biz abarttık eşimle beraber. Ama sonunda yakalandık. Yakalandıktan sonra rahatladık. Her şer de bir hayır var derler. Ben çok ağır atlattım. 5 günde hastanede yattım. Akciğerlerime indi. Ondan sonra biz ne yapsak biz kendimizi yalıtırsak bile bulaştı mı kaderde varsa gelecek bizi bulacak o yüzden yakalandıktan sonra ağır atlatmama rağmen gevşedik. Ya dedik geleceği varsa gelecek. Çok el yıkamamaya başladık. Ondan sonra hani akraba ziyaretlerine açılmaya başladık. Ama ondan barışmadı şans mı kısmet mi? Sakınan göze çöp mü batır bilmiyorum ama

A: O beş gün nasıldı? Ya bu ciddi hani

K: Evde 9 gün karantina süreci atlattık. Eşim küçük çocukla ayrı odada ben ayrı odadayım. Ondan sonra benim ateşim hiç düşmüyordu. İşte o zaman bir destek hattı vardı orayla görüşüyordum benim gözlerim kararmaya başladı. Böyle karartı vardı Hocam dediler senin bir hastaneye başvurman lazım senin durumun iyi değil senin tedavi alman lazım gittim acile işte ciğerlere inmişler çok kötü fena dediler ki ben hissediyordum, böyle acilde araba böyle uzakta kaldı yürüyünce böyle nefes alamıyorum. Dinlenme ihtiyacı duyuyorum. Hastanede o 5 gün çok hayatımdan hayat gitti diyebilirim. Çünkü ne olacağın belli değil işte haberlerde sürekli ölüm haberleri yanımda bir amca yatıyordu KOAH hastasıymış aynı zamanda koronoya yakalanmış. Yani o günden güne işte ölüyor ki sonunda öldü. O öldükten sonra koridorlarda hemşireler ölenler olduğunu söylüyorlar. İşte ne bilim koridorlarda hemen almıyorlar cesetleri. Koridorlarda beklediğini söylüyorlar. Ne bilim çok zor bir 5 gündü. Ondan sonra çok şükür eve çıktık. Orada yine karantinam devam etti. Tam 1 ay karantina da kaldım. Çok zor günlerdi.

A: O 5 gündeki psikolojin nasıldı?

K: yani belki de bastırdım. Çok da hatırlamıyorum yani. Hatırlamakta istemiyorum herhalde, bastırdım. Nasıldı vallahi hani şöyleydi. Tamam ciğerlerine vardı ama böyle kendimden geçmedim yani hep kendimdeydim. İyileşeceğimi hep kendimi motive ediyordum. Ya iş bu moral her zaman motive her zaman insanı ayakta tutar. Güzel şeyler düşünmeye başladım. Sürekli işte çıkacağım, çocuğuma kavuşacağım eşime kavuşacağım. İşte hayat kaldığı yerden devam edecek. Öyle düşünmeye başladım. O nedenle atlattım.

A: Peki mesela bu gerçekten ciddi bir şey bir de şimdi hani bizim başımıza gelmedi belki tamam bilmiyoruz ama hep anlatılıyor hep de o tabir kullanılıyordu ciğere indi mi akciğere indimi orada bir tehlike başlıyor falan filan gibi mesela o travmayı atlattıktan sonra destek almak istedin mi hocam bu psikolojiyle belki biraz daha mücadele etmek ya da daha tamam fiziksel anlamda iyileştin ama psikolojik anlamda belki bir şey olabilir mi?

K: Psikolojik anlamda bende bir kalıntı var mı hani varsa da farkında değilim. Belki de dediğiniz gibi bir destek almak lazım ama şu an hani öyle bir ruhsal herhangi bir psikolojimde sıkıntı

olmadığını düşünüyorum. Tabii ki bir uzman görüşü tabii ki farklı olabilir. Ama şu an hayat iyi gidiyor gibi.

A: Peki hocam şeyi merak ediyorum ben o hastaneye covidli biri olarak yattıktan sonra tamam çok şükür iyileştin tekrardan çıktın ama daha önceki mesela sağlık hizmetlerine böyle başvurma falan gibi bir durumun olur muydu? Bu engelledi mi sağlık hizmeti alma noktasında hastaneye gitme noktasında bir şekilde o sağlıklı birleşme noktasında bütünleşme noktasında böyle bir erkek olarak bir sıkıntı yaşadın mı? Özellikle covidten sonra sen de böyle bir şey oldu mu? Lanet olsun durumu oldu mu sende?

K: Yok hocam ya ben şöyle hani aykırı bir insan değilim. Yani işte bir olay yaşanır insanlar hani hep bir aykırı tarafını görür hani ben kurallara da harfiyen uyan bir insanım. Yani o yüzden hastaneden çıktıktan sonra ya işte bir daha gitmem şöyle böyle hiç ben öyle düşünmedim. Bazı arkadaşlar oldu işte ilgilenmediklerini düşündüler doktorların....

A: Özellikle o nedenden dolayı kesinlikle.

K: Tedavisini yarıda bırakan arkadaşım oldu. Ben asla öyle bir şey düşünmedim. Doktor 15 gün yatacağın derse ben 15 gün yatardım. O nedenle işte tedavi sonucunda hastaneye gitmem gibi hiçbir düşünceye kapılmadım.

A: Güzel.

K: Yani ben aykırı bir insan olmuyorum Kural neyse ben hep ona uyuyorum. Trafikte de mesela *** (eşi) huyumu çok beğenmez. Trafikte 50 yazıyorsa mutlaka ben 50'deyimdir. Hiç 60'a çıkmam yani.

A: Peki hocam bu yasaklara, önlemlere uydun mu

K: Tabii ki tabii ki.

A: Ama bizi bu zamana kadar kimse kısıtlamadı bir erkek olarak biz özgür büyüdük ergenliğimizde özgürdük. Üniversite hayatımızda özgürdük. Ama birileri bize dedi ki onu giymeyeceksin onu yemeyeceksin oraya dokunmayacaksın falan o kısıtlar ne hissettirdi mesela?

K: Diyorum ya kurallara çok uyuyorum işte. Eşim de öyle. Ondan sonra yani işte mesela sokağa çıkma yasağı var ya biz asla çıkmıyorduk. Sitenin bahçesine bile çıkmıyorduk. Hani eşimin kardeşleri bizimle dalga geçiyordu. Ya kurallara uyan bir tek siz misiniz diyorlardı. Gerçekten biz harfiyen kurallara uyduk. Maske yasak olana kadar biz sürekli maskeliydik. Maskesiz bir yere takılmadık. Hatta çift maske taktık yeri geldi. Yani çok yasak koydular ama çok da biz aykırı karşılaşmadık. Hani bizim iyiliğimiz için olduğunu düşündük yasakların.

A: Aynen öyle.

K: O yüzden harfiyen uyduk. Hatta bir keresinde sadece çocukla şöyle bir yukarlarda gezdik hemen polis ekip arabası geldi. Anons etti. Bu saatten sonra gezene ceza keseceğiz falan. Hemen koştur koştur eve girmiştik. Yani bir orada ihlal ettik. Kapının önüydü yani çok uzak değildi. Hiç ihlal etmedik kuralları. Yani bizim iyiliğimize olduğunu düşündüğümüz için zorlanmadık, tabii ki evde kalmak sıkıcıydı. O bizi zorladı ama ne kuralsa hepsine harfiyen uyduk diyebiliriz. Belki de Türkiye'de ilklerden biriyiz.

A: Peki hocam mesela hastaneden çıktıktan sonra hani belki yanlış bir tabir olacak bilmiyorum ama bir şekilde ölümü yendikten sonra oradaki mesela eş ilişkilerinde böyle bir farklılaşma hissettin mi? Öyle bir durum oldu mu?

K: Yani şöyle tabii hastaneden çıktıktan sonra biraz daha kıymetli olduk diyelim. Yani o da çok uzun sürmedi. Hayat normale döndü artık. Tabii hani yani bir evlat olarak annem babam daha üstüme düşmeye başladı. Bir eş olarak eşim daha fazla üstüme düşmeye başladı. Yani çünkü neticede belirsizlikler var hastalıkla alakalı. O yüzden çıktığımda dediğiniz gibi herkes ölümü yendiğini düşündü. Çünkü yani ister istemez insanlar aklına getirmeseler de annem babam öleceğimi düşündü. **** (eşi) aynı şekilde. Ortamda bir belirsizlik var çünkü. Devlet olarak da virüse yabancı herkes Dünya olarak herkes yabancı ya tabii hani eş ilişkisinde bir daha bir kıymetli olduk diye düşünüyorum. Çünkü mesela dediğim gibi hani ev işlerinde de çok yardımcı olurum zaten erkek işleri hep bende. O zaman çıktım işte yorulmayayım diye eşim sağ olsun

alışveriş yapıyoruz ben markete gitmiyorum sadece arabada bekliyorum. O sağ olsun koşturuyor. Eve kadar o taşıyor. Yorulmayayım ciğerlerim hastalıktan yeni kurtuldu. Sağ olsun her şeyi o üstlendi. Pazara gidiyoruz biz çocukla bekliyoruz eşim alışveriş yapıyor. Eşyaları taşıyor bir daha gidiyor bir daha geliyor.

A: Peki bu ne hissettirdi?

K: Bu bir yerde bu hastalıkta öyle ben hep şöyle diyordum. Gencim sağlıklıyım Hiçbir şeyden korkmuyor insan. Ama hastalıkta vücut 2-3 günde kendini yani kaybediyor. Aşırı yıpranıyor yani ben 5 günde hastanede 10 kiloya yakın kilo verdim. İşte yerimden kalkamıyorum, yürüyemiyorum, nefes almakta güçlük çekiyorum tabii eşim ben erkek olmama rağmen eşim işleri yaparken işte poşetleri taşırken insan kendini ya aciz hissediyor. Bu durumlara düştük demek insan düşebiliyormuş yani insan acaba iyileşemezsem işe yaramayacağım hep böyle mi kalacağım gibi insanın aklına tabii şüpheler geliyor ama neticede sonu güzel oldu. Ama tabii insan böyle aciz duruma düşüyor. Kendini yetersiz hissediyor. Yani hayat boyun böyle bir duruma düşmemişim zor günlerdi.

A: Peki mesela hocam 10 kilo dediniz dimi?

K: Evet. 10 kiloya yakın kilo verdim.

A: Yani o bedeniniz değişti bir de o dediğiniz gibi o akciğerlerle bağlantılı olarak rahat nefes alamıyorsun rahat hareket edemiyorsunuz bir şey taşıyamıyorsunuz aslında farklı bir bedensel boyuta geçmiş oldunuz o mesela ne hissettirdi?

K: Yani ne hissettirdi yani işte farklı bir bedensel boyut yani işte dediğim gibi kendimi aciz hissettim. Gençliğime sağlığıma güvenmiyorum artık. Çünkü bir hastalıkla 2 -3 gün sonra yatağa düşebiliyorum işte. Günlük rutin yapabildiğim işleri yapamıyorum yani o yüzden bu anın kıymetini bilmek bu anı yaşamak her zaman bir hayat felsefem oldu. Zaten askerlikte de öyleydi. Bir özgürlüğüm sınırlanmıştı askerlikte bir altı ay kısa dönem yaptım. Ondan sonra özgürlüğümün kıymetini bildim. Bu hastalıktan sonra da sağlığın ve işte elimde olan diğer durumların kıymetini biliyorum artık. Daha fazla farkındayım artık. İşte her an sağlığım bozulabilir her an yaptığım gündelik işleri yapamayabilirim işte bir kaza sonucunda yürüyemeyebilirim kalkamayabilirim veya işte herhangi bir şey göremeyebilirim. Bunların farkına vardım. Ama işte bu durum bende ne hissettirdi? Acizlik hissettirdi.

A: Ya siz artık farklı bir duygusal boyuta geçmişsiniz yani.

K: Evet.

A: Hem o askerlik deneyimi hem bu pandemi işte Covid deneyimi değişen duygularınız şu anda var mıdır bu pandemiden sonra?

K: Bize ne öğretti pandemi duygusal boyutta?

A: Mesela daha önceki erkeklerden şöyle bir şey gelmişti; yalnızlığı öğrendim ben dedi. Bir erkek olarak.... Biz erkek olarak duyguları çok yaşamıyor muyuz hocam? Böyle bir sıkıntımız mı var bizim?

K: Yani belki erkek milleti olarak duyguları yaşıyoruz da göstermeye mi çekiniyoruz? Ama ben buna katılmıyorum. Çünkü duygusal bir adamım. Yani duygularımı belli ederim. Yani elimden olmadan da belli ederim. Evet Türk erkekleri duygularını belli etmekten çekiniyor.

A: Değil mi, böyle bir şeyimiz var bizim?

K: Var. Evet. Ket vuruyoruz. Mesela Türk erkeklerinin ağlaması ayıp karşılanıyor ama hiç öyle değil. Ben insanım sevindiğim gibi ağlayabilirim de.

A: Peki şeyi hissettiniz mi hocam bu Covid geçirdikten sonra bu sosyal çevrenizde size karşı biraz daha hani ya bir öte dur falan gibi öyle bir durum hissettiniz mi?

K: Öyle bir durum oldu. İster istemez bizde Covid olmadan önce Covid mi biraz uzaklaşalım gibi tavırlar takındık. Yani....

A: Bu sizin başınıza gelince nasıl oluyor peki?

K: Bizim başımıza geldi. Hatta ben acildeyim covidliyim sıra bekliyorum. Durum iyi değil herkes gibi bizi de sıraya soktular ayakta zor duruyorum neyse işte oradaki görevli diyor ki neyiniz var? Covid pozitifim diyorum. 3 tane arkadaş vardı erkek aman dedi covidliyim kaçın. Hani onlarda Covid endişesi var ama tam pozitif olmamışlar test yaptırmaya gelmişler. İlk orada hissettim çünkü hiç evden çıkmamıştık karantinadaydık. İlk orada hissettim. Covidliyim uzaklaşalım dediler. Ondan sonra dışarı çıktık. Yani hep evde karantina da olduğumuz için çok böyle şüpheli bir durum olmadı. Zaten pozitifiz evden çıkmamız yasak o nedenle pek etrafımızdan dışlanmadık çünkü evdeyiz zaten. Sosyal bir hayatımız yok. Bir aya kadar karantinadaydık. İşte o hastanede hissettim. Hastanede Covid bölümünde yatıyoruz. Hani oraya girmek yasak güvenlikler bekliyor. Kimseyi almıyor. Bizi dışarı çıkardı. Odadan dışarı bile çıkmıyoruz işte benim covidim karşısındaki covidine virüsler falan ikimizi etkileyebilmiş daha kötüye gidebilirmişiz. Orada bir bastırıldık. Her şeyimiz bir yasaklandı. İşte mesela temizlikçiler geliyor maskelerinizi takın diyor. Yemekler kapıya bırakılıyor. İçeriye bile girmiyorlar. Hani böyle bir dışlandık toplumdun. Dediğim gibi evdeydik karantina öyle bir sosyal çevremizde pek bir dışlanma hissetmedik. Hep telefonlarla arkadaşlar sağ olsunlar destek oldu ama karantina da olduğum için dışlanma sezmedim.

A: Peki o dönemde en büyük desteği kimden beklediniz?

K: Tabii en büyük desteği eşimden bekledim. Beklediğim desteği de her zaman verdi. Bebeğimizin çok küçük olmasına rağmen ona da yetti. Bana da yetti. O zamanda gurbetteydik ailemiz yanımızda değildi o nedenle en büyük desteği eşimden bekledim o da tabii sonuna kadar destek oldu.

A: Bir de şey çıkıyor ortaya mesela ya bu zamana kadar tabii değerliydi eşim tabii seviyorum onu. Ama özellikle hastalıkla bağlantılı olarak biraz önce siz de dediniz ya kıymetim arttı. Böyle pamuk ipliklerine böyle hani el bebek gül bebek durumu mesela o güzel bir duygu mu? Erkek bunu seviyor mu hocam?

K: Seviyor ya. Ben sevdim yani. Seviyor erkek. Evet. Erkeğin mizacında mıdır biraz pohpohlanmayı işte sever diye düşünüyorum benim hoşuma gitti açıkçası. İlgilerin üzerimde olması. Güzeldi.

A: Peki mesela o hastalık atlatıldı her şey normale döndü pandemi yasakları kalktı falan oradaki durum ne oldu?

K: Yani eskisine döndü. Yani ne yaşıyorsak ona devam ediyoruz.

A: Bu üzüyor mu mesela hocam sizi? Ya da rutin mi bu?

K :Bu üzüyor. Çünkü yani sürekli insan böyle birine ilgi gösteremez. Yani hani ay 30 gün 30 gün ben eşime hep aşkla bakmıyorum yani. Tabi ki sevgimiz daimî ama.. Böyle özel günlerimiz var. İşte ne bilim bazen giydiğimiz bir kıyafetten ötürü saçının bir şeklinden ötürü bazen içten gelen nedenlerden ötürü bazı günler eşimize ilğimiz daha fazla oluyor ki öyle de olmalıdır da. Sürekli ilgi eşe karşı ya da çocuğa karşı ya o ayrı çocuk bize muhtaç da ya sürekli aynı ilgiyle davranmıyoruz. Yani bilmiyorum insanların yaratılışı böyledir. Zaten sürekli davransak ta o ilginin çok bir kıymeti kalmaz. Dediğim gibi başta da insanlar hep farklı duygular hissetmeli hep mutluluk insana sıkıcı gelebilir. Bu nedenle yani şu an ilişkiler normale döndü pandemiden sonra. Ama tabii ara ara pik yapabiliyor. Üst seviyeye çıkabiliyor.

A: Mesela hocam bir de şey dediniz ya bu askerlikte özgürlüğümün kısıtlandığını çok hissettim. Mesela şu anda da veya işte bundan bir sene öncesinde de devlet size dedi ki o aşığı yaptıracaksın. Yaptırmazsan çalışmayacaksın veya neyse hani öyle bir zorunluluk getirdi o aşıyla bağlantılı ne düşünüyorsunuz?

K: Aşığı devlet yaptıracaksın dediyse ne yaptık işte biraz kendi çapımızda araştırma yaptık işte doktor arkadaşlara sorduk bir yan etkisi var mı? İşte bizde bir bozulma vücutta uğrayacak mıyız? İleride bize bir problem çıkaracak mı diye. Bizim olmadığı gibi onların da pek bilgisi yoktu aşıyla alakalı. Doktor olmasına rağmen bilgisi yoktu. Yaptırmamızın iyi olacağını düşünen arkadaşlarımız çoğunlukta idi. Bir de biz mesleğimiz gereği sürekli öğrencilerle yani kalabalık ortamlarda çalışıyoruz. Bu nedenle yaptırmayı daha uygun gördük. Evde hani küçük bebeğimiz var. En azından hastalığı daha hafif atlatalım diye düşündük. Onu da düşünerekten aşımızı olduk. Hani şey oldu. Biz aşığı olduktan sonra işte böyle yaptırımlar çıkacağı söylendi. Oraya

binmeyeceksin. Stadyuma giremeyecek özgürlüğün kısıtlanması çok hoş karşılamadık ama bir yerde de bir gereklilik olduğuna inandık yani. Hani bu hastalık işte Tüm ülke olarak aşılınarak yenebileceğimizi atlatabileceğimize inananlardan olduk biz. Bu duruma aykırı arkadaşlar oldu. Hala aşı yaptırmayan arkadaşlar oldu.

A: Hala da var.

K: Hala da var. Sonunda onlar mı kazançlı çıktı bilemiyoruz? Biz mi kazançlı çıktık? Yani çünkü neden işte aşından sonra ölümlerin bazı damar hastalıklarının aşının tetiklediğini duyduk. Hatta öğretmen arkadaşımız vefat etti. Çok sağlıklıydı ama aşı oldu ayakları şişmeye başladı. Ciğerleri ile ilgili problemleri olduğunu öğrendik. 2 hafta içinde vefat etti. Kırk beş yaşlarındaydı arkadaşımız.

A: Allah rahmet eylesin.

K: Âmin. Bu aşı mı tetikledi bilmiyoruz ama öyle bir söylentiler oldu işte bizde aşımızı olduk. Şu an herhangi bir şikâyetimiz yok.

A: Peki bu aşı muhalifleri hakkında ne düşünüyorsunuz hocam?

K: Ya şöyle ki bu hastalığı atlatacaksak hep beraber yapmalıyız yani aşı vurulmayan insanlar biraz kendi çıkarlarını düşündüler gibi bana geliyor yani işte sonrasında daha fazla hastalanmamama adına veya yani burada bir siyasi düşünce olduğunu düşünenler çok oldu.

A: Aynen.

K: İşte ekonomi kaygısı düşünenler oldu. Yani tabi ki herkesin düşüncesi farklı olabilir. Saygı göstermek lazım ama bir hani pandemideydik böyle hani. Toplumsal bir alarmdaydık. O yüzden kurallara uymak aşı olmak taraftarı oldum mu oldum. Bana göre öyle olmalıydı. Tabi olamayana da saygı duymak...

A: Mesela çok enteresan bencil dedin onlara hocam

K: Yani benim etrafımda öyleydi. Yani ben onlara para kazandırmayacağım. Ben ileride daha büyük hastalıklarla uğraşmayacağım. Uğraşmak istemiyorum. Hani hasta olmak istemiyorum. Yani biraz bencillik geldi bana aşı olmayan insanlar biraz bencillik yaptılar.

A: Peki cahil diyebilir miyiz onlara mesela?

K: Cahil diyemeyiz ya. Cahil değiller. Okuyup da bencil olabilen insan var.

A: Nitekim var.

K: Bence cahil değillerdi. Yani öyle düşündüler ama biraz bencillik vardı.

A: Kesinlikle vardı bencillik kesinlikle. Peki hocam bu kayıp Covidle bağlantılı kayıplar ilgili ne düşündün mesela? Yakınınızı hiç kaybettiniz mi?

K: Çok yakın bir akrabamı kaybetmedim covidle. Ama değerli insanlar kayboldu ülkemizde. Yani ben kadere inanan bir insanım hani bu bir vesile oldu. Onların zaten ömürleri bitmişti. Bir şekilde hayatları son bulacaktı. Bu vesile olduğuna inanıyorum ama yani covidin hep söyleniyor işte acaba planlı bir hastalık mıydı? Öyle olup da böyle insanların kaybetmek gerçekten üzücü. Ama yani kader.

A: Hocam bir de son olarak şunu sorayım, bu süreçte özellikle erkeklere yönelik biraz bizden böyle özenli davranmamız beklendi. Hani bencil dediniz ya. Biraz daha böyle işte toplum-yanlısı davranmamız beklendi ama mesela şeyler hala devam ediyor. Çocuk tecavüzleri, cinsel suçlar, aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet.... Bir şey öğrendi mi erkekler pandemiden sonra? Yani bunlarda böyle bir azalma biraz daha özenli davranmak karşımızdakini anlama empati kurma falan gibi böyle bir şey öğrendik mi biz bu süreçten sonra?

K: Yani çok öğrendiğimizi düşünmüyorum. Yani hatta şöyle durumlar oldu evde kadın erkek baş başa kalınca şiddetin çoğaldığını... Medyada duyduğum. Empatiden çok insanlar empati yaptı mı? Sanırım yapmadık ya. Toplum olarak mı yapmadık bilmiyorum ama çok empati yaptığımızı düşünmüyorum yani. İyie giden bir şey oldu mu bahsettiğiniz konuyla alakalı? Sanırım olmadı. Ben öyle düşünüyorum.

A: O zaman hiçbir değişiklik yaratmadı erkekler üzerinde. Yine erkekler aynı şekilde devam edecek. Çok mu zor?

K: Kısa zaman da belki bir değişik durumlar yaratmış olabilir ama yani unuttuk yani.

A: Kalıcı olmadı.

K: Kalıcı olmadı yani. Unuttuk herkes hayatına döndü. Pandemi üzerimizde ne bıraktı. Yani unuttuk. Bilmiyorum çok da erkekler olarak üzerimizde bir şeyler bıraktığını inanmıyorum. Ya bıraktıysa da olumsuz şeyler bırakmıştır diye düşünüyorum. Çünkü kadına şiddet her gün hızla artıyor yani. Maalesef erkek hala kendini üstün görüyor kadından. Tabi fiziksel olarak üstünüz ama asla bir bayana şiddet yapmam yani.

A: Peki mesela biz nasıl engelleyeceğiz hocam bunu?

K: Hocam biz nasıl engelleyeceğiz. İşin garibi de hocam şöyle çocuk babasından ne görüyorsa ya diyelim ki mesela çocuk babası annesini dövüyor bakıyorum çocuk büyüdüğünde çocuk da eşini dövüyor. Yani hani biz tabii eğiteceğiz bu çocukları veya işte biz toplumumuzu eğiteceğiz ben de bir eğitimciyim bunun başı kesikle eğitimle olduğunu düşünüyorum ama çocuk gördüğünü aslında yani sen çocuksun annen dövülüyor. Hani bunu yapmayacak ilk kimse sen olman lazım ama çocuk gördüğü için midir bilmiyorum aynı hareketi o da yapıyor. Yani enteresandır çevremde hep böyle insanlar var. Yani neden böyle oluyor ya babası ona örnek mi oluyor olumsuz bir örnek demek ki ben bir anlam veremiyorum. Neden böyle oluyor.

A: Hocam öyle öğreniyor sorun çözmeyi.

K: Öyle öğreniyor ama bu doğru bir davranış değil.....

A: Kesinlikle.

K: Bunun doğru olmadığını o da biliyor.... Biz bunu nasıl engelleyeceğiz hocam ben kendi mesleğim olarak ben hep öğrencilerime şunu diyorum. Akşamleyin ben evde yemek yaptım. İşte ütümü ben yaptım.... Örnek olmaya çalışıyorum. Ben diyorum ki ütüyü sadece anneler yapmaz. Bunu ben yaptım çünkü çift çizgi olmuş diyorum bir dahakine daha dikkatli olacağım diyorum. Hani zaten bizim kitaplarımızın aile iş paylaşımı hep ortaya çıkıyor. Hani bunu ben hayatımda yaptığımı onlara anlatıyorum ki hani yani babası yapmıyorsa da kendisi yapabilir. Öğretmenim de yapıyormuş o da erkek o da yapıyormuş işte bunu hissettirmeye çalışıyorum. Ya tabii işte söylüyoruz konu işliyoruz hani bunlar uçuyor çocuğun aklında kalmıyor. Baba neyse onu örnek alıyor ama etrafında işte bu işlerin paylaşıldığını da yapan insanlar var öğretmen işte hani biz onun gözünde çok iyi bir karizmayız.

A: Kesinlikle.

K: Öğretmen bunu yapıyorsa demek ki bu yapılmalı zaten ben şöyle yapıyorum işte hani on beş tatil olur millet deli gibi testler verir konu ödev verir. Ben asla öyle ödevler vermem. On beş tatilde ne yapıyoruz işte yoğurt mayalamayı öğrensin işte bugün temizlikte annesine yardım etsin. Erkek çocuklar kız çocuklar ben hani bunu yaşayarak öğrensin istiyorum ki ileride kendileri baba olduğunda evin reisi diye bir tabir oluyor ya bizim milletimizde....

A: Evet evet...

K: Evin reisinin kendisi olmadığını bu bazı durumlarda anneye de geçebileceğini işte paylaşım olacağını hissetsin diye hayata dair ödevler vermeye çalışıyorum.

A: Çok güzel.

K: Hani böyle eğiterek belki çocukları yani işte ben erkeğim ben reisim düşüncesinden uzaklaştırabiliriz. İşte kadına şiddeti azaltabiliriz.

A: Kesinlikle.

K: İşte erkeğin ayrıcalıklı olmadığını hissettirebiliriz gibi çocuklara hissettirmeye çalışıyorum.

A: Hocam ama sizin bu yaptığınız çok radikal değil mi yani? Kesinlikle en doğrusu. Kesinlikle ben de sizinle hemfikirim. Hatta siz anlatırken gözüm doldu. Çok etkilendim yani öyle ben ütüyü yapıyorum diyen bir erkek hoca ile hiç karşılaşmadım

K: Yani şöyle, Bakanımız Ziya Selçuk vardı. O bilmiyorum ama eğitime dair düşüncelerini çok beğeniyorum. Hani bakış açısını yani bazı öğretmenlerin bakış açısını gerçekten değiştirdi. Ben şöyle düşünüyorum. Biz okulda sadece öğretim vermiyoruz. Bizim okulda asıl hedefimiz eğitim bunun yanında öğretimimiz de tabii var. Yani çocuk matematiği her zaman öğrenebilir. 2. sınıfta öğrenemediyse 12. sınıfta öğrenebilir. Kursta öğrenebilir. Dershanede öğrenebilir. Özel öğretmenle öğrenebilir. Benim birinci amacım öğrencilere nasıl doğru insan olunur? Aileye işte nasıl saygı gösterilir? Başka arkadaşına kıza erkeğe benim birinci hedefim bu ya toplumsal açıdan nasıl beraber yaşarız nasıl özür dilenir nasıl saygı bunları öğrendikten sonra çocuk matematiği öğrenmemiş mi yani tabii ki önemli maalesef işte her şeyimiz sınava dayalı tabii ki matematik de çok önemli ama onu her zaman öğrenebilir. Lisede de öğrenebilir. Orta okulda da öğrenebilir. Önce eğitim ben her zaman geçen hafta işte veli toplantısı yaptık kaygıları var. Bizim okul işte birleştirilmiş sınıf birden dörde kadar çocuk aynı sınıfta 12 öğrencim var. Kaygılar var. Hocam işte **** mi göndermeliydik köyde okutuyoruz. Ben dedim, ****'e gönderdiniz çocuğunuz yarım saat yolda gidecek yarım saat akşam dönecek ben yetişkin olmama rağmen yolla dayanamıyorum. Çocuk nasıl yola dayanacak? Burada diyorum hani tabii eksiklerimiz olabilir. Ben dördüncü sınıfla uğraşınca birinci sınıf ihmal olmuş olabilir ama buradaki asıl hedefimiz bir şeyler öğrenmek tabii ki ama bunun yanında asıl hedefimiz eğitim dedim yani biz burada sağlam bir eğitim verirken topluma faydalı bireyler yetiştirsek çocuk zaten matematiği toplama işlemi 3. sınıfta da öğrenir. 4'te de öğrenir. 5'te de öğrenir. Senle de öğrenir benle de öğrenir. Anne olarak sen de öğretebilirsin ben de öğretirim. Yani hani kaygı bu değil asıl kaygımız topluma daha faydalı nasıl bir insan yetiştirmek önce eğitimi düşünelim öğretim hani tabii öğretim de çok önemli ama eğitimi iyi olan bir insan öğretimi....

A: O açığı kapatabilir.

K: İllaki kapatabilir. Biz işte çocuklarımız 6 yaşında 7 yaşında, biz bu çocuklara başta sağlam bir eğitim verirken öğretimi hani çocuk her şekilde halleder.

A: Hocam harikasın ya.

K: Ben dersi çok monoton işlemek istemiyorum çünkü çocuğun akli fikri oyundur. Dersi oyunlaştırırsak çocuğun zihnine yer eder. Öğrenme kalıcı olur. O nedenle ben zekâ oyunlarında kurs aldım her dersimde zekâ oyunlarını kullanıyorum. Hani mesela mini bir parkur yapıyoruz mesela matematik dersinde önce işte bardak oyunumuz var bardakları diziyorlar. Ardından birinci gelen tahtadaki soruyu çözüyor. Hani bu dersi eğlenceli hale getiriyoruz çocukların dikkatini çekiyorum. Öyle olunca işte hiç dersle alakası olmayan çocuk bile derse katılıyor. Ne yapıyoruz işte derste hem öğreniyor hem de aynı zamanda diyorum ki işte küfretmiş arkadaşına, teneffüste işte diyorum ki sen küfrettiğin için 2 ders bu zekâ oyununda parkura sen girmeyeceksin. Çocuk öyle olunca hareketlerine de çeki düzen veriyor. Yani işte küfretmemeye çalışıyor. Arkadaşını itmiş silgisini çalmış. Bizde olaylar böyle devam ediyor. Hani onları da engelliyor. Ya o şekilde okulu da daha böyle eğlenceli hale getiriyorum. Dönütleri güzel oluyor geçen veli toplantısı yaptım bir velim diyor ki 4. sınıfta çocuğu var. Hocam diyor bugüne kadar 5 tane öğretmen değiştik. Benim çocuk ilk bir ay hep öğretmeni şikâyet ediyordu. Bu öğretmen de böyle yapıyor seni hiç şikâyet etmedi bugüne kadar bir ay oldu diyor hani sen ne yapıyorsun çocuklara? Madalya veriyorum her hafta beden dersinde olsun şöyle böyle. Bizim bir kriterimiz var onu sağlayana. Çocuklar okula gelmek istiyorlar diyorlar. Ben diyorum dersi daha eğlenceli hale getiriyorum çocuklar onların ilgilerine alakalarına göre dersi düzenliyorum. O da çocukların hoşuna gidiyor. O nedenle işte hani katılmak istiyorlar. Okula sürekli gelmek istiyorlar. Hatta çocukların talepleri var öğretmenim cumartesi pazar günleri de okul olsa seviyorlar işte ilk tanıştığımızda şurada dedim ya mesleğimi seviyorum.

A: Evet o çok belli. Anlatırken gözlerin parlıyor hocam.

K: Seviyorum valla özellikle böyle müstakil yerleri daha çok seviyorum şimdi okulda müdürde benim öğretilimde benim. Eşim de şahittir sabah 7'de 6'da uyanıyorum hemen okula gidiyorum işte şunu da yapayım bunu da yapayım. Seviyorum yani uğraşmayı etmeyi. İnşallah faydalı oluruz yani

A: Hocam olmaz olur musun? Tek amacımız bu...

K: Tabi kesinlikle. Öldüğüme beş tane ev bırakacağıma böyle sağlam bir eğitim vermiş öğretmen olarak adımlı bırakmayı istiyorum. Desinler işte bir öğretmen vardı, bize şunu sevdirdi adam olmayı öğretti işte öyle anılırsak ne mutlu bize.

A:Teşekkürler Hocam, çok teşekkürler, Ağzına sağlık.

Ek-7: Araştırma Günlüğünden Bazı Paylaşımlar

○ ST, erkeklerle çalışırken, erkekler çalışmaları ya da çalıştıkları erkekler çalışmalarını kullanırlar. Özellikle erkeklerin jinele ilgili formülasyonları benzer bir şekilde erkekleri duygusal/psikolojik boyutlarıyla da kullanırlar. Hooks'un da belirttiği gibi öğrenen öğrenciler, erkeklerin şiddetini ya da erkeklerin reddi olduğu bir k. olumsuz durumları ortadan kaldırmaz. İlk fark ettiğim bir şeydir, erkek olmanın, kadın olmanın anlamına gelmezdir. 2. kadın erkekler duygularının ifadelerine -hatta belli dahi bosta o duyguların tanımlanmalarına. Benim yaptığım çalışmalar.

○ Alanda geçen bir tartışma gündüzler... 54 defa...
 yapıldı. Erkekler kadınların erkekleri görmeye gelmek için bir yapıda sarıların sınırları için yinelen. Özellikle...
 ilgisiz, burada erkeklerin duyguları...
 vortüklerden, duygusal verileri...
 gelişimi kolaylaştırılabilir. Burada "erkeklerin duygusal olmasının zor olacağı, belli de imkansız olabilir" diyerek öğrencileri, "erkeklerin" ile ilgili toplumsal dışıyet kalıplarını da yolda bırakmayı öneririm...
 CSH alanında 2006'da da bazı yazılan yinelen. ve daha fazla...
 anlamında (erkeklik feminizm, toplumsal dışıyet erkeklik çalışmalarını konularını ara...)
 ST alanı
 Ne zaman istiyoruz? Erkekleri - Erkeklerin
 Erkekliği cezalandırma mahkum etmek mi yoksa istah etmek mi?
 "Blame the victim" vs. "Shame the perpetrator"

○ Pandemiyi birlikte "ev" / "harerisi" ile de değiştirdi. Arka erkekler bu "yer" mi? Erkeklik teriminde nasıl değişti?
 ○ Pandemi sürecinde hangi desteğe ihtiyaç vardı? Bu süreçte bir eğitim almak istese bu eğitim neyle ilgili olurdu?
 ○ Bu süreçte pandemi kurallarıyla ilgili birisini cezalandırıldı mı? -nasıl?
 ○ Bilgiyi nereden temin etti?
 ○ Danışmanına bilmiş yoradı mı?

○ ERKEKLERİKE \Rightarrow TARİHSEL DİR.
 Pandemi gibi bir süreçte bulunma sürecimdeki bir süreçte erkeklerin eğilimleri hakkında düşüncelerim.
 ○ belli de yakın çalışmış erkekler ilk defa öğrenme hedefleri dışında (varsa vb. gibi) devlet tarafından bu kadar sınırlanabilir. sadece ne kadar, erkeklerin devlet tarafından kısıtlanmalarına ve kadın etkisi?
 ○ ontolojik olarak \Rightarrow toplumsal gelişimi yaratma kapasitesi.
 ○ erkeklik krizi var ama acaba erkeklerin silahları mı? Yoksa bu krizde başka durumlar ya da erkekleri sınırlı kısıtlama için başka etkenler, erkekler için ulvi bir göre ya da başka bir maddede mi?
 ○ çalışmalarını gelecekteki tehlikelere karşı nasıl koruyacak?

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	01
		Revizyon Tarihi Rev.Date	04.01.2023

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tez Başlığı: Covid-19 Pandemisinde Erkeklerin Deneyimleri: Ekosistem Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Değerlendirme

Yukarıda başlığı verilen tezinin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 183 sayfalık kısmına ilişkin, 01/02/2024 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezinin benzerlik oranı % 1 'dir.

Uygulanan filtrelemeler**:

- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- Kaynakça hariç
- Alıntılar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezinin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

06.02.2024

Mehmet Serkan DEMİRCİ

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Mehmet Serkan DEMİRCİ	Öğrenci No	N14243442
	Enstitü Anabilim Dalı	Sosyal Hizmet		
	Programı	Sosyal Hizmet		
	E-posta/Telefon			
	Statüsü	Doktora ☒	Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr ☐	

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	01
		Revizyon Tarihi Rev.Date	04.01.2023

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIAL WORK

Thesis Title (In English): Men's Experiences During the Covid-19 Pandemic: An Evaluation Within the Framework of the Ecosystem Approach

According to the originality report obtained by myself by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 01/02/2024 for the total of 183 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 1 %.

Filtering options applied**:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. References cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

06.02.2024

Mehmet Serkan DEMİRCİ

Student Information	Name-Surname	Mehmet Serkan DEMİRCİ	Student Number	N14243442
	Department	Social Work		
	Programme	Social Work		
	E-mail/Phone Number			
	Status	PhD ☒	Combined MA/MSc-PhD ☐	

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Nilgün KÜÇÜKKARACA Dr. Associate Professor

**As mentioned in the second part [article (4)/3]of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding refence, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.